

ELŐFIZETÉSI ÁR: helyben és vidéken egész évre 10 frt., félévre 5 frt. A közlemények és fizetések bérmentesítendők.

HIRDETÉSEKÉRT soronkint 15 új kr.

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Megrendelhető minden kir. postahivatalnál, a szerkesztőségél nádor-utca 12. szám és Kilian György könyvkereskedésében váci-utca Drasche-féle háznál.

ORVOSI HETILAP.

HONI S KÜLFÖLDI GYÓGYÁSZAT ÉS KÓRBUJVÁRLAT KÖZLÖNYE.

HUSZONKETTEDIK ÉVFOLYAM.

Felelős szerkesztő és tulajdonos Markusovszky Lajos tit. Főmunkatárs Balogh Kálmán tanár.

TARTALOM: *Antal G.* tr. A húgycsőtükör értéke a húgycső idült lobos bántalmainak kórismérésére és gyógykezelésére vonatkozólag. — *Takács E.* tr. Közlemény Korányi Fr. tnr. k. tan. kórodájából. Az 1874/5. tanévben a kórodán kezelt idegbetegek körleírása. XVII. Chorea minor. — *Cseh K.* tr. A borszéki „Arany János-kút” s általában Borszék. (Vége). — *Könyvismertetés.* Das Füllen der Zähne und deren Extraction von Dr. H. Hollaender. — *Lapszemle.* Marion Sims. Eszrevételek Battey-műtetele felett. (Vége.)

TÁRCSA: A budapesti kir. orvosegylet rendes ülése f. é. april 27.-kén — *Ercsei E.* tr. Párisi levelek. VIII. A sebészetről. — *Vegyesek.* — *Pályázatok.*

A húgycsőtükör értéke, a húgycső idült lobos bántalmainak kórismezésére és gyógykezelésére vonatkozólag¹⁾.

ANTAL GÉZA tr. egyet. m. tanár-tól.

A lobos húgycső nyákhártyáján fellépő jelenségek élőkön egész a legújabb időkig inkább csak más, könyvben hozzáférhető nyákhártyák hason bántalmai után per analogiam voltak fejtegetve. Így beszéltek a húgycső nyákhártyának fellazulásáról, kimarodásairól, túltengéséről, szemölcsös kinövéseiről, hurutos takáros fekélyeiről anélkül, hogy azokat élőkön alkalmuk lett volna látni.

Eltételezve *Astley Cooper*, *Rokitansky Thompson*, *Engel* és *Sanson*-nak egynehány idevágó, de mindenesetre elenyésző csekély számú hullaleleteitől, mindezen, úgy szólván csak sejtéseknek alapját nagyon ritkán képezték hullákon nyert leletek, inkább csak más nyákhártyákon előforduló hasonszöveti elváltozásokból merített speculációk. Az különben már eleve felvehető volt, hogy hosszantartó idült lobbolyamatok után a húgycső nyákhártyáján a fennemlített szöveti elváltozásoknak valamelyike valószínűleg kifejlődik; de hogy ezen szöveti elváltozások közül melyik, s a húgycsőnek, mely részletében van jelen, annak meghatározása, ha egyesek által meg is kísértetett, a kórisme egészen a legújabb időkig ingatag bizonytalan talajra volt építve. Azon eljárások, melyek a húgycső nyákhártyája szöveti kóros elváltozásainak, nevezetesen fellazulásának, kimarodásainak és fekélyeinek kiderítésére fogantatba vétettek, mindnyájunk előtt eléggé ismeretesek. Így egyik legkezdetlegesebb eljárás volt a húgycsőnek kívülről történő végigtapintása, midőn a fájdalmas hely jelöltetett ki a kóros elváltozás székhelyét. Egy másik megbízhatóbb eljárás volt a húgycső nyákhártyájának kutasszal történő végigtapintása. *Zeissl* a fekélyek kórismezésére többször egymásután ismétlődő tiszta víz befecskendést ajánl, s ha a kibocsátott vízben

mindannyiszor geny, véresejtek és szövetzafatok találhatók, biztos a fekély jelenléte.

Amily ingatag volt az alap a kórisme felállítására, épen oly megbízhatlanok voltak a helybeli gyógykezelésre irányuló eljárások is. A helybelileg alkalmazni szokott összehúzó és edző szereknek pépek, pálczikák, vagy rudak alakjában történő bevitele, a részletes edzések *Lallemand* és *Dittel* műszereivel mindnyájunk előtt ismeretesek.

Miután azonban az idáig vázolt kórismzési és gyógykezelési törekvések mindnyájan a setétben tapogatózásnak bélyegét hordták magukon, egészen természetesen kellett találnunk azon törekvést, melynek célja volt a húgycső nyákhártyájára is kiterjeszteni azon vizsgálati módszert, mely a gége, fül, orr, hüvely és végbél üreire nézve a közvetlen megtekintést lehetővé tette, s így megnyitotta az utat látszervünknek érvényesítésére, úgy a kórisme felállításánál, mint a helybeli gyógykezelés fogantatásánál.

A húgycső ürének megtekintésénél két készülékre van szükségünk; egyik a világító készülék, a másik egy üres kutasz a húgycső számára. Előadásom keretén kívül esnék azon készülékek történeti fejtegetésébe bocsátkozni, melyek a húgycső ürének megtekintését lehetővé teszik; általánosságban csak annyit óhajtok megjegyezni, hogy ezen optikai készülékek két főcsoportra oszolnak. Egyik csoportnál a világító forrás és vetítő tükrök szilárd (fix) összeköttetésben állanak a húgycsőbe alkalmazandó ürösutas-kszal. Ilyen készülék a *Desormeaux*-féle *endoscop*, melyen *Cruise Thomson*, *Fürstenheim*, *Tarnowsky* és mások többféle, inkább a világító készülékre vonatkozó módosításokat tettek, s melynek *Collin* által készített módosítását be fogom mutatni. A másik csoportnál a világító készülék nincs összeköttetésbe hozva az ürös kutasszal, s épen ezért kezelése nem oly nehézkes, és könnyebben elsajátítható.

Az első csoportba tartozók között a *Collin* által módosított, *Desormeaux*-féle a legtekintélyesebb. Áll egy

¹⁾ Előadott a m. k. budapesti orvosegylet 1878. év febr. 23-ki rendes ülésében.

világító lámpából, egy vetítő készülékből és több ürös-kutaszból; ezen részek vizsgálatnál egymásba illesztetnek. A lámpakamra jobb és balfelé egy-egy kiöblösödéssel bír, melyek közül az egyik homorú tükröt tartalmaz, a másik domború gyűjtőlencsével van ellátva. A lencse; résszel egy cső jön összeköttetésbe, mely belsejében rejti a reflectort, vagyis egy 45° szög alatt felállított, közepén átfúrt lapos tükröt. Ezen csőnek ocularis vége rekesszel (diaphragma) van ellátva, míg hátsó vége összeköttetésbe hozható a húgycsőbe illesztett ürös-kutasszal. Az ürös-kutasz egyenes, hengeralkú, mindkét végén nyitott fémcső, mely bevezetéskor vezetővel (conductor) láttatik el, s egyik oldalán elegendő nagy réssel bír arra nézve, hogy különféle műszerekkel a húgycsőnek beállított részletéhez férhessünk.

A második csoportnak képviselőjeként mint legczélszerűbbet a Grünfeld-féle endoscopot mutatom be. Ezen készülék hozzátartozóival együtt a múlt évben Papp Sámuel tr. tagtárs által tüzetesen lett egyletünkben ösmertetve, mi feleslegessé teszi a bővebb leírást. Ezen készülék áll egy, a gégetükrészek által is használt lapos, vagy homorú vetítő tükrökből, mely kézbe fogható vagy a homlokra illeszthető. Világító forrásul használható olaj petroleum, vagy gázlámpa, sőt a napfény is. Egy másik igen lényeges része az ürös-kutasz. Ez áll egy hengeralkú fémcsőből, melynek ocularis vége töltészerűleg kiszélesedik, s mely belől be van feketítve a szemkápráztatás elkerülése szempontjából. A kutasz vezetővel (conductor) van ellátva, mely nélkül bevezetése nehéz lenne, s könnyen sértene. Alakjuk egyenes és görbített. Az egyenesek hossza változik 5—10—15 cm. között, a szerint, amint mélyebb, vagy a külső nyíláshoz közelebb eső részeket ohajtunk megvilágítani.

Átmérője lehet 6 mm-től egész 8—10 mm-ig, vagyis 18-as számú *Charrière*-től 30-ig. Rendes használatra azonban a 18 és 22 közt eső számok a legalkalmasabbak, melyek $6-7\frac{1}{8}$ mm. átmérőjű töltéért adva, a kép tisztaságára nézve kielégítőek, s minden rendes húgycsőbe bevezethetők. A görbe ürös kutasz a húgycső mélyebb részeinek vizsgálására van szánva. Alakja megfelel egy nagy görbületű pöcsapnak, melynek legnagyobb görbületén hosszas ablak van hagyva, mely bevezetéskor szintén obturátorral zárandó el.

Az ablakos ürös kutaszok, úgy az egyenesek mint a görbék, a hólyag vizsgálásánál jönnek alkalmazásba, s így ezeket mellőzöm.

A vizsgálatnál nélkülözhetlen készülék, egyszersmint a *törlő*. A Grünfeld-féle törlő hosszú horgas csipeszből áll, melynek szárai közé vatta, vagy szivacsdarab illesztetik be, mely fel és alátolható gyűrűvel rögzíthető. A *Desormeaux*-féle csavaros fémrúdról a vatta könnyen lecsúszik, midőn annak eltávolítása a húgycsőből kellemetlenségekkel járhat.

Ösmerve most azon műszereket, melyek segítségével a húgycső ürét képesek vagyunk megtekinteni, áttérek röviden a műszernek mikénti alkalmazására, s azon kép ösmertetésére, melyet egészséges húgycsőben kapunk.

Mindenek előtt a beteg elhelyezésére vonatkozólag, a külső nyíláshoz közelebb eső részletek, nevezetesen az egész merevences rész megtekintése úgy álló, mint ülő helyzetben végezhető; a hártvás és dülmirigyés

rész úgy a betegekre, mint a vizsgálóra nézve legczélszerűbben félig fekvő helyzetben felhúzott czombokkat tekinthető meg.

A világító forrás — mindegy akárminő lámpa, csak lehetőleg kerek és nyugodtan égő láng legyen — a vizsgálandó réssel lehetőleg egy magasságban, s kissé mögötte egyik vagy másik oldalon helyezendő el.

Ha már ezen előkészületek megtették, a készletben levő ürös kutaszok közül kiválasztjuk azon átmérőjűt, mely a húgycső külső nyílásának körülbelül megfelel, s a húgycsőkutaszolás ösmert szabályainak megtartása mellett bevezetjük a húgycsőbe. Ha ez megtörtént, a műszer karimáját balkezünkkel rögzítve, a jobbal eltávolítjuk az obturátort, s most, vagy a kézben tartott, vagy a homlokra erősített tükrö segítségével, bevetítjük a világosságsugarakat a tükrö belsejébe. A műszert úgy állítjuk be, hogy az a húgycső ürének épen központjában feküdjék, s egyformán támaszkodják karimájával mindenik falra. Ha most az ily módon megvilágított húgycsőbe betekintünk, a következőkre kell figyelemmel lennünk:

1) A *töltésre*; az ürös kutasz belső végének megfelelőleg — ha azt a húgycső hossz tengelyének központjában tartjuk — a nyákhártya *töltés* alakjában mutatkozik, mely alakot némelyek *comusnak* neveznek el. A töltésnek szűkebb része megfelel a húgycsőür folytatásának, s szélesebb, a vizsgálóhoz közelebb eső széle a műszer karimájával esik össze. A töltés megtekintésénél különös figyelemmel kell lennünk annak mélységére, mely függ egyrészt attól, hogy mily nyomást gyakorlunk a műszerrel a nyákhártyára, de másrészt függ különösen a nyákhártya vastagságától, s duzzanatától. Ugyanis ha a műszert nagyobb erővel toljuk befelé, vagy ha a nyákhártya megvastagodott és duzzadt a műszer ürébe igyekszik betolulni, a töltés mélységéből veszt; a műszer kihúzásakor, valamint ép, nem duzzadt nyákhártyánál mélységben gyarapszik. A töltés mélységének helyes megítélése különben tetemes gyakorlatot igényel.

2) Figyelem fordítandó a töltés közepén megjelenő és a húgycső ürének folytatását képező, ú. n. *központi figurára*, melynek alakja majd pont, majd vonalszerű, vagy tojásdad, aszerint, amint a húgycsőnek különböző pontjain szemléljük. A központi figurából a töltés széle féle sugarak haladnak ki, melyeknek száma és egymáshoz helyzete a húgycsőnek különböző átmetszetén szintén változó és nagyon sokat függ a nyákhártya vastagságától és duzzanatától. A központi figurának alakja a húgycső külső nyílásától a sajkaárokig függélyes rés, épen úgy mint a húgycső külső nyílása; ezentúl $1-1\frac{1}{2}$ cm. hosszban felfordított T alakú; merevences részben rendszeren haránt rés, ritkábban tojásdad alakú; a hártvás részben csillagszerű. Ezen leletek megfelelnek *Henle*-nek fagyasztott húgycsővön tett átmetszeti eredményeivel. Különben a központi figurának alakja függ attól is, hogy a bevezetett műszer mennyire tágitja ki a húgycső ürét. Ha a műszer aránylag vastag, a sajkaároknak megfelelő fordított T alak, aláfelé kiszélesedő tojásdaddá válik, valamint a makknak megfelelő hosszanti és a merevences résznek megfelelő haránt vonalalakú

központi figurák tojásdaddá alakulnak át, természetesen első esetben függélyes, másodikban harántfekvésű nagyobb átmérővel.

3) Pontos megfigyelendő a húgycsőnek *nyákhártyája*. A nyákhártya színezete rendes állapotban rózsaszínű, vagy halavány sárgászörös, de sohasem egyforma belterjű a húgycső különböző átmetszeteiben. Így pl. a külső nyílásnál halvány fehéres, azontúl a monyfüggesztő szálagáig élénk rózsaszínű, innen a hagymás részszig újból halvány, azontúl mindinkább élénkülő rózsaszín. Ezen leletek megfelelnek hullákon tett észleleteimmel is. A nyákhártya színezete azonban a húgycsőnek még ugyanazon átmetszetében sem teljesen egyforma. A kutasz széleinek megfelelőleg halvány gyűrűt észlelünk, mely épen a széleknek nyomása folytán jön létre. Ezen keskeny, halavány gyűrűn belül a nyákhártya egyenletesen rózsaszínű, sima és kissé emelkedett, különösen nyomásra úgy tűnik fel, mintha beakarna tolnakodni a műszer ürébe.

A nyákhártya ezenkívül hosszanti redőket mutat és pedig 3—4 mélyebbet és számos sekélyebbet, melyek mind a központi figurában vesznek el. Edények különösen kitágult viszerek nem ritkán láthatók az ép nyákhártyán. *Grünfeld* az edények láthatása szempontjából ajánlja, hogy a kutaszt egyik vagy másik falra kell rányomni, a mely fogás segélyével *Grünfeld*, mint állítja, képes az ütereket megkülönböztetni a viszerektől. Nekem ily finom részleteket nem volt alkalmam látni. Többször észleltem azonban ép nyákhártyarészleteknek megfelelőleg, kisebb-nagyobb terjedelmű vérömlenyeket, a merevencses részben. Különösen egy fiatal embernél volt alkalmam egy tekintélyes nagyságú vérömlenyt észlelni a csüngő résznek felső falán, melynek hosszátmérése $1\frac{1}{2}$, haránt átmérése $\frac{1}{2}$ cm-re volt tehető. Azon kérdésemre, hogy valjon nem érte e tagját valamely külerőszak, azon feleletet kaptam, hogy nem, hanem pár nap előtt igen nehéz közösülést végzett. E körülmény megmagyarázata a vérömleny létrejöttét.

Mint tudjuk, a húgycső nyákhártyáján szabad szemmel is jól kivehető bemélyedések, ú. n. *Morgagni-féle* gödröcsök vannak elhelyezve és pedig legszámosabban a felső, gyérebbe az oldal-, s leggyérebbe az alsó falon. Ezen gödröcsök hullán tükör segélyével igen jól kivehetőek, s mint setét foltok tűnnek fel a húgycső halvány nyákhártyáján; élőben azonban ezen gödröcsök a pirosas nyákhártyán nem tűnnek fel, úgy hogy a legtöbb vizsgáló, vagy egyáltalán nem említi azokat, vagy kimondja, hogy nem látta, *Grünfeld* ezen gödröcsök felismerésére egy fogást ajánl, melyet a porczhártya felületen fekélyeinek felismerésénél is foganatba szoktunk venni, t. i. a világosságsugarak irányának gyors változtatását, midőn a gödrök szélei élénkebb reflexet mutatnak, míg fenekük setét marad.

Én ezen fogás alkalmazása mellett sem mondhatom el, hogy tisztán láttam volna a *Morgagni-féle* gödröcsöket élőben. Hullán mint már említém, igen jól lehet látni azokat, sőt hullán a *Cooper-féle* mirigyek kivezető csöveinek szájadékai is kivehetőek a hagymás résznek hátsó részletében.

(Folytatás következik).

Közlemény Korányi Frigyes tnr. kir. tanácsos kórodájából.

Az 1874/5 tanévben a kórodán kezelt idegbetegek körleírása.

TAKÁCS ENDRE tr. tanársegédétől.

XVII. Chorea minor 3 eset:

N. J. 19 éves színész nő felvétellett május hó 12-dikén 1875.

Beteg, gyermekkorában egészséges volt. Havi tisztulását 12 éves korában kapta meg, rendetlenül jelentkezett, igen vérszegény, azonban majdnem 8 napi tartamú volt.

Két ízben tisztulása idején megfűrdődvén, erős gyomor- és hasfájdalmak állottak be nála. 7 évvel ezelőtt egy évig tartó mindennapos hidegiezése volt. Három évvel ezelőtt a mostanihoz hasonló, azonban állítása szerint enyhébb lefolyású baja volt, mely 3 hétig tartott. Ugyanez év telén erős vérhányási rohamok érték, melyek után néhány hétig gyengélkedett. Mintegy 3 hó előtt a színi előadás alkalmával erősen meghűlvén, toroklobja támadt, melynek jellegét roncsolónak mondja. Ebből kigyógyulván, állítása szerint igen idegessé lön; folyton sirt. 6 héttel ezelőtt először arczfintoritással, gyakori nevetési ingerrel, majd felső és alsó végtagokon fellépő váltógörccsel, olykor jelentkező hát- és nyakfájdalmakkal, folytonos nyugtalanság és álmatlansággal kezdődött jelen baja.

Jelen állapot: A kis termetű, gyengén táplált nőbeteg bőrszíne halaványbarnás, a köthártyák belőveltek, duzzadtak. A szemek kidülledvék, igen nyugtalanok. A száj nyákhártyája halavány. Nyelés szabad. Étvágy gyenge. Székürülések rendesek. A nyak hosszú. A kulcs fölötti, s alatti tájak erősen bemélyedtek. A has kissé behűződött, puha. A beteg testének érintésénél, kontaktánál, hagosabb beszédnél, a kórodai betegek panaszaival rohamosan fellépő sívítás és sirásra fakad. A beteg többnyire nyugtalan. A felső és alsó végtagokon az arcz és nyelven rendellenes váltógörccs mozgásokat veszünk észre, melyek a felső végtagokra nézve abban állanak, hogy beteg keze, ha valamely tárgy után nyúl, a mozgás első pillanatában a megfelelő irányt veszi, de csakhamar mellék-, czéltalan mozgások lépnek fel, melyeknek következtében a tárgyat bizonytalanul éri el. A kezek nyugtalanok, hajlítás és borítás folyton váltakoznak. A járás bizonytalan, mert az izmok czéltellessé mozgásokat visznek végbe. Az arczizmok folyton mozgásban vannak. A nyelv kinyújtatván, reszket.

A jobb kulcs fölötti tájon a kontaktási hang sokkal hangzatosabb, mint különben baloldalt; a tüdő felett mindenütt teljes éles és nem-dobos.

A szívtoppulat rendes. A tüdő felett hallgatódzva, baloldalt mind mellül mind hátul, határozatlan be és kinyúlt kiléggést hallunk. A szívcsúcstól az első hang fátyolozott, a második tiszta. A nagy edények hengjai tiszták és eléggé ékeltek.

A vizelet 24 órai mennyisége rendkívül kevés (300—800 cm.), fajsúlya 1028, vegyhatása savas. Görccsői vizsgálatnál *phosphorsavas mész* jegeczek találhatók.

Május 13. A beteg rendkívül nyugtalan, s a leírt váltórángómozgások mellett — szellemi tehetségei is hiányosoknak látszanak. Így emlékezete csak a legközelebbi múltig terjed ki; könnyen, s gyakran minden ok nélkül sir; különféle borzasztó dolgokat lát és hall maga körül; néha a sirásból rögtön nevetésbe csap át, mi néha egy, sőt két óráig is eltart. Ilyenkor aztán kimerül, rendkívül izgatott lesz, s aludni nem képes.

A naponta alkalmazott langyos fürdők és villanyozásnak kissé megnyugtató hatásuk volt az első napokban; de már május 18-dikán az izgatottság és görccsös rángás oly fokúvá lettek, hogy ha a betegnek néhány órai nyugalmat akartunk szerezni, 2 sőt később 4 gmnyi chloralhydratot kelle nyujtanunk.

Ezután a chloralhydratnak nyujtása, meg a fürdő és villanyozásnak naponkinti alkalmazására ámbár lassan, de javulás kezdett beállani. És a beteg jun. 6-án a váltómozgásoktól egészen menten távozott a kórodáról.

* * *

Jelen esetben a mozgások jellege nem hagyott a felett kétséget, hogy kis vittánczczal — chorea minor —

volt dolgunk; de szokatlan volt a nagy fokú izgékonyosság és a szellemi tehetségeknek ily fokú csökkenése, — mely sajnos — a choreaticus mozgások megszűnte után sem változott.

De főleg a gyógmód az, mire ez esetről figyelmeztetni kívánunk, mint olyanra, mely úgy ezen, valamint a következő két esetben is jónak és hatásosnak bizonyult be. A gyógmód, mint fentebb láttuk, naponta egy 25—28 C° egész fürdő vételében és az állandó áramnak (16—20 elemből) gerincoszlopra helyezett felszálló irányú, nyugvó alkalmazásában állott. Az eredmény mindhárom esetben egészen kielégítő volt.

Ha valaki, miután ez esetben a betegnek chloralhydrat is nyújtott ennek akarná a javulást tulajdonítani, a következő két eset világosan szól amellett, hogy a fürdők és villanyozás magukban is képesek voltak a javulást bevezetni.

Három esetre hivatkozva, noha valamely gyógmódnak sikerére teljes biztonsággal következtetni nem is lehet; mégis elég buzdító arra, hogy előforduló újabb esetben ismét alkalmazásba vétessék.

26. B. Ch., 15 éves, felvételt 1874. oct. 20-án.

Anyja gyengélkedő, gyakran beteges; 5 testvére közül legidősebb nővére 17 éves korában a beteg mostani betegségéhez hasonló bajban szenvedett egy évig.

Maga a beteg eddig a legjobb egészségnek örvendett, de mintegy 5 héttel ezelőtt észrevették szülei, hogy majd vállával, majd kezével emelintő mozgásokat tesz, varrás közben újjait megszurkálja. ollóval ferdén nyírbal. kezeiből gyakran ejti ki házi eszközeit s minduntalan arcát fintorgatja.

Négy hét előtt állott be először tisztulása, mely vészegény volt, s csak egy napig tartott; utána ez említett váltó mozgások hevesebben léptek fel, s főleg a bal alsó végtagokban mutatkoztak; és mintegy harmadnapja a test minden izmaira kiterjedtek.

Beteg korához képest eléggé jól kifejtett, izomzata elég jól táplált, bőrszíne halavány a szem köt- és a száj nyákhártyája kissé belövelt. A nyelv erősen bevont. Az arcizmok folytonos rángásban vannak főleg a száj körül, A beteg nyelvét majd kiölti, majd bevonja; karjait majd emeli, majd behúzza; alkar és kezeivel hanyintó és borintó mozgást tesz; gerinczizmainak összehúzása a testet majd előre majd hátra feszíti, az ujjak mind a felső mint az alsó végtagokon folytonos játszó mozgásban vannak. E mozgások — ha beteg magára hagyatik — némit engednek; alvásnál egészen szünetelnek; de rögtön beállanak, — és igen nagy belterjével kivált akkor, — ha a beteg valamely mozgás kivételére szólítatják fel. Mellkas, has semmi rendellenest nem mutat. A szív, máj- és léptompulat rendes. A gerincz oszlop háti része nyomásra fájdalmas.

A fancsontok felett a telt húgyhólyag mintegy 2"-nyi tómpulata mutatható ki. A pöcsappal leeresztett vizelet mennyisége 200 cm.; vegyhatása gyenge savi; fajsúlya 1021; csekély pelyhes üledéket mutat. Chloridok csökkentek.

A görcsői vizsgálat néhány nyák, s hólyag hámsejtet mutat.

Miután a mozgások igen hevesek, s a beteg magát egyszer már az ágyból is kivetette; kényszerültünk öt az ágyba lekötni, s esttel egy gm-nyi chloralhydratott vett be. Erre a beteg nyugodt lett, s éjjel mintegy 3 órát aludt.

October 21-kén a kitágult húgyhólyagból a vizelet pöcsap által lett eltávolítva. A mozgások rendkívül hevesek és csak chloralhydrat bevételre szűnnek meg. 2—3 órára.

October 23-tól november 9-ig beteg naponta 28° C. hőmérsékű, egész fürdőt vett 15—30 percnyi időtartamig. E napon (nov. 9) a mozgások — már előbb fokozatosan csökkenvén — annyira gyengék lettek, hogy a kis leány a kötelék alól fel lett szabadítva.

A fürdőt — egyrésztől, hogy lássuk, vajon halad-e a javulás fürdőzés nélkül; másrésztől, hogy a horganyéleg esetleges hatását észlelhessük — kihagytuk. Azonban már november 11-kén a mozgások ismét fokozódtak, s 12-kén a lekötés ismét szükségessé lett. November 13-tól 22-ig újabban naponta egy

fürdőt kapott, s egyszérsmind a gerincoszlop felszálló, állandó nyugvó árammal (16—20 elem) villanyoztatott. A siker e gyógmód mellett napról napra kielégítőbb volt, s november 22-kén a fürdők végleg elhagytak.

A beteg a fenn említett módon történő villanyoztatás mellett ezután gyorsan javult, s december hó 1-jén az arczon még észlelhető némi játszi mozgással hagyta el a kórodát.

Azóta többször volt alkalmunk a virágzó egészségnek örvendő leányt láthatni, anélkül, hogy a choreaticus mozgásokból csak valamit is árult volna el.

* * *

27. Ez esethez társul Sch. N., 9 éves, izr. leány kóreseté, kinél minőségre egészen hasonló rángómozgások voltak jelen, melyek csak belterjűkre nézve voltak csekélyebbek; s kinél a fürdők és állandó villamárának hasonló használata szintén, de gyorsabban hatott a gyógyulásra. Úgy, hogy 15 nap alatt (május 10—25-ig) teljesen gyógyulva hagyta el a kórodát.

A borszéki „Arany János-kút” s általában Borszék.

CSEH KÁROLY tr-tól.

(Vége).

Az *Arany János-kút*-ről is egyébiránt jogosan elmondhatjuk azt, amit *Than Károly* a *Kossuth-kútról* mond, hogy t. i. az „a többi forrásoktól sok tekintetben eltér”, de hogy ez annál szembeötlőbb, s a borszéki források alkatelemeinek áttekintése annál könnyebb legyen, álljon itt a 6 elemzett ivókút (5 különfürdő is elemezve van) táblázatos kimutatása, mely szerint:

Az ivóvizek vegyalkata 1000 rész vízben.

	Fő-kút	Kossuth-kút	Boldizsár-kút	László-kút	Erdei-kút	Arany János-kút
Szénsavas mészeny CaCO ₃	1.331	1.481	1.082	1.048	1.113	0.812058
„ magnesium MgCO ₃	0.765	0.904	0.520	0.567	0.449	0.500124
„ natrium Na ₂ CO ₃	0.545	0.748	0.323	0.138	0.181	0.466284
„ lithium Li ₂ CO ₃	0.002	0.012	0.005	0.002	0.003	0.008243
„ vas FeCO ₃	0.007	0.067	1)	0.008	0.010	0.029082
„ kalium KCO ₃	—	—	0.045	—	—	—
Chlorkalium KCl	0.086	0.123	0.097	0.062	0.040	—
Chlornatrium NaCl	0.033	0.049	—	0.261	0.033	0.046870
Kénsavas mészeny CaSO ₄	0.006	0.004	—	0.020	0.005	—
„ „ magnesium MgSO ₄	—	—	—	—	—	0.032220
Aluminiuméleg M ₂ O ₃	—	—	—	—	0.001	—
Kovasav SiO ₂	0.072	0.084	0.054	0.060	0.054	0.052580
A szilárd alkatrészek összege	2.864	3.472	2.126	2.166	1.889	1.056461
Szabad és félig kötött szénsav	2.530	2.400	2.925	2.718	3.181	1.917775
A forrásból kiömlő lég	tisztá szénsav					—
A víz szabad szénsavval telítve	van egészen					—
Elemelte:	Than K.					Cseh K.
	1873-ban.					1877-ben.

Ezen táblázatból nemcsak az tetszik ki, hogy az *Arany János-kútban* nincsen kalium, míg a többiben mindenben van; hanem az is, hogy a mészsók tartalma az *Arany-János-kútban* sokkal kisebb, mint bármelyik másban. Nemcsak, sőt az összes mészsóknak a magnesium-, natriumsókhöz és a chlornatriumhoz aránya is (mint a melyek legfőleg a mészsóknak ellenkezőjét képezik) szembeötlő nagy különbséget mutat. Így pl. 100 rész mészsóra esik az utóbbiak (magnesium, natrium és chlornatrium) sóiból az *Erdei-, Boldizsár-, László-, Fő-, Kossuth-Arany-János kútban* 58.302, 77.911, 90.262, 100.448, 111.851, 129.889 rész; vagy még az aránylag legkevesebb mészsót tartalmazó *Kossuth-kútban* is 1.161-szer több mészsó van, mint az *Arany-János-kútban*, míg az *Erdei-kútban* 2.105-ször annyi. Ez pedig nézetem szerint nagyon is figyelmet érdemel. Ezekben — főbb részleteit illetőleg — elő is adtam azokat, melyeket specialiter az *Arany-János-kútra* vonatkozólag elmondani ohajtottam; és most legyen szabad némelyeket még általában magára Borszékra vonatkozólag felemlítenem.

1) Jegyzet vas nincs benne.

Borszék Erdély észak-keleti határán, a „Kerekszék,” és „Bükkhavas” nevezetű hegyek közt egy barátságos, medenczeszerű völgy területén, a tengerszint felett 2790 láb magasságban fenyvesek közepette fekszik. Talaja legnagyobb részt mészből áll; növényzete dús; levegője portól és más ártalmas anyagoktól ment, tiszta, üde, egészséges, kellő nedvességű, dús élely-, illetőleg ozontartalmú. Bármely irányba veszi is az ember útját, a fenyvesek, s másnemű növényzet által szétterjesztett balszámillat veszi őt körül. Nappalai elég melegek; a hőmérő nem ritkán 30, sőt még magasabb fokot is mutat Celsius szerint; de még a mellett is, itt a tikkasztó forró, az embert ellankasztó nappal ismeretlenek; az esték rendszeren gyönyörűek, enyhék; az északák hűsek ugyan, de nem hidegek. Borszék maga a metsző, hideg szelektől tökéletesen ment; csak déltájt fujdogál rendszeren délkeleti irányból jövő gyenge szellő, mely azonban 1—2 órai tartam után mindig megszűnik.

Ezekből világos, hogy Borszék, mint éghajlati gyógyhely is figyelmet érdemel. De álljanak itt az „Orvosi H.” már jeleztem közleményének a következő tételei is. „A nevezett községek (Ditró és Szárhegy) a fürdő emelésére ekkorig sokat költöttek, és saját érdekük előmozdítására szolgálta, ha jelenleg is kisebb-ségben maradnának, kik garasos gazdálkodásra hajlandók, mert ezek könnyen megakadályozhatnak olyan javításokat, melyek a fürdő fejlődését igen előmozdítanák. Nagy kár, hogy még mindig a savanyú víz eladására fektetik a fősúlyt, holott Borszéknek mint fürdő és éghajlati helynek is nagy jövője lehet . . . minden esetre gondoskodni kellene a környéken a szép fenyvesek pusztításának megakadályozásáról.” (1875. évi 38. n.)

Az Orvosi H. ezen kijelentéseit magam is teljesen osztom, s örvendek, hogy Borszéknek még éghajlati gyógyhelylyé való átalakítását illetőleg is ugyanazon nézeteket vallja, mint a melyeknek legelőször én adtam kifejezést; előttem ugyanis valamennyi borszéki fürdőorvos az emberiség ellen elkövetett gyilkosságnak tartotta volna Borszéket éghajlati gyógyhelynek ajánlani. S nem tehetem azt sem, hogy a községek figyelmét magam is fel ne hívjam „a garasos gazdálkodók” ellen. Mert valóban botrányos, amit egy némely *tudatlan és lelkiösmeretlen egyén* véghez visz, még pedig épen mint a fürdőbizottmány tagja, tehát azon bizottmányé, a melynek egyedüli hivatásának Borszék emelése kellene, hogy legyen. Itt csak egy példát hozok fel. Én a már előadtam okoknál fogva az *Arany-János-kút* elemzésére magamat elhatározván, írtam az illetőknek, hogy ha az elemzésre szükséges vizet nekem elküldik, elemezni fogom azt, de ismételtlen határozottan kijelentettem, hogy az elemzésért semmi díjat nem kívánok, nem fogadok el. Nagy sajnálatomra azonban a fürdőbizottmányban indítványoztatott, hogy az elemzendő vizekkel együttesen számomra is küldjenek egy „láda” vizet (amit, ha nem csalódom, Segesvárt mintegy 7 forinton árusítanak el). És mint értesültem, volt a bizottmánynak oly tagja, aki ezen indítvány ellen fellépett. Ezt csak azért mondtam itt el, hogy a községek figyelmét felhívjam, miszerint, ha az ilyenmű egyéneket a fürdőbizottmányból kérthetetlenül ki nem dobják, bizony annak az árát ők — Borszék — fogják keserűen megadni. Engemet magamat az ily tudatlan, s lelkiösmeretlen konczeső varjak károgaása — ismerve őket nagyon jól — a legkisebb mértékben sem alterál; de nem mindenki venné a dolgot úgy, a mint én veszem; hanem legalább felvetné a kérdést, hát érdemes-e ezen emberek érdekében az embernek bárcsak a kis újját is megmozdítani? S még hagyján, ha ez csupa gazdálkodásból történnék! De teljességgel nem! Megeshetik — ha épenséggel kedvem lett volna hozzá — az illetőt meg tudtam volna győzni még arról is, hogy pl. 600 forint elemzési díj megadása mellett — a „láda” borvizet felül — épen ő tört volna lándzsát a bizottmányban. Bocsanat e mellékes kitérésért.

Borszék 1874 óta sokat haladt, — habár nem annyit, mint amennyit kellett volna, — így parkozása jóval előbbre vitetett. Sétateréi és sétautainak összes hosszúsága meghaladja a 10 folyó kilomert; valamennyi fürdőhöz kocsit vezet, az az kocsikázni is ellehet; a *Kossuth-kúthoz* kocsit is van csinálva, s ott helyt cél-szerű, tágas fedett sétány van; úgy hogy még rossz időben is zavartalanul és kényelmesen lehet az ivógyógymódot folytatni; sétányai tetemesen meghoszabbítottak és kiszélesbítették. Mint

értesültem, végre valahára a „székpataki” út is ki van vágva és sáncozva, úgy hogy már csak a porond hiányzik róla, s így remélhető, hogy még 1878. nyarára teljesen elkészülend, ami által a Borszékre jutás is tetemesen meg leend könnyebbítve. Akkor ugyan is Maros-Vásárhelyről, a vasút végpontjától hegyet sehohsem kelletvén mászni, egy nap alatt könnyen eljuthatni Borszékre.

A mi már magát a borszéki vizeket illeti, erre nézve még a következőket kívánom megjegyezni. Ezen vizek oly szerencsés vegyi összetételűek, hogy nemcsak mint gyógyvizek, de mint közönséges üdítő italok is páratlanok; bármelyik ingyencz asztalán is méltóhelyet foglalhatnak el. S jöllehet, hogy az egy „Boldizsár-kút” kivételével valamennyi vastartalmú, még is azokon iváskor a vas fanyar (tinta) íze, ami pedig a vasas vizeknek csaknem kivétel nélküli tulajdonsága, épenséggel nem érezhető.

Than budapesti egyetemi vagytanár, a m. t. akademiának 1875. év ápril 12-kén tartott ülésében mutatta be a borszéki vizeknek általa eszközölt elemzését. Ezen előadásáról az *„Értesítő”* számára írt közleményéből legyen szabad a következőket idéznem:

„A borszéki víz fő alkatrészét — mond Than — túlnyomólag a szabad szénsav képezi. A Kossuth-kút kivételével a többiekben a félig kötött és szabad szénsav súlya jóval meghaladja a szilárd alkatrészek összes súlyát. Így pl. a Főkútnál a szilárd anyagok 100 súly részére 124, sőt az Erdei-kútban 168 s. r. szénsav jut. E viszony a szilárd részek és a szénsav súlya között páratlan az ilyenmű forrásoknál.

De a szénsav abszolút tartalmát illetőleg is alig léteznek egyéb jól ismert ásványvizek, melyek a nevezett forrásokhoz csak hasonlíthatók volnának is. E források vize a szó szoros értelmében túl van telítve szénsavval, amennyiben nagyobbbrsztt több szénsavat tartalmaznak, mint a mennyit a víz az illető hőmérsék-nél elnyelni képes, ha az atmosféra-nyomás alatt telítetik.

Így ezen túltelítési többlet minden liternél az egyes forrásokra nézve a következő értékeket éri el.

A főkútnál mintegy	511 k. c. szénsav
a Boldizsár-kútnál mintegy	254 „ „
az Erdei-kútnál	334 „ „
a László-kútnál	148 „ „

Egyedül a Kossuth-kútnál mintegy 116 k. c. szénsavval kedvesebb van jelen, mint 1 liter víz telítésének megfelelően.

E tekintetben a borszéki források és különösen a *Főkút* minden eddig jól ismert ásványvizek között szénsav-tartalomra nézve a leggazdagabb.

A nem illó . . . csekélyebb mennyiségű alkatrészek közül jellemző a jelentékenyebb kavasvartalom és a lithium. . . .

A Kossuth-kút a többi forrásoktól sok tekintetben eltér. Aránylag kevesebb szénsavat, legtöbb szilárd alkatrészt, kivált chlorvegyületeket, s absolute véve több lithiumot, különösen pedig igen jelentékeny mennyiségű szénsavas vasat tartalmaz. E forrás vastartalma meghaladja a spaa-i és pyrmoniti hives vasas vizek tartalmát.

A borszéki savanyú víz gyógyhatányát illetőleg itt csak kolozsvári egyetemi tanár, *Genersich* következő kijelentéseire utalok. Ő ugyan is „a kolozsvár-kocsárdi vasút-vonal építésekor a munkásoknál előfordult megbetegedésekről” szóló „Jelentés”-ében azt mondja, hogy a tüdővész gyér előfordulásának oka az is lehet, hogy „különösen a borszéki víznek kiterjedt használata munkásainknál a hurutok gyorsabb gyógyulására befolyással volt” (41. lap); hogy vízkóros *váltólázaknál* „a borszéki víz jó szolgálatot tett (42. l.) „Megemlítem, mond az 52. lapon, hogy — a *légzési rendszer betegségeinél* — a szokásos gyógyszerek (dowerpor, extr. hyoscyami) mellett a borszéki vizet igen jó sikerrel használtam”. A „gyomor- és bélhurut kezelésénél a borszéki víz kitünő haszonnal volt” (54. l.); s végül a „*blennorrhoeában* és kíséző bajaiban. . . . az első két hétben borszéki vizet rendeltem naponta 1—2 üveggel”.

Ezeket előadtam a Borszékre vonatkozó újabb adatok főbb részeit; a többire nézve bő és részletes leírást találhatni „*Borszék*” című művemben. Mindenesetre Borszék oly gyógytulaj-

donokkal bir, melyek megérdemlik, hogy úgy üggyársaink, mint a nagy közönség kellő figyelemben részesítsék ezen kitünő fürdőhelyet.

KÖNYVISMERTETÉS.

Das Füllen der Zähne und deren Extraction von Dr. Ludwig H. Hollaender. Leipzig, Arthur Felix 1878.
Ára 5 frt. 20 kr. o. é.

Az előttünk fekvő, 188 lapra terjedő füzet a német fogászati irodalomnak és egy szakavatott írónak legújabb terméke. Tartalma teljesen megfelel czimének, s csak azt kell róla előre megjegyezni, hogy alakra és felosztásra nézve Taft munkája (Operative Dentistry. 3. Ed. Philadelphia 1877.) szolgált minta gyanánt. Mindazonáltal szerző — saját gyakorlati tapasztalatainak értékesítése mellett — mind az első, mind pedig és kivált a második részben annyira a tudományosan okszerűbb angol műtét módok leírásával helyettesíti az amerikaiakat, hogy bátran önálló műnek tekinthetjük e könyvet. Szerző leírásmódja tiszta, világos és midőn csak az újabb műszerek és fogtöméshez való anyagoknak használmódját adja elő, soha sem mulasztja el tárgyát alapos kritikai megjegyzéseinek világánál mutatni be. Szerző fogászoknak szánta művét használatra és úgy vélem, minden szakember szívesen fogja ezt végig lapozni; azonban, ha nem is az első, de a második, a foghúzást tárgyazó rész sokkal inkább általános érdekű, semhogy a körülmények által foghúzás műtétére kényszerülő ügyfeleknek rövid és megbízható utbaigazító gyanánt ajánlani ne lehetne.

Árközy J. tr.

L A P S Z E M L E.

(Taufner V.) Marion Sims. Észrevételek Battey-műtétele felett.

(Vége).

Az esetek feletti visszatekintésében kiemeli Sims, hogy a legtöbb, eddig e módon eltávolított petefészkek gyurmájában kóros elváltozások jelei voltak találhatóak. A kóros odanövések gyakoriságát és az ezek által nyújtott nehézségeket különösen hangsúlyozza. Daczára az eddigi rossz eredményeknek — avagy jobban mondva — a levont szomorú tanulságok után, még sokkal inkább jogosúlnak nevezi a műtétet mint azelőtt; most ismerjük az eddig követett eljárás veszélyeit, ismerjük a nehézségeket, s az eddigelé hiányos technikai rész kifejlődésével, tökéletesebbé válásával, bizonyára jobb eredményeket érünk el.

E sorok írója különösen hangsúlyozza, hogy elsőrendűleg a petefészkek és a környezet állapotának pontos jelzése az, mi a jó sikert legalább felényire feltételezi; nyolcz hasonló esetben volt alkalma eddigelé Hegar tnr. mellett segédkezni (5-ször méhrostdag, 3-szor ovarialgia stb. miatt), hol egyszer sem fordult elő, miszerint a nevezett szervek viszonyai előbb pontosan felismerve ne lettek volna; a pontos jelzés kifejezését leli abban, miszerint

felismertetvén a legyőzhetlen nehézség, a petefészkeket odanövések, vagy más ok miatt a fehér vonalban ejtett metszés által eltávolítani, Hegar tnr. 3 esetben, mind két oldalon a Poupart-féle szálag felett, változó magasságban ejtett (mintegy 5 cmnyi hosszú) seben át eszközölte azok eltávolítását. Egyik petefészkek, vagy petefészkek részletnek bennhagyása, avagy befejezetlen műtét egyszer sem fordult elő. Nem leplezhetjük csodálkozásunkat, hogy B. és S.-nek 19 eset közül, a három halálosan végződött leszámítása után is, 11 szomorú tapasztalatra volt szükségük, a végre, hogy eljárásuk veszélyes oldalait és czélszerűtlen voltát felismerjék.

Az eddigi rossz eredmények okát Sims a következőkben állítja össze.

Első és főhiba, hogy legtöbb esetben csak egyik petefészkek távolított el, miáltal a műtét tulajdonképeni célja, az „ovulatio megszüntése, természetesen nem éretett el.

A második lényeges hiba, a B. által gyakorlatba vett és Sims által követett hüvelymetszésben található. Odanövések esetén, a petefészkeknek ez úton eltávolítása fölötté nehéz, sőt néha egészen lehetetlen, vagy legalább is azon veszély forog fenn, hogy részek vissza maradnak. A hüvelymetszés tapasztalatok után csak oly esetekben volna gyakorolható, hol előrement lob és odanövés egész biztosan kizárható.

Javatait a következőkben foglalja össze:

1. Amenorrhoea, méhhiány vagy újképződés esetén, ha a peteérés jelentékeny kóros tünetekkel jár együtt.

2. Hosszantartó havadási rendellenességekkel összefüggő kedélyi és testi bántalmak, ha valamennyi szokásos gyógymód cserben hagyott.

3. A petefészkek és a méh megbetegedéseivel összefüggő epilepsia és kezdetleges kedélykór.

4. Méhrostdag, ha az életet veszélyezteti, s ha a baj gyógyítása már műtét által nem eszközölhető.

5. Mint utolsó menedék, idült medencekötszövetlob és visszaterő méhmegetti vérömleny esetén, ha ovulatioval áll az összefüggésben.

A négy utóbbi javalatról még különösen is megemlítenő, hogy csak akkor jut érvényre, ha előbb minden más kísérlet sikertelen maradt.

Sims elismeréssel szól Hegar és Trenholm felől, kik a műtétet méhrostdagok eseteire is sikerrel alkalmazták.

E sorok írója használja az alkalmat megemlíteni, hogy a Hegar tnr. által méhrostdag miatt műtett 5 egyén közül 4 teljesen gyógyult, a vérzések megszűntek, s a dag kisebbedett. Az utolsó eset azonban sajnos, de halálosan végződött; úgy a kór lefolyása mint a bonczolat bizonyította, miszerint az egyén septica peritonitis áldozata lett, külső fertőzés folytán. A fertőzésnek forrását abban találtuk fel, hogy az esetenél a rendesen követni szokott legszigorúbb rendszabálytól kissé eltértünk, a menyinyben 5 nappal előbb egy éves méhrostdagnak kiizelésével foglalkoztunk.

TÁ R C Z A.

A budapesti kir. orvosegylet rendes ülése f. é. april 27-kén.

— Vidortr. a calabari bab kivonata látaszükítő hatásának felfedezéséről röviden megemlékezvén, előadja, hogy nálunk Hirschler tr. volt az első, ki 2 mydriasisban és alkalmazkodási hűdésben szenvedő betegen kísérte meg e szer gyógyerejét 1863-ban, nem egy eredménnyel. Graefe Albert ugyanazon évben beható kutatásokat vitt végbe, s gyógyjavatokat is állított fel. A szernek hatását a szem belnyomására nem puhatolta ki, de igéri, hogy tonometerrel fogja e hatást megvizsgálni. Ezen ígéretet azonban nem váltotta be. 1876-ban Weber ez irányban a tonometerrel tett kísérleteinek eredményét közli. Weber már a calabari bab alkaloidjával, az eserinnel, mely sokkal erőlyesebben hat, eszközölte ép szemeken vizsgálatait párhuzamosan atropinnal. E vizsgálatokból azon eredményre jutott, hogy a míg az atropin a szaruhártya

feszességét emeli és a túlkhártyáját csökkenti, addig megfordítva az eserin a szaruhártya feszességét csökkenti és a túlkhártyáét emeli. Weber ezen lelet alapján az eserint egyéb betegségeken kívül kivált szarubántalmak, mély beszürődések, fekélyek és szivárvány-előesés ellen tartja javaltnak. Ugyanezen időben a glaucoma okát puhatoló kórbonczotani vizsgálatok (Kniess, Weber, Laqueur) ezen bántalom bizonyos alakjai ellen is észszerűvé teszik az eserin alkalmazását, minthogy a glaucomát azon kóros változásból eredőnek sejtetik, melyeket e vizsgálatok a Fontana-féle ür tájéknál találtak. Ezen ür a bonczolatoknál jobbára betömve találtott a szivárvány periphericus része és a sugárnyujtványok által, s így eltorlaszolva azon út, melyen keresztül a belső nedvek filtratiója történik. Az eserin által a szivárványhártyára gyakorolt erős kifeszítés, ezen lelet alapján lehetővé teszi a filtratio újának felszabadítását, s így a glaucoma tünetényeinek megszüntetését. Előadó az eserin szarulazító hatását véve kiin-

dulási pontúl, főleg szarubántalmak ellen indította meg kísérleteit a pesti gyermekkórháznak vezetése alatt álló szemészeti osztályán, a hol bő alkalma nyílik épen ezen betegségek észlelésére. Kísérleteit 1877. február havában kezdte meg. Egy év alatt 207 betegen alkalmazta az eserint, 45-ön a kórházban magában, és 162-ön járólagon. Következtetéseit csakis a kórházilag kezeltéről vonja le, mert a járólagosokon tett észleleteket nem tartja megbízhatónak. A 45 kórházi beteg között volt 13 olyan, kiknek mindkét szeme egyenlő, vagy csaknem egyenlő betegségben szenvedett, s a két szem betegségének kezdete egy időbe esett; ezeknél párhuzamosan az egyik szem eserinnel, a másik atropinnal kezeltetett. A 32, csupán eserinnel kezelt eset közül hetet kiválaszt és szembe állítja más 7 esettel, melyeket szintén a kórházban atropinnal kezelt hasonló bántalmak ellen, s melyeknél a betegség kezdete szintén egy időbe, vagy csaknem egy időbe esik; ez összeállításnak célja lévén kideríteni, megrövidíti-e az eserin a kórfolyamat tartamát, a felvetett kérdésre a válasz nemleges. A kórfolyamatot az eserin nem rövidíti meg. Azon 13 esetből, melyeknél az egyik szem eserinnel, a másik atropinnal kezeltetett, a kórlefolyás és tartam egyenlő volt, s hol az egyik, hol a másik szert kelle abbahagyni, midőn rendszerint az utóbb adagolt szer alatt állott be a gyógyulás. A szerek ezen cseréjére ritkán volt utalva a betegségek későbbi szakában, rendszerint az első időszakban történtek az áttérések. Ezt azon körülménynek tulajdonítja előadó, hogy a betegségek első időszakában rendszerint egyik szer sem szivatik fel a szaruhártya által, a későbbi időszakban pedig, amidőn a felszívódás constatalható, javulás akár melyik szer alkalmazására beáll; azon különbséggel azonban, hogy miután alig lehet *Weber* vizsgálatai folytán kétség az eserin szarulazító hatása felett, tehát a felett, hogy a szaruhártyában ezek nyomán kedvezőbb táplálkozási viszonyok létesülnek, mindenesetre célszerűbb az eserin alkalmazni, hogy a betegségek közül hátramadó foltok, amennyire lehet, eltávolíttassanak. Előadó véleménye tehát az, hogy a szarubántalmak első időszakában közönbös mindakét szer, mert rendszerint nem szivatik fel egyik sem, de miután a bonczani viszonyok miatt könnyebb megítélni tágult-e a láta, semmint hogy szűkült-e, célszerűnek tartja a betegség kezdetén koronkint atropint csepegtetni a szembe, s csak miután kiderült, hogy a szerek felszivatnak, térni az eserinre a fent érintett okokból.

Az eserinnek a szarubántalmak ellen újabb időben fennen hirdetett jó behatását azon körülménynek tulajdonítja, hogy az atropin alkalmazása épen e tekintetben nem volt biztos alapra fektetve, s a javalatok igen el voltak mosódva. Előadó ezek folytán felállítja a javalatokat úgy az eserin, mint az atropin igénybevételére, még pedig ezen szereknek tisztán erőművi hatását véve sarkpontúl. E javalatok sorából kiemelendők tartjuk az eserinre nézve azon pontot, melyben a gyermekek szemében sokszor előforduló tokközponi hályog keletkezéséről szól. Előadó szerint e hályog keletkezését meg lehetne talán gátolni azáltal, ha eserinrel kifeszített állapotban tartjuk az irist, mely a lencsét erősen támogatva, valamely szarufekély hirtelen megrepedésének pillanatában a hátsó részek nyomását magára veszi, s a tok közepének megrepedését elhárítja. Előadó ugyanis tokrepedésből és a repedt helyen történő beívódásból származtatja a közponi tokhályogot. Hogy ez ily korlátolt marad, a tok ezen életkorbeli csekély szakadékonyságának tulajdonítja, miről meggyőzhet azon körülmény is, hogy gyermekeknél néha többször kell puha hályog jelenlétében a tokot megrepesztetni, míg teljes felszívódás áll be. Lapunk szemészeti mellékletében az előadás egész terjedelmében meg fog jelenni.

Párisi levelek.

VIII.

A sebészetről.

Elsorolván főbb vonalaiban a műtét körüli eljárásokat, lássuk, miként vannak Párisban a sebkezeléssel.

Míg, mint Berlinből kelt úti leveleim elsejében szerencsém volt jelezni, nem kevésbé vonta magára figyelmemet az, hogy a Németországban meglátogatott sebészek a sebkezelést illetőleg

lényegében egy alapvetel fogadtak el és követnek eljárásukban, t. i. a sebek fertőztelenítését elérni törekszenek, s azért az asepticus szereknek oly kiterjedett szerepet juttatnak; addig Franciaországban, honnan tulajdonkép Pasteur jól ismert kísérletei által eredetét vette az elmélet, mely azon néhány év óta oly nagyszámú tudósokat foglalkoztatott, még mindig a legkülönbözőbb elveket, nézeteket és eljárásokat találjuk a sebészi kezelést illetőleg.

Nyilvánvaló dolog pedig, hogy a műtői sebészet azon mértékben tesz és tehet előhaladásokat, a mint a tökéletesedett sebkezelés reményeket, sőt mintegy biztosítékot nyújt a műtőnek sikeréhez.

Van-e valaki, a ki tudatában annak, hogy betege a műtét által, eltekintve a szervezetben ezáltal okozott rázkódásoktól, csaknem biztosan kitétetik a hosszú idők óta oly méltón retteggett járulékos sebkóroknak, hozzáfogna a műleges sebészi beavatkozáshoz? Mít használ a műtő kiváló egyénisége, ha a legszabályosabban, legpontosabban végzett műtettjeit elragadja a pusztító genyver, orbáncz vagy üszök. Avagy Hübener és Pirogoff tudtak-e megmenteni egyet is czombcsonkítottak közül a krimi háború kezdetekor? Avagy a franczla sebészek voltak-e képesek a 70—71-diki háborúban megakadályozni, hogy műtetteik 90—100%-ja ne essék áldozatul az említett vészes ragályoknak? Szeretik felhozni az erkölcsi levertséget, a fáradság és nélkülözések által való kimerültséget ez ijesztő eredmény okául. Én e ténynek okát másban keresem, s nem vélek csalódnai, ha első sorban is a sebkezelésben állítom feltalálni azt. Kitűnő érvül hozhatom mindjárt fel azt, hogy A. Guérin-nek, ki épen a legvészesebben pusztító genyver mellett kezdé vattakötését alkalmazni, melyet sok tekintetben figyelemreméltónak és érdemesnek találtam különös tanulmány tárgyává tenni, minélfogva külön önálló közleményben szándékom a hazai orvosi közönséggel azt megismertetni, ezen lap hasábjain, — tehát A. Guérin-nek sikerült 34 csonkított közül 19-et és czombcsonkítottjai 50%-át megmenteni, a mely eredményt bizony és méltán Guérin jobb sebkezelésének illetőleg vattakötésének tulajdoníthatunk. „Guérin lett az egész világ csodálkozásának tárgya, sohasem láttak Párisban annyi csonkítottat egy ugyanazon kórházban“¹⁾.

Már első látogatásaimnál feltűnt az, de még inkább később, olvasva a franczia sebészek némelyikének statistikáját, hogy jól lehet fényes eredménynek egyáltalán nem nevezhető számokkal találkozunk a statistikai táblázatokban, a sebkezelésre nem fordítottak oly gond, mint az kívánatos, sőt szükséges lenne:

Így például mint Lasalle Páris különböző kórházaira nézve összeállítá és mint Lefort tanár előadásában közli:

czombcsonkítás végeztetett	16,	gyógy.	7,	megh.	9,	halálozási %	56.
alszár	12,	„	6,	„	6,	„	50
felkar	4,	„	2,	„	2,	„	50
Összesen:	32,	„	15,	„	17,	„	52

Továbbá, mint egy táblázatban hasonlólag Lefort tanár által közölve találjuk, az általa átdolgozott: „Manuel de médecine opératoire par J. F. Malgaigne“ című munka 8-dik kiadása 1 kötetének 497-dik lapján, mely táblázat egyszersmind az angol kórházak eredményeit is adja, s így összehasonlításra érdekes adatokat nyújt.

Jónak véltem tehát én is e táblázat megismertetése céljából ennek idecsatolását, megjegyezvén azonban, hogy

Czombcsonkítás.

I. Páris kórházaiban.	erőművi ok miatt			kórfolyamat miatt			összegezve és más nem ismert ok miatt		
	gy.	meg.	h. %	gy.	meg.	h. %	gy.	meg.	h. %
1836—41. Malgaigne.	13	34	72.3	61	92	60.1	74	126	63
1850—61. Trélat.	32	75	70	103	97	48.5	170	190	52.7
1861—63. „	7	35	83.3	34	46	57.5	41	81	67.2
Összesen:	52	144	73.4	198	235	54.2	285	397	58.2
II. Angolország kórházaiban összegezve 1816—63	70	80	53.3	348	84	19.4	1191	566	32.2

¹⁾ Rochard, Historie de la chir. franc. an XIX. siècle. 603 lap.

a végösszegeket én dolgoztam ki, mert Lefort művében az angol kórházak adatait egyenként felsorolva, s a francia és angol kórházakban nyert végeredményeket együttesen összegezve találjuk. Azt hiszem, hogy ezen kis módosítás által csak nyer rövideg és világosság tekintetében a táblázat, mely fent látható.

Sokat beszélnek e számok, melyek egy és ugyanazon műtétmodorra vonatkoznak, de melyek összehasonlító fejtegetése messze vezetne kitűzött czélotól; a belőlük vonható következtetéseket úgy is mindenki könnyen megteheti, ki kissé figyelme- sebb megtekintésre méltatja e táblázatot. Csupán azon megjegy- zésnek ohajtók itt jelenben kifejezést adni, hogy azon óriási kü- lönség, mely a végösszegek megtekintésénél, ú. m. 58.2 és 32.2 közt mindjárt szembeötlik, a fajok különböző ellenállási képességén és a kórházak minőségén kívül még és talán főként a sebkezelésben találja magyarázatát.

Louis úgy találta már, hogy a korabeli sebészek igen el- hanyagolják a kötéseket és készülékeket, s hogy tökéletesítvén a művészetet, elfelejték a mesterséget (métier). Erre Rochard azt jegyzi meg¹⁾: Ha a sebészi akadémia hirneves titkára ma járná át sebesülteink termeit, azt találná, hogy magát a művészetet kezdik elfelejteni.

A látottak és tapasztaltak után szerény véleményem a Louis- éval egyezik teljesen meg. Míg ugyanis az új, meg új műtét- modorok, műszerek, készülékek napról napra szaporodnak, talál- tatnak fel és módosítanak, legnagyobbbrészt csak azért, hogy feltalálók nevét megörökítsék, továbbá ettől eltekintve, a sebészek, hogy a műtét eredményét lehetőleg jobbitsák, gyakran igen ösz- szetett módok és műszerekhez folyamodnak, s míg ezáltal ohajt- ják fejleszteni a művészetet, addig a mesterséget, a sebkezelést hanyagolják el.

Ha valahol, úgy épen ott, hol a népesség elgyengült, mond- hatni kimerült lévén, igen csekély ellenállási képességgel bír, — mit hiányos táplakozás mellett a szesz- italok korai és túlságos él- vezetének vélünk fejrőhatni²⁾ hol a kórházak az egészségügyi kívá- nalmaknak legkevésbé megfelelőleg mind benn a városban, sok- szor szorosan a többi házak közé, szűk utcákban vannak építve, több emeletesek, alacsony és rosszul mellözött termekkel bírnak, vagyis mint már Malgaigne nyilvánította az academia szószékéről: „hogy Páris kórházai lennének talán a legrosszabbak (les plus dé- testables) Európában“, s mint ezt sokan ma még inkább beisme-

¹⁾ Rochard i. m. 635. l.

²⁾ Álljon itt egy kis statistika Lunier „De la production et de la consommation de boissons alcoolique en France“ című műből:

A szesz- italok, melyeket Franciaországban fogyasztanak, a bor, almabor, sör, pálinka és az édes pálinka (liqueur).

A bor valóságos nemzeti ital, ennek fogyasztása tíz év óta átlag 50 millio hectoliter évenként, azaz körülbelül 120 liter fejenként. A fogyasz- tás bár követé a termelt mennyiség ingadozásait, mégis egészben véve 50 év óta fokozatosan növekedett. 55—60 liter volt 1829—33 közt és ma már több mint kétszerese. A bor csak 72 département-ban szokásos ital valóban és ezek közül 15-ben a fogyasztás nem több mint 38—80 liter, míg a többi 57-ben 88—360, nagy városokban 180—220 litert tesz ki fejenként. Más or- száokban pedig aránylag igen csekély a borfogyasztás, p. Belgiumban 1 $\frac{1}{2}$; Oroszországban 2, Angliában és Poroszországban 2, Hollandiában 4, Spa- nyolországban 30 liter fejenként.

Az almabor fogyasztása csökkenőben van, húsz év óta 24-ről 20 literre szállott alá.

A sör fogyasztása fokozatosan növekedett 50 év óta, 1829-ben csak 825 liter volt fejenként, ma pedig már körülbelül 22 liter.

A pálinka, illetőleg tiszta borszesz fogyasztása, mert így van kiszá- mítva, 40 év óta fokozatosan emelkedik, 1873-ban 284, tehát majdnem 3 litert tesz ki fejenként; e tekintetben ugyan felülmúlják Franciaországot: Belgium hol 8 $\frac{1}{2}$, Poroszország hol 7, Anglia hol 6, Egyesült Államok hol 7—8 liter fejenként és évenként; a szeszfogyasztás csekélyebb Ausztriá- ban, 16. A közöltekből Lunier ezen következtetéseket vonja le, hogy: azon departementok fogyasztanak legtöbb szeszt, melyek nem fogyasztan- nak bort; az ipar által készített borszesz kártékony hatása sokkal erősebb mint a borban foglalt; az italokban való mértékletlenség által feltételezett halálozásoknak, az iszákosság miatt fenytés alá került egyéneknek és végül a szesz- italok túlságos élvezete folytán előállott elmebajoknak száma, csaknem mindenütt egyenes arányban áll a szesz fogyasztásával.

Saját megfigyeléseim a bor és szeszfogyasztásra nézve a következő adatokat adják: Franciaországban nem is képzelik, hogyan lehessen tiszta vizet inni; még az iskolába járó gyermekeknek is kis palack bort tesznek zsebébe, hogy jobban fogjon az esze; fekete kávé nem is szolgálnak sehol egy kis palack cognac nélkül; lvégül a számos szeszkmérő helyiségek folyton sűrűn látogattnak a munkás osztály által, hol azután az absinthe bőségesen fogyasztatik.

rik¹⁾, — ahol tehát mindezen körülmények folytán a műtettek leg- inkább ki vannak téve a járulékos sebbetegségek veszélyeinek, úgy épen ott kellene a legjobb és egtökéletesebb módszereket találni, melyek eddigi ismereteink szerint azok ellen mentesít- nek, s jóllehet Verneuil tanár így nyilatkozik: „nos hopitaux sont bons, nos pansements excellents“ (kórházaink jók, kötéseink kitű- nők) még sem egyezhetem meg vele ezen véleményben.

Megadom a Guérin-féle vatta-kötésnek a maga érdemeit, de mivel ez leginkább csak a végtagokon alkalmazható, s mivel ennek kivitelénél a fertőztelenítés nem vihető úgy keresztül, mint tulajdonkép az elv megkivánná, nem helyeztetem eléje, mint teszük ezt a francia sebészek, a Lister-kötésnek. Ez utóbbi, mintha nem egy szűk tengerszoros választaná el Franciaországot a helytől, hol a sebészet legújabb nagyszerű vívmánya létrejött, vagy teljesen ismeretlen, vagy használaton kívüli. Míg maga Németország már egész irodalmat mutathat fel a Lister-kötést illetőleg, míg az esetek pontosan észlelt ezrei után a német egye- temek tudós tanárai majdnem mind megegyeznek dicséretében és ma már ily nyilatkozatokat olvashatunk: Es hiesse Eulen nach Athen tragen, wollten wir heutigen Tages die Vorzüge der Methode (d. h. des Lister'schen Verbandes), ihre vielseitige Anwendbarkeit, ihre eclatanten Erfolge zu rühmen unternehmen. Nur darum kann es sich handeln Irrthümer abzuweisen, die Bedingungen ihrer Wirksamkeit klar zu stellen und theo- retische Vorurtheile zu wiederlegen²⁾. Addig a francziák ezt írják: „Franciaországban a sebészek általában elég kevésbé mutat- koznak késznek az edinburgh-i ex-chirurgus (ex-chirurgien) előírás- sát betű szerint követni, s a francia jó érzék nem hibázott, igaz- ságot téve ezen módszer túlsai felett³⁾. Egyes sebészek, midőn a felett való meglepetésemnek adtam kifejezést, hogy nem lát- tom náluk a Lister-kötést alkalmazni, vagy kicsinylőleg így nyi- latkoztak: Je n'attache aucune importance au pansement Lister (nem kötök nemmi fontosságot a Lister-kötéshez). B. Anger e nyilatkozata annyival feltűnőbb, mert ő a kötésekről külön önálló munkálatot írt. Vagy pedig ezt mondták: Je ne vois pas qu'il soit bon (nem hiszem, hogy jó legyen). Hogy miért? ezt felelték: vannak nekünk igen jó kötéseink. Tulajdonkép azonban, nevez- zük maga nevén a gyermeket, az ok az, hogy a Lister-kötés nem francia találmány, innen az ellenszenv.

Tisztelet azonban a kivételeknek, mert egyesek különösen a fiatalabb nemzedék közül, mint Lucas Championnière, ki önálló munkában⁴⁾ ismertette is, s Polaillon alkalmazták azt, nemkülönben láttam még némely esetben használatba venni Panas tr., a „société de chirurgie“ elnöke által, ki annak okául, hogy nem használja na- gyobb kiterjedésben e kötést, azt hozta fel, hogy a kórház költség- vetése nem engedí a kötéshez szükséges drága anyagok beszerzését! Felemlitem még Manoury nyilatkozatát, illetőleg leírását, amennyi- ben ő Németországban egy tudományos körutat tevén, Budapestre is lerándult és ezen látogatásáról így ír: Láttuk még a Lister-kötés alkalmazását Budapesten hasonló jó eredményeket adni és jóllehet már nem vagyunk többé Németországban, mindamellett mondha- tunk róla egy szót.

V E G Y E S E K.

BUDAPEST, 1878. ápril 25-én. Ő cs. és apostoli kir. felsége, 1878 évi április hó 23-án Bécsben kelt legfelsőbb elhatározásával, a honvéd- orvosi tiszti kar tetteges állományában lekegyelmesebben kinevezni méltóz- tatott, I. osztályú ezredorvosokká: Mihelyes József tr., Szalay Kálmán tr. I. osztályú szabadságot állományú honvéd-ezredorvosokat; szabadságot állományban pedig I. osztályú ezredorvosokká: Almai Ferencz tr., Thomas

¹⁾ Így p. Gazette des hopitaux nr. 7. 11 jan. 1878. 52 lap. Hardy közöl két felső állconkolást. Az egyik beteg 5-dik emeleti pádlásszobában lőn műtéve és meggyógyult minden baj nélkül, mire Hardy megjegyzi: Való- ban ezen látszólag kevésbé kedvező körülmények között ezen beteg mégis jobban volt, mint lett volna ami kórházi termeinkben, hol a műtettek oly gyakran bántalmaztatnak orbáncz által. Broca meg nem engedhetőnek nyilvánítja peteízesektől-mő-kiirtást végezni Páris kórházaiban.

²⁾ Dr. Loew. Ueber Pyämie und ihre Prophylaxis bei Amputatio- nen. Langenbeck's Archiv 21 B. 3 H. 772 lap. (Berlin 1877).

³⁾ Dr. E. Ricklin. Archives générales de médecine. 1877-ben dec. 752 lap.

⁴⁾ Dr. Lucas Championnière. Chirurgie antiseptique, principes, modes, application et resultat du pansement Lister. Paris 1876.

Alajos tr., Wolf Bogdán tr. és Nusbächer Frigye: tr. II. osztályú szabad-ságolt állományú honvéd-ezredorvosokat; II. osztályú ezredorvosokká: Bogdán Mihály tr., Spanner Ignác tr., Fabini Mihály tr. Gajzágó László tr. szabadságolt állományú honvéd-főorvosokat és Székely Alajos tr. a tokaji járás tisztí orvost; főorvosokká: Szini Gyula, gyakorló orvost, továbbá Spanyol Béla tr. és Mann Jakab tr. honvédköteles orvosokat.

— A vallás- és közoktatásügyér a budapesti kir. egyetem orvosi karánál id. Purjesz Zsigmond tr.-nak sz. ókori orvostudomány történelméből és Goldzieher Vilmos tr.-nak a látás-szerv kórboncztanából magántnaárrá lett képesítését helybenhagyólag tudomásul vette, s őket e minőségben meg-erősítette.

— A fővárosi közegészségügyi bizottság ápril 30-diki ülésének tárgyát az óvórendszabályok képezték azon járványok ellen, melyek mint a közelünkben lefolyt keleti háború következményei hozzánk beczipelhetők. A főváros tanácsa a ker. orvosokat, a vásárigazgatóságot és felügyelőket az ételek és italok szigorú ellenőrzésére hitta föl; továbbá a városi kórházak orvosi kara utasított, hogy ha járványos betegségek jeleit észlelnék, haladéktalanul tegyenek jelentést; a gazdasági hivatal pedig oly rendeletet kapott, hogy a fertőztelenítő szerek tartása készletben, ezenkívül a kerületi eljárá-ságok utasítottak, hogy a nyilvános helyek tisztántartására kétszeres erőt fordít-sanak; végül a talaj és lég megfertőztetése ellen rendszabályok javaslatba hozá-sával a tisztí főorvos és a vízvezeték igazgató bizott meg. A bizottság a tanács intézkedéseit helyeslőleg tudomásul vette, s magáévá tette Patrubány G. tr., t. főorvos indítványát. A lakossághoz felhívás intézése végett, hogy ez a köztisztaság fenntartása tekintetében kezet nyujtsa a hatóságnak, s hogy azon városrészekben, hol szüretlen Dunavízet isznak, a víz szűressék meg, különösen gyermekeknek csak ilyen víz adassék. Bókai J. tr. javas-latára pedig a tanácsnak ajánlatik, hogy a vízvezetőség a nap bizonyos órájában tiszta vizet juttasson a lakosságnak; mert észleletei szerint a nap bizonyos részében mindig lehet mocsoktalan vizet kapni. Ezenfelül elfogad-tatott Poór tr. indítványa, hogy a csatornák bűzének eltávolítása végett, azoknak nagyobb és bővebb folyása tétessék lehetővé, s e célra az artézi kut vize vétessék igénybe; úgyszintén a lakások szellőztetése is rendeltessék el, mert a járvány nem az utcákon, hanem benn a lakásokban támad; ezzel kapcsolatban az árnyékszékkel reggel 6—7 óra közt nagyobb vízmennyiséggel öblíttessenek ki, mert ezáltal nagy áramlat támad, mi a fertőztelenítés sikerét biztosítja. A tanácshoz intézett jelentésbe Tatai tr. javaslatára még bele foglaltatik, hogy miután küteges hagymától lehet legjobban félni, a zu-folt lakhelyiségek ritkításáról történjék gondoskodás, és pedig ne a kerületi előjáróságok útján, hanem hatósági közegek közbenjárásával; a kisebb rendű szállodák és mesterlegény-zállók orvosi felügyelet alá helyeztessenek, s az első betegek ruháinak mosására való fertőztelenítő szabályok léptettes-senek életbe. A zsúfolt lakások kiürítését illetőleg a tanács hasonlóan hi-vatva lesz ellenőrzést gyakorolni. Végre Löblin tr. indítványára pótlólag még az is határozottatott, hogy a tanács kérjen jelentést az előjáróságoktól, mennyiben teljesítették az egészségtelen pinczelakások kiürítésére vonatkozó rendeleteket. — Meg van tehát a jó szándék, s minden esetre örvedetes jelenség, hogy fővárosunk intéző köreiben a bekövetkező járványok meg-előzése felett tanácskoznak, a célbavett intézkedéseket pedig jóknak mondhat-juk; a dolog lényege azonban akörül sarkallik, hogy mindazt, a mit ma czélszerűnek mondanak, annak idejében teljes erélyvel végre is hajtsák.

— A fővárosi új kórházak valamelyikének építését már múlt évben meg kellett volna kezdeni, azonban valószínű, hogy az még a f. évben sem fog megtörténni. Miután azok felett építészek és az orvosok véleményét mondtak, most azok a közegészségügyi bizottság által fognak megbiráltatni, mely ezen célra a t. főorvosból, Bókai J., Gebhardt L. és Poór I. tr.-okból álló albizottságot küldött ki.

— Az új katonai kórháznak a városliget közelében építése ellen a főváros egészségügyi tekintetektől tiltakozni készül.

— A fővárosi közegészségügyi bizottságnak legközelebb tartott ülésében többek közt szóba jött Reinitz tr. felszólalása folytán az első ma-gyar szeszínomító gyárból kikerülő eg'szegtelen mocsok és trágya eltávo-lításának ügye. A t. főorvos jelentette, hogy a nevezett gyárudvar köze-gészségellenes állapotú, a felhalmozott trágya és pocsolják a levegőt ront-ják, s a lé fedetlen csatornában szabadon foly; több intézkedés történt már a ker. orvos és a főorvosi hivatal részéről is, hanem elégteleneknek bizonyultak ezek; a tanács azonban ápril 30-kán gyökeresen intézkedett, a mennyiben bizottságot küldött ki, mely fedett csatorna létesítést fogja kivitelre ajánlani. Az előterjesztések beadása után rögtön megteszik a kellő lépéseket.

— Megjelent „A szájür önszenvi nyáktelepei (leucoplakia buccalis). Saját észlelései nyomán írta Schwimmer Ernő tr., egyetemi magántanárr.”

(Budapest, Grill K. kir. udv. könyvkereskedése. 1878., nagy 8-rét. 94 l.) 4 színes és egy fekete könyvmatá táblával. Ára 1 frt. 50 kr.) Ezen külön-irat lapunk múlt és jelenévi számaiban jelent meg, s így olvasóink annak érdekes tartalmát ismerik, ezen kiadáshoz azonban négy igen sikerült színes könyvmatá tábla van csatolva, melyek ezen bántalmat éléthű rajzok-ban tüntetik elénk, s így ennek felismerését igen megkönnyítik. A fekete könyvmatá rajz pedig a leucoplakia szövettanára vonatkozik. Ezen munká-lat Braumüller V. kiadásában Bécsben német nyelven is megjelent, a szakemberek figyelmét magára vonta, s a szerző mindenestre elismerést érdemel, hogy ezen, eddig kevésbé ismert bántalmat minden oldalról kime-ritőn tárgyalja, s annak kórodai jogosultságát megállapítani törekszik.

— A margit-szigeti fürdőidény megkezdődött, s az időjárás kedvező lévén, a sziget nagy látogatottságnak örvend. Az eddigi orvosi tapasztalatok már megengedik a betegeknek biztos javulatok alapján kezelését, azt pedig két-ségtelenül előmozdítja az, hogy nem csupán a sziget hevíze alkalmazatik, hanem szükség szerint fenyőlevél-, lóp-, lügfürdők sat. vétetnek igénybe. Ezek szerint évről évre növekedik azok száma, kik a szigetet mint gyógyfürdőt keresik fel, hol megtalálják a javulásukhoz megkívántató tényezőket, s ezek között nevezetesen a kellő nyugalmat és kényelmet. A fürdő rendelő orvosa Verzár tr. az egész idény alatt a szigeten lakik, s rendelő órái reggel 8—9, este pedig 6—7 között vannak; ezenkívül pedig lakásán (a váci utcai korona-ház) d. u. 1—3 óra közt értekezhetni vele.

— A tátrafüredi (schmecks-i) éghajlati gyógyhely és vizgyógyintézet f. é. idénye május 15-kén kezdetik meg, s így annak fürdőorvosa Jármay László tr. ügyfeleink fővárosunkból (itteni lakása papnövelde-utca 2 sz.) f. hó 10-kén távozik. Jó forrásból értesültünk, hogy az étkezés ügyében gyökeres újítások történnek; azok pedig, kik Tátrafüredet a hideg-vízkezelés végett keresik fel, egészen külön teremben fognak étkezni. Ezenkívül az új fenyőfürdő elkészült, s a nők számára külön hideg fürdő épül.

— Handler M. tr. nak hirdetéseit „a külső betegségek ellen“ megér-demlett sorsuk végtére el fogja érni. Az orvosok már rég megütözköztek azon, hogy a hatóság az illemmel ös-zeegyeztethetlen hirdetésekkel türi; a fővárosnak május 1-jén tartott közgyűlésén azonban felszólalás tárgya volt a botrányos padfeliratok ügye, melyekkel a corson, a kerepesi, ország- és váci úton lépten nyomon találkozunk, s a közerkölciség nevében követel-tetett, hogy azok eltávolíttassanak. A polgármester a felszólalásra akként vála-szolt, hogy ő maga is megbotránkozott azon vakmerőségen, melylyel a kérdé-ses hirdetésekkel úton útfélen terjeszti a padbérlo. Ő már e tárgyban intéz-kedett, s maga elé idézte őt, midőn meghagyta neki, hogy ama feliratokat nyolcz nap alatt vagy távolítsa el végkép a padokról, vagy más feliratokkal cserélje fel. Ha a meghagyás nem használ: a tisztí főügyész tudni fogja, mi a teendő.

— Az orosz hadsereg veszteségét az európai és ázsiai harcztéren 150000 emberre teszik. kiknek legnagyobb része betegségek folytán halt meg.

H E T I K I M U T A T Á S

a budapesti sz. Rókushoz címzett közkórházban 1878. ápril 26-tól egész 1878. máj. 25-ig ápolt betegekről.

1878.	felvett			elbocsátott			meghalt			visszamaradt					
	beteg		összeg	gyógy.		összeg	beteg		összeg	beteg		szülönő	gyermek	elmekör	összeg
	férfi	nő		férfi	nő		férfi	nő		férfi	nő				
Ápril. 26	20	15	35	15	26	41	5	3	8	450	464	13	7	23	957
" 27	18	16	34	40	33	73	5	4	9	425	425	13	5	21	909
" 28	18	20	38	3	7	10	3	1	4	436	455	13	6	23	933
" 29	29	26	55	46	35	81	2	4	6	418	441	13	7	22	901
" 30	31	18	49	20	18	38	5	2	7	426	437	14	7	21	905
Máj. 31	20	21	41	28	11	39	1	3	4	416	442	16	7	22	903
" 32	34	19	53	21	15	36	2	2	4	424	446	17	7	22	916

Fővárosi statisztikai kimutatás. Ápril. 21-től ápril. 27-ig születések és halálozások. A lefolyt héten élve született 270 gyermek, meghalt 304 egyn, a halálozások tehát 34 esettel múlják felül a születéseket. Az élve szü-löttek közt 187 törvényes, 83 törvénytelen; nemre nézve pedig 144 fiú, 126 leány. Halva született 8 gyermek. A halottak közt volt 1166 férfi, 138 nő, egy éven alóli gyermek 80. A halálozásokból esik: I. kerületre 20, II. ker. 20, III. ker. 22, IV. ker. 15, V. ker. 17, VI. ker. 40, VII. ker. 50, VIII. ker. 59, IX. ker. 21, X. ker. 4, kórházakra 33, katona 3. Nevezetesebb halálokok: croup 5, diphtheritis 5,

pertussis 2, morbilli 2, scarlatina 3, variola —, cholera —, typhus 7, febris puerperalis —, alii morbi contagiosi —, meningitis 11, encephalitis 1, hydrocephalus acutus 4, apoplexia 3, tetanus et trismus —, convulsiones 18, vitia valvularum 2, pneumonia et pleuritis 46, tuberculosis pulmonalis 68, diarrhoea 14, enteritis 4, cholera nostras —, peritonitis 1, dysenteria —, morbus Brightii 3, cancer —, rhachitis 1, scrofulosis 6, debilitas congenita et deformitas 17, marasmus senilis 7, hydrops 4, causa violenta 6, homicidium 1, suicidium 1, casus fortuitus 2.

PÁLYÁZATOK.

Kula mezővárosában (Bács megye) a községi orvosi állomás újból üresedésbe jöven, ennek betöltésére ezennel pályázat hirdettetik és a választás megejtésére határidőül 1878. évi május hó 20-dik napja tűzetik ki.

Ezen állomással évnegyedenként előre felvehető évi 700 frt. az az hét száz forint fizetés és minden egyes látogatásért o. é. 35 kr. díjazás van összekötvé; tartozik azonban a megválasztandó községi orvos a halottkémlelést külön díjazás nélkül teljesíteni.

Felhivatnak tehát pályázni szándékozók, miszerint képzettségüket igazoló okmányaikkal felszerelt folyamodványaikat a választást megelőző napig bezárólag hozzám benyújtják.

Kulán, 1878. évi ápril hó 24.-kén.

Schick Máttyás, szolgabíró.

Hunyadmegyében a maroslyei járásorvosi állomás üresedésbe jöven, arra pályázat nyittatik; mely állás f. évi május 20-kán tartandó közgyűlés alkalmával választás útján fog betöltetni.

Ezen állomás évi 400 frt. fizetés és 100 frt. utiátalánnyal van összekötvé.

Felhivatnak a pályázni kívánók, miszerint folyamodványaikat szabályszerűleg felszerelve, f. évi május hó 18-ig alólírhöz nyújtják be.

V. Hunyadmegye alispánjától.

Déva, 1878. ápril hó 29.-kén.

Barcsay Kálmán, alispán.

Szabolcs megyébe kebeleztet Büd, Szt.-Mihály községekben a kör-orvosi állomásra pályázat nyittatik. Az orvosi fizetés 400 frt. o. é., melyből Szt.-Mihály 320, Büd község pedig 80 frtot fizet. A leendő orvos Szt.-Mihályon tart szállást. Látogatási díjai, ha a beteg az orvos házába megy nappal 40 kr. éjjel pedig 60 kr., mindenkor beleértetvén a rendelvény írásdíjja is. A pályázni kívánók felszerelt kérvényeket f. évi május 30-dikáig a Szt.-Mihályi előjáróság-hoz adják be.

Kelt Szt.-Mihályon ápril 1-én, 1878.

Deák Péter,

jegyző.

Róka Bálint,

bíró.

A selmeczi magy. kir. bányagazgatóság alárendelt szélaknai magy. kir. bányahivatalnál a kir. bányarvosi állomás betöltendő.

Ezen a XI. rangosztályba sorozott állomással a következő illetmények vannak összekötvé:

Évi fizetés hétszáz (700) forint, előléptetés esetében hatszáz (600) forint, mely öt évi feddhetlen szolgálat után 100 forinttal, és 10 évi feddhetlen szolgálat után megint 100 forinttal, összesen tehát 200 forinttal emelkedhetik, természetbeni lakás, 41 köbméter tűzi fa; továbbá két ló eltartására évenként 5600¹/₂ kiló széna, 61⁴/₁₀₀ hektoliter zab és 180 forint kocsis tartási átalány, végre a selmeczi bánya társaságától évi 52 forint 50 krajár és a szélaknai kórház kezeléseért szinte a társaságtól évi 100 forint 20 krajár jutalomdíj, mely díjak, valamint a tűzifa és lótartrási átalány anyugalom-díjba be nem számíthatók.

Pályázni kívánók felhivatnak, hogy folyamodványaikat, orvosi, és sebész doktori, szülész-mesterei okmányokkal, továbbá erős testalkatot igazoló, végre az eddig teljesített orvosi szolgálatot a hivatalos magyar nyelvbeni jártasságot és általánosan más nyelvekbeni ismereteket kimutató hiteles bizonyítványokkal ellátva illető hatóságuk útján 1878 évi májushó 20-ig az alulírt bányagazgatósághoz benyújtják.

Selmeczbanján, 1878. évi április hó 12-én

Magy. kir. bányagazgatóság.

HIRDETMÉNYEK.

NŐKNEK.

Osztrák-Magyarország legelőkelőbb orvosi és tanárai Koritnicza vastartalmu savanyuvizét jó reményű nőknek, kik könyen és minden baj nélkül szülni akarnak a legmelegebben ajánlják — aranyeres bántalmakban felülmúljal Carsbadot és Marienbadot. Részletes programot kívánatra ingyen szétküld a

koritniczai fürdőigazgatóság,

(Liptó megye)

Viz kapható Édeskuty L. s Radocsay és Bányainál és minden gyógyszerár és fűszerkereskedésben.

LUHI MARGIT-FORRÁS
legtisztább szikéleges ásványviz.

Hazánk ezen vegyi összetételénél fogva nevezetes gyógyvizét a lélegzési, emésztési és hughszervek idült hurutos bántalmainál, torok-, gége-, légső- és hörgbetegségekből kiváló sikerrel használták és használják: Dr. Korányi Frigyes, — Dr. Kováts Sebestény Endre, — Dr. Gebhárdt Lajos, — Dr. Navratil Imre, — Dr. Poór Imre, — Dr. Kéty Károly, Dr. Barbás József egyetemi tanár és köz-kórházi főorvos urak. — Ezen tekintélyek nyilatkozatai szerint a Margitforrás nemcsak méltó versenytársa a Seltersi — Gleichenbergi — Gieshübl — Radeini — Vichy — Emsi s hason összetételű vizeknek, hanem gyógyhatásban azokat több tekintetben felül is mulja. A Margitforrás gyógyhatását igazoló bizonylatok kívánatra bárkinek kézséggel megküldetnek.

Borral használva a legkellemesebb s legegészségesebb italt nyújtja.
Dr. Karlovszky utóda forrás-igazgatósága.

Kizárólagos főraktár

Édeskuty L.,

magy. kir. udvari ásványvíz-szállítónál
Budapest, Erzsébet-tér 1-ső szám. a.

Természetes ásványvizek és forrástermények telepe.

Főraktára:

Adelheid, Bártfa, Bikszád, Bilin, Borszék, budai keserűvíz-források, Buziás, Carlsbad, Czigelka, Csiz, Franzensbad, Előpatak, Ems, Friedrichshall, Fűred, Giesshübl, Gleichenberg, Hall, Igmánd, Johannisbrunn, Ivánda, Kissing, Klausen, Koritnica, Lipik, Luhi, Luhá-csovcz, Marienbad, Német-Keresztúr, Olenyova, Parád, Prebla, Püllna, Pyrmont, Radein, Rohitsch, Saldschitz, Schwalbach, Selters, Spa, Suliguli, Szliács, Szolva, Szulin, Szántó, Vichy és Wildungeni forrásoknak.

Ezen régi czég, valamint az orvos urak, úgy a t. cz. közönség bizalmát bírván, gyors fogyasztásnak örvend, minek folytán azon helyzetben van, mindenkor friss töltésű vizekkel szolgálhatni.

Az ásványvizek valódisága és frissesége tekintetében, a készletek a városi főorvos ellenőrzése alá vannak helyezve.

Árjegyzékek kívánatra ingyen szolgáltatnak ki.

A közelfekvő kellemes sétány és üzletben tett készület nagy alkalmat nyújtand az ásványvíz gyógyhasználatára, megjegyezvén, hogy az eddigi helyiséget tetemesen megnagyobbítottam.

Marienbadi, seltersi, koritniczai, luhi és budai keserűvíz pohárszámra is szolgáltatnak ki.

MIGRAINES & NEURALGIES

PAULLINIA-FOURNIER.

Hatalmas szer a zsábák (neuralgie), gyomorfájdalom, görcsök, csúsz és kiváltképen az ideges félfejfájás (migraine) leküzdésére, melynek legerősebb rohamait is gyakran néhány percz alatt elenyésztí.

Nagy sikerrel alkalmaztatott mindennemű kórokban, melyek általános elgyöngülésből származnak.

Számos, úgy a magán gyakorlatban, mint kórházakban, Párisnak legelőkelőbb orvosai és tanárai, u. m. *Grisolle, Trousseau, Recamier, Blache, Cruveilhier, Huguier, A. Tardieu, E. Barthez* sat. által 20 év óta tett kísérletek bizonyítják, hogy ezen készítmény mai nap egyike a legjobb szereknek ideges bántalmaknál, s egyike a leghatályosabb zsongítóknak, mikkel birunk.

NB. *Óvakodni kell a hamisított szertől, mely vagy nem használ, vagy épen árt.* — Ára egy nagyobb doboznak 3 frt., kisebbnek 1 frt. 50 kr.

Párisban: egyedül FOURNIER gyógyszerésznél, 26 Rue d'Anjou-St.-Honoré.

Pesten: magyarországi főraktárban TÖRÖK JÓZSEF gyógyszerárban, Király-utca 7. sz.

Parád

gyógyhely Heves megyében,

vas-timsós-fürdőivel, égyényes-kénes savanyuvíz, és vasas-savanyuvíz forrásaival,

f. évi május 15-én nyitattik meg.

Parádon úgy a vas-timsós-fürdőknél valamint a savanyu-víz-forrásoknál gondoskodva van: kényelmes lakásokról, igen jó éttermekről, teljes és pontos kiszolgálásról, társalgó és zongora termekről, kitűnő zenekar, számos hirlip és nagy kiterjedésű sétányokról, általános tisztaság és rendről. Helyben gyógyszerár, s naponkinti posta közlekedés.

A magyar állami vaspályának Kaál-Kápolna állomása és a parádi fürdők között a nappali személy-vonatokhoz csatlakozással naponkint számos hintó fogatokkal kényelmes közlekedés tartatik fenn, következő utidíjakkal:

Közös fogaton egy személy 5 frt.

" " két " 8 frt.

" " 3-4 " 10 frt.

Előre külön megrendelt fogat 10 frt.

kisebb úti-böröndök és kézi táskák (melyek a vasutakon díjmentesek) díj nélkül, nagyobb málhák ellenben 200 kilogrammig, kilogrammonként 5 krét, 200 kilogrammon felül való málhák pedig 10 frtért szállítatunk.

A parádi fürdőkbe utazó vendégeknek a m. kir. államvasutak igazgatósága közbenjöttével a vasuti viteldíj $33\frac{1}{3}\%$ -kal mérsékelteik, mire nézve a vasutállomásokon kifüggesztett külön hirdetések fogják a t. közönséget közelebbről tájékoztatni.

Lak megrendelések és minden más a parádi fürdőköt érdekő közlemények a parádi fürdők igazgatóságához, v gy Dr. Losteiner Károly fürdő-orvoshoz Parádra kéretnek czimezetni.

Parádon, 1878.

A parádi fürdők igazgatósága.

Jodfürdő

LIPIK

posta-

és

távirda - állomás

Szlavoniában.

Meleg (R. 51°) jodforrás.

Sajátlagos hatással bír: görvény, bujakór, köszvény, csúz, húgyhólyag borkütegek és női betegségek ellen.

Összeköttetések Bécs- és Budapesttől déli vaspálya: Bares és Sziszekig; Sziszek-től gőzhajó, Barestől kocsí.

Távirati megkeresésre a fürdő-igazgatóság nevezett állomásra jó kocsit küld.

A lipiki víz főraktárai: **Pesten: Édeskuty Lajos, Eszéken: Gobeckzy.**

Tudósításokkal szolgál:

a fürdő-igazgatóság Lipiken.
Dr. Kern.

Oltó anyag

mely teheneken megújítva a legegészségesebb gyermekeken humanizáltatott, s melynek kitűnő tulajdonságairól hivatalos bizonyítványok s a bel- és külföld számos elismerő levelei kezkeskednek, minden időben rendelkezhető

Kreichel A. tr. oltó-intézetéből.

Merényen, (Wagendrüssel) Szepesmegyében.

Budapestben kapható *Egressy R. Szt.-Istvánhoz* című gyógyszerárában, V. Nádor-utca 2-áik sz.

Dr. Papp Samu

fővárosi gyakorló orvos, tisztelettel értesíti úgy fővárosi, mint vidéki ügyfeleit, hogy a fürdővad tartamára, Szliácsra tette át lakását, s e gyógyhelyet illetőleg mindennemű felvilágosítással szolgál. Egyttal tudomásul hozza, hogy a tulajdonossal történt megegyezés folytán, a volt Brogyáni, jelenleg Radvánszky Károly-féle épületekben létező lakások felett rendelkezik.

Május 1-től 15-ig Budapestben, Országút 18, azontúl Szliácsan.

Erzsébet sósfürdő

Budapestben (Budán)

Idény május 1-től september 30-ig.

A gyógyhely keserűvíz-forrásai élvezetű, a belek működését elősegítő, a szervezet kóros terményeit erőlyesen oldó és nagyobb adagokban hashajtó tulajdonságoknál fogva legjobb sikerrel használhatók: a belek bántalmainál; alhasi és általános vérbőségénél és ebből keletkező nemesebb szervekhez való vértodulásnál; verőzéri pangások esetében; aranyérenél; rásztkórnál; máj- és lépajoknál; köszvény-nél; tulságos elhízásnál; és végre női betegségekénél, idült méh és petefészkek és ezek utóbajai, a méh- és hüvelyhurutja; a méh helyzetváltozása és újképletei által előidézett kóros tünetek; méhkörötti és medencze-beli sejtiszóvetlob és izzadmány, a klimakterikus évek bajai, méhszenv. stb.

Egészséges fekvés, tiszta, üde levegő, jutányos lakások; jó vendéglő, (izraeliták számára is) többnemű szorakozás. Az Erzsébet keserűvíz-forrás belső és külső használata.

A társaskocsik Pestről óránként közlekednek. Állomási hely: Józseftér.

Egyébb felvilágosítást nyújt Dr. Bruck J. fürdőorvos, Budapest Deák-utca 11. sz. és az

Erzsébet sósfürdő igazgatósága.

Trencsén-teplitzi fürdő

Nagel Ede tudor Bécsből

úgy mint számos év óta, ez idén is mint uradalmi fürdő-orvos fog működni Trencsén-Teplitzben.

Aussee

klimaticus gyógyhely és fürdő Stiriában.

Az idény megnyitása május 1-jén.

Felvilágosítást készségesen ad

Dr. Veth

fürdőorvos, s a gyógybizottmány tagja.

Gleichenbergi fürdő

Dr. Hönigsberg Pál ez idén is május 1-jétől kezdve Gleichenbergben mint fürdő-orvos működik.

Dr. Katser,

fürdőorvos Hallban, felső Austriában.

Utasítást ad mind e fürdőre vonatkozó ügyben. Fürdészeti magyar munkája kapható Zilahy könyvkereskedésében Budapestben.

LIMOUSIN CHLORAL-GYÖNGYE.

(Chloval Perlé de Limousin.)

CHLORAL VIZEGY (Chloralhydrat)

tokocsákban. Ára 1 frt. 50 kr.

Kellemesen idézi elő az álmot, különösen oly esetekben, hol az mákony adagolása mellett nem érhető el, gyermekekénél minden utóbaj alkalmazható.

Idegbántalmaknál mint fájdalomcsillapító, játékonyan hat, görcsökénél pedig kitűnő hatása mellett az emésztést legkevésbé sem zavarja.

Magyarországi főraktár P e s t e n : TÖRÖK JÓZSEF gyógy-szerésznél, király-utca 7. sz.

BLANCARD
VASIBLANY-LABDACSAI

a párisi orvosi akademia, s a sz. pétervári orvosi collegium által jóváhagyatva, Franciaország, Belgium, Irhon, Törökország stb. kórházaiban általánosan behozattak.

A new-yorki 1853-ki és a párisi 1855-ki világiállításon dicséretes megemlítést nyertek.

Az ezen készítmény által nyert kitüntetések, s különösen azon körülmény, hogy a *Blancard-féle vasiblanly-labdacsok* a legtöbb pharmacopoeba *officinalis szer* gyanánt felvették, mint az a legújabb 1866. évi codexbe is történt, világosan mutatják, hogy *Blancard vasiblanly-labdacsai* kiváló helyet foglalnak el a harmakoyadnamikában.

Egyesítvén a vas és iblanly gyógyhatását, ezen labdacok különösen alkalmazhatók minden oly bajnál, mely görvélykor vagy más vérsenyv által töltételezettek; további mirigydagoknál hideg tályogoknál, csontszúná, stb.; az alkati bujasenyv, a sápkór, a fehér-folyás, a vérhiány, s egy egész sora az említett folytán elsóványodással párosuló betegségeknek eme labdacokkal legezelszerűbben gyógykezeltetik.

Végre ezen labdacokban találja a gyakorló orvos a leghathatós szert, ha az egész szervezett életerejét fokozni és a lymphaticus, elgyengül, e satnyult testalkatot zsongítani akarja.

NB. A tisztátalan vasiblanly nem biztos, sőt kártékony szer lévén, ügyelni kell arra, hogy a *valóságos Blancard-féle vasiblanly-labdacsok* szolgáltatassanak ki, melyeknek kitünő mivolta épen a készítmény tisztaságán alapszik; azért is nagyobb biztosság okáért minden dobozon *ezüst pecsétünk* következő *aláírásunk* található:

BLANCARD,
gyógyszerész, Páris, 40, Rue Bonaparte.

Kapható a magyarországi főraktárban: TÖRÖK JÓZSEF gyógyszerész, király-utca 7. sz. s általa Pest-Budán minden gyógyszerészertárban.

Oltó-anyagot

Kassowitz tr. gyermekorvostól

(Politzer tanár intézetéből)

megbízható és tiszta minőségben szétküld Moll A. gyógyszerész Bécsben (Tuchlauben 9.) Thallmayer és Seitz Budapesten.

Cs. kir. szabadalmazott
EGYETEMES EMÉSZTŐPOR
Dr. Gölis-től.

Eddig még utól nem éretett hatására nézve az *emésztés és vértisztítás* terén, s a *test táplálása és erősítésére* nézve. Ezáltal naponkint kétszeri és sokáig folytatott használata mellett valódi gyógyszerre válik számos még makacs betegségekben is, mint p. o. *emésztési gyengeség, mellégés, a gyomor túlterhelése, a belek petyhüdtége, idegyengeség, mindenemű aranyeres bajok, görvély, guga, sápadtság sárgaság, valamennyi idült hőrbaj, rák, időszakos főfájások, férges és köves betegségek, túlnyálkásodás* stb. Ez az egyetlen és gyökeres szer a *megrögzött köszvény és mellbajban (tuberculose)*. *Ásványvíz gyógymódnál* úgy ezelőtt, mint annak használata alatt, valamint utólagosan gyógyszerül is kitünő szolgálót tesz.

Egy nagy skatulya ára: 1 frt. 26 kr. Egy kis skatulya 80 kr. Főraktár Pesten, TÖRÖK JÓZSEF gyógyszerész úrnál.

A hamisítástól megmenekülésre figyelmeztetek mindenkit, hogy a *valódi egyetemes emésztőpor Dr. Gölis pecsétjével* van elzárva, s minden skatulya a védbélyeggel, s kivülről ily czímmel van ellátva:

K. k. concess. Univ.-Speisen-Pulver des D. Gölis in Wien
Főszállítóhely: Bécsben Stefansplatz 6. (Zwettlhof).

Az ujonnan kijavított budai

Császárfürdő

megnyitása.

Nyári évad:

Május 1.

Téli évad:

October 1.

A császárfürdőnek alji vegyhatásu szintugy ivó mint fürdő gyógyvi-zei biztos sikerrel használtatnak; különösen: a gyomor, bélhuzam és hójag hurutos bántalmak, máj és lépajok, csúz, köszvény és ezek körterményei, bőrbetegségek, vérkeringési, alhasi női bántalmak, s görvély-kór ellen kitünő hatást tesznek.

Gyógy-eszközök :

A 49° R. ivóforrás, kő-, tükör- és török-fürdők, márvány-, porcellán-és horgany-kád-fürdők 24°—25° R.

A maga nemében páratlan ásvány-gőzfürdő. — Továbbá a szép styben épített, pompás fedett női uszoda, a férfi uszoda, mindkettő 22° R. langyos vízzel, mindégnyikben 120 cabin, és új tornaeszközökkel. — Maláta, iszap, sós, vasas és mindennemű gyógy-fürdők, valamennyi csupán ásványvízzel telítve, ellátva langyos és hideg ásványvíz zuhanyokkal.

Továbbá a fürdő-vendégek kényelmére 200 szépen berendezett vendégszoba szobatávirdával. Nagy fedett folyosó, társalgó-terem, kávéház, étterem, sétány stb. A szép árnyas platányos nagy gyógyudvar. Külön-féle hirlapok, olvasó- és zongora-terem. Mindenféle ásvány-gyógyvizek, tejsavó, s az irgalmasok jóhírű gyógyszerháza. A fürdő oivosa Dr. Pápa y Dániel.

Pósta- és távirada-hivatal a házban. Kényelmes és olcsó közlekedés a főváros minden részével, gőzhajó, csavargőzös, közúti vasut és társaskocsi-val; a budai hegyekhez fogaskerekű vasuttal. Mindennap reggel és délután zenehangverseny a Wasa, Parma és Kussevics serezed zenekarával, melyet a n. é. közönség egészen díjmentesen élvezhet. Zártkörű bálók megtartására tekintélyes egyletek ígérését birjuk.

A zárgondnok a n. é. közönség különös figyelmébe ajánlja az egész hazában egyedül álló féfi-uszoda tornaeszközeit kiváltképen a szülőknek, kik gyermekeiket biztos és gondos felügyelet alatt az uszás és tornaszatra oktatni óhajtják; e czélra ügyes és jómodoru uszó és tornamestert szerződtetett.

Kiemelendőnek tartom, hogy az uszodák langyos ásványvizei, mindkét nemű gyöngé, beteges, görvély-kóros egyének és gyermekeknel — hol uszás közben kifejtett testmozgás folytán az anyagcsere annyira élénkítettik — igen jótékonyan és erősítőleg hatnak.

Fü- és leány-gyermekek még zsenge korban, s beteges állapotban, rövid időn uszni tudtak, megerősödtek és egészségesek lettek.

A zárgondnok nagy áldozatokkal és megfeszített erővel mindent elkövetett, hogy a császárfürdő régi jó hírnevét visszaállítsa, s fölkeri a n. é. közönséget a vendégszobák mielőbbi megrendelésére, nehogy a szokottnál már ugy is jelentékenyebb megrendelések miatt, kívánságukat kellő figyelemben részesíteni képtelen legyen.

Végre alólírott zárgondnok a n. é. közönség tudomására hozza, hogy a császárfürdőben mint műszaki igazgató a szakavatottságáról már előbbi évekből is jó hírek örvendő Berger Vilmos ur működik, a kinek bizonyára sikerülend a vendégek kívánságait minden irányban kielégíteni.

A gyógykut, a női- és férfi-uszodák, ugy a gőzfürdő már reggeli 4 órától kezdve, a n. é. közönség rendelkezésére állanak.

Csermelyi Sándor,

a császárfürdői zárgondnoka.

Oltás tehénhimlővel.

Alólírott május 5-től június végeig, minden hétfőn és kedden 9—1 óráig közvetlenül borjuról vett eredeti tehénhimlőanyaggal olt gyermekeket és felnőtteket a budai ráczfürdőben.

Megrendelésre, csak közvetlenül frissen szedett higitatlan tehénhimlőnyirket küld

Dr. Heinrich Kálmán.

Dr. Hertzka Imre budapesti

az összes gyógytudományok tudora, ez évben ismét mint fürdőorvos működik Karlsbadban s lakik

Kirchenplatz, „Franconia“ Sprudellel szemközt.

ELŐFIZETÉSI ÁR: helyben és vidéken egész évre 10 frt., félévre 5 frt. A közlemények és fizetések bérmentesítendőek.

HIRDETÉSEKÉRT soronként 15 új kr.

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Megrendelhető minden kir. postahivatalnál, a szerkesztőségél nádor-utca 12. szám és Kilian György könyvkereskedésében váci-utca Drasche-féle házában.

ORVOSI HETILAP.

HONI S KÜLFÖLDI GYÓGYÁSZAT ÉS KÓRBUVÁRLAT KÖZLÖNYE.

HUSZONKETTEDIK ÉVFOLYAM.

Felelős szerkesztő és tulajdonos Markusovszky Lajos tt. Főmunkatárs Balogh Kálmán tanár.

TARTALOM: *Antal G. tr.* A húgycsőtükör értéke a húgycső idült lobos bántalmainak kórismérésére és gyógykezelésére vonatkozólag. (Vége). — *Hasenfeld M. tr.* Közlemények a szliási fürdőből. I. Szemle az 1877. idényről. II. A vaginismusról. — *Fischer A. tr.* A csonttöréseknél ritkábban előforduló bonyodalmak. (Vége). — *Könyvismertetés.* Das Denken in der Medicin von *H. Helmholtz*. — *Lapszemle.* Kiszorult sérv kezelése szunyálnak bőr alá fecskendése által. — Idült garatlob kezelése.

TÁRCSA: Párisi levelek. IX. A sebészetről. — Vegyesek. — Szerkesztői levelezés. — Pályázatok.

A húgycsőtükör értéke, a húgycső idült lobos bántalmainak kórismérésére és gyógykezelésére vonatkozólag.

ANTAL GÉZA tr. egyet. m. tanár-tól.

(Vége).

Mindezen leletek, melyeket idáig felsoroltam a húgycsőnek inkább csak makkí és merevences részére vonatkoznak, jöllehet, mint tudjuk, egyenes műszerrel a hólyagba is be lehet hatolni. A hártvás és dülmirigy részben a tükrökép már nem oly tiszta, egyrészt azért, mert a kutasznak hosszabbnak kell lenni, de főképen azért, mert itt a kutasz vége mindig az alsó falra támaszkodván csak ezt szemlélhetjük és nem kapunk teljes töltésért. A műszernek a felső falra való irányítása a betegre nézve rendesen kellemetlen és könnyen sérthetünk is vele; ezért ezen részek megtekintésére alkalmasabb a görbe, nyitott és ablakos ürös-kutasz, mely utóbival a belső húgycsőszájadékot is megtekintjük. A tükröképek, melyeket ezen görbe eszközökkel kapunk, már sokkal kevésbé tiszták és megbízhatók. Különösen nem szabad számításán kívül hagyni a műszer nyomása által létrejött színbeli különbségeket a nyákhártyán. Ez különösen a nyitott görbe ürös-kutaszra nézve áll, melynél a nyíláson betüremkedő nyákhártyarészletnek közepe a legpirosabb, s a nyílás karimájához közelebb eső rész halavány, majdnem ezüstfehér színű. Ha most a műszert visszahúzzuk, vagy előretoljuk, midőn egy oly nyákhártyarészlet illeszkedik be a nyílásba, mely azelőtt nyomás alatt állott, eleintén az egész láttér ezüstfehér színűnek fog látszani, csak lassan fog pirososan színesedni, s akkor sem egyenletesen, hanem foltokban, midőn a fehérebb részleteket avatatlanok könnyen fekélyeknek foghatják el.

A dülmirigy részben a kakastaréjt, mint az alsó falból kiemelkedő dombocskát élőben csak homályosan sikerült észlelnem, s rajta az ondóvezetékek és a dülmirigyür nyílásait egyáltalán nem voltam képes felis-

merni. Hullán azonban e tarajt kivezető nyílásaival együtt gyakran tisztán ki lehet venni.

Tudom, hogy a rendes viszonyok közt észlelhető tükrökép ecsetelésénél kissé sokáig időztem, de szándékosan tettem azt, mert a tapasztalat tanított meg arra, hogy a rendes viszonyoknak alapos ösmerete mennyire megkönnyíti a kórosok felderítését. Áttérek most a kóros viszonyok rövid fejtegetésére, programmom szerint tisztán csak az idült húgycső-takárnál észlelhető változásokra szorítkozva.

Desormeaux volt első, ki a húgycsőtakárt *endoscopicus* alapon osztályozta. Ő két főosztályt állított fel: 1. a *közönséges húgycsőlobot* (urethritis), mely szerinte sohasem fertőzési, hanem hurutos sömörös, vagy erömüvi eredetű; 2. a *tulajdonképeni húgycsőtakárt* (blenorhoea), mely mindig fertőzés eredménye. *Desormeaux* a heveny húgycsőtakárt az első 8 napon a nagyfokú duzzanat és fájdalmasság miatt nem tükrözte. A 8 napon túl történt vizsgálatnál a nyákhártyát duzzadtak, belöveltnek és itt-ott kimaródottnak találta. Ezen folyamat lassan-lassan terjed be a húgycső mélyebb részeibe, mindig az újabban megtámadott részletek mutatván a hevesebb lobalakat. Az esetek többségében ezen változások visszafejlődtek. Némely eseteknél a húgycső egyes pontjainak megfelelőleg a nyákhártya nem nyerte vissza rendes küllemét, hanem az piros, kissé duzzadt, nedves maradt, s felületén apró, pontszerű kiemelkedések léptek fel. Ezen alakot *Desormeaux* elnevezte *szemcsés húgycsőlobnak* (urethritis granulosa), mely szerinte rendesen szorra szokott vezetni.

Desormeaux után *Fenger*¹⁾ az idült húgycsőlobnak következő négy válfaját írta le: 1. *felületi nyákhártyalob* a húgycső hátsó részletében; 2. *tütségési szöveti húgycsőlob*; 3. *szemcsés húgycsőlob*; 4. *sömörös húgycsőlob*.

*Tarnowszky*²⁾ öt alakot vesz fel, nevezetesen, 1.

¹⁾ Über die locale Behandlung dr. chronischen Gonorrhoe mit Hilfe des Endoscops. Schmid's J. B. 1874. Nr. 12.

²⁾ Vorträge über venerische Krankheiten. Berlin, 1872. p. 163.

nyákhártyalobot; 2. nyákhártyaalatti kötszövet-túltengést; 3. szemölcsös burjánzást; 4. a kivetető mirigycsövek eldugulását; 5. tüszős burjánzásokat Ezen osztályozástól kevéssé tér el Hill, ki a dülmirigylobot is ide sorozza.

Grünfeld¹⁾ a húgycsölobnak következő alakjait különbözteti meg 1. heveny takáros húgycsölob; 2. hártvás húgycsölob; 3. közönséges húgycsölob; 4. szemcsés húgycsölob; 5. húgycsölob fekélyekkel.

A heveny húgycsötakárnak tüneteitől, melynek Grünfeld két alakját különbözteti meg, jelenleg teljesen eltekintek, miután magamnak csakis egy esetben volt alkalmam heveny húgycsötakárost betegsége fennállásának 5-dik napján tükrözni. A kép azonban igen homályos volt, mert a gyakori kitörlésekre — mit épen a bő váladék tett szükségessé — a nyákhártyakimaródásokból élénk vérzés állott elő, mely az észlelést meg-hiusította. A beteg többé nem keresett fel, valószínűleg visszariasztva azon fájdalom által, mellyel a vizsgálat járt.

Az idült húgycsötakárnak általam is észlelt alakjai közül első sorban a szemcsés húgycsölobról (urethritis granulosa) ohajtok szólni, mely úgy Desormeaux-nak, mint Grünfeld-nek munkáiban tüzetesen ismertette van. Ezen kóralak leírásánál Desormeaux-ot illeti meg az elsőség, ki a bántalom székhelyét legtöbb esetben a hártvás és dülmirigy részbe helyezi. Újabb vizsgálok azonban többször találják a merevencses részben és pedig a hagymának megfelelőleg, mi összevág a húgycsöszoroknak e helyen fellépő gyakoriságával. E kórfolyamat azonban előfordul a külső húgycsönyíláshoz közelebbes részekben is. Kiterjedését illetőleg változó $\frac{1}{2}$ egész 4.6 cm hosszúságban. Rendszeren kiterjed a húgycsö egész területére, igen ritkán szorítkozik csak egyik, vagy másik falra. Én a kórfolyamatot leggyakrabban a hagymás részben találtam, a csüngő részben kétszer a hártvás részben egyszer.

A tükrökép, a szemcsés húgycsölobnál egyenes, nyitottvégű ürös-kutasszal nézve, a következő: a töltésnek szűkebb része, mely a központi figurának felel meg rendszeren genynyel van kitöltve; a töltés maga valamivel sekélyebb. Kitörlés után a központi figura rendszeren alakjában mutatkozik, legfenntebb a résalak kissé az ovalishoz közledett. A központból kifutó sekélyebb sugárszerű redők többnyire hiányzanak, sőt a rendszeren mély redők szintén elmosódnak. Mindezen tünetek a nyákhártya megvastagodására mutatnak. A nyákhártya maga a kórfolyamat kezdeti szakában duzzadt, fellazult, s a láttért minduntalan savószerű fénylő folyadék önti el, a későbbi szakban száraz. A nyákhártya színe setétpiros, néha vérvörös, vagy piszkosbarna; felületén apró pontszerű kiemelkedések mutatkoznak, melyek annak bársonyszerű kinézést kölcsönöznek. A felület többszöri kitörlésre, s a műszernek conductor nélküli beljebb to-lására gyakran vérzik. A kóros résznek kitörlése némelyeknél fájdalmas, másoknál csak azon kellemetlen érzést szüli, mit az ép húgycsö nyákhártyájának érintése szokott kelteni. Az egyes nyákhártyaredőkben néha

¹⁾ Die Formen des Harnröhrentrippers Med. Jahrbücher 1877. IV. Heft.

fehér csíkokat lehet látni, melyek kitörölhetők; ezek képezik a fehér uszkáló szálakat a vizeletben.

A kóros résznek feltalálása — tekintetbe véve a húgycsö tetemes hosszúságát — nem egészen könnyű feladat. Vizelésnél, vagy tapintásra fellépő fájdalmas pontok, nemkülönbön kutaszoláshoz érzékeny részek nem nyujtanak megbízható támpontot. Legczélszerűbb azon eljárás, melyet Grünfeld követ, t. i. első ülésben a merevencses részt veti vizsgálat alá, s azután pár nappal a hártvás és dülmirigy részre.

Egy másik alakja a húgycsölobnak az, melyet Tarnowszky hurutos. Grünfeld közönséges húgycsölobnak nevez, s melyre nézve Desormeaux és Tarnowszky határozottan kimondják, hogy nem tartják fertőzés eredményének. Ezen alak is heveny és idült szakkal bír. Miután néhány esetben magam is észlelni véltem ennek idült alakját, pár szóval megemlítem a Tarnowszky és Grünfeld által leírt tükröképet. A töltés kevéssé változott, valamivel csekélyebb; a központi figura majd semmi eltérést sem mutat a rendestől, néha kevés genynyel van kitöltve; a nyákhártya pirosabb színű, mely pir néha sávolyok alakjában mutatkozik, különben sima fénylő, kissé duzzadt, mi kitűnik abból, hogy ha a kutasz karimájával erősebb nyomást gyakorolunk rá, s hirtelen visszahúzzuk, a karimának megfelelő helyen bemélyedést találunk. Hámlehorzsolások ezen alaknál ritkán fordulnak elő. Ezen kép kapcsolatában említ fel Grünfeld egy másik képet is, melynél a pir a nyákhártyán csak körülírt alakban, a mirigyek kivetető nyílásainak megfelelőleg, sziget alakjában szokott mutatkozni, s mely helyeknek megfelelőleg nyomásra genyt lehet kiüríteni. Ezen folyamatot Grünfeld előtt különben már Kleebert leírta. Ezen folyamatot volt alkalmam pár esetben magamnak is észlelni, sőt egy esetben egy ily pirosas szigetnek közepén, körülbelül 3 cm. nyire a húgycsö külső nyílása mögött, gombostűfej nagyságú fehér pontot vettem észre, mely törlésre nem volt eltüntethető. Ezen, mindenek szerint kis fekély más napon még egyszer ekkora lett, sőt szomszédságában egy másik sziget közepén új fekély lépett fel. Pokolkö-edzésre mindkettő rövid idő alatt gyógyult. Ezen alakot legczélszerűbben tüszős húgycsölobnak lehetne elnevezni.

Egy harmadik idült alakja a húgycsölobnak az, mely fekélyedésekkel jár. Fekélyek jelenlétét a húgycsö nyákhártyáján hosszantartó lóbfolyamatok után igen gyakori jelenségnek vették fel, s tartják még ma is, jól lehet a bonczleletek, melyek idült húgycsölobban szenvedőknél és húgycsöszorosoknál felvétettek, igen ritkán mutattak fel fekélyeket. Azon véletlen körülmény, hogy a két első esetben, melyeket először alkalmam volt tükrökkel vizsgálni, történetesen fekélyesedések voltak jelen, engem is azon téves felfogásra vezettek, hogy a fekélyeknek a húgycsöben igen gyakoriaknak kell lenni. Később azonban midőn több alkalmam nyílt kóros húgycsöveknek tükrökkel megtekintésére, anélkül, hogy azóta fekélyes alakokkal találkoztam volna, ezen meggyőződésemmé annyira megingott, hogy most magam is azok közé tartozom, kik a fekélyesedési folyamatokat a húgycsöben igen ritkán előfordulnak tartják.

Fekélyek részint mint helybeli bántalmak, részint

mint véralkati megbetegedéseknek részjelenségei szoktak előfordulni. Alakjai a következők:

1. *Sömörös fekélyek* a külső nyílástól nem messze, s pedig rendszeren 2—3, melyek ha közel feküsznek egymáshoz, össze is folyhatnak, s melyeknél néha az első, ú. n. hólyagcsás szakot is észlelhetni.

2. *Lágy és kemény shanker fekélyek*, melyek rendszeren az ajkáról terjednek befelé, de néha $\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}$ cm. mélységben is keletkezhetnek, mikor külsőleg látható jelek híjában, a húgycsőtükör igen jó szolgálatokat tehet.

3. *Gümös fekélyek*, melyek rendszeren a hártás és dűlmirigyes részben lépnek fel. Egy idevágó esetet volt alkalmam észlelni egy sajtos-heréjű betegnek bonczolatánál, hol a hártás részben számos kölesszemcsék, a dűlmirigyes részben pedig rendetlen alakú gümös fekélyek voltak jelen¹⁾. A kórfolyamat a heréből az ondóvezetékek közvetítésével terjedt át a húgycsőbe. Hogy valaki élőben kórismézett volna endoscop segítségével gümös fekélyt, arról nincs tudomásom.

4. *Hurutos*, jobban mondom *tüszős fekélyek* a húgycsőnek mellső részletében, milyeneket *Kleeberg* is leírt, s melyek a kivezető csövek szájadékainak megfelelőleg ülnek. Egy idevágó észleletemet a *tüszős* húgycsőlob tárgyalásánál már említettem. Az első eset, — melyet körülbelül 2 év előtt volt alkalmam először tükörrel és pedig másnak hiányában töltésalakú fültükörrel, nappali világítás mellett vizsgálni — épen egy ily fekélyedési alakot mutatott. A fekély körülbelül $2\frac{1}{2}$ cm-re ült a külső nyílás mögött, az alsó és részben az oldalfalakon félkörszerűleg övedzvé a húgycsövet; a fekély szélei kissé ki voltak emelkedve, a közvetlen szomszédságban a nyákhártya elmosódó belöveltséget mutatott, a fekély alapja piszkos csapadékkal volt fedve, s törlésre élénken vérzett. A húgycső alsó falán, külsőleg tapintva, a fekélynek megfelelőleg egy babnagyságú keményebb részletet lehetett érezni, mely nyomásra érzékeny volt. Mint beteg mondja, 2 év előtt húgycsőtakárt kapott, mely befecskendésekre nagy részt elmúlt, s csak igen kevés híg kifolyás maradt vissza. Körülbelül 2 hóval a fertőzés után a makk mögött fájdalmakat vett észre vizelés és merevedés alkalmával, sőt nyomásra is. Miután a befecskendések nem vezettek eredményre, Bécsbe utazva, *Diattel* tanárt consultálta, ki előbb tanninos, később pokolköves csapocskákat illesztett be a húgycsőbe. Beteg ezen gyógymódot rövidebb-hosszabb időközökben többször alkalmazta; azonban a pokolköves csapocskák igen nagy fájdalmakat okoztak, s használat után a makk és húgycső szájadéka mindig tetemesen meglobosodott. Engemet, mint említém, beteg a fertőzés után két évvel keresett fel, midőn a fenn leírt kórképet észleltem. Én a fekélynek tükör segítségével edzését vettem foganatba, pokolkő-darabocskával, melyet csipesz végébe erősítettem meg. Kétszeri edzés után a fekély tisztulni kezdett, azonban betegnek el kellvén utazni, a gyógykezelés egy hónapig szünetelt. Midőn visszatért, a fekély gyűrűszerűleg övedzte az egész húgycsövet. Többszöri pokolkőedzésre és salicylsav behintésre a fekély megtisztult és behegedt gyűrűszerű, rigid heg hátrahagyásával. A

¹⁾ L. „OHL.“ 1875. 23—30 számaitt.

szor elhárítása szempontjából megkísérlettem még a teljes behegedés előtt koronkint 11—12 sz. angol szálcot alkalmazni, azonban a fekély mindamyszer igen élénk szétesési hajlamot mutatott, úgy hogy a tágitási kísérletektől egyelőre el kellett állanom. A hegedési folyamat bevégeztével a húgycső annyira megszükkült, hogy csak 3-as számú kutaszt fogadott be. A tágitás alkalmával a heg egyes részein újból elmállások léptek fel, úgy hogy igen ovatosan kellett azt alkalmazni. A húgycső jelenleg is nagy hajlamot mutat a szűkülésre, úgy hogy betegnek a szálcot hetenkint legalább egyszer be kell vezetni, mi most is egyes pontokon néha feltörésre vezet. Az illetőnek ajánlatba hoztam a körülbelül $\frac{1}{2}$ cm. széles hegnek kiirtását, midőn a nyákhártya-sebszéleknek varratokkal egyesítése mellett kilátásunk lehetne vonalszerű hegre, mely bizonyosan nem fogna oly nagy fokú szűkülési hajlammal birni. Hogy ezen fekélyedési folyamatnak, — melyet én már nagyon előrehaladott állapotában kaptam kezelés alá — kiindulási pontja valjon sömörös, vagy tüszős fekélyesedés volt, azt eldönteni nem tudom, azonban inkább az utóbbit hiszem.

Nem akarván tovább visszaélni az egylet türelmével, a *gyógykezelésre* vonatkozókat, csak pár szóval ohajtom ecsetelni. Kezdem is mindjárt az ecseteléssel. A szemcsés húgycsőlobnál *Desormeaux* 20 grm. pokolkövet vesz 60 grm. vízre, s ezen oldattal ecseteli be a kóros részt. *Grünfeld* a kezdeti szakban, midőn a nyákhártya még duzzadt, fellazult, gyengébb pokolkő-oldatot (1—15-hez), a kórfolyamat előrehaladott szakában töményebb oldatot használ, vagy cupr. sulf-ot in substantia. Én az elsődleges alaknál a pokolkő oldaton kívül az iblanyfestvényt is alkalmaztam, részint tisztán, részint gubacsfestvényvel keverve, s több esetről még gyorsabb eredményt értem el mint a pokolkő-oldattal. Az előrehaladott szakban a cupr. sulfuricum valóban igen jó szolgálatokat tesz. Ennek feltűnő hatását épen egy orvostan hallgatónál tapasztaltam, kinél a hagymának megfelelőleg jelen volt kiterjedt szemcsésedés 20 edzésre teljesen eltűnt. Ezen egyénnek szemcsés köthártya-hurutja is volt, mely szintén cupr. sulf. el kezelte.

A tüszős loboknál — mindössze csak néhány eset — gyenge pokolkő-oldatot (1—25—30-hoz) szoktam alkalmazni.

A fekélyes alaknál — mindössze csak két eset — pokol-kőrúddal edzést és salicylsav-behintést alkalmaztam.

Idáig tett, még ugyan nem nagy számú észleleteim után a húgycsőtükör értékére nézve oda kell nyilatkoznom, hogy amennyiben az általa nyert tükörkép elég terjedelmes, s eléggé megvilágított arra, hogy a húgycső ürét a legnagyobb pontossággal átvizsgálhassuk, s az ott jelenlevő legcsekélyebb eltéréseket felismerhessük, — ezen műszerben igen értékes eszközzel birunk a húgycső szöveti elváltozásainak felismerésére és helyes kórismézésére; de igen becses eszközzel birunk a húgycsőtükörben gyógykezelési szempontból is, amennyiben a nyitott végű, vagy oldalú kutaszok a kórosnak felismert nyákhártyarészletnek közvetlen kezelését, mint beecsetelését, edzését stb. teszik lehetővé, látszerveinknek ellenőrzése mellett.

A mondottak után véleményem az, hogy mindnyájan, kik az endoscopyával szemben oly reservált, mondhatni kétkedő állást foglaltunk el, igazságtalanságot követtünk el a húgycsötükrön. Nem akarom evvel azt mondani, hogy mindazon idevonatkozó közleményeket, melyek idáig megjelentek, hűség és igazság tekintetében magamévá teszem, mert hisz a túlhajtások e téren is észlelhetők; csakis azon, még kevesek soraiban akarok tartozni, kik a húgycsötükör értékét úgy kórismézési, mint gyógykezelési szempontból teljesen az őt megillető mértékben méltányolni ohajtják, s hozzájárulni törekednek annak közvagyonná tételére.

Közlemények a szliácsi fürdőből.

HASENFELD MANÓ tr., egyetemi magántanár és rendelő fürdőorvostól.

I.

Szemle az 1877-dik évi fürdőidényről Szliácson.

Szliács látogatva volt 595 fél, vagyis 1020, még pedig Magyarországból 975, Erdélyből 10, Alsó-Ausriából 8, Morvaországból 2, Szerbiából 5, Romániából 3, Angolországból 4, Franciaországból (Páris) 1, Németországból 3, Oroszországból (Varsó) 10, Hollandiából 1 személy által. Ezek közt: férfi 297, asszony és leány 532, gyermek 97, nőcseléd 83, férficseléd 11. Gyógyvizeinket használta férfi 82, asszony és leány 345, gyermek 20, cseléd 6 = 453.

A tavalyi idényhez hasonlítva, a felek száma az idén 45-tel, a személyeké pedig 70-nel volt nagyobb.

Az idei fürdőidény alatt következő kóros esetek fordultak elő, melyeket csoportokra osztva: A. *A vér összetételi részeinek rendellenessége által előidézett betegségek:* vérszegénység (anémia) tisztán 57, sápkor (chlorosis) 16, vízvérűség (hydrámia) 2, görvélykór (scrofulosis) 22. B. *Gyomor- és bélbajok:* gyomortakár (cat. ventriculi) 12, idült béltaikár (cat. int. chron.) idült hasmenés alakjában 3, a végbél elsődleges takára 2, gyomorország anyagi változás nélkül vérszegényes egyéneknél 4, fekélyes béltaikár 1. C. *Máj- és lépajok,* általában a verőczerrendszernak rendellenességei: a máj idült vértorlódásai 4, léptúltengés váltóláz után (vérszegényes) 3, aranyéri vérzések a végbélből 4. D. *A légzési és vérkeringési szervek betegségei:* idült gége- és garatlob 2, idült hörghurut (vérszegényes egyén) 3, teljes rekedtség a hangszálakok hűdése következtében (vérszeg. egyén) 1, a kétsúcsú szívbillentyűk elégtelensége 1, főéri szűkület 1, ideges szívdobogás (vérszegény egyén) 3. E. *Ivar- és húgyszervek betegségei.* Bright-féle betegség 2, húgyhólyagtakár 4, idült húgycsötakár 4, idült húgycsötakár dülmirigy túltengéssel 4, vándorló vése 2, ondófolys 4, férfitehetlenség 5.

Női ivarszervek kóros állapotai, és pedig: az egész méhnek idült lobja 4, hüvelyes méhrészlob (infarctus port. vag. uteri) 10, a méhnek előfordulása (anteversio) 3, a méhnek előrehajlása (anteflexio) 4, a méhnek hátrahajlása (retroflexio) 2, a méhnek leszállása és a hüvelyfal előesése, 8, a méh teljes előesése (prolapsus uteri) 3, méhkörűli szövotlob 2, gyermekágyas méhlob 1, a méhnyak hosszabbodása (elongatio colli uteri) 2, méhrostdag (fibroma uteri) 2, a méhszáj mellső ajkának túltengése 1, a méh és hüvelytakára (fehér folyás) és a méhszáj kievődése 44, csak hüvelytakár (cat. vaginae) 35, méhszövetkörűli elgyenyedés és áttörés a végbélbe 1. *Petefészki betegségek:* idült petefészki-gyulladás 3, petefészektömlő 1. *Tisztulási rendellenességek:* tisztulási csökkenés (amenorrhoea) 7, szabálytalan és fájdalmas tisztulás (dysmenorrhoea) 5, túlságos tisztulás (menorrhagia) 30, méhvérzés a méhtakártya túltengése által 3, hajlam elvetélésre 11, magtalanág ki nem mutatható okból 11, magtalanág méhbetegség következtében 10. E. *Idegrendszer betegségei:* Az idegbetegeknél az idegrendszernek mozgási, érzési, valamint visszasugárzási részében voltak eltérések: az idegek túlérzékenysége (alanyi kórisme nélkül) 5, gerinczagi izgatottság (irritatio spinalis) 8, az alsó vég-

tagok benuása idült gerinczagylob által 3, gerinczagyaszály (tabes dorsalis) 3, ataxia locomotrix progressiva alakjában 5, ataxia glossopharyngealis benuással 1, jobboldali hűdés a bal csikolt testbe vérzés által 1, enuresis paralytica (tisztán) 1, arczsába (neuralgia facialis) 4, nyelvzsába 1, féloldali ideges fejfájás (hemicrania) 8, az alvtagok hűdése bujakór következtében 1, rheumaticus arcshűdés (vérszegényes egyén) 1, czombzsába 1, bordaközi zsába 2, ideges külszemérmí viszketegség (pruritus vulvae) 2, írógörccs (cheirospasmus scriptorum) 1, vaginismus 2, méhkór (hysteria) és pedig clavus, globus, a végtagok tonicus és clonicus görccsei, valamint nevető és éneklő görccsök alakjában, továbbá bőrtúlérzékenység és húgyhólyaggörccs 13, kiváló eset nyálfolyással (ptyalismust) 1, hypochondria (rásztkór) 4, mélakór (melancholia) gyermekágy után. 2. *Csoportba sorozás nélkül jött még elő:* idült izom- és izületi rheuma 3, gyengeség agg egyéneknél. 5, gyengeség csupán hosszabb betegség után 3.

Az általános egészségi állapot az idény alatt jó volt, heveny kóralak kevés fordult elő: mindössze 6 könnyű másodnapos váltóláz, 4 jóindulatú torokgyulladás, 2 hörghurut, egy kanyaróeset (9 éves leány) és 1 varicella esete (10 éves fiú); továbbá 6 könnyű béltaikár, egy hurutos szájlob (zsebre), egy haematuria és egy verhas esete. Haláleset 1 fordult elő, egy elgyengült atacticus vízkóros egyénnél, ki eljövételének negyedik napján (fürdői gyógykezelést nem kezdvén) általános kimerülésben meghalt. Négy tüdőgümőkóros és 2 méhrakban szenvedő beteget, továbbá egy nehéz kóros, egy bujakóros és egy nagyobb fokú méhbajos beteget, mint aszliácsi gyógykezelésre nem valókat, visszaküldtem.

Az időjárás június, július és augustus havában kedvező volt; csak május második fele, június első napja és september első fele volt hideg; a 103 nap alatt rendszeren folytatott légzési jegyzeteket néhány héttel ezelőtt volt szerencsém az Orvosi Hetilapban közzétenni.

II.

A vaginismusról.

Tizenhatsz éves fürdőorvosi gyakorlatom alatt Szliácson az itten általam kezelt, körülbelül 5000 nőgyógyászati eset közt, előjöttek a közönséges vaginismus esetei is, melyek rendszeresen kezelve, többé kevésbé sikeres eredményt mutattak, s feltűnőbb észleletek tárgyai nem voltak. Az 1877-dik évi fürdőidény alatt vaginismusnak ismét két esete fordult elő, melyeknek egymástól feltűnően eltérő kórképe indított arra, itt a vaginismusról néhány szót szólni.

Az egyik eset 28 éves asszony volt, ki 4 év óta férjnél van, hajadon korában egészséges volt, gyermeket nem szült, s házassága első két évében jól érezte magát; de a harmadik évben kifsokú nyákelválasztás a hüvelyből és nagyobb mozgásoknál melegség és összehúzóadás érzései kínozták, melyek lelki behatások és a havi vérzés beálltával növekedtek; a közönséges fájdalom kezdett lenni, s nehezen történhetett, míg végre a fájdalom következtében beállt akadály azt lehetetlenné tevő, sőt már ennek megkísértésének gondolata is oly félelmet és izgatottságot ébresztett, s oly ideges görccsöket idézett elő, hogy a további kísérletek egy év óta abban maradtak.

A nő ezen baját túlszemérmességből, a baj természeténél fogva, orvossal nem közölte, míg nem az általános vérszegénység és ideges izgatottsági állapotánál fogva Szliácsra jött, gyógyulást keresendő.

Az alapos helybeli vizsgálat, mely már a vizsgálat előkészületénél fogva ismét azon kínos, fájdalmas összehúzóó érzést idézte elő a hüvelyben, habár nehezen, de mégis megtörtént, s meggyőződhettem arról, hogy a hüvely introitus a tükör bevezetésénél csakugyan görccsösen összehúzóódott, s a hüvelyt gyenge takáron kívül épnek, a méhet kissé előrehajta és nyaki részében kis mérvben duzzadva, lehámosodás nélkül és a hüvely falai egész mentében, kóros elváltozás nélkül találtam. Csak a hátsó eresztéktől jobbra, körülbelül fél hüvelyknyire, láttam körülbelül lencsenagyságú emelkedést, mit eleinte tisztán hüvelytakártyának tartottam. Újjammal érintvén ezen emelkedést, a beteg nagy fájdalomról panaszkodott, s rögtön láthattam

a hüvely bemenete nagyfokú görcsös összehúzódását, s érezhetém is, valahányszor isméttem ezen érintéseket, az onnan kiinduló nagy fájdalmak és görcsök megújultak oly mérvben, hogy a beteg azt mondá „ha ez sokáig tartana, nem tudnám kiállani“.

Tisztában voltam tehát, hol keressék ez esetben a tünetnyek okát, s megelégedtem egyelőre azon érdekes kóroktani lelettel, melyet a vaginismus előidézésénél, ritkán láthatunk szerepet játszani, erről többet később.

A második esetet, körülbelül 30 éves asszonynál észleltem, ki hajdon korában egészséges volt, rendesen menstruált, 20 éves korában férjhez ment, 5 rendes szülésen ment keresztül, s csak két évvel ezelőtt vetélt ugrás következtében el, midőn sok vért vesztett, mely majd hat hétig tartott, s miután méhgyuladása támadt, még 3 hétig ágyban maradt.

Az ágyból fellábadván, táplálkozása nagyon szenvedett, s járnai még mindig nem tudott, mert a medenczében nehézség, teltség és előesés érzete kinozta.

A mindentudó bába tanácsára egy nagy méhtartasz alkalmaztatott, de mely annyira ingerlően hatott a méhnek úgyis nagyobodott és túlérzékeny nyaki részére, hogy azt végtére el kellett távolítani. Orvosához fordulva, ez a vizsgálatot méhtükörrel szükségesnek, s a lelet folytán a helybeli kezelést mulhatatlannak tartotta. Szegény betegünk kínos állapotától megszabadulni akarván, bizonyos odaadással erre is rászánta magát, mind annak dacára, hogy orvosa méhtükörnek alkalmazása nagy fájdalmakat okozott.

A kezelés pokolkövel edzés és tamponok bevezetésében állott, s minden vizsgálat, minden edzés kínos, az utolsó időben a medencze mélyében összehúzódó minőségű fájdalmak fellépésével ment végbe, ingerrel a végbélben, ingerrel a hólyagban. Két hónapig tartott már a méhnek imént leírt kezelése, midőn férje az eddig hűn megtartott óvrendszabályokról megfeledkezve, nejtől a házasság élet kötelességei teljesítését követelte.

Az elvetélés után, vagis betegségen tartama 5-dik hónapjában, a már természeténél fogva is erethicus és hosszabb szenvedés után annál izgatottabb állapotban levő nő közösült, s ezen közösülés hozta tökéletes érlelésre a már régebben fejlődő bajt, s mindketten komolyan át lettek hatva azon vágytól, a betegségen alaposan segíteni.

Szliácsra jött a házaspár. A férj tökéletlen tolmácsa volt beteg neje rendellenes érzéseinek, de annál élénkebben és természetűn adá elő a több hónap óta először, s azóta még egyszer megkísérlett közösülés személyes tapasztalatait.

A férj a havi baj után néhány nappal, a különben is ideges nejevel közösült, ki nem érezte magát rosszabbul mint máskor, midőn azonban érintkezésük végén voltak, a hüvelygörcsösen összehúzódott, s a tagot fájdalmasan annyira összeszorította, hogy a szétválás erőszakolt kísérlete mindkettőre kínos és eredménytelen volt. A görcs csak néhány percz múlva engedett. Két hét eltelté után az ismétlődött.

A különben vérszegényes nőt helybelileg megvizsgáltam, és pedig először Sims kanalas tükrével, mely czélra baloldali fekvést adtam a betegnek, melynek főelőnye, mint tudva van, abban áll, hogy ha a jobb mutatóujj vezetése mellett történik a bevezetés, a műszer nem bántja végével a méhnyakat, a mit épen elkerülni akartam. A beteggel ezen fekvésben könnyen vétettem lélegzetet, az egész hüvely a légköri levegő által kitágult, s a méh nyaki részét, a hátsó cul de sac-ot és az egész mellső hüvelyfalat áttekinthettem, a nélkül, hogy a legcsekélyebb nyomás vagy vongálás szükségeltetnék, s anélkül, hogy fájdalmak keletkeztek volna. Ezen vizsgálatnál a hiányosan involvált méhet kissé súlyedve, nyaki részét duzzadva és a méh száját török „fész“ alakjában felületes kievődésektől körülövezve láttam, s kifesték méh- és hüvelytakárt; a különben eléggé tág hüvelyben azonban ellentállásra nem akadtam.

A leírt vizsgálat után másodnapra újabb vizsgálathoz fogtam, még pedig hátfekvést adtam a betegnek, s a térdet a hashoz húzva, bevezettem a Fergusson-féle üvegtükört.

Habár a legnagyobb kímélettel jártam el a méhnyak beillesztésénél, a tükör szélével szükségképen néhányszor kellett a méhnyakat érintenem, midőn a nő fájdalmáról panaszkodott, s éreztem

hogy a tükör hátsó vége a hüvely hátsó része által erősebben átkarolatott, s egyszerre a beteg feljajdulása közepette a tükör görcsösen kilöketett.

E két eset előttem eléggé fontos és érdekes, hogy bővebb leírásukba bocsátkozzam, fontosak pedig nem épen kórismeit tekintetben, mint inkább átiologicus szempontból, mert az első esetenél látjuk a csak Simpson-tól felemlített, ritkán előjövő okbéli mozzanatot vaginismus előidézésére. A második eset pedig már rendesebb okbéli mozzanatok mellett jött ugyan létre, de a vaginismus fellépésének különös alakú és helyi változatossága miatt, hajlandó volnék az elsőt *vaginismus inferior*, míg a másodikat *vaginismus superior* névvel megjelölni.

(Folytatása következik.)

A csonttöréseknél ritkábban előforduló bonyodalmak.¹⁾

FISCHER ADOLF tr. műtőtől Budapesten.

(Vége.)

Egyike a legkritkább és legérdekesebb szövődményeknek az önkéntes seblégdag (spontanes Wundemphysem), melyet Nélaton elsődleges vagy önszenvi légdagnak (primitives oder idiopathisches Wundemphysem) nevezett el, megkülönböztetésül azon puffadásoktól, melyek beható tüdőszéreléseknél, bordatöréseknél — hol a tüdő is sértve lön — vagy gégeporcz-töréseknél szoktak előfordulni. Ezen légdag valószínűleg nem általában támad, hogy kívül hatol be a levegő és terjed szét a boralatti kötszövetben; mert habár a zúzódás nagyfokú, a harántfutó kötszövet mégis gátat vet annak elterjedésének, s valószínű, hogy inkább zúzódás közben maga a kötszövet — még élő szövetekben — bomlik szét, melynek eredménye légkifejlődés, mi addig terjed, meddig kifejődésére szolgáló szövet ajánkodik. Ezen seblégdag többnyire 24—30 órával a sebzés után mutatkozik, s majdnem mindig nagyobb sebzésű, complicált töréseknél keletkezik, ritkán boralatti töréseknél, hol a boralatti lágy részek nagyobb fokban zúzódtak. (Volkman).

A dag következőképen tűnik elő: a csonttörési hely környékében a kötszövetben elterjedt (diffus) dag támad, mely sebesen nő, fájdalmatlan, tapintásnál recsegés érezhető, kopogtatásnál dobos hangot ad; a dag feletti bőr feszes, fényes és nem mutat színében semmi különbséget. Némelykor a légdag nemcsak a sértett testrésze, hanem az egész testre is elterjedhet; a legfenyegetőbb esetben a beteg 15—30 óra, vagy 3—4 nap után meghal olyan tünetnyek alatt, mint minők a heveny evéré; más esetekben kiterjedt üszkösödés, vagy elterjedt eves kötszövetlob után következik be a halál. Gyógyulás igen ritka.

A mi a gyógykezelést illeti, szükséges a beteg erejét szonigító és élesztő szerekekkel istápolni; a felpuffadt és kidudorodott bőrbe nagyobb bemetszéseket eszközölni, a sebet vérbomlásellenes szerekekkel kötözgetni, s ruganyos pólyákkal a tagot begöngyölyíteni, hogy továbbra ne terjedjen a lépdag.

Némely sebész ajánlja a végtag csonkítását a még egészséges részletben, de mi azt hisszük, hogy annak javalata nincs helyén, mert a légdag kifejődése nem csak helyi bántalomnak tartandó (mert másképen az nem fejlődnek és nem terjedne oly testrészekre, melyeken nyomás vagy zúzódás nem történt), hanem úgy látszik, hogy inkább a beteg általános bántalmából származik, melynél alkalmasint az idegrendszer bántalmazottsága okozza a sejtiszövetnek bomlását, s ilyenkor a csonkítás sem mentené meg a beteget a haláltól. — Hogy miben áll a kórfolyamat lényege, az sem élettanilag sem kórtanilag nincs kiderítve.

Csonttörésnél továbbá mint szövődmény előfordulhat az érzőidegrendszer nagyfokú rázkódása vagy zúzása, melynek következtében fellép az ú. n. sebrnyheség (Wundstupor Pirogoff), vagy helyesebben az angolok által shok névvel jelölt állapot.

Bardeleben sebrémnek (Wundschreck) nevezte el e szövődményt, mely azonban nem igen talpra esett és nem felel meg a kóralak tárgyilagossá jellemének. Nem is könnyű e szövődménynek helyes és megfelelő definitióját adni.

¹⁾ L. „OHL“. 16 számát.

Savory azt hirtelen és heves idegsérülésnek tartja, mely viszhatólag bénítja a szív működést.

Jordan az állati szervezetnek azon különös állapotát érti alatta, melyben minden működés fel van függesztve, s az idegrendszer környi kiterjedésének sérüléséből keletkezik.

Kétféle alakot különböztetünk meg a shok-nál: a renyhe és izgatottság alakját, s a szerint, mint az egyik, vagy a másik alakkal van dolgunk, a tünetények is különbözők.

A renyhe alaknál következő tünetények mutatkoznak: a betegek nyugodtan és részvétlenül fekszenek, arczvonásaik összesettek, sajátlagosan hosszabbultak, a homlok bőr hosszában redőzve, az orrlíkok tárva találhatók. A fénytelen szemek besüppedtek, szembéjaiktól félig vannak befedve, mely utóbbiak széles, setétes gyűrű által körveztve. A láta tágult és renyhén visszahat; a beteg tekintete közönyös és meredt. A test takarója és a nyákhártyák sápadtak, a kezek és ajkak kevésbé kékek. A homlok és szemöldökön nagy cseppű izzadság található. A test hőmérséke tetemesen alábbszált, annak érzékenysége is sokkal kisebbedett, s csak igen fájdalmas behatásoknál lehet a beteg arczán a harag jelét észrevenni. A betegek önkéntes tagmozgatást nem visznek végbe, de ha erőlyesen felszólítatnak, akkor korlátolt és rövid mozgást képesek végbevenni. Az érverés gyenge, némely esetben alig érezhető, egyenetlen, igen szapora. Emellett a beteg eszmélete homályos; ismételt és zaklatott kérdésnél nehezen, de helyesen felel. A beteg hangja gyenge, szótagolása helyes; érzékszervei rendesek. A légzés rendetlen, majd mély, sohajtó, hosszú, váltakozva felületes és gyakori. Alig látható és hallható belégzéssel. Gyakran hányás, vagy hányásinger lép fel; önkéntelen szék- és vizeletbocsátás is gyakori. (Fischer. Sammlung klin. Vorträge, 1870. Nr. 10).

Az izgatottsági alaknál ellenkező tünetények vannak; a betegek nyugtalanok, hánykolódnak, lármáznak és nyögnek, rettentő félelemmel összekapcsolt tehetlenségről panaszkodnak, zaklató halál és elenyésztés érzetétől fogatnak el; nem aludhatnak és ezen állapotban teljes eszméletnél vannak. Ezen kedélylevertég miatt kérdésre nem felelnek, csak jajgatnak és sohajtnak. A beteg arcza kevésbé vörös, homloka forró, szemei beesettek. A láta szűkült, a nyákhártyák sápadtaknak mutatkoznak. A végtagok takarója többnyire hideges és érzéktelen. Hányásinger, sőt nyákos folyadék hányása folytonos és makacs jele ezen alaknak, mi mellett nagy szomjérzet zaklatja a beteget, de mihelyt valamit iszik, azonnal kihányja. Minden mozgás mohósággal és remegéssel végeztek, némelykor a tagok úgy rázatnak, mint rázóházban. Az izmokon, különösen a pofa izmain görcsös rostoccos (fibrillär) összehúzódást vehetni észre. A légzés szapora, felületes; az érverés kicsi, olvashatlan.

A beteg a leírt alakból a másikba eshetik, az izgatottsági alak többnyire rövid ideig tart — csak néhány óráig; míg a renyhe alak napokig is eltarthat. Mindakét alak a beteg erejének csökkenésével halált okozhat. Általában tény az, hogy minél erősebb a sértett egyén, minél csekélyebb a vérzés, minél czélszerűbb a segély, annál könnyebben egyenlítettnek ki a shok tünetényei (Fischer).

A shok könnyen felcsérélhető ájulási rohammal és agyrázkódással, s nem tagadhatni, — a legjelesebb sebészek állítása szerint, — hogy némely esetben az egyiktől vagy másiktól nem könnyen különböztethető meg; de mégis vannak oly jelleges megkülönböztetési jelek, hogy azok szoros tekintetbe vételénél zavart elkerülhetjük. A shok agyrázkódástól azáltal különbözik, hogy utóbbinál az öntudat meg van támadva, az érverés lassú, rendes, erős; az ájulástól azáltal, hogy ez sokkal hevenyebb állapot, az öntudat hiányzik, a tünetények nem súlyosak és futó lejárásuk.

Hogy a shok az idegrendszer, illetőleg a központi idegrendszer bántalmazottságából ered, mely abban áll, hogy az összes sejtek, vagy nagyobb részük megrázkódása következtében a szív működésre hűdéses befolyás hat be, az kísérletileg lón kimutatva. Ugyanis Goltz¹⁾ úttörő kísérletei által kiderült, hogy békánál szívtágulási (Diastole) szünet hozatik létre a hasburok ismétlődött ütése által, s ha ezen szünet után a szív működni kezd,

¹⁾ Hemmungsneurose. Ein Beitrag zur Nervenpathologie von Dr. Eulenburg und L. Landois. Wiener medicin. Wochenschrift. 1866. Nr. 35.

lényeges és szembeötlő eltérést mutat a rendes működéstől. A szív nem fog oly erőlyesen összehúzódni és tágulása is csekély marad; az egész szerv kicsi és sápadt marad, tágulásnál majdnem semmi vért sem kap, s olyan összehúzódás alkalmával csak kevés vért hajthat a nagy keringésbe, miért is a vérkeringés részint a szív működés hiánya, részint az abba folyó kevés vér miatt pangásba jön, mely csak lassankint — mihez legkevésbé $\frac{1}{2}$ óra szükségeltetik — áll helyre. Goltz a szív ezen hiányos működését a zsigerek erőtaní rázkódásából magyarázta, s azt hitte, mivel e mellett a zsigerek többnyire igen vérbőségesekek, hogy csak az érintett szervek edényei vesztik el zsongjukat, s hogy az elegendő a szív működést és ezzel a vérkeringést megbénítani. A további kísérletek azonban megmutatták neki, hogy az ütőkísérlet (Klopfversuch) által nemcsak az erőtanilag befolyásolt testrészekben, hanem az egész edényzet zsongjának általános hűdése jött létre. Végre kísérletileg kiderítették, hogy az egész test rázkódása ugyanazon tüneteket vonja maga után. Ezen kísérletek által teljesen magyarázható a shoknak tünetényei. Így magyarázható a test bőrének sápadtsága, érzéktelensége és hűvössége annak vérhiányából. Továbbá Stannius kísérlete szerint tudjuk, hogy vérszegény izmok meredtek és munkaképtelenek lesznek, s innen a rettentő izomgyengeség shoknál. A szív működésnek rendtelenségéből és pillanatnyi megállásából könnyen érthető az érverés kihagyása, rendtelensége és kicsisége. Az agy vérszegénységéből az érzékszervek renyhesége, a betegek részvétlensége, a hányásinger és hányás magyarázható: végre a végbél és húgyhólyag zárizmainak lankadságából az önkéntelen bélsár és húgybocsátás könnyen értelmezhető. A shok fellép különbözőféle sérülés és zuzódás után; leginkább az alhastájék sérülése vezet — mint ez a Goltz-féle kísérletből kitünik — shok tünetényéhez. Továbbá fellép sérülésnél előforduló vérvesztés után, s itt megjegyzendő, minél hevesebb és nagyobb a vérzés, annál könnyebben fejlődik az ki. Végre a sérültek egyénisége is nagy befolyással van, minél gyengébb és idegesebb az, annál könnyebben fejlődik ki azon tünetény-csoportozat, melyet shoknak nevezünk. Még itt mellékletesen felemlítjük, hogy sebészi műtétek és kézfogások által szintén jöhet létre shok. Némelykor betegek, kiknél frís sérv könnyen és szerencsésen visszahelyeztetett — kiváltképen köldöksérvnél — shok fellépése által hirtelen meghalnak, anélkül hogy a bonczolat a belet sértve találta volna, vagy az más tárgyilagosa leletet mutatna ki. Így Fischer¹⁾ felemlít egy esetet, hol testes és igen idéges nőnél köldöksérvet — mely csak néhány óra óta szorult ki — hangyanyhalvag bódulás alatt visszahelyezett minden erőltetés nélkül. A beteg rövid bódulása után — a hangyanyhalvag mennyisége kevés lévén — felébred és teljes öntudatához jött; többször hányt, s azután oly hevesen és annyira összeesett, hogy néhány óra lefolyása után meghalt.

Ilyen esetek, bár szerencsénkre igen ritkán fordulnak elő, de — nem tagadhatni — előjöhetnek, s ezt szükséges az orvosnak tudni, mert másként a halál oka kiderítésénél nagy zavarba jöhet; ily esetek leginkább sebészek által irattak le. Petefészek-tömlő kiirtása után is szokott shok fellépni, s nem ritka, hogy a beteg annak következtében kimúl, mire leginkább a tapasztalt angolok figyelmeztettek. Még megjegyzendő, hogy elterjedt has-hártyalobnál (peritonitis diffusa), bélsárhányásnál (ileus) és hányásékelésnél (cholera) shok tünetényei fejlődhetnek ki. A fenntebb vázoltakból kitetszik, hogy a shok egyike a legsúlyosabb szövődeményeknek csonttörésnél, melyre különös gondot kell fordítani és mindent elkövetni, hogy a tünetényeket a betegtől elhárítsuk, s hogy a beteget lehetőleg megmentsük a kedvezőtlen kimeneteltől.

Nem lehet elléggé hangsúlyozni, hogy ily betegknél akár szükséges okvetlenül műtétet fogni akár nem, hangyanyhalvag bódítást nem szabad használni, mert azok annál hamarabb kimerülnek és kimúlnak. Továbbá, ha csak lehetséges, kerülni kell a shok alatti műtévet, hanem várjuk be, míg az elmúlt. Igyekezni kell a beteget élesztő szerekekkel felüditeni, mint minők a szeszes italok, meleg kávé rhummal, vörös bor, égény (aether) és pészma

¹⁾ Sammlung klinischer Vorträge 1870. Nr. 10. S. 77.

(moschus). Gyakran felette hasznos és üdvös lesz mustárpépek alkalmazása; dörzsölések, ütések a gerinczre, meleg kendők által való borogatás. A legsúlyosabb esetekben kísérsük meg mesterseges légzést végbevinni, de ezt türelemmel kell folytatni, a meddig csak lehet; vagy villamsarkak alkalmazását a rekeszidegekre (phrenici) kell használni. Ezen szerek után a beteg feléled, érverése nagyobbodik, kinézése frissül és fennáll a lehetőség, hogy az magához tér, s tényleg némely esetben előre menő rázóház jelenti a jobbulást, mely után a beteg lassan felüdül (Volkman). Újabb időben calabar-kivonatot is ajánlották és mindenesetre azt a szok legmagasabb és legveszélyesebb fokánál késedelmezés nélkül a bőr alá fecskendezhetjük, mert általa tudvalevőleg az edények visszahatási hűdése megszüntetettik. Gscheidlein ugyanis kimutatta, hogy a calabar-kivonat a splanchnicus idegre tetemes ingerlést eszközöl, minek következtében heves bélgörcs támad és nemcsak a belek kisebb ütereit és vizereit, összehúzódva, alig láthatók, hanem az alhasi erekből kitolul a vér a test egyéb részeibe. Innen magyarázható a fejűter nagyobb lüktetése és teltsége, a sápadt nyákhártyák vörös színezetése s. t. b., s lehetséges volna e szer használata által a szok tünetényeit elelnyészteni. De még eddig az idevágó tapasztalatok oly silányak, hogy annak hatásáról a szokra bizonyosat nem mondhatunk.

Ellenkező esetben a beteg mindinkább elerőtlenedik, eszméletét elveszti, légzése és szívverése rendetlenül foly le, s nem sokára rá beköszön a halál.

Csonttörésnél mint szövődmény az üszök is felléphet.

Üszkösödés akkor fog létrejönni, ha a beható hatányok következtében a szövetek annyira zúzódta, hogy azok életképesége többé vissza nem jön. Ezen elhalás részletes vagy teljes lehet; az utóbbi oly esetekben jön létre, hol a tagrészek nagyobb edényei annyira szakítottak és zúzottak, hogy bennük későbbben érrög támad, vagy ha egy csonttörvég a tag főütereire nyomást gyakorol, úgy hogy nagyobb kiterjedésben megakadályozva van a vérkeringés, vagy ha az üterben másodlagos érrög képződik.

Gurlt¹⁾ szerint ezen eset csak a czomb és felkarcsonttörésnél lehetséges.

De okszerűtlen gyógykezelés által is képződhetik a tag elhalása, ha t. i. oly nyomókötések alkalmaztatnak, melyek a rendes vérkeringést megakadályoztatják. Végre említést érdemelnek a csonttörés által létrejött vérzések is, melyek vagy belsők, vagy külsők lehetnek. Az elsőnél megtörténik, hogy a vér magának utat ás az izmokközti kötszövetben, mi által nagyobb, érmécszés, hullámzó dag támad, mely ritka esetben lüktetésre és fuvó zöreire szolgálhat okot, ha t. i. az elszakadt edény a nagyobb üteres edények egyike. Külső vérzés leginkább üter elszakadásából, vagy törvég általi megszurásából ered, mely üter a sebbe nyílik. Ily vérzés többnyire könnyen csilapítható tömeszelés által, melyre azonnal főszkötést alkalmazunk, vagy nagyobb edényeknél a sebet tágitjuk és a vérzőedényt helybelileg kétszeresen leköjtjük, s ha az lehetetlen, a Hunter-féle leköjtést visszük véghez.

KÖNYVISMERTETÉS.

Das Denken in der Medicin. Von Dr. H. Helmholtz, 2-dik kiadás, Berlin, 1878. Aug. Hirschwald kiadása. 8-rét, 39 l.

Helmholtz ezen beszédét m. é. aug. 2-kán a berlini katonatorvosi képzőintézetek alapító-napján tartotta, s azzal oly nagy érdekeltiséget keltett, hogy az I. kiadás teljesen elfogyván, ezen II. kiadás vált szükségessé, mely teljesen átdolgozva lát napvilágot.

A szerző ezen beszédében éles bírálat alá veti a metaphisikusok eljárását, s azok befolyását az orvosi tudományokra. Tagadja, hogy a metaphisikusok bölcselők lennének, hanem csupán műkedvelőknek tekinthetők azok, kik messzerepülő okoskodásaik által igen könnyen elragadtatva, azon hitben élnek, hogy kevés fáradsággal a tudásra érdemes ismereteket megszerezték. Olyanok ők, mint a csillagjósok (astrologusok), kik egy időben a

¹⁾ Pitha-Billroth's Handbuch der special. Chirurgie, II. Bd. 2. Abth. S. 405.

nagy közönséget, különösen az előkelő világot lázas ingereltségben tartották, s befolyásos emberek voltak. Ezzel ellenkezőleg a csillagtan (astronomia), noha a tudományos tanulmány eszményét teszi, csak kevés, csendesen dolgozó-munkást számít hívei közé.

Épen így van ez a bölcsellett (philosophia), mely a metaphisicát elhagyva, nagy és fontos tért talál magá előtt művelésre, t. i. a szellemi és lelki folyamatok törvényeinek kutatását. Épen úgy, mint a boncznok a görcsö használatának határánál fénytani eszközének sajátágaival megismerkedik, mindegyik tudományos buvár érzi annak szükségét, hogy az emberi gondolkodás munkaképességét tanulmányozhassa. A elmefükdés törvényeit az orvosnak, államférfinak, jogásznak, papnak és tanítónak egyaránt ismerenie kell. „Istenhez hasonló az orvos, ki bölcselőd“, mondja Hippocrates. S ennek szem elől tévesztésének az orvosi tanokban kétezzer éves tapogatódzás lett eredménye.

A metaphisica egészen uralja a bölcseletet, ennek nagy kárára, mert nemcsak hogy ez nem fejlődhetik, hanem az emberi ösmeretek fejlődésére sem gyakorolhatja az őt megillető befolyást. A metaphisicusok következtetései vagy tévesek, vagy pedig elleplezett tapasztalati folyományok azok, melyeket maguknak tulajdonítanak, de nem általuk érettek el. Mindaddig míg a bölcselét metaphisicai lesz, s magáról azt tartja, hogy többet és igazabbat tud, mint az, kinek tapasztalati ösmeretei vannak, annak befolyása a tudományokra csak káros lehet.

A metaphisicai bölcselét volt az, melynek hatása alatt orvosi elődeink éltek, s különböző elméleteket alkottak, mint egyáltalában alkothattak olyan századokban, melyekben az emberek ismeretek dolgában még igen hátra voltak. Ne vessünk reájuk követ, mert századunk nagy értelmiségű bölcselői még ma sem jobbak, mint ők voltak hajdanában. A különbség csak az, hogy a metaphisicai módszer helytelensége azon az anyagon, melylyel az orvos dolgozik, a természettudományi ösmeretek fejlődésével hamar kitűnt. Azon módszer ez, mely az okoskodás alakja által akar bizonyítani, s ezekhez törekszik szabni a tényeket. Ennek tartathatatlanságát az orvosok a közelebbi időkben belátták, s kiváló eredménnyel ráléptek a tapasztalati kutatások és következtetések terére, melyek a felvilágosodás szolgálatában kiváló szerepre vannak hivatva. Ebbeli hivatásuk nagy jelentősége abban van, hogy azok között kik a természettel szemközt folytonosan cselekvőleg működnek, ők lépnek pályájukra a legváltozatosabb természettudományi ösmeretekkel és legjobb szellemi készütséggel.

—t.

L A P S Z E M L E.

N—1. Kiszorútt sérv kezelése szunyalnak bőraláfecskendése által.

Philippe tr. kizárt sérvéknél, melyek közönséges taxis által vissza nem tehetők, azt ajánlja, hogy előbb szunyal (eczet- vagy sósavas) fecskendeztessék a sérv környékébe, s a taxis csak a szunyal által előidézett helybeli és általános tünetek beálltakor vételessék foganatba. Ph. tr. 3 esetet említ, hol a taxis sikertelen maradván, szunyal fecskendett be, s a kizárt sérvben fellépett tetemes elernyedés, fájdalomtalanság, nemkülönben a sérvkapu jelentékeny kitégülvése következtében könyűvé vált a helyretétel. Az adag 5 ctgrm., kellemetlen utókövetkezményektől nincs kísérve, sőt egy ízben 90 éves aggastyánnál sem idézett elő mérgezési tüneteket. Betegek visszatétel után nyugodt álomba merültek. (Gaz. des hôpitaux. 1877. 68. és 69. sz.)

N—1. Idült garatlob kezelése.

Foulis tr. miután garathurutban szenvedőknél az adstringentiák egész táborát alkalmazta volna sikertelenül, arra a gondolatra jött, hogy a szemölcsöket izzó vassal távolítsa el, a mi szerzőnek nem csak sikerült, hanem ezzel egyúttal a garathurutot is minden időre meggyógyította (The Glasgow Med. Journal. 1877. I köt. 4. sz.)

TÁR C Z A.

Párisi levelek.

IX.

A sebészetről.

Minő kötés van hát divatban Dupuytren és Pasteur házában?

Egy oly kötés, mely már számos évtizedek előtt szerepelt, melyet A. Paré is használt, de különösen Percy, Larrey kedveltek, melyet Raspail a híres demócrata és műkedvelő orvos, s természettudós népszerűsített, melyet újabban 1859-ben Batailhé és Guillet emlékirata¹⁾ vont elő a feledés homályából, s melyet 1873-ban Nélaton hozott állandó használatba és tett elterjedté az osztályokon: az az alcohol-kötés. Nevezetes, hogy mennyire el vannak a francia sebészek az alcohol és ebben oldott camphor-kötések által ragadtatva. Mindenütt magasztalni hallottam! ez igen jó kötés, ez kitünő kötés, mondják fölöle. Tillaud épen a kötések királyának nevezé. Ez nem lesz feltünő, ha tekintetbe vesszük, hogy voltak, kik annyira mentek az alcohol dicsőítésében mint Marc Sée, ki 1866. dec. 12-kén a société de chirurgie ülésén egy emlékiratot olvasott fel, melyben megerősítvén azon már közölt tény, hogy Nélaton kórodáján alcoholkötéssel ápolt 87 beteg közül csak 2 lett genyvér áldozata és 5 szenvedett orbánczban, arra a következtetésre jut, hogy az alcohol a genyfertőzés óvszere. Ezen vélemény nemcsak az egyesületben talált Velpeau és Larrey-ban ellenzékre, hanem később maga Nélaton által észlelt genyvér-esetek által lón megczáfolva.

A camphoros alcohol Nélaton tépet vastag rétegével alkalmazta a sebre, s e fölé még az elpárolgás megakadályozása céljából viaszos vászonnal burkolá be a sebet. Ezen módszert követik ma is. E kötés által a sebfelület igen jó kinézést nyerne „a lecsapódott képzékeny nyirk vékony rétege“ alatt, továbbá a hegedés gyorsabban haladna, mint bármely más módszerrel. Lefort tanár előadása szerint pedig a kötésnek előnye lennének, hogy megalvasztja a fehérnyét, összehúzólag hat az edényekre és kevesbíti a genyedést.

Megvallom, az eddig látottak és észlelték nyomán csodálkozásomat kell kifejeznem a különös előszeretet felett, melylyel az alcohol iránt viseltetnek a francia sebészek, mert az, hogy a nagy közönség kedveli e kötéset, s hogy oly tekintélyekhez van kötve, mint elősoroltam, az nem lehet irányadó. Az e kötés mellett elért eredményeket nem mondhatom olyanoknak, melyek felbátorítanak arra, hogy e kötéset valakinek ajánlani merném, sőt ott, hol ezen kötés csaknem kizárólag használtatik, például Richet osztályán az új Hôtel-Dieu-ben, hol a kórház rossz helyzetén kívül a többi feltételeket kitünőknek lehet nevezni, gyakori az orbáncz, genyvér, amit utóvégre is nem lehet a helynek tulajdonítani, mert a mellette levő osztályon Guérin-nél ugyanazon időben nem láttam járulékos sebkórokat. Guérin természetesen a maga vatta-kötését alkalmazza és a sebmosásra újabban carbololdatot használ. Úgy vélem, hogy ez a kötés fontosságának elég szembeötlő példája.

Azt hiszem, nem szükséges bővebb fejtegetésbe bocsátkoznom, hogy miért nem látom én czélszerűnek a sebek kezelésénél az alcohol. Általánosan ismertek az alcohol sajátosságai, tudva van, hogy a vizet magához vonván, sorvasztja a szöveteket, a fehérnyét megalvasztja, továbbá gyors párolgása által a testet lehűti, mind oly tulajdonságok, melyek a sebnak csak izgatására lehetnek, s már előlegesen ellene szólnak az alcohol alkalmazásának. Valóban ép azon befolyások kerülendők el a sebkezelésnél, s a mit itt hátrány gyanánt említek fel, ép azt kell a Guérin-kötés előnyeül kiemelnem. Broca elmondván, hogy ő is pártolja az alcohol, ennek fertőztelenítő hatását említe fel; azonban mint fertőztelenítő szer sem valami szerencsés választás az alcohol, mert ha tömény a sebet égeti és tönkre teszi a szöveteket, a mellett, hogy a betegnek véghetlen kínos, s legalább 1 óráig tartó

fájdalmakat okoz minden kötés megújításánál, ami naponta legalább egyszer szükséges; továbbá, hogy gerjellenes hatását megtartsa, legalább 20%-os töménységűnek kell lennie, s még ekkor is elég kinokat okoz a betegnek, holott hatása már csekélyebb, ami a betegre nézve talán jobb is, végül az alcohol-kötés eléggé költséges.

Legyen ennyi elég, talán sokis az alcohol-kötésről, melyet remélem, hogy a francia sebészek is rövid időn abba hagynak. Már is kezdi és pedig méltán a carbolsav jogait követelni, s a nagy alcoholos palaczkok mellett csaknem mindenütt ott láthatjuk a carbololdatot is; az igaz, hogy 3-dik palaczkban azután „vin aromatique“ szerepel. S ma talán még az első és utolsó palaczk tartalma gyakrabban vétetik igénybe, mint a középsőé, de hogy csakhamar megfordítva leend, — mint épen a francia jó érzékre való tekintetből állítani merem, — az az idő kérdése.

Nem kis szerepet játszanak Páris kórházai sebészi osztályain még ma is a pépek és kenőcsök, melyeket az újabb sebészet teljesen kiküszöbölni törekszik. Így példáulül sejtiszóvet és csont-hártyalob gyógyítását sokan nem is képzelik pépezés nélkül lehetségesnek, e mellett még csontszunál, zúzódásoknál, izületi loboknál stb. igen kiterjedetten alkalmazzák azt. Néhol még üszkös sebekre is láttam alkalmazva és pedig közvetlen a sebre, csupán vékony mousseline-lemez által elválasztva. Nem hagyhatom itt azonban említés nélkül Léon Lefort dicséretes törekvését, kiküszöbölni az oly nagyon kedvelt pépeket, azoknak használatát utálatosnak mondja és az orbáncz terjesztésére igen alkalmasnak állítja. A lenmaglisztból készült pép, mint tudva van, kellemtelen szagú és könnyen megy át erjedésbe; ezért többen inkább a burgonyalisztból készült pépet veszik igénybe, mi ugyanazon hatással bír és sokkal nehezebben erjed.

A kenőcsök közül higanyos, jódos kenőcs napi renden van; a viaszos kenőcs (ung. ceratum) pedig sok helyt az olajat pótolja.

Hogy Broussais hazájában az általános és helybeli vérbozsátásoknak még számos pártolói vannak, az nem lehet feltünő.

Nagy bőségében vannak Párisban ma is a sebészek az elhelyezési készülékeknek, bár Desault összetett készülékeit nem találjuk, hanem szerepel Scultet zsindeykötése, melyhez nagy a ragaszkodás, s mint Lefort megjegyzi, Malgaigne-nek 15 év kellett azon ujításra, hogy elfogadtassa e kötésnél az összetartó pólyáknak szíjjakkal való felcserélését!

A szilárd kötések gyakran vétetnek igénybe, előremennőleg azonban rendszeren valamely más, p. zsindeykötés használtatik néhány napig a csonttöréseknél. Leggyakoribb a gipsz és vízüveg (kovasavos kalí) kötés. A gipsz-kötést olyformán alkalmazzák, hogy a 12—14-szeres, kiszabott és összevarrt tulle-, vagy mousseline-réteg, gipsz és víz egyenlő mennyiségéből készített keverékbe bemártatik, s azután egyszerre tétetik fel a tagra, hol pólyával rögzítetik, míg megszárad, s ezután a pólya eltávolítottatik. A tulle, vagy mousseline úgy lesz kiszabva, hogy a tagnak csak felét, vagy háromnegyedét fedje be, azaz mintegy vályut képez, s ily módon megengedi a törés helyén végbemenő változásokat figyelemmel kíséreni. E kötés könnyű, egyszerű és a betegek jól türik azt, s ezért ajánlható. Általában a szilárd kötések olynemű alkalmazásának adatik előny, mely a bántalom, a törés helyét fedetlenül hagyja.

Elég gyakorta láttam még a szilárd kötések alkalmazni az ízületek lobos bántalmainál, hol a Paquelin-féle thermocauterrel tett felületes edzések, befolyások mellett a kovasavas kalíval készült kötéseknek igen jó haszna van. Csípizületi lobnál azonban mindenképp felett szeretik az ú. n. Bonnet-féle készülékbe elhelyezni a beteget, ami a testet, a lágyékszigolyáktól kezdve, lefelé magába foglaló vályúból áll, olyformán, hogy a végtagoknak külön vályú felel meg, melyben azok rögzítetnek és pedig, ha az ízületet alkotó csontok közt már eltérés vehető észre, úgy bódítás alatt véghezvitt kiegyenesítés után. E készülék sodronyból van, s felső részén, hová a far jön, egy likas párna helyeztetik, hogy a beteg székelése alkalmával ne háborgatassék, a többi részlete is jól ki van párnázva. Ez pótolja a nálunk használtatni szokott, súlyokkal való nyujtást, az

¹⁾ Batailhé et Guillet. De l'alcohol et des comprimés alcooliques en chirurgie. Comptes rendus de l'académie des sciences. (Séance du 16 aüt 1859. T. XLIX. p. 258).

ú. n. Volkmann-féle készüléket. Bonnet vályújában (gouttière de Bonnet) a beteg hónapokig, vagy évekig is bennmarad.

A sebészi osztályokon a betegek kórtörténetét az interne-ek írják, s jegyzik fel a megfigyeléseket, amennyiben azonban egynek közülük 20—30 beteg, azaz egy terem jut, hol emellett a délutáni látogatásokat is kell végezniök, vizsgára készülniök, alig maradhat idejük a kórtörténeteket elég körülményesen vezetni.

Páris azon kórházaiban, hol kórodai tanárok működnek, dolgozó intézetek vannak berendezve, melyek külön főnök vezetése alatt állanak, kiknek feladata a kórisme helyes megállapíthatása végett szükséges vizsgálatokat eszközölni, s a hallgatókat főként a szövettanban gyakorolni.

Az elsoroltakból és eddigi tapasztalataimból kiindulva, nézetemet a francia, illetőleg párisi sebészet mai állására nézve a következőkben foglalhatom össze:

1. A francia sebészek főként elméleti képzettségre törekzenek. Láttuk, hogy már mint tanulóknak különösen az írás- és szóbeli vizsgálatokra kellett készülnie, nemkülönben később is, ha „chirurgien des hôpitaux“ akar lenni. Kiváló figyelemmel és előszeretettel művelik a boncztant.

2. A francia sebészek lehetőleg conservatív irányt követnek, s náluk számos, az újabb időben hévvel felkarolt és tökéletesített műtétek, mint ízületi csonkolások, üszkös, szúvas csontok kímétszései stb. még elfogadást és elterjedést nem nyertek.

3. Műtéteknél kés helyett szivesebben veszik az étető szereket, főként égető műszereket igénybe.

4. A sebkezelésben nem követnek egy bizonyos alapelvet, hanem még mindig különféle, csaknem összetett eljárásokat és módszereket alkalmaznak.

Rochard többször említett munkájából vett idézettel, mely híven tükrözi vissza a francia sebészek legtöbbje gondolkozásmódját, ohajtom befejezni leveletem, ki a francia sebészetről így szól: „A francia sebészet, mint művészet és tudomány, nincs mit irigyeljen a szomszéd népektől. Ha ezek némelyike megelőző őt a műtétek merészségében, ha az utolsó években jelzett fontosabb újítások a külföldön jöttek is létre, nincs ország, hol a kutatások iránti érzék elterjedtebb lenne, hol a művészet minden egyes részletében több hévvel műveltetnék, hol a teljességében tekintett haladás tisztábban kifejtett lenne. A francia sebészet kétségkívül elveszti az egyeduralmat, melyet Dupuytren idejében birt, de nem sajnálja azt és távol attól, hogy irigyelné a nemzetektől azt, a minék ő volt kezdeményezője, ő oly hévvel ad kifejezést örömeinek az igyekezetben, melyet ő kezdeményezett. hogy az néha még az udvariasság határát is túlhaladja.“¹⁾

Hogy mennyiben igen és mennyiben nem értek egyet az ezen idézetben foglaltakkal, azt az előremetekben volt szerencsém elmondani.

V E G Y E S E K.

BUDAPEST, 1878. május 9-kén. A budapesti kir. m. tudományegyetem újjáalakításának XCVIII-dik évfordulóját 1878. május 13. d. e. 11 órakor saját dísztermében (egyetemi központi épület, egyetemtér 1—3 sz., új szárny, II-dik emelet, a karzati bejárat a III-dik emeleten van) ünnepli meg. A tárgyak ezek: ünnepi beszéd, Hoffmann Pál tnr., rectortól; az egyetemi pályadíjak ünnepélyes kiosztása; az egyetemi új jutalomkérdések kihirdetése.

— Mint értesülünk, a belgyógyászati kóroda építése az üllői-úti orvoskari telken júliusban megkezdetik, s remény van arra, hogy a téli fagy beálltaig fedél alá kerül.

— A m. tud. akadémia nagygyűlési osztályértekezletei jun. 11-kén lesznek, a nagygyűlés pedig 12—13-kán, az igazgató tanács ülése 15-kén, míg az ünnepélyes közülés 15-kén.

— A budapesti kir. orvosegylet május 11-diki ülésén Fischer tr. előadásának tárgya: periorchitis chronica haemorrhagica.

— Bolemann István tr., Bars megye tiszteletbeli főorvosától megjelent „Vihnye vastartalmú hévíz Bars megyében“ (16-rét 45 l., a fürdőnek és szomszédságának helyzeti térképével. Selmeczbánya, nyom. Joerges Á. özvegyénél, 1878). A vihnyi ásványvíz hőmérséke 38°/₉, a vas pedig mint szénsavas só van benne jelen, míg összes szénsav-tartalma 10000 részben 7.458 gm., miből szabad 4.1386 gm. A fürdő kitűnő hatását mindazon ese-

¹⁾ Rochard i. m. XI lap.

tekben, melyekben a vasas fürdők általában javalva vannak, s bold. Balassa tnr. Vihnyére gyakran küldött betegeket, a gyógyeredménnyel pedig mindenkor meg volt elégedve. Az előkelő Szliács mellett, a szerény Vihnye minden esetre a legnagyobb figyelmet érdemli meg, s azokat, kik az egyszerű csendes életmódot kedvelik, a vihnyi fürdő igen ki fogja elégíteni. Vihnye Selmecztől, hová vasúton juthatni, nincs messze, vidéke pedig érdekes, s a vendégek szórakoztató kirándulásokat is tehetnek.

— Tisztelettel felkérem a hazai írókat, művészeket, s általában mindazokat, kik a köztéren működnek, s érdemeket szereztek maguknak, hogy élettrajzi adataikat, műveiket, ezek megjelenését, szereplésük főbb mozzanatait közölni sziveskedjenek. Budapest (kerepesi út, 68), 1878. máj. 3-kán. Somogyi Ede, a „Magyar Lexikon“ szerkesztője.

— A Magyar Lexikon I. füzet (kiadja Rautmann Frigyes, Budapest, 1878. Nagy 8-rét, 64 l., ára 30 frt.) szerkesztőségünkhez beküldetett. A kiállítás csinos, s a tartalom érdekesen van összeállítva. Az egész munka 50 füzetből fog állani, minden füzetet küiön kaphatni, s fizetéseket előre nem kell teljesíteni.

— Ed. Albert „Lehrbuch der Chirurgie und Operationslehre“ munkájának II. kötete megjelent. Az I. kötetet lapunk múlt évi folyamának 32. számában ismertettük.

— Prágában a II. sebészeti kóroda tanárává és igazgatójává Gussenbauer, Liège-i tnr. nevezetett ki. Gussenbauer-nek, mint külföldinek Liège-ben néhány év előtt történt alkalmazását a belga tanárok és orvosok nagy ellenszenvvel fogadták, s amiatt a kormányt hevesen bírálták meg.

— Berlinben a reálskolák igazgatói és tanártestületei a birodalmi gyűléshez kérvényt nyújtottak be azon tárgyban, hogy az I. rendű reáltanodák távozási bizonyítványai az orvosi tanfolyam járására jogosítsanak. Ily irányú emlékiratot szerkesztett nálunk a középtanodai tanáregylet, s a közoktatásügyér által az két év előtt véleményadás végett egyetemünk orvosi karához leküldetett, mely az orvosi tanfolyamon a gymnasiumi képzettség szükségessége mellett nyilatkozott. Az orvos nemcsak hogy tanulmányainál nem nélkülözheti a régi classicus nyelveket, hanem ezenfelül foglalkozásánál fogva a társadalom összes osztályaival érintkezésben lévén, azon classicus és általános műveltségre, mint ez csak gymnasiumokban szerezhető meg, elkerülhetlenül szüksége van.

— A német gyógyszerkönyv hat évvel ezelőtt adatott ki, s jelenleg a II. kiadáshoz készülnek, melynek kidolgozása végett a szövetségi tanács szakemberekből álló bizottságot küldött ki.

— Volkmann tnr., Halleben a sebészet tanára, 1878/9-re egyetemi rectorrá választott meg. V. tnr. a Lister-kötéseknek egyik leghívebb alkalmazója, különösen népszerűvé lett általa, hogy közelebb nem fogadta el a meghívást a würzburgi egyetemhez, melynek orvosi kara Németországban legnépesebb.

— Siebold, Münchenben az állattan tanára, f. é. april 22-kén ülte meg tudori felavattatásának 50-dik évfordulóját.

— Bischoff tnr., Münchenben saját kérésére nyugalomba helyeztetett. A nyugdíjazott tanárnak nagyjelentőségű fejlődéstani dolgozatai általánosan ismeretesek.

— Párisban a világtárlat ideje alatt anthropologicus értekezlet (congrès des sciences anthropologiques) fog tartatni, melyet a société anthropologique rendez Broca tnr. elnöklete alatt.

Szerkesztői levelezés.

T. J. tisztí orvos úrnak Nagy-Kanizsán. Levelét megkaptuk, buzgalmaért fogadjuk köszönetünket, s előfizetési kívánatához képest lapunkat küldeni fogjuk.

P Á L Y Á Z A T O K.

Somogy megye csurgói járás szolgabírája.

T. Somogy megye törvényhatósági bizottságának 1877. évi február havában 17. sz. a. kelt határozatával a csurgói járásban rendszeresített 4 kör-orvosi állomás közül a „surdi“-nak választás útján történendő betöltésére a csurgói járás szolgabírája részéről ezennel pályázat nyitattik.

A körorvos évi fizetéséül 300 frt., és hivatalos utazásai alkalmával az illető községek által ingyen kiszolgáltatandó fuvar állapotot meg.

Ezen fizetés emeléséhez évenkénti hozzájárulásra ifj. gróf Zichy Ödön úr 100, surdi uradalom 240 forinttal kötelezték magukat. A körorvos rendszer évi jövedelme tehát lesz 640 frt.

Ezenkívül az uradalom tisztség, s egyéb magánzók évenként 125 frt fizetésére szinte kötelezték magukat azon időtartamra, mely alatt az orvosi körterületén fognak tartózkodni.

A surdi körorvosi állomás, melyhez Surd-Zákány, Tilos, Belerna, Bükkösd, Pátró, Szent-Miklós, Liszó-Bagola, Sáncz községek tartoznak f. é.

junius 3-kán reggeli 9 órakor a kórorvosnak — t. Somogy megye alispánja 1892/m. sz. engedélyével Surdról Zákányba áthelyezett székhelyén választás útján fog betöltetni.

A választást a kórorvosi kerületbe beosztott községek képviselő testületeinek egyeteme gyakorolanda.

Pályázni kívánók orvos urak azon figyelmeztetéssel hivatnak fel, hogy kellőleg felszerelt kérvényeiket f. é. május 24-ig bezárólag alólirt szolgabíróhoz benyújtani el ne mulasszák, mert a később beérkezett pályázati olyamodványok figyelembe vétetni nem fognak.

Csurgón, 1878. május 2-kán.

Erdőssy József, szolgabírói segéd.

Nemes-Hunyad megyében a gyógyi járás orvosi állomás megürülvén, arra pályázat nyitattik, mely állás folyó év és hó 20-kán tartandó közgyűlés alkalmával választás útján fog betöltetni.

Ezen állomás évi 400 frt. fizetés és 100 frt. úti átalánnyal van összekötve.

Felhívtnak a pályázni kívánók, miszerint folyamodványaikat szabályszerűleg felszerelve, folyó évi és hó 18-ig alólirthez nyújtsák be.

Déván, 1878 május hó 2-kán.

Barcsay Kálmán.

A selmeczi magy. kir. bányagazgatóság alárendelt szelaknai magy. kir. bányahivatalnál a kir. bányorvosi állomás betöltendő.

Ezen a XI. rangosztályba sorozott állomással a következő illetmények vannak összekötve:

Évi fizetés hétszáz (700) forint, előléptetés esetében hatszáz (600) forint, mely öt évi feddhetlen szolgálat után 100 forinttal, és 10 évi feddhetlen szolgálat után megint 100 forinttal, összesen tehát 200 forinttal emelkedhetik, természetbeni lakás, 41 köbméter tüzi fa; továbbá két ló eltartására évenként 5600¹/₂ kiló szén, 61⁴⁰/₁₀₀ hektoliter zab és 180 forint kocsis tartási átalány, végre a selmeczi bánya társaságától évi 52 forint 50 krajár és a szelaknai kórház kezeléseért szinte a társaságtól évi 109 forint 20 krajár jutalomdíj, mely díjak, valamint a tűzifa és lóeltartási átalány a nyugalmódijba be nem számíthatók.

Pályázni kívánók felhívtnak, hogy folyamodványaikat, orvosi, és sebész doktori, szülészmesteri okmányokkal, továbbá erős testalkatot igazoló, végre az eddig teljesített orvosi szolgálatot a hivatalos magyar nyelvből jártasságot és általában más nyelvekben ismereteket kimutató hiteles bizonyítványokkal ellátva illető hatóságuk útján 1878 évi májushó 20-ig az alulirt bányagazgatósághoz benyújtsák.

Selmeczbányán, 1878. évi április hó 12-én

Magy. kir. bányagazgatóság.

Szabolcs megyébe kebeleztet Büd, Szt.-Mihály községekben a kórorvosi állomásra pályázat nyitattik. Az orvosi fizetés 400 frt. o. é., melyből Szt.-Mihály 320, Büd község pedig 80 frtot fizet. A leendő orvos Szt.-Mihályon tart szállást. Látogatási díjai, ha a beteg az orvos házába megy fizet 20 krt., ha az orvos a beteg házába megy nappal 40 kr. éjjel pedig 60 kr., mindenkor beleértetvén a rendelvény írásdíjja is. A pályázni kívánók felszerelt kérvényeket f. évi május 30-dikáig a Szt.-Mihályi előljáráshoz adják be.

Kelt Szt.-Mihályon april 1-én. 1878.

Deák Péter, jegyző.

Róka Bálint, bíró.

Kula mezővárosában (Bács megye) a községi orvosi állomás újból üresedésbe jövé, ennek betöltésére ezennel pályázat hirdettetik és a választás megejtésére határidőül 1878. évi május hó 20-dik napja tüzetik ki.

Ezen állomással évenegyenként előre felvehető évi 700 frt. az az hét száz forint fizetés és minden egyes látogatásért o. é. 35 kr. díjazás van összekötve; tartozik azonban a megválasztandó községi orvos a halottkémlelt külön díjazás nélkül teljesíteni.

Felhívtnak tehát pályázni szándékozó, miszerint képzettségüket igazoló okmányokkal felszerelt folyamodványaikat a választást megelőző napig bezárólag hozzám benyújtsák.

Kulán, 1878. évi april hó 24.-kén.

Schick Mátyás, szolgabíró.

H E T I K I M U T A T Á S

a budapesti sz. Rókusához címzett kórházban 1878. május 3-tól egész 1878. máj. 9-ig ápolt betegekről.

1878.	felvett			elbocsátott			meghalt			visszamaradt					
	beteg		gyógy.	beteg		gyógy.	beteg		beteg		szülőne	gyermek	elmeor	összeg	
	férfi	nő		férfi	nő		férfi	nő	férfi	nő					
Május 3	27	23	50	14	13	27	1	—	1	436	457	17	6	22	938
" 4	28	14	42	26	23	49	1	1	2	436	448	16	6	23	929
" 5	21	12	33	12	5	17	2	3	5	444	452	16	6	22	940
" 6	32	22	54	33	17	50	5	3	8	439	456	15	5	21	936
" 7	27	21	48	25	18	43	5	4	9	436	454	16	5	21	932
" 8	23	15	38	17	15	32	—	1	1	441	454	15	6	21	937
" 9	21	20	41	13	12	25	2	1	3	447	457	16	6	24	950

H I R D E T M É N Y E K.

Garay S.

sebészeti-, mű- és kötszerész. (Hatvani-utca ferencziek-bazára 33.)

Figyelmébe ajánlja a tek. orvosi közönségnek legújabb szerkezetű sebészi-, mű- és kötszerek, valamint testgyógyászati gépezetekből álló saját gyártmányát.

Ajánlja továbbá angol és francia gummiszerek, úgy szintén betegápolásra való eszközök nagy raktárát, Nemzetközi kötszerek raktára.

Árjegyzékek kívánatra bérmentve küldetnek át.

NŐKNEK.

Oszták-Magyarország legelőkelőbb orvosi és tanárai Koritnicza vastartalmú savanyuvizét jó reményű nőknek, kik könnyen és minden baj nélkül szülni akarnak a legmelegebben ajánlják — aranyeres bántalmakban felülmúljal Carsibadot és Marienbadot. Részletes programot kívánatra ingyen szétküld a

koritniczai fürdőigazgatóság,

(Liptó megye)

Viz kapható Édeskuty L. s Radocsay és Bányainál és minden gyógyszerár és fűszerkereskedésben.

GISSHÜBLI VÍZ

legtisztább égvényes savanyuforrás

kitünő hatással a légutak, gyomor- és hólyag-betegségeinél; különösen ajánlva tej-, cukor- és borral mint legkellemesebb üdítő ital minden időben. Szétküldés csak eredeti palaczkokban tulajdonosa

Mattoni Henrik

cs. kir. udvari szállító
Karlsbad, Csehországban.

CSÁSZÁR-források (Sel purgatif)

gyengén oldó szer szokványos székrekedésnél idült máj-, gyomor- és bélbetegségek után.

Császárforrás ³/₄ literes palaczkokban.

Vasas ásványláp fürdők- és borogatásoknak.

Vasas láplúg (folyékony lápkivonat).

Vasas lápsó (száraz lápkivonat).

Ezen kényelmes és hatásukban a Franzensbad vasas láplfürdőköt helyettesítő szereket fürdő-intézetek és házi használatra szétküldik

Mattoni és társa, cs. kir. udvari szállítók Franzensbadban (Csehországban).

Saját raktár: Bécs, Maximilianstrasse 5 és Tuchlauben 14. Raktárak a bel- és külföld minden nagyobb ásványvíz-kereskedésében.

MIGRAINES & NEURALGIES

PAULLINIA-FOURNIER.

Hatalmas szer a zsábák (neuralgie), gyomorfájdalom, görcsök, csúz és kiváltképen az ideges félfejűzés (migraine) leküzdésére, melynek legerősebb rohamait is gyakran néhány perc alatt elenyésztí.

Nagy sikerrel alkalmaztatott mindennemű kórokban, melyek általános elgyöngülésből származnak.

Számos, úgy a magán gyakorlatban, mint kórházakban, Párisnak legelőkelőbb orvosi és tanárai, u. m. Grisolle, Trousseau, Recamier, Blache, Cruveilhier, Huguier, A. Tardieu, E. Barthes sat. által 20 év óta tett kísérletek bizonyítják, hogy ezen készítmény mai nap egyike a legjobb szerekek ideges bántalmaknál, s egyike a leghatályosabb szongitóknak, mikkel birunk.

NB. Óvakodni kell a hamisított szertől, mely vagy nem használ, vagy épen ért. — Ára egy nagyobb doboznak 3 frt., kisebbnek 1 frt. 50 kr.

Párisban: egyedül FOURNIER gyógyszerésznél, 26 Rue d'Anjou-St.-Honoré.

Pesten: magyarországi főraktárban TÖRÖK JÓZSEF gyógyszerárban, Király-utca 7. sz.

Erzsébet sósfürdő

Budapest (Budán)

Idény május 1-től szeptember 30-ig.

A gyógyhely keserűvíz-forrása élvezető, a belek működését elősegítő, a szervezet kóros terményeit erősen oldó és nagyobb adagokban hashajtó tulajdonságoknál fogva **legjobb sikerrel használhatók: a belek bántalmainál; alhasi és általános vérbőségnél és ebből keletkező nemesebb szervekhez való vértodulásnál; verőcéri pangások esetében; aranyérről; rásztkóránál; máj- és lépajoknál; köszvény-nél; tulságos elhízásnál; és végre női betegségeknél, idült méh és petefészeklob és eze utóbajai, a méh- és hüvelyhurutja; a méh helyzetváltozása és újképletei által előidézett kóros tünetek; méhkörötti és medencze-beli sejtiszóvetlob és izzadmány, a klimakterikus évek bajai, méhszenv. stb.**

Egészséges fekvés, tiszta, üde levegő, jutányos lakások; jó vendéglő, (izraeliták számára is) többnemű szorakozás. Az Erzsébet keserűvíz-forrás belső és külső használata.

A társaskocsi Pestről óránként közlekednek. Állomási hely: József tér.

Egyébb felvilágosítást nyújt Dr. Bruck J. fürdőorvos, Budapest Deák-utca 11. sz. és az

Erzsébet sósfürdő igazgatósága.

Bártfa

égyvényes-sós vasas savanyú-víz.

Az évad megnyitása június 1-jén.

Vedett erdős fekvés, egészséges, kényelmes lakások egyesek s családok számára, gyógyeszközök, kényelem, jó konyha, étterem, czukrászat stb.

Az ásványvíz szétküldése minden irányban. Kapható minden jó ásványvízraktárban jutányos áron.

Tudósítással szolgál a fürdőigazgatóság. Megrendelések vizre és lakásokra intézendők

KATSER M., fürdőbérletkező.

NB. Megjegyeztetik, hogy a bártfai fürdő egészen ment maradt azon tűzvészről, mely Bártfa városát ápril 22-kén elhamvasztotta, mert egy órányira fekszik a várostól. Az évad megnyitásában, s a víz szétküldésében tehát semmi zavar nem állott be.

Oltó anyagot

Kassowitz tr. gyermekorvostól

(Politzer tanár intézetéből)

megbízható és tiszta minőségben szétküld Moll A. gyógyszerész Bécsben (Tuchlauben 9.) Thallmayer és Seitz Budapestben.

Margitszigeti gyógyfürdő

Budapest főváros közvetlen közelében.

35° R. meleg artézi forrás — porcellán-, márvány-, kád- és kőfürdők zuhanykészülékkel — nagyszerű kert — 300 teljes kényelemmel berendezett szoba — társalgási terem — kül- és belföldi lapok — naponta zene,

Kóralakok, melyek ellen a margitszigeti hévvíz kedvező eredménnyel használtatott:

Köszvény — az ízületek, izmok, csontthártya, ideghüvely, idült csuza. A czuz, köszvény, erómiói behatások, typhus után fellépő hűdések — Zsábák. — A csontbántalmakat, csontszú, ízületi bajokat és külsérteket követő elváltozások. — Fájdalmas hegek, merevség, hűdés. — Bórbántalmak. Vizelési nehézségek. — Méh- és hüvelybántalmak.

A hévvíz belsőleg eredménnyel használtatott: idült gyomorhurutnál és alhasi pangásoknál.

A szigeten van gyógyszerész, ellátva mindennemű ásványvízzel; rendező orvos: **Dr. Verzár.**

Bérleteknél úgy a fürdő-, mint a menetjegyek együttes váltásánál árelengedés.

A szigeten lakók a fürdő-használatnál és a menetjegyeknél előnyben részesülnek.

A fővívrossal óránként kétszer közlekedés

A nyári idény május 1-én kezdődik.

A lakások megrendelése: a szigeten a felügyelőségi irodában. (Utolsó posta Ó-Buda.) **A margitszigeti felügyelőség.**

A BALATONFÜREDI FÜRDŐ-IDÉNY

május 26-án

nyitattik meg!

Balaton-Füred enyhe és egyenletes légköri viszonyainál zsongító és oldó forrásainál kitünő gyógyfürdői és juh-savó intézeténél fogva különösen ajánlható idült légső hurut és tüdő bántalmaknál; hatásos idült gyomor és bélhurut ellen, hasi pozsga és női bántalmaknál; továbbá vérszegénység, sápkór és görvélykóránál, gerinczagy és idegbántalmaknál. E betegségeket sikeresen gyógyítják részint az égvényes-, sós-, szénsavas-, vasas forrásai részint a Schwarz-féle meleg szénsavas-vasas, meleg Balaton, kiváló hatású hideg szénsavas nagy kömedence fürdője — bassin — és a szabad balatontavi fürdés, hol kényelmes külön fürdők női- és férfi-uszodák vannak berendezve.

Megemlítendő még az itt évek óta behozott rendszeres szállókúra, mely legkésőbb szeptember 1-jén kezdődik s mely célra a Balaton-Füredet környező hegyekből naponként a legkiválóbb szállófajokat szállítják az intézetbe.

A fürdőintézet rendelő főorvosa Dr. Huray István; uradalmi orvos: Gemahl László.

Helyben jól rendezett gyógyszerész, Balaton-Füredre vonatkozó ismertetések kaphatók minden könyvkereskedésben és a fürdőben.

Lesz minden igényt kielégítő izletes és jutányos étkezés a Karlberger Nándor által átvett uradalmi nagy vendéglőben — jó zene és élvezetes színi előadások.

Kellő tisztaság- és előzékeny szolgálatról az igazgatóság éber figyelemmel fog gondoskodni.

Lakás megrendelések Écsy László igazgatóhoz intézendők B.-Füredre.

A közlekedés vasuton Budapestről — naponta kétszer — Bécs és Kanizsáról Siófokig, innen a Balatonon át $\frac{1}{4}$ óra alatt a „Kisfaludy“ gőzhajóval történik.

Ünnep- és vasárnapokat megelőző napon Budapestről B.-Füredre és vissza jegyek féláron kaphatók, melyek az azt követi napon is érvényesek. Van postaközlekedés — naponta kétszer — és távirda állomás.

A B.-Füredi ásványvíz főraktára: Budapestén Édeskuty L., m. kir. udv. ásványvíz-szállítónál.

A fürdőigazgatóság.

(Utánnymot nem díjaztatik.)

Trencsén-teplitzi fürdő

Nagel Ede tudor Bécsből

úgy mint számos év óta, ez idén is mint uradalmi fürdő-orvos fog működni Trencsén-Teplitzben.

SZLIÁCSI VASAS-FÜRDŐ

vasuti, posta- és távsürgönyvi állandó állomás.

Megnyitása május 15-én.

Szliács szénsavas hideg és meleg forrásai javallják vérszegénység és sápkór bajaiban, női betegségeknél, gerinczagy- és idegbajoknál, hűdéseknel stb. Kényelmes, az idén leszállított árú lakások, jó vendéglők, savó és állandó gyógytár. Utazás Pestről Hatvan, Losoncra az egyenesen szliácsia állomásig, tartó óráig gyorsvonattal és Szliácsra menő fürdővendégek, oda és vissza 6 hétig érvényes 33%-el olcsóbb jegyet kapnak. Friss töltésű szliács víz Édeskutyánál (Pesten), magyar és német leírások pedig Tetei könyvkereskedésben. Május 15-től június 9-ikig és szeptember 1-től az évad végeig a szobák még olcsóbbak. Lakásmegrendeléseket átvész a szliács felügyelőség v. május 15-keig (muzeum-utca 2.) 2-től 4-ig és kellő felvilágosítást ad mindenről

Dr. Hasenfeld M.

egyetemi m. tanár, rendelő fürdőorvos és Szliács igazgatója.

Az újonnan kijavított budai

Császárfürdő

megnyitása.

Nyári évad:
Május 1.

Téli évad:
October 1.

A császárfürdőnek alji vegyhatású szintgyi ivó mint fürdő gyógyvízei biztos sikerrel használatnak; különösen: a gyomor, bélhuzam és hójag hurutos bántalmak, máj és lépajok, csúz, köszvény és ezek körterményei, bőrbetegségek, vérkeringési, alhasi női bántalmak, s görvély-kór ellen kitűnő hatást tesznek.

Gyógy-eszközök :

A 49° R. ivóforrás, kő-, tükör- és török-fürdők, márvány-, porcellán- és horgany-kád-fürdők 24°—25° R.

A maga nemében páratlan ásvány-gőzfürdő. — Továbbá a szép styllben épített, pompás fedett női uszoda, a férfi uszoda, mindkettő 22° R. langyos vízzel, mindegyikben 120 cabin, és új tornaeszközökkel. — Maláta, iszap, sós, vasas és mindennemű gyógy-fürdők, valamennyi csupán ásványvízzel telítve, ellátva langyos és hideg ásványvízű zuhanyokkal.

Továbbá a fürdő-vendégek kényelmére 200 szépen berendezett vendégszoba szobátávirdával. Nagy fedett folyosó, társalgó-terem, kávéház, étterem, sétány stb. A szép árnyas platányos nagy gyógyudvar. Különféle hírlapok, olvasó- és zongora-terem. Mindenféle ásvány-gyógyvizek, tejsavó, s az irgalmasok jóhírű gyógyszerháza. A fürdő ovisosa Dr. Pápa y Dániel.

Pósta- és távirda-hivatal a házban. Kényelmes és olcsó közlekedés a főváros minden részével, gőzhajó, csavargözös, közúti vasut és társaskocsi-val; a budai hegyekhez fogaskerekű vasuttal. Mindennap reggel és délután zenehangverseny a Wasa, Parma és Kussevics serezed zenekarával, melyet a n. é. közönség egészen díjmentesen élvezhet. Zártkörű bálók megtartására tekintélyes egyletek igéretét bírujúk.

A zárgondnok a n. é. közönség különös figyelmébe ajánlja az egész hazában egyedül álló féli-uszoda tornaeszközeit kiváltképpen a szülőknek, kik gyermekeiket biztos és gondos felügyelet alatt az uszás és tornászatra oktatni óhajtják; e célra ügyes és jómodoru uszó és tornamestert szerződtetett.

Kiemelendőnek tartom, hogy az uszodák langyos ásványvizei, mindkét nemű gyöngye, beteges, görvély-kóros egyének és gyermekeknek — hol uszás közben kifejtett testmozgás folytán az anyagcsere annyira élénkítettik — igen jótékonyan és erősítőleg hatnak.

Fé- és leány-gyermekek még zsenge korban, s beteges állapotban, rövid időn uszni tudtak, megerősödtek és egészségesek lettek.

A zárgondnok nagy áldozatokkal és megfeszített erővel mindent elkövetett, hogy a császárfürdő régi jó hírnevét visszaállítsa, s fölkeri a n. é. közönséget a vendégszobák mielőbbi megrendelésére, nehogy a szokottnál már ugy is jelentékenyebb megrendelések miatt, kívánságukat kellő figyelemben részesíteni képtelen legyen.

Végre alólírott zárgondnok a n. é. közönség tudomására hozza, hogy a császárfürdőben mint műszaki igazgató a szakavatottságáról már előbbi évekből is jó hírek örvendő Berger Vilmos ur működik, a kinek bizonyára sikerülend a vendégek kívánságait minden irányban kielégíteni.

A gyógykut, a női- és férfi-uszodák, ugy a gőzfürdő már reggeli 4 órától kezdve, a n. é. közönség rendelkezésére állanak.

Csermelyi Sándor,

a császárfürdői zárgondnoka.

Gleichenbergi fürdő

Dr. Hönigsberg Pál ez idén is május 1-jétől kezdve Gleichenbergben mint fürdő-orvos működik.

Jodfürdő

LIPIK

posta-

és

távirda - állomás

Szlavoniában.

Meleg (R. 51°) jodforrás.

Sajátlagos hatással bír: görvély, bujakór, köszvény, csúz, húgyhólyag bőrkütegek és női betegségek ellen.

Összeköttetések Bécs- és Budapesttől déli vaspálya: Bares és Sziszekig; Sziszek-től gőzhajó, Barcstól kocsi.

Távirati megkeresésre a fürdő-igazgatóság nevezett állomásra jó kocsit küld.

A lipiki víz főraktárai: **Pesten: Édeskuty Lajos, Eszéken: Gobeckzy.**

Tudósításokkal szolgál:

a fürdő-igazgatóság Lipiken.
Dr. Kern.

Parád

gyógyhely Heves megyében,

vas-timsós-fürdőivel, égvényes-kénes savanyuvíz, és vasas-savanyuvíz forrásaival,

f. évi május 15-kén nyitattik meg.

Parádon ugy a vas-timsós-fürdőknél valamint a savanyu-víz-forrásoknál gondoskodva van: kényelmes lakásokról, igen jó éttermekről, teljes és pontos kiszolgálatról, társalgó és zongora termekről, kitűnő zenekar, számos hirlap és nagy kiterjedésű sétányokról, általános tisztaság és rendről. Helyben gyógyszerház, s naponkinti pósta közlekedés.

A magyar állami vaspályának Kaál-Kápolna állomása és a parádi fürdők között a nappali személy-vonatokhoz csatlakozással naponkint számos hintó fogatokkal kényelmes közlekedés tartatik fenn, következő utidjakkal:

Közös fogaton egy személy 5 frt.

" " két " 8 frt.

" " 3-4 " 10 frt.

Előre külön megrendelt fogat 10 frt.

kisebb úti-böröndök és kézi táskák (melyek a vasutakon díjmentesek) díj nélkül, nagyobb málhák ellenben 200 kilogrammig, kilogrammonkint 5 krért, 200 kilogrammon felül való málhák pedig 10 frért szállítatunk.

A parádi fürdőbe utazó vendégeknek a m. kir. államvasutak igazgatósága közbenjöttével a vasúti viteldíj 33¹/₃%-kal mérsékeltezik, mire nézve a vasutállomásokon kifüggesztett külön hirdetémenyek fogják a t. közönséget közelebből tájékozni.

Lak megrendelések és minden más a parádi fürdőket érdeklő közlemények a parádi fürdők igazgatóságához, vagy Dr. Losteiner Károly fürdő-orvoshoz Parádra kéretnek czimeztetni.

Parádon, 1878.

A parádi fürdők igazgatósága.

Aussee

klimaticus gyógyhely és fürdő Stiriában.

Az idény megnyitása május 1-jén.

Felvilágosítást készségesen ad

Dr. Veth

fürdőorvos, s a gyógybizottmány tagja.

Dr. Katser,

fürdőorvos Hallban, felső Austriában.

Utastítást ad mind e fürdőre vonatkozó ügyben. Fürdészeti magyar munkája kapható Zilahy könyvkereskedésében Budapestben.

Május 20-kán nyitattik meg

a kitűnő klimatikus gyógyhely és vízgyógyintézet.

TÁTRA-FÜRED

(Schmecks).

Egy órányira a Poprád-Felkai állomástól (kassa-oderbergi vasút) ősi fenyves erdő közepén, balzsamos illatú alpesi lég és szép alpesi viránnal, kellemes savanyú és üdítő forrásvízzel, északról teljesen védve, délre nyílt szép kilátással.

Tátrafürednek az újonnan, a kor igényei és a tudomány legújabb vívmányainak megfelelően berendezett hideg-vízgyógyintézetén kívül, vannak, meleg, ásványos és törpefenyő fürdői, hol egyszersmind alkalmaztatnak; villamozás, savógyógymód, belélegzés Valdenburg-féle pneumatikus készülék által, mely légrekedés, tüdőlégdag, mellhártya izzadmányok és tüdővésztes hajlamra mit a tó mellkasi viszonyoknál a legkitűnőbb eredménnyel használtatik.

Ezen gyógyhatányok számtalan bajoknál a legjobb sikert biztosítják, — melyek legújabbban kiadott folyóiratunkban részletesen közölve. Ily folyóiratot vagy bármi tudósítást szivesen ad a fürdő-orvos Dr. Jármay László vagy a fürdőigazgatóság, hol egyszersmind lakások előre megrendelhetők.

Szórakozási eszközök és helyek nagy számmal állnak a közönség rendelkezésére, mint gyógyterem zongorával, kávéház, sétányok, könyvtárak, táncszatólyok, tombolák, zenekar stb. stb.

A vasutaknál 33¹/₃% árleengedésben részesítettek a Tátra-füredre utazók. Távirda és pósta-állomás, bolthelyiség szivararuda stb. ott helyben van.

A fürdő-igazgatóság.

ELŐFIZETÉSI ÁR: helyben és vidéken egész évre 10 frt., félévre 5 frt. A közlemények és fizetések bérmentesítendőek.

HIRDETÉSEKÉRT soronként 15 új kr.

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Megrendelhető minden kir. postahivatalnál, a szerkesztőségél nádor-utca 12. szám és Kilian György könyvkereskedésében váci-utca Drasche-féle házbán.

ORVOSI HETILAP.

HONI S KÜLFÖLDI GYÓGYÁSZAT ÉS KÓRBUVÁRLAT KÖZLÖNYE.

HUSZONKETTEDIK ÉVFOLYAM.

Felelős szerkesztő és tulajdonos **Markusovszky Lajos** tá. Főmunkatárs **Balogh Kálmán** tanár.

TARTALOM: *Klug N.* tr. Közlemény a budapesti k. egy. élettani intézetéből. A szem fénytörő közegeinek képességéről a sugárzó meleget átbocsátani. — *Takács E.* tr. Közlemény Korányi Fr. tr. k. tan. kórodájából. A 1874/5. tanévben kezelt idegbetegek körleírása. XVIII. Chorea magna. — *Hasenfeld M.* tr. Közlemények a szliácsi fürdőből. A vaginismusról. (Folyt.) — *Papp S.* tr. A méhnyak hüvely feletti csonkítása Sims szerint. — *Könyvismertetés.* De l'emploi du sulfate d'atropine contre les sueurs pathologiques, par M. le dr. Is. Royet. — *Lapszemle.* Csipizületi kiizetés galvan. és hőétesz által. — Új varratok.

TÁRCSA: A budapesti kir. orvosegyet. r. ülése május 18-kán. — Balaton-Füred az 1878. fürdőidény kezdetén. — Vegyesek. — Pályázatok.

Közlemény a budapesti tudományegyetem élettani intézetéből.

A szem fénytörő közegeinek képességéről a sugárzó meleget átbocsátani.

KLUG NÁNDOR tr. ny. rk. tanártól.

1. Valjon eljutnak-e a setét hősugarak a reczehártyáig, mint ez az ibolyán túl eső sugarakra nézve *Donders*¹⁾ kísérleteiből kitűnt, erre nézve az első vizsgálatokat *Brücke*²⁾ tette.

Brücke kísérleteinél a thermomultiplicatort alkalmazta. Világító hőforrással olajlámpát használt; ugyanez, vaspléh hengerrel elfedve, setét hőforrással is szolgált. Az ökörszem porczhártyáján át a setét hőforrás sugarai nem hatoltak, a világító hőforrás sugaraiból pedig csak annyi, amennyi a multiplicator tüjének kitérésére 0°-tól 8—9°-ig szükséges, ha a porczhártya közbehelyezve nem volt, a sugárzó meleg tehát a thermolánczra egyenesen behatott, azon esetben a delejtű 45—50°-ra tért ki.

A setét hőforrás sugarai a szemlencsén át sem mutattak hatást a delejtűre, a világító hőforrás sugarai pedig a delejtűt 1.5°-kal térítették ki nyugalmi állásából.

Porczhártyát és lencsét együtt véve vizsgálat alá, a multiplicator delejtűje a világító hőforrás befolyása alatt is helyén maradt.

Brücke a szem fénytörő közegeinek képességét a sugárzó meleget átbocsátani, összehasonlította a víznek hasonló képességével. E célból lencse helyett 18 mm. vastag vízréteget, porczhártya helyett 3.7 mm. vastag mézspát jegeczet vett, mely alkalommal a hőnek a fenetebbihez hasonló nagysága mellett, még két fok kitérését nyert. E szerint tehát a porczhártya és szemlencse a víznél és mézspátnál sokkal rosszabb hőátbocsátók. Sőt ezen különbség még feltűnőbbnek mutatkozik, ha meggondoljuk, hogy a használt mézspát és vízréteg jóval vastagabb volt a porczhártyánál és lencsénél; mennyiben

a valamely testen átbocsátott hősugarak mennyisége, a közeg vastagságával kisebedik.

Ha az eljárás, mely szerint a setét hősugarak menete a szem fénytörő közegein keresztül *Brücke* által kutatva lett, téves nem volna, akkor ezen vizsgálatok azt bizonyítanák, hogy a vörösnél kisebb törésű setét hősugarak a reczehártyáig valóban nem jutnak el. Azonban a kísérleteknél használt két hőforrás lényegesen különböző setét hősugarakat árasztott szét; és így azért, mert *Brücke* kísérleténél a setét hőforrás sugarai a szem fénytörő közegein át nem hatoltak, még nem következik, hogy a porczhártya és lencse minden valamely világító hőforrástól kiindult setét hősugarat is visszatart.

Ha tudniillik, *Masson* és *Jamin*¹⁾-nel a színeképnek a vörösön túl eső részét hét egyenlő szakaszra osztjuk, úgy hogy ezen szakaszok közül a legkevésbé törékeny sugarakat O¹-el jelöljük, a sötét hősugaraknak a vörössel határos szakasza tehát O⁷-nek felel meg; akkor tapasztalni fogjuk, hogy a melegített vaspléh lap oly sugarakat sugároz ki, melyek egészen O⁶-ig terjednek, az O⁶ és O⁷-nek megfelelő sugarak tehát itt hiányoznak. Csupán a világító hőforrások adnak a kevésbé törékeny hősugarak mellett nagyobb törésű hősugarakat is; s ez utóbbi sugarak annál közelebb állanak a vörösekhez, minél nagyobb hőfokkal bír maga a hőforrás.

A világító hőforrások setét hősugarainak meghatározására legalkalmasabb a joddal festett szénkéneg (*Tyndall*). A szénkéneg tudniillik igen jó hőátbocsátó folyadék, s joddal festve, visszatartja a világos sugarakat a sötét hősugarakat pedig átbocsátja. Ha tehát a sugarakat egyszer festetlen, máskor joddal festett szénkénegben átvezetjük, a két esetben keresztül ment hő különbsége, a világító sugarak hőhatását fogja adni. Ily vizsgálat alkalmával az olajlámpa világító sugarainál nem mérhető csekély hőhatást észleltem. Ha ugyanis az olajlámpa sugarainak útjába egyszer festett, másszor festetlen szén-

¹⁾ Müller, Archiv f. Anatomie und Physiologie. 1853. 459 lap.

²⁾ Müller, Archiv f. Anatomie und Physiologie. 1845. 262. lap.

³⁾ Wüllner A. Lehrbuch der Experimentalphysik. III-dik kiadás III. kötet. 161 lap.

kénnel megtöltött csillámedényt állítottam, a multiplier tüje mindkét esetben ugyanazon kitérést mutatta; az ezen lángtól kiindult sugarak egész melegítő hatása tehát majdnem teljesen a világos sugarakat kísérő sötét hősugaraknak tulajdonítandó.

Brücke kísérletéből tehát inkább az következik, hogy a szem fénytörőközegei a vöröshez közelálló sötét hősugarak egy részét átbocsátják.

Brücke és *Knoblauch* később¹⁾ még idevágó kísérletet napfényel is tettek, mintegy kiegészítésül *Brücke*-nek épen fejtegetett vizsgálatához. Ezen kísérletnél a szemfénytörő közegein át a thermolánczra esett napsugár a multiplier delejtűjét 26—30 fokra térítette ki. Annak eldöntésére, vajon a kitérés egyedül a szemén átment világító sugarak behatásától származik-e, vagy nem, a vizsgálók a szemet terpentínláng felett kormosították és az ezáltal átlátszatlaná vált részekre hagyták a napsugarakat újból ráesni. A multiplier tüje ez alkalommal kitérést nem mutatott, a szem részein át tehát most semmi meleg sem ment.

Ha a koromréteg valóban csak a világító sugarakra nézve áthatatlan, a sötéteknek tetemes részét pedig átbocsátja, mint ezt a nevezett buvárok felvették, akkor ezen kísérletből csakugyan következik, hogy a sötét hősugarak az ökörszem fénytörő közegein keresztül nem hatolhatnak.

Ez azon kísérlet, melyre a legújabb élettani és természettani tankönyvekben is hivatkozás történik. De hát ha akarom, nem csak a nap világos sugarait, hanem annak sötét hősugarait is elnyeli, akkor ezen sokszor idézett kísérlet mitsem bizonyít. *Brücke*²⁾ e tekintetben *Melloni*ra hivatkozik, mint a ki szerint a korom a sötét hősugaraknak egy tetemes részét még átbocsátja. Azonban *Melloni* a *Locatelli*-féle lámpa, az izzó platin, a 100 meg 400 fokra hevített rézlap által kisugárzott hővel tette vizsgálatát és nem a napfényel. Ha az általa vizsgált hőnek egy része a koromrétegen áthatolni képes, úgy abból minden esetre következtethető, hogy a korom az aránylag alacsony hőforrásokból kiinduló sugarakat részben átbocsátja; de ezen vizsgálatokból még nem következik, hogy a nap sötét hősugarainak tetemes része is a koromrétegen áthatolni képes.

Én e kérdés eldöntése végett igen kiterjedt vizsgálatokat tettem, melyeknek eredményeként kitűnt, hogy a korom a nap sötét hősugarait teljesen elnyeli. A korom, tudniillik a különböző törésű sötét hősugarakat külön választja; a kevésbé törékeny sötét sugarakat, minőket a világító gázláng és az olajlámpa leginkább kisugároz, részben átbocsátja; a törékenyebbeket pedig, melyekben kivált a napfény igen dús, egészen visszartartja.

Brücke vizsgálatából tehát semmikép sem következtethető, hogy a szem fénytörő közegei csak azon sugarakat bocsátanak a reczehártyáig, melyeket meglátni képesek vagyunk; miután kísérleteinél a nap sötét hősugarait a szemet fedő korom és nem a szem fénytörő közegei tartották vissza.

Mint *Brücke* kísérletei, úgy az ezen kérdésre vo-

¹⁾ Müller. Archiv f. Anatomie und Physiologie. 1846. 379. l.

²⁾ *Brücke* E. Vorlesungen über Physiologie, 1875, I. kötet, 38. l.

natkozólag *Cima*, *Janssen*, *Franz* és *Tyndall* által tett vizsgálatok sem kielégítőek. *Cima* és *Janssen* vizsgálatai nem is vonatkoznak kizárólag a sötét hősugarakra. *Franz* pedig azon viszonyt keresve, mely szerint a különböző törésű sugarak a szem fénytörő közegeit átjárják, úgy találta, hogy a szem fénytörő közegeinek hősugár átbocsátó képessége, a víz ugyanazon képességéhez hasonló; csupán a porczhártya és szemlencse látszanak a vörös sugarakból, némileg többet elnyelni mint a víz. *Tyndall* végre a szem üvegtestével tett vizsgálatokat, melyek azon következtetésre vezettek, hogy az erős villámfény láthatatlan sugaraiból egy ötödrész csakugyan eléri a reczehártyát. Minthogy pedig e sugárzásnak tíztíz részéből kilencz rész sötét, következik, hogy azon összes sugarakból, a láthatók és nem láthatókból, melyeket a villámfény a reczehártyáig küld, majdnem két harmadrész képtelen a látás érzetét felgerjeszteni.

2. A thermoláncz, melyet vizsgálataimnál használtam, kaucsukgyűrűbe foglalt 36 bismuth-antimon elemből áll és *Karl* műhelyéből, Münchenben, való.

Ezen thermolánczhoz 2 cm. hosszú és 2 cm. széles, mindkét oldalon vékony csillámlap által elzárható, hengeralakú üvegedényt készítettem; a két csillámlapot egy-egy anyacsavar rögzíti az edény illető nyílásához oly formán, amint ez a sarkítási készülékekhez tartozó üvegcsőveknél látható. Az üveghenger egyik végén az anyacsavar 0,5 cm.-rel túlterjedt, s a thermoláncz kaucsukgyűrűjére feltolható. Így nem juthat kísérlet közben a thermolánczra más úton meleg, mint az edény csillámlapjain és a benne foglalt anyagon át.

A *Nobili* elvei szerint készült multiplier is annyira érzékeny, hogy a delejtű ingásba jön, ha a kezét egészen egy meter-nyi távolban tartom a thermoláncztól; A tű kitérésének foka egészen 25 fokig egyúttal mértéke a kitérést okozó melegnek, miután csaknem ugyanazon hőmennyiség kell, hogy a tű 24 foktól, 25 fokra térítessék ki, mint a mely szükséges, hogy 0-tól 1 fokra kitérjen. Innentől azonban már nem nő a delejtű kitérése egyaránt a hőemelkedéssel. A multiplier magasabb fokainak megfelelő áramerő értékeket a *Du Bois-Reymond*-féle compensator segédelmével határoztam meg. A szükséges villamosságot egy *Daniel*-féle elem szolgáltatta. Az ez úton felismert viszonyok a következők:

fok	29°	32°	35	38°	40°	42°	44°	45°5'	47°	49°
megfelelő erőérték	20	35	40	45	50	55	60	65	75	85

Mivel azonban a delejtű kísérleteimnél 30 fokon felül ritkán tért ki, az alább következő táblázatokban a tű valóságos kitérését, nem pedig a megfelelő erőértékeket jelöltem meg.

A vizsgálatra borjúszermet lehetőleg friss állapotban használtam, különös figyelemmel arra hogy a porczhártya és szemlencse homályos ne legyen. A szemet, az izomrészeketől megszabadítva legnagyobb domborulatának megfelelőleg ketté vágtam; az üvegtestet ezután könnyen lehetett tisztán minden festény tölment állapotban nyerni.

Világító hőforrásul a napfényt és a körben égő gázlángot használtam, sötét hőforrásként pedig ugyan ezen gázlángot, csak hogy azt üveghenger helyett vas-

pléhvel vettem körül. A gázláng használatát különösen azért tartottam előnyösnek, mert lehetőleg állandó hőforrást képez.

A sötét hőforrástól kisugárzó meleg, már a vizsgálendő anyag befogadására szolgáló edény csillámlapjai által is nagy fokban elnyeletik; ha ezen edény még üvegtesttel, vagy vízzel megtöltve van, akkor a delejtű nyugalmi állásából ki sem mozdul. Sőt ha a hőátbocsátó képességét illetőleg megvizsgálendő anyagot konyhasóból készült edénybe adjuk, akkor is az ezen edényre eső hősugarak hatása a nyugvó delejtűre, felette csekély marad. Már fentebb kiemeltem azt, hogy a sötét hőforrások sugarai a legkisebb törési képességgel bírnak, s mint a kísérlet most mutatja, ezen sugarak a szem fénytörő közegei által teljesen elnyeletnek.

3. A világító gázláng hősugarait mint sötét sugarakat lehet tekinteni, minthogy a delejtű kitérítése különbséget nem mutat, akár színtelen, akár festett szénkénnel van a thermoláncz elé állított edény megtöltve. Ezen sötét sugarak azonban tetemesen különböznek az előbbeni hőforrás sötét hősugaraitól, amennyiben hőhatásuknak maximuma a színek vörös részéhez már közelebb esik, bár még távolról sem annyira közel mint a nap színekében.

A vizsgálatoknál mindenekelőtt meghatároztam a delejtű kitérését, ha a sugarak az üres csillámedényen át a thermolánczra estek, azután megtöltöttem az edényt a megvizsgálendő anyaggal — *üvegtesttel, vízzel* — és újból olvastam le a kitérítést, végre még egyszer ismételttem a kísérletet az üres edénnyel. A kísérleteknél mindenkor a delejtű nyugalmi állásából indultam ki.

A *lencse* hőelnyelési képességének vizsgálatánál a csillámlapokat, mint feleslegeseket eltávolítottam; az edénynek a hőforrás felé tekintő oldalára pedig a csillámlap helyett két fémlapot illesztettem. A fémlapok mindegyike közepén 1 cm. átmérőjű, kerek likkal volt ellátva. A lik szélén minden fémlap töltésrészre kiemelkedett az ellen oldalfelé, miáltal ezen fémlapok a lencse felvételére alkalmas keretet képeztek. Ily körülmények között a sugarak a thermolánczra csupán a lencsén át eshettek. A kísérletet itt is előbb a kerettel lencse nélkül, azután a lencsével tettem.

A *porczhártyát* a fémlapok felett kifeszítve vizsgáltam, egészen hasonló módon mint a lencsét.

Az *egész szem* vizsgálatánál, végre az edénynek a thermoláncz felé eső vége csillámlappal volt elzárva; második végére pedig az átlikkad fémlapokat helyeztem. Meghatározva az így összeállított készüléken átment hőmennyiséget, az edényt üvegtesttel töltöttem meg, a szemlencsét pedig úgy, mint előbb, a fémlapok által képezett keretbe foglaltam. Azután a szívárványhártyától megszabadított porczhártyát feszítettem ki a lencse felett közvetlenül. A szívárványhártyát azért távolítottam el, mivel ennek jelenléte a szembe beható hőmennyiséget annyira kisebbiti, hogy pontos méréseket már alig lehetne tenni.

Az *egész szem* hőelnyelési képességének vizsgálatánál különben még egy második thermolánczot is alkalmaztam. *Pichler Henrik*, az élettani intézett gépésze által készített ezen második thermolánczot, mely 25

bismuth- és vasrudacs-kából áll, mindegyik rúd 17 mm. hosszú és 1,5 mm. széles. A forrasztási helyek kivételével ezen elemek egymástól gondosan el vannak szigetelve; a két kormosított felületet pedig vékony kanadabalsam réteg fedi, nehogy a fémrudacsok közé nedvesség szívároghasson. Az elemek 5 sort képeznek és kemény kaucsukgyűrűbe vannak foglalva. A kaucsukgyűrű egyik oldala az elemek véglapjainál 2 cm.-rel túlterjed és tojásdad alakú nyílással végződik; ezáltal a thermoláncz 2 cm. mély, 2 cm. széles és 1,5 cm. magas edénnyel van ellátva. A vizsgálat céljából az üvegtestet és szemlencsét a thermoláncznak ezen edényébe fektettem úgy, hogy a lencse a szabad nyílás felé tekintsen; az egészet pedig a porczhártyával zártam el. Egy szem állott tehát rendelkezésemre, melyben a re-czéhártya helyét a thermoelemek foglalták el. A kísérletek pontossággal voltak kivihetők, miután előbb ezen thermolánczot, a fentebb említett második thermoláncz-czal, kellően fokoztam. Foksort állítottam tehát össze, melyből látható volt, hogy a multiplicator tűjének elhajlása az egyik thermoláncz által, milyen kitérítésnek felelne meg, ha a második thermoláncz volna a sugarak útjába állítva.

Az elősorolandó adatok mind tíz vizsgálat által nyert adatok középértékeinek felelnek meg. Együttal a mindkét thermoláncz segédelmével nyert értékeket össze-vontam. Az eredményt a következő táblázat mutatja:

A vizsgált anyag neve.	A delejtű kitérítése fokértékekben		Az át-bocsátott hő mennyisége százalékokban. ¹⁾
	üres edény	telt edény mellett.	
Egész szem	15 ⁰	1 ⁰	6,6
	20 ⁰	1,5 ⁰	7,6
Szemlencze	15 ⁰	1 ⁰	6,6
	22 ⁰	1,7 ⁰	7,7
Porczhártya	15 ⁰	3 ⁰	20
	23 ⁰	4,5 ⁰	19,6
Üvegtest 2 cm. vastag rétegben.	13,5 ⁰	1 ⁰	7,4
	20 ⁰	1,6 ⁰	8
Víz 2 cm. vastag rétegben.	26 ⁰	2,5 ⁰	9,9
	35 ⁰	4,5 ⁰	12,8
Víz 2 cm. vastag rétegben.	9 ⁰	0,7 ⁰	7,7
	14 ⁰	1,2 ⁰	8,5
Víz 2 mm. vastag rétegben ²⁾	20 ⁰	2 ⁰	10
	26,5 ⁰	3 ⁰	11,3
	30 ⁰	4 ⁰	13,3
	12 ⁰	3 ⁰	25

Áttekintve ezen táblázatot, a *szemlencsében* ösmerünk az aránylag legrosszabb hőátbocsátóra. Az ezen átment hő semmiben sem különbözik az egész szem keresztül hatolt hőmennyiségétől és 6,6—7,7%-ot tesz ki.

A *porczhártyánál* talált nagyobb értékek minden esetre leginkább annak vékonysága által vannak feltételezve, mit különösen a vízzel tett kísérleteim is világosan bizonyítanak. Ezek szerint ugyanis a 2 cm. vastag vízréteg a beesett hőnek mintegy nyolcz százalékát, a 2 mm. vastag vízréteg pedig ugyanazon hőnek huszonöt századrészét bocsátja át.

Összehasonlítva a porczhártya hőátbocsátó képes-

¹⁾ Az át-bocsátott hő százalékos mennyiségét a következő arányból kapjuk: a delejtűnek az üresedény közbehelyezésekor nyert kitérítése úgy áll annak a telt edény alkalmazása mellett elért kitérítéséhez mint 100 az x-hez.

²⁾ A 2 mm. vastag vízréteget illető kísérleteknél a rendes edény helyett egy második, 2 mm. átmérőjű csillámedényt használtam.

ségét illető értékeket a táblázat utolsó sorában feljegyzett értékekkel, melyek a porczhártyával hasonló vastag vízrétegre vonatkoznak, találjuk, hogy a porczhártya a víznél jóval rosszabb hőátbocsátó; a porczhártya a hőnek 20 százalékat bocsátja tovább, a víz pedig 25-öt.

Az üvegtest által át bocsátott hő valóban leginkább megközelíti a víz által át bocsátott hőmennyiséget; noha a megfelelő értékek összehasonlítása az üvegtestet is a víznél rosszabb hőátbocsátónak tünteti fel. Feltűnő az, hogy úgy az üvegtestnél, valamint a víznél is, a beesett fény növekedő mennyiségével egészen a 30-dik fokig, az át bocsátott fény százalékos mennyisége folytonos növekedést mutat. A tünetem oly következetesen mutatkozott vizsgálataimnál, hogy azt már e helyen kiemelni el nem mulaszthatom, fentartva magamnak a dolog behatóbb kutatását egy későbbi időre.

Ezek szerint az egész szem, valamint a lencse és a porczhártya külön-külön a víznél nagyobb hőelnyelők; az üvegtest hőátbocsátó képessége még leginkább közelíti meg a víz hőátbocsátó képességét.

4. A napsugárral tett kísérleteimnél legnagyobb figyelmet azon változásokra kellett fordítanom, melyeket a napsugár hőereje a kísérlet tartama alatt elszenved. Azért minden egyes meghatározást megelőzőleg, valamint azután is, megfigyeltem a delejtű kitérítését a sugarak egyenes behatása alatt.

A következő táblázatot úgy állítottam össze, hogy az egy anyagra vonatkozólag ismételtett kísérletek közül csak azok eredményét vettem fel, melyeknél a thermolánczra közvetlenül esett napfénynek hőhatása kísérlet közben ugyanaz volt, e szerint a táblázat egyes soraiban feljegyzett minden adat ugyanazon erejű hőre vonatkozik, arra tehát, mely a táblázat I-ső osztályában megjelölve van.

Minden anyag hőátbocsátó képességének vizsgálata több kísérletet igényelt. A kísérletek sorrendje a következő volt:

Először azon hőt határoztam meg, mely az anyag felvételére szolgáló edényen át a thermolánczig jutott. Ezen edény ugyanaz, melyet előbbeni kísérleteimnél is használtam és mely a következő táblázatban 1-gyel van megjelölve. A talált értékek képezik a táblázat II-dik osztályát.

Hogy a nap sugaraiból a sötét hősugarakat nyerjem, az 1-ső edény elébe egy második csillámedényt állítottam, melyet joddal festett szénkénnel megtölteni lehetett; ezen második edény a táblázatban 2-vel van jelölve. Meghatároztam tehát másodszer a két edényen átment hőmennyiséget, mialatt ezek üresek voltak — táblázat III-dik osztály — és harmadszor azon hőt is, melyet a két edény át bocsát, ha a 2-vel jelzett edény festett szénkénnel megtöltve van, — táblázat IV. osztály.

Ezen előzményes meghatározások után a most a vizsgálati anyaggal megtöltött 1-ső edényt magában tettem ki a nap sugaraiból és megmértem az azon átment hőmennyiséget — táblázat V. osztály —; azután új kísérletnél az első edény elébe a joddal festett szénkénnel megtöltött 2-dik edényt helyeztem, hogy az átment sötét hősugarakat meghatározzam, táblázat VI-dik osztály.

A táblázatban a vizsgálat ezen berendezésének megfelelő hat osztályhoz még a vegyes és a sötét sugarakból átment százalékos mennyiségnek feltüntetésére szolgáló két osztály van csatolva.

A vizsgált anyag neve	I. A közvetlen beesett napfény hőhatása	II. 1-ső edény üresen	III. 1-ső és második edény üresen	IV. 1-ső edény üresen, a második festett szénkénnel töltve	V. 1-ső edény, a vizsgálandó anyaggal töltve	VI. 1-ső edény a vizsgálandó anyaggal a második festett szénkénnel töltve	VII. Az átment vegyes sugarak százalékosban.	VIII. Az átment sötét hősugarak százalékosban.
Egész szem.	48°	18°	13°5'	5°5'	5°	1°0'	277	18°1
Szemlencse.	47°	18°	14°	6°	6°5'	1°1'	361	18°3
Porczhártya.	46°	17°5'	14°	6°	8°	3°	516	50
Üvegtest 2 cm. f. vastagságban. ¹⁾	49°	20°	15°5'	6°	11°5'	2°	575	33°3
Víz, 2 cm. vastag rétegben.	47°	35°	30°	9°5'	22°	3°	555	32°3
Víz 2 mm. vastag rétegben.	47°	35°5'	31°	11°5'	24°	3°5'	589	26°6
	47°	25°	15°	6°	23°	5°	96	83°3

A lencse hőelnyelési képessége aránylag tetemes; csaknem annyi sugarat bocsát át mint maga az egész szem is, melyen át a nap sötét hősugaraiból közel egy ötöd része a reczhártyáig eljut.

A porczhártya a beesett sötét hősugaraknak felét át bocsátja ugyan, de azért ezen esetben sem mondhatjuk a porczhártyát a szem többi részeinél jobb hőátbocsátónak. Egy tekintet a 2 mm. vastag vízréteggel tett vizsgálatok eredményére tudniillik azt mutatja, hogy a porczhártya a nap sötét hősugaraiból a víznél, — mely ezekből 83,3 százalékat át bocsát, — sokkal kisebb fokban bocsátja tovább.

Az üvegtest hősugár-átbocsátó képességére nézve a víztől lényeges eltérést nem mutat. A beesett vegyes sugaraknak felénél nagyobb része, a sötét hősugaraknak 32,2—33,2 századrésze jut el az üvegtesten át a thermolánczig.

Igen tanulságos összehasonlítani az üvegtesten átment sötét hősugarak mennyiségét, amint azok a naptól, a villamlámpától és a gázlángtól erednek. A nap sötét hősugaraiból át bocsát az üvegtest egy harmad részt; a villamlámpa sötét sugaraiból, Tyndall szerint egy ötöd részt; végre a gázláng sugaraiból vonatkozólag találtuk, hogy a beesett sugarak mintegy egy tizenharmad része az üvegtesten át megy. Az üvegtest tehát a sötét sugarakból annál nagyobb részt bocsát át, minél közelebb állanak a színek vörös részéhez.

Ha az utóbbi táblázat első sorában feljegyzett kísérleteket még egy olyannal kiegészítjük, melynél az első edényt a szemfénytörő közegeivel megtöltve, avval együtt a másodikat is, de üresen a sugarak útjába állítjuk; akkor a delejtű, mely midőn a megtöltött első edény egyedül közbehelyezve volt, 5 fokra kitért, — V. osztály, — csak 3,2 foknak megfelelő elhajlást mutat. E szerint a 13,5 foknak megfelelő hőből, mely a két üres edényen át megy, — III. osztály, — a szemén keresztül 3,2 foknak megfelelő hő jut. De a 13,5 fok elhajlásnak 5,5 értéke

¹⁾ Az üvegtestre és a 2 cm. vastag vízrétegre vonatkozó második sorbeli nagyobb adatokat úgy nyertem, hogy a minden egyéb vizsgálatnál az edénynek a hőforrás felé fordított oldalára illesztett fémlapokat eltávolítottam; miáltal, minthogy ezek csak 1 cm. átmérőjű kereklikkel bírnak, az edény szélességi átmérője pedig 2 cm.-t tesz ki, az illető fénytörőközege sokkal szélesebb sugárköteg esett.

sötét hőugarak által okoztatik — IV. osztály, — ezekből 1 foknak megfelelő hő a szem fénytörőközegein is áthatol — VI. osztály; — következőleg azon a szemén átment vegyes sugarak által okozott, 3² fok elhajlásból is 1 fok a sötét hőugarak behatását illeti meg. Mondhatjuk tehát, hogy a reczehártyáig eljutott sugaraknak mintegy egy harmadrésze fényérzést kelteni nem képes. Ez minden esetre nem oly csekély mennyiség, hogy épen csekélységénél fogva, az élő szemben észrevehető érzést támasztani képes ne legyen. Hogy pedig a nap sötét hősugarait látni képesek nem vagyunk, arról meg lehet győződni, ha szemünket a joddal festett szénkénegen át jutott sugarak behatásának kitesszük.

Mindezeknél fogva és mivel a fény, meg a sugárzó meleg azonos physical folyamatok, kéntelenek vagyunk beösmerni azt, hogy a reczehártya a vörösnél kevésbé törékeny sugarak iránt ingerfogékonysággal nem bír.

Közlemény Korányi Frigyes tnr. kir. tanácsos korodájából.

Az 1874/5 tanévben a kórodán kezelt idegbetegekről leírása.¹⁾

TAKÁCS ENDRE tr. tanársegédttől.

XVIII. Chorea electrica.

28) D. M., 17 éves, reáltanodai tanuló felvételt febr. 19-kén 1875. Beteg anyja tüdővészben halt el, mindig gyengélkedő volt. Atyja ideg-gyöngye, könnyen megijed. Maga a beteg már kora ifúságától nagyon ijedős volt. Jelen bajára vonatkozólag előadja, hogy miután vele, ezelőtt három évvel, anyja halála kimélet nélkül nagyon hamar, minden előkészítés nélkül tudatva tett, ennek következtében erős szívdobogást kapott, majd jobb karjában erős összeszorító fájdalom lépett fel, mely mintegy ugrást téve, átment pár hét múlva az alsó végtagokra, s végre a törzsre és fejre is. Ilyen egészségi állapottal volt egész a múlt év december hó elején, midőn a vegyészeti műteremben, hol chlor előállításával foglalkoztak, erőltető köhögést kapott. A köhögések rohamos fellépésével léptek fel nála görcsös rohamok is, melyek különösen eleinte oly erősek voltak, hogy mint beteg állítja, mintegy villámütésszerűen, hol az ágyhoz szegeztetett, hol a magasba dobott és 3—4 ember is alig volt képes az ágyban visszatartani őt. Ezelőtt 16 nappal a rohamok elmaradtak mintegy 10 napig. 6 nappal ezelőtt újult erővel támadta meg a régi baj, melytől szabadulandó, 1875 febr. 19-kén kórodánkat kereste fel.

A korához képest jól kifejlődött beteg bőrszíne általában halavány barnás, az izom- és csontrendszer igen jó kifejlődött. Látásban semmi eltérés, a látható nyákhártyák színe piros. Étvágy és szomj rendes. Nyak részarányos. A mellkas és has kongratási, valamint a mellkasnak hallgatódzasi viszonyai semmi eltérést sem mutatnak. A beteg görcsös rohamokban szenved, melyek rendetlenül, időhöz nem kötve lépnek fel. A rohamnak előjeleit beteg következőképen írja le: mielőtt a roham őt meglepné, az egész testet átfutó borongási érzést vesz észre, ekkor a beteg egyszersmind egész testében el is gyengül; a szív-tájt szorongási érzés támadja meg, mely érzés a jobb kézbe sugárzik ki; ekkor légzési nehélység állanak be, melyeket a beteg körülményesen leírni nem tud, — továbbá állítja a beteg, miszerint a fejében rögtön oly tompa érzés áll be, mintha egész vére abba fölszökken volna. Ekkor a beteg elkezd köhögni, mely köhögés azon benyomást teszi a hallgatóra, mintha távolról nagy fűrészt kissé eltompuló hangja érintené fülét, — ezen köhögés minden harmadik vagy negyedik kilehelés alkalmával történik. Ezen kilégzési mozzanatot az izmoknak hosszabb ideig tartó görcsös összehúzódása követi. Ezután egy másik, röviden tartó rángás áll be, mely olyan jellegű, mintha villámáram ütött volna rögtön a betegbe. Ezen leírt rángások többször

¹⁾ L. az OHL. 18. sz.

ismétlődnek, míg nem a talptól kezdődve, egészen fel a fejig apró tetanicus rángásoktól lepetik meg a beteg, kezeivel fejéhez kap, fejét szilárdan tartja, tarkóját hátra feszíti, s ekkor a roham oly nagy, hogy ezáltal a beteg az ágyból felemeltetik, szemét mereven feszítve tartja, látái kitágulnak, a szem maga üveges külemű. Az ekkor hozzá intézett kérdésre nem felel, az öntudat, mint beteg állítja, egészen hiányzik, egyébkor a roham alatt hozzá intézett kérdésekre felretten és sutogó hangon elég értelmes feleletet ad. Az ilyen roham 5 perctől egész 1¹/₂ óráig tart, s a roham bevégezésénél a jobb felső végtag összes izomzata oly erős összehúzódásban van, hogy azt meghajlítani a legnagyobb erőmegfeszítéssel sem lehet. A roham alatt és után betegnek egy két óráig erős főfájása van. A roham alatt, valamint a roham után egész nap a beteg igen sápadt, s igen levert.

A vizelet sem a roham után, sem a szabad időközben nem mutatott semmi rendelleneset.

Február 20-tól néhány napig minden nap volt a betegnek rohamja. Egy ízben, midőn a beteg érezte a rohamot közeledni, 2 grmnyi chloral-hydratot vett oldatban, mire az előbb szorongó érzet teljesen megszűnt, a beteg nyugodt lett és elaludt. Ezután a rohamok szünetelni látszottak és négy napig nem jelentkeztek. E napokon 2 grm. chloral-hydratot fogyasztott el. Ötödik nap azonban ismét heves roham következett be, mit 2—3 napi szünettel újabbak követtek.

Február 28-tól 1 cgm. légenysavas ezüstöt vett naponta a beteg. A rohamok fokozatosan ritkábbakká és gyengébbekké lettek; azonban el nem múltak. A téli félévi szünidők bekövetkezte miatt beteg elhagyta a kórodát, s azóta szemünk elől vesztők.

Azon körülmény, hogy a görcsös rángások rohamokban jelentek meg; hogy némely roham alatt a beteg öntudatlanná lett: egy üggyársat arra vezettek, hogy nehézkort vegyen fel. Azonban, miután a rohamokat figyelemmel kísértük; miután meggyőződünk a rohamok alatt az öntudat jelenlétéről: nem lehet kételkednünk afelett, hogy vittáncsal — chorea electrica — állunk szemközt.

A kór okára vonatkozólag nem hallgatjuk el, hogy legalább is alkalmi okul — esetünkben — a chlorgáz előidézte erőszakos köhögés volt.

Közlemények a szliácsi fürdőből.

HASENFELD MANÓ tr., egyetemi magántanár és rendelő fürdőorvostól.

A vaginismusról.

(Folytatás).

Igen jól tudjuk, hogy a közönséges vaginismus alatt Sims csakis a szüzhártya és a hüvelybejárat túlérzékenységet értette, összekötve a hüvely zárizma (constrictor cunni) önkéntelen nagymérvű görcsös összehúzódásával, innen a megnevezés *hüvelygörcs* (vaginismus, *irritable vagina* Hodge, *vaginodynia* Simpson), vagy hüvelyzsába. A baj lényegére a hüvely szorítóizmának görcsét mondták jellemzőnek, mely — mint tudjuk — petealaku gyűrűképen veszi körül a hüvelybejáratot, a végbél külsőizmán és a gát haránt izmain ered, s a csikló szárainak alsó felszínére tapad, sőt nagy része, mint a végbél zárizma folytatása, úgyszólván 8-as alakot képez.

Sims ezen hüvelyszorítóizom-görcsöt függetlennek tartotta a külszeméremrészek lobos állapotától, mint ezt világosan a „Clinical Notes on Uterine Surgery“-ben ki is jelenté, holott Scanzoni a vaginismus keletkezését leginkább a *hüvelybejárat rendellenes ingerlésében mint czélszerűen közönsülési kísérletek által előidézett gyuladás folyamatában* keresi. Sims szerint tehát csakis a szüzhártya és a hüvelybejárat túlérzékenysége okozza a görcsös összehúzódásokat, mely a közönsülést is lehetetlenné teszi.

A kinek alkalma van a házassági élet titkaiba mélyebb pillantást vethetni, nagyon meggyőződhetik Sims helytelen állításáról. A vaginismus nem oly ritka betegség, hogy a nőgyógyász ne győződött volna meg, miszerint annak oka fiatal nőknél igen gyakran a külső szeméremrészek gyuladásában kereshető, mint

ez úgy heves és gyakori közöselések, mint sikertelen kísérletek által okozhatók; így a medence rendellenes hajlása, a hüvely szűk volta, szűzhártya vastagságának eseteiben, nemkülönben olyankor is, midőn a férj ügyetlen, aggodalmaskodó, vagy gyenge. A tapasztalat igen gyakran *Churchill*, *Debout* és még mások ellenében mutatja azt, hogy az erős férfiak nem mindig érik el céljukat, s nem is annyira az erő az, a mi dönt, hanem a cohabitatio iránya. Ennek megfelel az, hogy *Scanzoni* vaginismus 34 esetében 11-szer a férjek tapasztalatlanságában (megnősülésük előtt soha sem közöseltek) találta a külszeméremrészek gyuladásának és vaginismus okát, én pedig a vaginismusnak általam észlelt 16 esetében 5-ször hasonlóan találtam.

A mondottakban már elég bizonyíték van felhozva. A mi pedig azt illeti, hogy a csökkent férfitelenség is nem ritkán idéz elő vaginismus, erre mutat az, hogy az említett esetek közt észleltem 2 esetet, melyben a férj a 60-dik évet elérte, 4 esetben pedig a férjek nősülésük előtt kicsapongón éltek, s önfertőzést gyakoroltak. Továbbá, hogy a felette szűk hüvelybejárat és felette vastag szűzhártya mellett inkább meg vannak a vaginismus előidézésére szolgáló feltételek, arról kétkedni nem lehet. Szóval annyi tény, hogy lobos folyamatok nélkül ritkán látjuk a közönséges vaginismus kórképet. Kivéve azon két esetet, melynek kórtörténetét fent leírtam, a többi esetekben, melyeket láttam, a külszeméremrészeket határoló tájat nagyobbára vörösnek, dagadtnak és gyakran felhámtól fosztottnak láttam; a hymen pedig egy esetben egészen ép volt. Az irnyeféle húscsákot hasonlóképen biborvörös, vagy kékvörös színűeknek láttam, ezenkívül meg voltak azok vastagodva, vizenyösen beszűrődve és helyenkint egészen kievődve, s hasonló változás terjedt el a sajkaképző árokba, az átmeneti redőbe, a kis ajkak közé és a húgycső nyílásáig, továbbá ezen keresztül a hüvelybe, s némelykor a hüvely erősebb lobos külemet mutatott.

Scanzoni-nak tehát tökéletesen igazsága van, ha visszautasítja *Sims*-nek abbeili állítását, hogy a lobos tünetek a vaginismusnál csak véletlen bonyolódások, s azok után, a mit saját tapasztalataimból is tudok, azt a vaginismus legtöbb esetében mint elsődleges okbeli mozzanatot kell felvennem. *A lobos izgatottság idézi elő az említett részek túlérzékenységet, minek azután a hozzá szövődő viszhatási görcsök képezik folyományát.* Csodálkozni lehet ugyan azon, hogy oly alapos és komoly észlelő, mint *Sims*, épen az ellenkezőt állíthatja, s ennek értelmezését csakis abban gondolnók találhatni, ha felvesszük, hogy ő oly vaginismus-eseteket észlelt, melyekben bántalmazó és izgató közöselési kísérlet régen nem történt, s így az anyagi külszemérmű változások már eltűntek; ezen lelet azonban még nem jogosít azon általa tett nyilatkozatra, mert a tapasztalat mutatja, hogy a lobos tünetek és a külszemérmű túlérzékenység többé nincs ugyan jelen, mindamellett a vaginismus mégis fennáll.

Oly esetekben pedig, hol hosszabb észlelés után a külső szeméremrészekben nem találjuk a vaginismus okát, az ivarrészek más idegrendellenességeiben keressük és találjuk meg a kóros okbeli mozzanatot. Ilyen rendellenes ideghatást, még pedig fokozott idegizgatottságot gyakran észlelhetünk méhfordulások és hajlások, továbbá időlt méhgyuladások, méhhúsdagok és rákos elfajulások, heveny és időlt vértorlódások és méhgyuladások, vagy petefészkek-dagok kísérletében. Némelykor a húgyhólyag, húgycső és végbél elsődleges görcsös állapotához a hüvely görcse is szövődik, míg máskor a vaginismus egyedüli oka az egész központi idegrendszer fokozott izgatottságában rejlik, mely a különböző szervek görcsös működését tünteti elő és *méhszenvedés* (hysteria) alatt ösmeretes.

Az ideges izgatottság némelykor oly nagyfokú, hogy már csak a félclem, az ijedség is képes a vaginismus rohamát előidézni. Ilyen volt az itt felhozott első esetem is, mert még mielőtt a tükröt bevezettem, azon gondolat, hogy az érzékeny részt megérintve, nagy fájdalmat fogok a betegnek okozni, görcsös állapotba helyezte a hüvelybe helyező.

A vaginismus előidéző legritkább okbeli mozzanatok közt, különös említést kell tennem a *Simpson* által a hüvely bemeneténél talált kis bütykös neuromáról, melyről *Hewitt* is tesz említést egy esetben, s a szeméremidegnek (nervus pudendus) *Simpson*-tól említett azon, valószínűleg a szűzhártyától tovább terjedt gyuladásáról. Előtte ez azért is bir nagy érdekléssel, mert leírt

első kóresetem oki mozzanatát hasonlóan nagy valószínűséggel azon ritkán előjövő bütykös idegdagocsákra kell vissza vinnem.

Eddig leírt vaginismusnak féleségei mindegyikénél jellemző a *hüvely zárizmának* görcse; azonban vaginismusnak oly esetei is vannak, — habár nagyon ritkák ezek, — melyekben a hüvely-szorító férfitag, vagy a vizsgáló méhtükör behatolásának nem áll ellen, hanem csak a hüvelynek mélyebben fekvő részeiben van az ellenállás. Ilyen eseteket néhány évvel ezelőtt *Hildebrand* említett, s *Scanzoni* is szól ilyen esetről, valamint *Simpson* az *Edinburg. Med. and Surg. Journal* 1861. évfolyamában szintén említ ily esetet, végre az itt leírt második kóresetem hasonlóképen ezen a vaginismusnak ritkán előjövő fajához tartozik.

(Folytatása következik.)

A méhnyak hüvely feletti csonkítása Sims szerint.

Közlő PAPP SAMU tr.

Eltelkintve a méhnyak csonkításának javalataitól, csupán magát a műtetet és annak kiviteli módjait szándékom röviden érinteni. Erre kedvező alkalmat nyújt nekem a hüvely feletti nyakrészek túltengésével összekötött méhelőrségnek egy esete, melynél pár héttel ezelőtt, Bécsben léte alkalmával, *Sims* maga végezte a szóbanlevő műtetet, saját módja szerint. A *Mária-Teresia* főhercegnő nevéől nevezett nőkorházban, hol a beteg feküdt, az igazgató, ifj. báró *Rokitansky* szivességéből szerencsés voltam úgy a műtetnél jelen lehetni, mint a győgyfolyást figyelemmel kísérhetni.

A méhnyakának egy részét különféle módon lehet eltávolítani. Méhnyakcsonkítás alatt általában a hüvelyrész eltávolítását kell érteni, mely legújabb időkig egyedül gyakoroltatott; a hüvely gyökődése fölött fekvő résznek eltávolítása, melyet *Huguier*¹⁾ kezdeményezett, különös elnevezéssel bir, ú. m. „kúpcsonkítás“ *Huguier*, vagy „töltésalakú kimetszés“ *Hegar*²⁾ szerint.

A hüvelyrész csonkítását véresen, vagy vértelenül lehet eszközölni. A hüvely feletti csonkítást csak véresen. A hol egy és ugyanazon műtet kivitelénél több módot lehet követni, ott rendszeren meg is oszlanak a vélemények az egyes módszerek előnyeire nézve, a mint egyik vagy másik szerző ezt vagy amazt az eljárást gyakorolta előszeretettel. Így van ez a hüvelyrész csonkításánál is. Tökéletesen fel van hagyva azon régi eljárás, melynél a hüvelyrész egyszerűn lekötöttet, s néhány nap múlva a kötés alatti elsovadt rész lemetszetett. *Simon*³⁾ és *Sims*⁴⁾ ez előtt nagy barátjai voltak a szorítóknak. Úgy *Spiegelberg*⁵⁾, mint *Hegar* határozottan elvetik a szorítót, mert előbb átvágja a méh kemény szövetét, mint a külső nyákhártyát, mely utóbbi könnyen becsipetik, s végül a kívántnál nagyobb kiterjedésben szakítatják le, miáltal könnyen melléksértések, különösen a hólyag beszakadása jöhetnek létre. Ilyen kellemetlen esélyeket többen észleltek. *Schroeder*⁶⁾ különbséget tesz a láncszorító és a *Maisonneuve*-féle huzalszorító között, mely utóbbit gondos alkalmazás mellett még használható eszköznek tart. Úgy látszik azonban, hogy a szóbanforgó műtetre nézve a szorító is elérte már azon határt, melynél a történelmi becs kezdődik.

Nem így áll a dolog egy más vértelen eszközzel, a galvano-causticus hurokkal, melyet *Küchenmeister*⁷⁾, s különösen *Spiegelberg*⁸⁾ ajánlanak. Utóbbi azért becsüli annyira és teszi első helyre a galvano-causticus hurkot, mert nézete szerint minden esetre alkalmas, míg a kés csak bizonyos esetekre. Főelvül tartván szem előtt, hogy a műtet, a részeknek természetes, vagy természetellenes, de mindenesetre szokott helyzetében (in situ), minden erőszakos lehúzás nélkül, mi könnyen veszélyes következményeket szülhet, hajtassék végre, azt mondja, hogy késsel csak oly eseteket

¹⁾ Sur les allongements hypertroph. du col de l'uterus Paris, 1860.

²⁾ Hegar-Kaltenbach, Operative Gynaekologie.

³⁾ M. f. Geb. B. 13.

⁴⁾ A méhbántalmak sebészete.

⁵⁾ Arch. f. Gynaek. B. 5. H. 3.

⁶⁾ Krankheiten der weibl. Geschlechtsorgane.

⁷⁾ Oestr. Zeitschr. f. Heilkunde 1867.

⁸⁾ L. c.

lehet kényelmesen műteni, melyeknél a hüvelyrészt az ajkakon kívül, vagy legalább a vulvában, szóval könnyen hozzáférhetőleg fekszik, mert magasan fekvő hüvelyrésznél nagy bajt okoz a vérzéscsilapítása és varratok alkalmazása. A varratok volnának hivatva a rendesen bő vérzést megszüntetni, de itt a vérzés akadályozza a biztos és gyors varrást, a sebfelület csak nehezen lévén hozzáférhető. Spiegelberg eszerint, saját tapasztalatai nyomán, magasan fekvő hüvelyrésznél elveti a véres műtétet, s egyedül jónak és czélszerűnek a galvano-causticát tartja. Ily határozott előnye a galvano-causticának, azt hiszem, nincs, mert itt is nehézséggel járhat néha először a huroknak kellő elhelyezése; másodsor nem biztosít utólagos vérzés ellen, mely 8—10 nap múlva gyakran beáll, továbbá nem akadályozza meg a méhszájnak későbbi szűkülését, sőt összenövés is létrejöhet és végül, mi nem utolsó, ki van zárva a prima intentio.

Eltételezve a műtét nehézségeitől, a mi nem jöhet tekintetbe, kétségtelen, hogy legczélszerűbb módszer az, mely következő feltételeknek tesz eleget: 1. Prima intentio; 2. a méhszáj későbbi szűkülésének megakadályozása.

E szempontból tekintve, értéktelenné válik a késsel ejtett sebfelületre izzó vasnak alkalmazása, mint ezt C. Mayer¹⁾ ajánlotta, nemkülönb a hüvelynek kitömése. Egyedül a késsel műtés és varrás tesz eleget a kitűzött feltételeknek.

Az egyszerű csonkítás kör- vagy félkör-metszésekkel történik, melyek a hüvelyrészt egész állományán áthatolnak. E czélra szükséges a csonkítandó résznek rögzítése Muzeux-féle fogóval, vagy Schroeder szerint egy kötelék által, mellyel a hüvelyrészt a hüvely gyökődése alatt összehúzóztatott, a mi egyúttal a vérzést is mérsékli. A műtét úgy is végezhető, hogy előbb ollóval a hüvelyrészt két oldalt felvágatik, s az egyes ajkak külön távolítatnak el, a mi nem sok különbséget tesz. A vérző sebfelületre azonnal varratok alkalmaztatnak, s azt hiszem, ez a műtétnek legfontosabb mozzanata, mert a varrásnak van legnagyobb befolyása, úgy a gyógyulásra, mint a későbbi szűkülésre. A csonk befedésére kétféle módot ismerünk, Sims és Hegar eljárását. A Sims-é egyszerűbb ugyan, de eredményében nem is oly biztos, mint Hegar-é. Sims úgy alkalmazza a varratokat, hogy a hüvelyrészt csonkja fölött, illetőleg előtt, a hüvelynyákhártyát összehúzza, nyílást hagyván a leendő méhszájnak. A nyílást még az által nagyítja, hogy a mellső és hátsó lebenyből félkör alakú lebenykét ollóval kivág. Befejezett műtét után nyákhártyával fedett csonk fekszik előttünk, melynek közepén kerek nyílás, attól jobbra és balra 2—3 varrat látható. Igen szép... csak hogy mindenki, a ki utána csinálta, azt mondja, hogy a prima intentio ritkán szokott vele karöltve járni. A mi csak a dolog természetében fekszik. A varratok, nem érintvén a nyak állományát, nem is hozzák létre a csonknak a nyákhártyához való kellő odatapadását, s nem akadályozzák meg a vérnek további szivárgását. Ennek következménye az lesz, hogy a csonk és a nyákhártya közötti vér gyülemlik meg, a mi szükségessé teheti a varratoknak idő előtti eltávolítását, vagy, ha nem is okoz tüneteket, könnyen akadályozhatja a prima intentio-t. De vegyük fel a gyógyulásnak szerencsés eredményét; nézzük, mit várhatunk a második feltétel, a méhszáj szűkülése elkerülésének tekintetében. Miután az új

¹⁾ M. f. Geb. B. II.

méhszáj köröskörül heges széllel bir, valóban ez irányban sem kecsegtetnek a legszebb kilátások.

(Vége következik).

KÖNYVISMERTETÉS.

De l'emploi du sulfate d'atropine contre les sueurs pathologiques, par M. le docteur Isidor Royet. Paris. 1878. O. Doin kiadása. 56 l.

Mennyiben emlékszünk, Vulpian tnr. volt az első, ki a kén-savas atropint a túlságos izzadás ellen ajánlotta, minek nyomán Royet kísérleteket tett, s észleteinek száma, melyek az általa írt füzetben fel vannak sorolva, összesen 31-re megy. A kén-savas atropin alkalmazása legtöbbször jóeredményű volt, noha az izzadások a legkülönbözőbb betegségeknek fordultak elő. A szerző az atropint fél milligrammos adagokban labdacsokban adja, még pedig az első nap csak egy labdacsot, a következő nap pedig kettőt, s igen ritkán megy fel 3—4 labdacsig. A szert, ha tartós eredményt akarunk elérni, legalább tíz napon át kell folytatnunk. A bõraláfecskendést a szernek mérgező hatása miatt nem ajánlhatni. x.

L A P S Z E M L E.

N—1. Csípzületi kiízesítés galvan- és hőtesz (thermocautère) által.

Tillaux tr., a „société de chirurgie“ február havi ülésében csipiz kiízesítése egy esetéről értekezett, melyben vérkímélés szempontjából galvan- és hőteszt alkalmazott. A haladott korú nőnél, kinek czombtörése nem gyógyult, s fölötte kínzó fájdalmaktól kísértetett, T. tr. a czomb tövében szúrscapot, s a csövön platinsodronyt vezetett keresztül. A mellső lebenyt 2—3 perc alatt képezte. Mielőtt a sodronyt eltávolította volna, az edényeket együttesen alakította, s ekkor, miután a czombüteret nem szorította össze tökéletesen, jelentéktelen vérvesztés állott be. A mellső lebeny kikészítése után T. a galvancacsot félretéve, a hőteszszel kiízelte a czombcsontot, s képezte a hátsó lebenyt. Ez utóbbi eljárásnál egy csepp vért sem vesztett a beteg. Műtét után T. borszeszes kötést alkalmazott, mindazonáltal beteg rövid időre pyámiában meghalt. (Bulletin généal de thérapeutique. 1878. febr. 28.)

N—1. Új varratok.

Mély bemetszéseknél és sebzéseknél, ha elsődleges egyesülést akarunk létesíteni, szükséges, hogy a sebszélek és falzatai könnyedén és egyenlő tömötséggel feküdjenek egymáshoz. Ezen egyeztetés sikerül 1-ször, ha a sebszélek arányosan és egyenlően vannak megfeszítve; 2-szor azáltal, ha kerüljük a varratok fölötte mély átfűzését. Az első pontot a szerző által ajánlott csöves varrat (Canülen-Naht) segítségével érjük el, a másodikat pedig akkép, ha 8-as varratot alkalmazunk. A csöves varrat akkép végezhető, hogy a kellő mélységre vezetett fémsodrony mindegyik vége alá a fülcsaphoz hasonló vastag fémsövecskét helyezünk s a két, egymással párhuzamosan fekvő cső a varrat által közelítetik és a sebnyílást egyenletesen zárja. A hány varrat, annyi csövecske alkalmazandó. Szerző által ajánlott 8-as varrat nem egyéb, mint Heppner gátvarrata. (The Americ. Journ. of Med. Sciences. 1877 oct. XVII. cikk).

TÁR C Z A.

A budapesti kir. orvosegylet rendes ülése 1878. május 18-kán.

— Antal G. tr. egy beteget mutat be, kinél mindkét oldali hydrocele (periorchitis proliferans) miatt kettős gyökeres metszést (Volkman szerint) hajtott végre. Antal tr. előzetesen megkísérelte betegénél az iblanyfestvényes befecskendést, még pedig 3 ízben, azonban eredmény nélkül. A jobb oldali herén a műtét f. év mart. 21-kén, a bal oldalin május 2-kán hajtatott végre. A megvastagodott és mézlerakódásokkal ellátott savós burkoknak sebszélei mindkét esetben a bõr sebszéléhez varratok, s a savós ür

5%-os carbolsavas oldattal ecseteltetett ki. A savós burkoknak összetapadása mindkét esetben teljesen létrejött; a seb gyógyulás, láz és fájdalom nélkül gyógyult. Beteg mintkét műtét után már 3 napra felkelt, s foglalkozása után láthatott.

Az eset e lapok hasábjain bővebben fog közöltetni.

— Fischer A. tr. a here hüvelyhártyájának idült vérömlenyes lobjáról értekezvén, felemlíti, hogy a régebbi jelesebb sebész művekben, sőt az újabbakban sem találkozunk ezen folyamatnak bővebb részletezésével, s csak a legújabb időben Kocher jeles dolgozata által lett a szóbanlevő kórállapot bővebben fejtegetve, s úgy kórodai mint szöveti tekintetben ismertette.

Az esetek legnagyobb részében a kórlefolyás több évig tart, s azáltal a here, illetőleg annak burkai tetemesen megvastagodnak, sűrű, kásás bennéket tartalmaznak, s némely esetben — mint az általa műtett herénél is — a here gyermekfőnyi daggá változik át.

Ezen kóralaknak lényege egy legbelsőbb vékony kötszövet-hártyából áll, mely mint összefüggő hártya leválasztható, s friss állapotban az igen dús edényzet folytán élénk vörös, bársonyos és porondos felületű hártyát képez, ez az ú. n. Kocher-féle neomembrana.

Előadó tüzetesen felemlíti az általa kiirtott herének górcsövi vizsgálatát, melynél a Kocher-féle hártya szépen ki volt fejlődve; maga a here pedig a dag hátsó falába volt beágyazva. A ondócsont, eseténél igen érdekes, felette ritka leletet mutatott, mely abban állt, hogy az ondócsontnak edényei legnagyobb részben be voltak tömőszelve, épen úgy mint az ondózsínór csontja a dagon vakon végződött, s a mellékherének semmi nyoma sem találtatott.

Előadó az idő előhaladottsága miatt e kóralak okozati mozzanatait, valamint lefolyását nem fejtegetheté, hanem annak gyógykezelésére tért át. Ugyanis felemlíti, hogy ezen kóralak gyógykezelésénél csak két eljárás jöhet szóba, ú. m. az úgy nevezett *gyökeres metszés és a here kiirtása*. Az első módszert felette vastag álhártyák képződésénél nem ajánlja, s ezen állítását részletesen fejtegetve, csak a herekiirtástól vár gyökeres gyógyulást.

Előadó felemlíti az újabb időben Volkmann által követett gyökeres metszést, s azután áttér a herekiirtás többféle módszerére. Így tüzetesen leírja Dupuytren, Jobert de Lamballe és a Zeller-féle eljárást. Az ondózsínór en masse lekötését, mely még újabb időben Emmert által pártoltatik, igen czélszerűtlennek és veszélyesnek tartja, úgyszintén annak écraseur által történendő lezúzását. Az előadó által észlelt és műtett eset a következő:

Hamburger, 38 éves, tizenegy évvel ezelőtt izületcsúzban szenvedett és néhány hónappal utóbb bal heréjében fájdalmak léptek fel. Később azt vette észre, hogy heréje folyton nő, s az tavál már oly nagyságot ért el, hogy a betegnek minden tekintetben terhére esett. A beteg bal borékja újszülött gyermekfejnagyságú, gömbös daggá változott át, melyben a borék tetemesen feszült, a vizerek pedig hálózatosan tollszárvastagságban kitágítvák. Tapogatásnál a borék felső, alsó és hátsó része nehezen szedhető ránczba, míglen közepe az alatta való részekhez annyira rögzítve van, hogy az újjak közé nem szorítható. Maga a dag felső, alsó és hátsó részében egyenletes hűskeményességű, elől közepi részében gyurmás, puha tapintatú és kevéssé érmeczesnek mutatkozott. A dag fölött az ondózsínór kítapintható volt, megvastagodottnak találtatott és a lágycmirigyek kevéssé beszűrődve mutatkoztak. A betegnek egyéb szervei rendszeren működtek. Előadó múlt év június 5-kén az egész dagot kiirtotta, és pedig úgy, hogy a boréknak mellső részlete ellipticus metszessel kikerítettvén, a dagon visszamaradt. A kórlefolyamat későbbi szakában, a beteg bal alhasi tájékán és az ondózsínór csontján lob állt be, mely előbbi helyen genyedéshez vezetvén, általa az alhasi tályog felmetszetett, úgy hogy a borékkal közlekedő ürmenet támadt.

A műtét 5-dik hetében a beteg már öltözve járt az udvarban, s később teljes egészséggnek örvendhetett.

Az előadó azután a herekészítményt és annak górcsövi átmetszeteit bemutató.

Antal G. tr. a készítményre nézve megjegyzi, hogy az előadó szerint vakon végződő ondózsínór most is összefüggésben van a mellékherével, mint ez rendszeren szokott lenni; azonban egy más rendellenességet lát, t. i. azt, hogy a mellékhere el van választva a herétől, mi csak akkor és úgy értelmezhető, ha a vérgyülemet intravaginalis-nak vesszük fel, nem pedig extravaginalis-nak, vagyis a közös és sajátburkok közt létrejöttek, mint ezt előadó véli.

A követett eljárásra nézve megjegyzi, hogy véleménye szerint a kiherélés helyett itt is a *Volkmann-féle* gyökeres metszést kellett volna megkísérteni, mint kisebb sebzési jelentőségű és conserváló műtétet. A kiherélést jelen esetben csak az menti, hogy utólagosan kiderült, miszerint a here olyfokú sorvas álla-

potban volt, mely mellett élettani feladatát úgy sem teljesíthette volna.

Fischer tr., előadó az ondózsínór és mellékhere közti összefüggést nem találja, s a vérömleny székhelyére nézve megmarad azon állítása mellett, hogy az extravaginalis, miután Kocher ezt gyakoriabbnak mondja. A műtetre nézve az Antal tr. által ajánlott gyökeres metszést jelen esetben nem tekintette volna czélszerűnek, mert először tartott volna a nagy vérzéstől, míg másodsor nem volt reménye a megvastagodott burkoknak összetapadására, s így félt a geny- és évvérűségtől.

Antal tr. a vérzésre nézve megjegyzi, hogy az csak viszeres lehet, mit catgut lekötésekkel mindig gyorsan és teljesen lehet csilapítani. A megvastagodott burkok csekély összetapadási képessége ellenében felhossa Kocher, Reicher, Trendelenburg és saját eseteit, melyeknél a tetemesen megvastagodott, s részben elmeszesedett saját burkok daczára genyedés nélkül összetapadás jött létre, természetesen a Lister-féle szabályok pontos megtartása mellett.

Balaton-Füred az 1878. fürdőidény kezdetén.

A b.-füredi fürdőidény megnyitása közeledtével alólírott kedves kötelességet vélek teljesíteni, midőn hazánk e kies fekvésű és sokoldalú gyógyhatányokkal megáldott fürdő-intézetének újabban történt berendezését röviden vázolván, ezt az igen tisztelt ügyfelek tudomására juttatom.

Az újítások közt legelőbb emlitem a 60 öl hosszú földött sétányt, mint a melynek eddig rossz időben, az itt gyógyulást kereső betegek nagy hiányát érezték. Befoglalja a gyógyforrások, a Jánoskutat, s elvezet a fürdőházaktól a nagy vendéglő mellett szintén most épülő díszes kávécsarnokhoz, úgy, hogy a betegek ezentúl háborítlanul folytathatják curájukat, s esőben is száraz lábbal tehetik meg sétájukat az ó és új fürdőházban levő lakásaikból a nagy vendéglőbe és a kávécsarnokba. E díszes és kényelmes kávécsarnok a régi szerény szerkezetének helyén épült, fölötte étkező terrasse-val, mind a kettő gyönyörű kilátással a Balatonra.

A utóbbi évtizedben különösen nagy gond fordított az intézet befásítására. A gyógyforrások körüli árnyékos sétány, a Balaton lecsapolása után ennek partjái terjesztetett, hol a fák ma már magasakká és terebélyesekké nőttek, úgy hogy a fürdőközönség, a nap bármely részében árnyékban tehet sétát. A régi park rendeztetett és egyelőre nyolcz holddal megnagyobbított, mely jobbadán fenyvessel van beültetve.

A por ellen sem lehet többé panasz, miután az intézet vízvezetékekkel van ellátva, mellyel a por lekötése rendszeresen eszközöltetik.

Szintén már évekkal ezelőtt az új fürdőház déli frontjának kiépítése alkalmával, ezzel kapcsolatban új meleg-fürdők, gőzfürdő és egy hideg szénsavas-vasas, nagy kőmedence fürdő — mely földalatti vezetékben a Ferencz-József forrásból tápláltatik — építettet. A balatoni fürdők czélszerűen átalakítottak és megnagyobbítottak, mely kényelmes különfürdőkkel és mindakét nem számára külön uszodával van ellátva, s az apátsági területen a még megmaradt csekély nádas teljesen kiirtatott.

A fürdőhelyiségek csín, kényelem és czélszerűség tekintetében bármely külföldivel kiállják a versenyt. Maguk a lakszobák is oly kényelemmel és ízléssel vannak berendezve, hogy a legkényesebb igényt is kielégíthetik.

Szóval B.-Füred az utóbbi évtizedben gyökeresen átalakult, úgy hogy a ki évek óta nem látta a kies fekvésű és a természettől annyira megáldott „magyar tengeri fürdőköt“, alig fog ráismerni mai alakjában.

A lelkes és áldozatkész tihanyi apátnak, Simon Zsigmondnak, mint a fürdő ez időszerinti urának érdeme ez, a ki nem kimél semmi áldozatot, hogy a természetnek e gyönyörű fürdőhelyre pazarolt áldásaival összhangzásba hozza azt is, a mit emberi kéz nyújthat, s hogy B.-Füredet az elsőrendű európai gyógyfürdők színvonalára emelje.

Hogy e gyönyörű fekvésű, enyhe, egyenletes légmérsékletű fürdőhelyünk mindinkább közeledik kitűzött céljához, az első rangú gyógyfürdők közt foglalni helyet, mutatja az, hogy az egy-

szerű, jobbadán mulató fürdőből — a mi az előtt volt — alig egy évtized alatt keresett gyógyhely vált, hol évről évre több beteg, különösen mellbeteg keres és talál gyógyulást.

Az orvosi tekintélyek mindinkább átlátják, minő kincscsel birunk B. Fűredben, s mind nagyobb számmal ajánlják a hozzájuk tanácsért folyamodóknak. Sőt B.-Fűred kivívta már azt is, hogy külföldiek is keresik, s nem győznek csodálkozni, hogyan lehet külsországi fürdőhelyeken annyi magyar, mikor itt közelebb találnak ép oly kellemes és sok tekintetben biztosabb gyógyhelyet. Egyébiránt majd megjön az is ama czélszerű beruházások után, melyekből néhányat jeleztem, s melyeket még — mint biztosan mondhatom — több is követni fog.

Huray István tr.
B.-füredi fürdő fő-orvos

VEGYESEK.

BUDAPEST, 1878. május 16.-kán. Egyetemünk f. hó 13.-kán tartotta újjáalakítása XCVIII-dik évfordulójának ünnepét, melyen Trefort Á. vallás- és közoktatásügyér is jelen volt. Hoffmann P. tr., e. i. rector tetszéssel fogadott beszédet tartott. Ezen alkalommal a kihirdetett pályázatok eredményei felolvastattak, a jutalmak pedig kiosztattak. Az orvosi kar pályakérdései és jutalmazottai a következők: *A leíró bonctanból.* A tizenkét agyideg-pár feji részének leírása, két bonctani készítménnyel. A beküldött készítmények kivétel nélkül, az egyetem leíró- és tájbonctani intézete gyűjteménytárának tulajdonává lesznek. Jutalma a Pasquich-alapból 50 frt. Pályanyertesek Finkelstein Adolf és Alexander Béla. — *A belgyógyászatból.* 1. A Bright-kór neve alatt összefoglalt kóros alakok oktana, lényege, lefolyása és jelzése. Jutalma a Pasquich-alapból 60 frt. Pályanyertes Bókai Árpád. — *A kórszövettanból.* 1. A Peyer-mirigyek változásai hasi hagymáznál, különösen a pörk lehullása után. Górcsói készítményekkel. J. az Arányialapítványból 60 frt. Pálya ny. Dumitreanu Ágoston. — Arányi alapból a legjobb bonczoló-jegyzőkönyvek szerkesztésére kitűzött 40 frtos jutalmat Fischer Armin és Goldstein Adolf együttesen, a 20 frtos díjat pedig Munkácsy Pál nyerte el. — 1878/9-diki tanévre pedig ezen jutalmak hirdettek ki: *A mérgeztanból.* Az arsen elenyevgyületeinek, nemkülönben az arsenhydrogen hatása a szervezetre önálló kísérletekkel; továbbá vegyi vizsgálatok alapján kimutatni, hogy az arsen milyen szervekben halmozódik fel leginkább, s mely utakon át hagyja el az a szervezetet. Jutalma a Pasquich-alapból 50 frt. — *A gyermekgyógyászatból.* Irassék le a hőkhurut — tussis convulsiva, pertussis — kórodai észlelések alapján, a kóroktan; adatok bírálati méltatásával; tárgyalassanak a hőkhurutnál jelentkező nevezetesebb szövödmények, különösen a ránggörcsök és a hurutus tüdőlob; adassanak elő bírálatilag a hőkhurutnál alkalmazásba vett gyógyeljárások. Jutalma a Pasquich-alapból 50 frt. — *A szemészetből.* Nyomoztassék a szemet környező arczrészeknek, a láta mekkoraságának és a szemüvegeknek befolyása a látásra. Jutalma a Pasquich-alapból 50 frt. — *A kórszövettanból.* 1. A szarucsap kórodailag előforduló összes alakjainak kórszövettana, különös tekintettel az itt fellépő szövetelemek eredésére. Górcsói készítményekkel. Jutalma az Arányi alapból 60 frt. — 2. A rák feletti újabb elméleteknek górcsói készítményekre alapított bírálata. Jutalma az Arányi alapból 60 frt.

— Laufenauer Károly tr. kitünően végezett szóbeli vizsgálat után f. hó 18.-kán tartja az elmekörtanból magántanári képesítő előadását ezen tárgy felett: az előhaladó általános hűdés kórképe, kóroktana és kórbonctana.

— Ifjabb Purjesz Zsigmond m. tr. az I. belgyógyászati kórodán tanszéki segédül újabban két évre meghagyatott

— A budapesti kir. orvosegylet 1878. május 18.-ki ülésén előadást tart Ivanchich Victor tr. lev. tag: A húgykő kóroktanáról, belgyógyászati és sebészeti kezeléséről mai napig létezett nézetek vázlatos egybeállítása.

— A kir. m. természettudományi társulat f. hó 15.-iki szakülésén Azary Ákos tr. a légenysavas kobalt és nickel mérgező hatásáról értekezett. Kísérleteket tett békákon, nyulakon, kutyákon; mindezen állatfajoknál a vegyület mérgező. Heveny mérgezésnél (0.1—1 gm-nyi adagok) a halál hányás, hasmenés, szív- és légvételek csökkenése, a hőmérsék gyors súlyedése közt következik be. Idült mérgezésnél nagy súlyfogyás, gyomorhurut, a vese zsiros elfajulása, sokszor zsugorodó veselob, olykor tüdőlob képezik a kórtüneteket. A vörös vérszövetek meghasadoznak, hámoglobinjukat elvesztik, halványabbak. A szívlelkések csak kezdetben gyorsulnak, hovatovább lassabbodnak, s gyengülnek; a vérvesztés pedig rövid emelkedés után folyton csökken. A szív működés ezen súlyedése a vegyületek helybeli hatásából a szívizomzatra értelmezhető. A fémek kiűritése úgy a veséken, mint a bél által történik.

— Mint halljuk, a magyar orvosok és természetvizsgálók nagy gyűlése, melyet 1877-ben kellett volna megtartani, a jelen évről is valószínűen elmarad, mint mondják, 1879-re, vagy körülmények szerint későbbre.

— Würzburgban Lihart tr. helyébe a sebészeti kóroda tanárává Bergmann, dorpati tr.-t hívták meg, ki előadásait már ezen nyári félévben megkezdi.

— A török szultán Esmarch tr.-t a medsidé-rend harmadik osztályú jelével feldíszítette azon jótékony befolyás elismeréséül, melyet a sebesültek kezeléséről írt műve a legutóbbi háborúban a török hatsereg sebesültjeinek kezelésére is gyakorolt.

† Lapunk zártával értesültünk Kovács Sebestyén Endre tr. hirtelen elhunytáról, ki társadalmunkban kiváló állást foglalt el, emellett orvosi gyakorlatában mindvégig a legnagyobb buzgósággal működött. Ily buzgó működése közben beteglátogatás alkalmával érte őt a halál, mely egészen váratlanul lepte meg a még mindig tevékeny férfiút, ki 63 éves kora mellett jó egészségnak örvendett, mi kötelességeinek pontos teljesítését nemcsak az orvosi gyakorlatban, hanem kórházi osztályán és az országos egészségügyi tanácsban, melynek elnöke volt, megengedte. Életről, közhasznú tevékenységéről és érdemeiről lapunk jövő számában fogunk megemlékezni.

PÁLYÁZATOK.

A galgóczi szolgabírói járásban az 1876. XIV. t. cz. értelmében alakított körorvosi állomásokra.

I.

Beregszeg; székhellyel: Bucsan, Karkócz, Lipótvár, Madunicz, Maniga, Batkócz, Újvároska, Vörösvár, Szilád, Alsó-felső Zéle, Zolkócz községi körben.

II.

Udvarnok; székhellyel: Kis-nagy Báb, Bajmócska, Nemeskürt, Alsó-felső Récsén, Poszátka, Pusztakürt, Románfalú, Ság, Salgócska, Kelecsén községi körben.

III.

Felső-Vásárd; székhellyel: Alsó-felső Atrak, Földiós, Elecske, Tornaszeg, Gelénfalú, Alsó-felső Káp, Ardanócz, Lakáts, Alsó-felső Merasicz, Pásztó, Szorbicz, Tótsók, Tököld, Alsó-Vásárd községi körben.

Az orvosi állomással összekötött javadalmak egyes körökben: évi 300 frt. fizetés, 100 frt. útiátalány.

Az orvos tartozik körbeli községeit azokkal megállapítandó napokon havonként kétszer beutazni, akkor a község házában jelentkező betegektől 20 kr. díj jár, különben a székhelyen, a beteg lakásán vagy körutazás alkalmával meglátogatott betegeket az orvos nappali látogatásért 40-, éjjeli látogatásért 80 kr. díjazásért, az igazolt szegényeket pedig mindenkor ingyen gyógykezelnéi köteles.

A kellően felszerelt pályázati kérvények, a körszékhely pontos megjelölése mellett folyó június 20-ig alulírott hivatalnál beadandók.

Galgócson, 1878. május 13.-kán.

Szolgabírói hivatal.

Szabolcsmegyében a kisvárdai járásban következő körorvosi állomásokra hirdetik pályázat:

I. csoport: Dombrád, Óntelek, Kanyár, Veresmart, P.-Rozsály, Kékcsé, Döghe, F.-Litke, Komoró; 8821 lakossal. Fizetés 500 frt. Választás napja f. é. május 24.-kén Dombrádon.

II. csoport: Kisvárd, Jéke, Papp, Kis- és Nagy-Báka, Anarcs, Berencs; 8426 lakossal. Fizetés 500 frt. Választás Kisvárdában, f. é. május 25.-kén.

III. csoport: Gyulaháza, Karász, Thass, Ajak, Pátróha, Székely, Téth; 9683 lakossal. Fizetés 500 frt. Választás f. é. május 20.-kán Thasson.

A kik törvényszerint megkívántató képességöknél fogva, ezen állomásokra pályázni kívánnak, felszerelt folyamodvényaikat a járás szolgabírájához Téthén, (utolsó posta Apagy) idejekorán beadni felhívattak.

Téthén, 1878. május 6.-kán.

Ifj. Bónis Sámuel, szolgabíró.

Nyitra megye, privígyei járásban kebeles handlóvai és bajmócsi körorvosi kétrendű állomásra a pályázat megnyitattik; az állomással járó javadalmak 400 frt. évfizetés és szabályrendeletileg megállapított díjak.

Felhívattak a pályázni szándékozók, hogy törvényesen felszerelt folyamodásaikat az állomás világos megjelölésével (Bajmóc vagy Handlova, vagy esetleg mintkettőre) folyó év június hó 15.-ig az alulírott hivatalánál terjesszék be, mert később beérkezettek figyelembe vétetni nem fognak.

Privígyén, 1878. május 11.-kén.

Rudnyay László s. k., jár szolgabíró.

Pest-Pilis-Solt-Kiskunmegye, solti alsó járásában, a Sükösi, körorvosi állomásra pályázat nyitattik; ezen körorvosi állomás Csanád, Sükösd, Nádudvar községekből áll.

Fizetés 600 frt. o. ért.; székhely Sükösd; a körorvos tartozik hetenként egyszer, általa meghatározott napokon Csanádon és Nádudvaron megjelenni, a közegészségi viszonyokat ellenőrizni, s a szegény betegeket ingyen gyógykezelti. A fuvar vagy a községek szolgáltatják; vagy szabad egyezkedés szerint megváltják.

A folyanodványok f. évi június hó 8-áig alulírott szolgabíróhoz Kis-Körösre intézendők.

Kis-Körösön. 1878. május 11-kén.

Szalay Antal, szolgabíró.

Fővárosi statisztikai kimutatás. Május 5-től május 11-ig születések és halálozások. A lefolyt héten élve született 262 gyermek, meghalt 282 egyén, a halálozások tehát 20 esettel múlják felül a születéseket. Az élve születettek közt 184 törvényes, 78 törvénytelen; nemre nézve pedig 122 fiú, 140 leány. Halva született 7 gyermek. A halottak közt volt 161 férfi, 121 nő, egy éven alóli gyermek 81. A halálesetekből esik: I. kerületre 19, II. ker. 29, III. ker. 22, IV. ker. 8, V. ker. 14, VI. ker. 31, VII. ker. 38, VIII. ker. 59, IX. ker. 14, X. ker. 4, kórházakra 37, katona 7. Nevezetesebb halálokok: croup 4, diphtheritis 9, pertussis 5, morbilli 6, scarlatina 6, variola 2, cholera —, typhus 8, febris puerperalis —, alii morbi contagiosi —, meningitis 6, encephalitis 2, hydrocephalus acutus 1, apoplexia 8, tetanus et trismus —, convulsiones 21, vitia valvularum 5, pneumonia et pleuritis 30, tuberculosis pulmonalis 73, diarrhoea 9, enteritis 3, cholera nostras —, peritonitis 4, dysenteria —, morbus Brightii 1, cancer —, rhachitis 1, scrofulosis —, debilitas congenita et deformitas 18, marasmus senilis 4, hydrops 2, causa violenta 4, homicidium —, suicidium —, casus fortuitus 1.

H E T I K I M U T A T Á S

a budapesti sz. Rókushoz címzett kórházban 1878. május 10-től egész 1878. máj. 16-ig ápolt betegeiktől.

1878.	felvett			elbocsátott			meghalt			visszamaradt					
	beteg		összeg	gyógy.		összeg	beteg		összeg	beteg		szülőnő	gyermek	elmekör	összeg
	férfi	nő		férfi	nő		férfi	nő		férfi	nő				
Május 10	20	14	34	9	3	12	5	1	6	453	463	18	7	25	966
" 11	16	21	37	21	28	49	4	—	4	445	463	16	5	21	950
" 12	17	15	32	13	7	20	2	1	3	447	470	16	5	21	959
" 13	30	12	42	31	27	58	2	2	4	445	456	14	4	20	939
" 14	18	27	45	17	24	41	1	3	4	445	457	14	3	20	939
" 15	22	26	38	19	10	29	3	2	5	444	464	13	2	20	943
" 16	25	21	46	21	13	34	3	1	4	445	470	12	2	22	951

H I R D E T M É N Y E K.

Garay S.

sebészeti-, mű- és kötszerész. (Hatvani-utca ferencziek-bazára 33.)
 Figyelmébe ajánlja a tek. orvosi közönségnek legújabb szerkezetű sebészeti-, mű- és kötszerek, valamint testegyenészeti gépezetekből álló saját gyártmányát.
 Ajánlja továbbá angol és francia gummiszerek, úgy szintén betegápolásra való eszközök nagy raktárát. Nemzetközi kötszerek raktára.
 Árjegyzékek kívánatra bérmentve küldetnek át.

Oltás tehénhimlővel.

Alulírott május 5-től június végeig, minden hétfőn és kedden 9—1 óráig közvetlenül borjúról vett eredeti tehénhimlőanyaggal olt gyermekeket és felnőtteket a budai ráczfürdőben.
 Megrendelésre, csak közvetlenül frissen szedett higitatlan tehénhimlőnyirket küld

Dr. Heinrich Kálmán.

A BALATONFÜREDI FÜRDŐ-IDÉNY

május 26-án

nyitattik meg!

Balaton-Füred enyhe és egyenletes légköri viszonyainál zsongító és oldó forrásainál kitünő gyógyfürdői és juh-savó intézeténél fogva különösen ajánlható idült légcső hurut és tüdő bántalmaknál; hatásos idült gyomor és bélhurut ellen, hasi pozsga és női bántalmaknál; továbbá vérszegénység, sápkór és görvélykór, gerinczagy és idegbántalmaknál. E betegségeket sikeresen gyógyítják részint az égvényes-, sós-, szénsavas-, vasas forrásai részint a Schwarz-féle meleg szénsavas-vasas, meleg Balaton, kiváló hatású hideg szénsavas nagy kőmedence fürdője — bassin — és a szabad balatontavi fürdés, hol kényelmes külön fürdők női- és férfi-uszodák vannak berendezve.

Megemlítendő még az itt évek óta behozott rendszeres szállókúra, mely legkésőbb szeptember 1-jén kezdődik s mely célra a Balaton-Füredet környező hegyekből naponként a legkiválóbb szállófajokat szállítják az intézetbe.

A fürdőintézet rendelő főorvosa Dr. Huray István; uradalmi orvos: Gemahl László.

Helyben jól rendezett gyógyszerár, Balaton-Füredre vonatkozó ismertetések kaphatók minden könyvkereskedésben és a fürdőben.

Lesz minden igényt kielégítő izletes és jutányos étkezés a Karlberger Nándor által átvett uradalmi nagy vendéglőben — jó zene és élvezetes színi előadások.

Kellő tisztaság- és előzékeny szolgálattól az igazgatóság éber figyelemmel fog gondoskodni.

Lakás megrendelések Écsy László igazgatóhoz intézendők B.-Füredre.

A közlekedés vasuton Budapestről — naponta kétszer — Bécs és Kanizsáról Siófokig, innen a Balatonon át $\frac{3}{4}$ óra alatt a „Kisfaludy“ gőzhajóval történik.

Ünnep- és vasárnapokat megelőző napon Budapestről B.-Füredre és vissza jegyek féláron kaphatók, melyek az azt követi napon is érvényesek. Van póstaközlekedés — naponta kétszer — és távirtd állomás.

A B.-Füredi ásványvíz főraktára: Budapestben Édeskuty L., m. kir. udv. ásványvíz-szállítónál.

A fürdőigazgatóság.

(Utánnomat nem díjaztatik.)

Május 20-kán nyitattik meg

a kitünő klimatikus gyógyhely és vízgyógyintézet.

TÁTRA-FÜRED

(Schmecks).

Egy órányira a Poprád-Felkai állomástól (kassa-oderbergi vasút) ősi fenyves erdő közepén, balzsamos illatú alpesi lég és szép alpesi viránnal, kellemes savanyú és üdítő forrásvízzel, északról teljesen védve, délre nyílt szép kilátással.

Tátrafürednek az újonnan, a kor igényei és a tudomány legújabb vívmányainak megfelelően berendezett hideg-vízgyógyintézetén kívül, vannak, meleg, ásványos és törpefenyő fürdői, hol egyszersmind alkalmaztatnak; villamozás, savgyógygymód, belélegzés Valdenburg-féle pneumatikus készülék által, mely légrekedés, tüdőlégdag, mellhártya izzadmányok és tüdővérszes hajlamra mit a tó mellkasi viszonyoknál a legkitünőbb eredménnyel használtatik.

Ezen gyógyhatányok számtalan bajoknál a legjobb sikert biztosítják, — melyek legújabbban kiadott folyóiratunkban részletesen közölve. Ily folyóiratot vagy bármely tudósítást szívesen ad a fürdőorvos Dr. Jármay László vagy a fürdőigazgatóság, hol egyszersmind lakások előre megrendelhetők.

Szórakozási eszközök és helyek nagy számmal állnak a közönség rendelkezésére, mint gyógyterem zongorával, kávéház, sétányok, könyvtárak, táncszétyek, tombolák, zenekar stb. stb.

A vasútnál $33\frac{1}{3}\%$ árleengedésben részesítettek a Tátrafüredre utazók. Távirtd és pósta-állomás, bolthelyiség szivaráruda stb. ott helyben van.

A fürdő-igazgatóság.

LUHI MARGIT-FORRÁS

legtisztább szikéleges ásványviz.

Hazánk ezen vegyi összetételénél fogva nevezetes gyógyvizét a lélegzési, emésztési és húgyszervek idült hurutos bántalmánál, torok-, gége-, légső- és hörgbetegségekben kiváló sikerrel használták és használják: **Dr. Korányi Frigyes.** — **Dr. Kováts Sebestény Endre.** — **Dr. Gebhardt Lajos.** — **Dr. Navratil Imre.** — **Dr. Poór Imre.** — **Dr. Kétyl Károly.** **Dr. Barbás József** egyetemi tanár és köz-kórházi főorvos urak. — Ezen tekintélyek nyilatkozatai szerint a **Margitforrás** nemcsak méltó versenytársa a **Seltersi** — **Gleichenbergi** — **Gieshübl** — **Radeini** — **Vichy** — **Emsi** s hason összetételű vizeknek, hanem gyógyhatásban azokat több tekintetben felül is mulja. A **Margitforrás** gyógyhatását igazoló bizonylatok kívánatra bárkinek készséggel megküldetnek.

Borral használva a legkellemesebb s legegészségesebb italt nyújtja.
Dr. Karlovsky utóda forrás-igazgatósága.

Kizárólagos főraktár

Édeskuty L.,

magy. kir. udvari ásványvíz-szállítónál
Budapesten, Erzsébet-tér 1-ső szám. a.
Természetes ásványvizek és forrástermények telepe.

Főraktára:

Adelheid, Bártfa, Bikszád, Bilin, Borszék, budai keserűvíz-források, Buziás, Carlsbad, Czigelka, Csiz, Franzensbad, Előpatak, Ems, Friedrichshall, Füred, Giesshübl, Gleichenberg, Hall, Igmánd, Johannisbrunn, Ivánda, Kissing, Klausen, Koritnica, Lipik, Luhi, Luhá-csovicz, Marienbad, Német-Keresztúr, Olenyova, Parád, Prebla, Püllna, Pymont, Radein, Rohitsch, Saldschitz, Schwalbach, Selters, Spa, Suliguli, Szliács, Szolva, Szulin, Szántó, Vichy és Wildungeni forrásoknak.

Ezen régi czég, valamint az orvos urak, úgy a t. cz. közönség bizalmát bírván, gyors fogyasztásnak örvend, minek folytán azon helyzetben van, mindenkor friss töltésű vizekkel szolgálhatni.

Az ásványvizek valódisága és frissége tekintetében, a készletek a városi főorvos ellenőrzése alá vannak helyezve.

Árjegyzékek kívánatra ingyen szolgáltatnak ki.

A közelfekvő kellemes sétány és üzletben tett készület nagy alkalmat nyújtand az ásványvíz gyógyhasználatára, megjegyezvén, hogy az eddigi helyiséget tetemesen megnagyobbítottam.

Marienbadi, seltersi, koritniczai, luhi és budai keserűvíz pohárszámra is szolgáltatnak ki.

NŐKNEK.

Oszták-Magyarország legelőkelőbb orvossai és tanárai Koritnicza vastartalmu savanyuvizét jó reményű nőknek, kik könnyen és minden baj nélkül szülni akarnak a legmelegebben ajánlják — aranyeres bántalmakban felülmúljal Carlsbadot és Marienbadot. Részletes programot kívánatra ingyen szétküld a

koritniczai fürdőigazgatóság,

(Liptó megye)

Viz kapható Édeskuty L. s Radocsay és Bányainál és minden gyógyszer-tár és fűszerkereskedésben.

Aussee

klimaticus gyógyhely és fürdő Stiriában.

Az idény megnyitása május 1-jén.
Felvilágosítást készségesen ad

Dr. Veth

fürdőorvos, s a gyógybizottmány tagja.

Az ujonnan kijavított budai Császárfürdő

megnyitása.

Nyári évad:
Május 1.

Téli évad:
October 1.

A császárfürdőnek alji vegyhatásu szintugy ivó mint fürdő gyógyvizei biztos sikerrel használtak; különösen: a gyomor, béluham és hójag hurutos bántalmak, máj és lépajok, csúz, köszvény és ezek körterményei, bőrbetegségek, vérkeringési, hasi női bántalmak, s görvély-kór ellen kitünő hatást tesznek.

Gyógy-eszközök:

A 49° R. ivóforrás, kő-, tükör- és török-fürdők, márvány-, porcellán- és horgany-kád-fürdők 24°—25° R.

A maga nemében páratlan ásvány-gőzfürdő. — Továbbá a szép stylen épített, pompás fedett női uszoda, a férfi uszoda, mindkettő 25° R. langyos vízzel, mindegyikben 120 cabin, és új tornaeszközökkel. — Maláta, iszap, sós, vasas és mindennemű gyógy-fürdők, valamennyi csupán ásványvízzel telítve, ellátva langyos és hideg ásványvízű zuhanyokkal.

Továbbá a fürdő-vendégek kényelmére 200 széken berendezett vendégszoba szobátávirdával. Nagy fedett folyosó, társalgó-terem, kávéház, étterem, sétány stb. A szép árnyas platányos nagy gyógyudvar. Különféle hírlapok, olvasó- s zongora-terem. Mindenféle ásvány-gyógyvizek, tejsavó, s az irgalmasok jóhírű gyógyszer-tára. A fürdő o. vosa Dr. Pápa y Dániel.

Pósta- és távirda-hivatal a házban. Kényelmes és olcsó közlekedés a főváros minden részével, gőzhajó, csavargözös, közúti vasut és társaskocsi-val; a budai hegyekhez fogaskerekű vasuttal. Mindennap reggel és délután zenehangverseny a Wasa, Parma és Kussevic serezed zenekarával, melyet a n. é. közönség egészen díjmentesen élvezhet. Zártkörű bálók megtartására tekintélyes egyletek ígérését bírnak.

A zárgondnok a n. é. közönség különös figyelmébe ajánlja az egész hazában egyedül álló férfi-uszoda tornaeszközeit kiváltképen a szülőknek, kik gyermekeiket biztos és gondos felügyelet alatt az uszás és tornaszatra oktatni óhajtják; e czélra ügyes és jómodoru uszó és tornamestert szerződtetett.

Kiemelendőnek tartom, hogy az uszodák langyos ásványvizei, mindkét nemű gyöngé, beteges, görvély-kóros egyének és gyermekeknek — hol uszás közben kifejtett testmozgás folytán az anyagcsere annyira élénkítettik — igen jótékonyan és erősítőleg hatnak.

Fi- és leány-gyermekek még zsenge korban, s beteges állapotban, rövid időn uszni tudtak, megerősödtek és egészségesek lettek.

A zárgondnok nagy áldozatokkal és megfeszített erővel mindent elkövetett, hogy a császárfürdő régi jó hírnevét visszaállítsa, s fölkeri a n. é. közönséget a vendégszobák mielőbbi megrendelésére, nehogy a szokottnál már ugy is jelentékenyebb megrendelések miatt, kívánásukat kellő figyelemben részesíteni képtelen legyen.

Végre alólított zárgondnok a n. é. közönség tudomására hozza, hogy a császárfürdőben mint műszaki igazgató a szakavatottságáról már előbbi évekből is jó hírek örvendő **Berger Vilmos** ur működik, a kinek bizonyára sikerülend a vendégek kívánásait minden irányban kielégíteni.

A gyógykut, a női- és férfi-uszodák, ugy a gőzfürdő már reggeli 4 órától kezdve, a n. é. közönség rendelkezésére állanak.

Csermelyi Sándor,

a császárfürdői zárgondnoka.

Gleichenbergi fürdő

Dr. Hönigsberg Pál ez idén is május 1-jétől kezdve Gleichenbergben mint fürdő-orvos működik.

Oltó anyag

mely teheneken megújítva a legegészségesebb gyermekeken humanisáltatott, s melynek kitünő tulajdonságairól hivatalos bizonyítványok s a bel- és külföld számos elismerő levelei kezeskednek, minden időben rendelkezhető

Kreichel A. tr. oltó-intézetéből.

Merényen, (Wagendrüssel) Szepesmegyében.

Budapesten kapható *Egressy R. Szt.-Istvánhoz* című gyógyszer-tárban. V. Nádor-utca 2-dik sz.

CHINAHÉJ-BOROK,

HENRY OSSIAN tanár, a párisi orvosi akadémia tagjától.

Valódi kinahéj-bor spanyol borból.

Az oly állandó vegyíték, mely az orvosnak nagy biztosságot nyújt, s az adagolást igen könnyűvé teszi; a bor nem keserű, hanem igen kellemes ízű, miért is igen előnyösen alkalmazható gyermekeknél, gyöngéd egyéneknek, éltes és elgyengült betegeknek, kiknek gyomra a keserű szerek rosszul tűri. Szorulást nem okoz azon erjény (diastasis) miatt, mely benne foglaltatik. *Ara egy üvegnek 2 frt.*

Vastartalmú kinahéj-bor, malagaborral, vilánsavas vassa s erjénnyel (diastasis).

Ez tökéletes tartósságú s tiszta ízű, mely miben sem emlékeztet alkatrészeire, könnyen adagolható s biztos hatású. Ezen alakban hasonló körülmények között a vasat a szervezet igen könnyen tűri, s hatása mégis biztos. — Igen előnyös a sápkór s vérszegénység ellen, úgyszint súlyos betegségek után üdülés alatt; továbbá mindannyiszor, ha a vérkészítést javítani, a testerőt emelni és az idegrendszert s vérkeringést serkenteni akarjuk. — *Ara egy üvegnek 2 frt. 50 kr.*

NB. Az orvosok ez erjény (diastasis) hasznát ezen borban könnyen meg fogják érteni, ha azon fontos szerepre gondolnak, melyet az emésztésnél játszik.

Iblanyos kinahéj-bor. (Vinum cort. chinae jodatum.)

Az iblany e készítményben Henry sajátos kezelése folytán úgy szólván mysticus módon van egyesítve a kinával, a nélkül, hogy vele összeköttetést képezne. Ez azért volt szükséges, mivel ezen két anyag vegyileg egymással össze nem fér. Az igen kellemes ízű készítménnyel a gyakorlatban igen előnyösen lehet hatni az u. n. görvéllyes bántalmak ellen, melyek oly különféle alakban nyilvánulnak, helyettesíti a csukamáj-olajt és igen nagy haszonnal adható elsatnyúlt, golyvás és angolkóros gyermekeknek. — Ezen 2 készítményben a kina, iblany és vas foglaltatik, oly hatalmas szerek, melyek úgy szólván önmagukban véve elégíthetik ki az orvost a mai időben, melyben a vérszegénység minden betegségnek főoka. — *Ara egy üvegnek 2 frt. 50 kr.*

PESTEN a magyarországi főraktárban TÖRÖK JÓZSEF gyógyszerházában, király-utca 7. sz.

Tarcsai fürdő.

Tarcsa a magyar-osztrák-stájer határ közelében Vas megyében fekszik, öt órányi távolságban Szombathely magyar nyugati vasúti állomástól.

Vasat tartalmazó forrásai és fürdője kitűnő hatásúak, különösen a női ivarszervek betegségeinél, az idegrendszer zavarainál nőknél és férfiaknál, a vérhiány minden alakjainál, stb.

A fürdő-orvosa: Dr. Thomas. Az idegy megnyílik május 19-kén.

A fürdői felügyelőség.

Bártfa

égyvényes-sós vasas savanyú-víz.

Az évad megnyitása június 1-jén.

Vedett erdős fekvés, egészséges, kényelmes lakások egyesek s családok számára, gyógyszerközök, kényelem, jó konyha, étterem, cukrászat stb.

Az ásványvíz szétküldése minden irányban. Kapható minden jó ásványvízraktárban jutányos áron.

Tudósítással szolgál a fürdőigazgatóság. Megrendelések vízre és lakásokra intézendők

KATSER M., fürdőbérletre.

NB. Megjegyeztetik, hogy a bártfai fürdő egészen ment maradt azon tüzvészettől, mely Bártfa városát ápril 22-kén elhamvasztotta, mert egy órányira fekszik a várostól. Az évad megnyitásában, s a víz szétküldésében tehát semmi zavar nem állott be.

BLANCARD'S VASIBLANY-LABDACSAI

a párisi orvosi akadémia, s a sz. pétervári orvosi collegium által jóváhagyatva, Franciaország, Belgium, Irhon, Törökország stb. kórházaiban általánosan behozattak.

A new-yorki 1853-ki és a párisi 1855-ki világkiállításnál dícséretes megleltést nyertek.

Az ezen készítmény által nyert kitüntetések, s különösen azon körülmény, hogy a *Blancard-féle vasiblany-labdacsok* a legtöbb pharmacopea *officinalis* szer gyanánt felvétettek, mint az a legújabb 1866. évi codexbe is történt, világosan mutatják, hogy *Blancard vasiblany-labdacsai* kiváló helyet foglalnak el a harmakodyadnamikában.

Egyesítven a vas és iblany gyógyhatását, ezen labdacok különösen alkalmazhatók minden oly bajnál, mely görvéllyor vagy más vérsenyv által töltételeztetik; további mirigydagoknál hideg tályogoknál, csontszűnál, stb.; az alkati bujasenyv, a sápkór, a fehérfolyás, a vérhiány, s egy egész sora az említettek folytán elsoványodással párosuló betegségeknek eme labdacokkal legcélszerűbben gyógykezeltek.

Végre ezen labdacokban találja a gyakorló orvos a leghathatóbb szert, ha az egész szervezett életerejét fokozni és a lymphaticus, elgyengül, e satnyúlt testalkatot zsongítani akarja.

NB. A tisztátalan vasiblany nem biztos, sőt kártékony szer lévén, ügyelni kell arra, hogy a *valóságos Blancard-féle vasiblany-labdacsok* szolgáltassanak ki, melyeknek kitűnő mivolta épen a készítmény tisztaságán alapszik; azért is nagyobb biztosság okáért minden dobozon *ezüst pecsétünk* következő *aláírásunk* található:

BLANCARD,

gyógyszerész, Páris, 40, Rue Bonaparte.

Kapható a

magyarországi főraktárban: TÖRÖK JÓZSEF gyógyszerházában, király-utca 7. sz.

s általa Pest-Budán minden gyógyszerházban.

LIMOUSIN CHLORAL-GYÖNGYE.

(Chloval Perlé de Limousin.)

CHLORAL VIZEGY (Chloralhydrat)

tokoescákban. Ára 1 frt. 50 kr.

Kellemesen idézi elő az almat, különösen oly esetekben, hol az mákony adagolása mellett nem érthető el, gyermekeknél minden utóbbaj nélkül alkalmazható.

Idegbántalmaknál mint fájdalomcsillapító, játékonyan hat, görcsöknel pedig kitűnő hatása mellett az emésztést legkevésbé sem zavarja.

Magyarországi főraktár Pesten: TÖRÖK JÓZSEF gyógyszerésznél, király-utca 7. sz.

MIGRAINES & NEURALGIES

PAULLINIA-FOURNIER.

Hatalmas szer a zsábák (neuralgie), gyomorfájdalom, görcsök, csúz és kiváltképen az ideges félfejűfás (migraine) leküzdésére, melynek legerősebb rohamait is gyakran néhány percz alatt elenyészteti.

Nagy sikerrel alkalmaztatott mindennemű kórokban, melyek általános elgyöngülésből származnak.

Számos, úgy a magán gyakorlatban, mint kórházakban, Párisnak legelőkelőbb orvosai és tanárai, u. m. *Grisolle, Trousseau, Recamier, Blache, Cruveilhier, Huguier, A. Tardieu, E. Barthez* sat. által 20 év óta tett kísérletek bizonyítják, hogy ezen készítmény mai nap egyike a legjobb szereknek ideges bántalmaknál, s egyike a leghatályosabb zsongítóknak, mikkel bírnak.

NB. Óvakodni kell a hamisított szertől, mely vagy nem használható, vagy épen árt. — Ára egy nagyobb doboznak 3 frt., kisebbnek 1 frt. 50 kr.

Párisban: egyedül FOURNIER gyógyszerésznél, 26 Rue d'Anjou-St.-Honoré.

Pesten: magyarországi főraktárban TÖRÖK JÓZSEF gyógyszerházában, Király-utca 7. sz.

ELŐFIZETÉSI ÁR: helyben és vidéken egész évre
10 frt., főlétre 5 frt. A közlemények és fizetések bérmenté-
sitendők.

HIRDETÉSEKÉRT soronként 15 új kr.

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Megrendelhető minden kir. postahivatalnál, a szerkesztőségél
nádor-utca 12. szám és Kilian György könyvkereskedésében
váci-útcza Drasche-féle házában.

ORVOSI HETILAP.

HONI S KÜLFÖLDI GYÓGYÁSZAT ÉS KÓRBUVÁRLAT KÖZLÖNYE.

HUSZONKETTEDIK ÉVFOLYAM.

Felelős szerkesztő és tulajdonos Markusovszky Lajos tt. Főmunkatárs Balogh Kálmán tanár.

TARTALOM: *Ivánchich V.* tr. Töredékes vázlat a húgykőbántalom kóroktana, gyógyszerhatástana és sebészetéről fennállott mindenkori nézetek felett. — *Takács E.* tr. Közlemény Korányi Fr. kóródájából. XIX. Hysteria. — *Papp S.* tr. A méhnyak hüvely feletti csonkítása. — *Lapszemle.* A különböző salicylsavas natrium hatásáról. — Az alcohol hőcsökkentő hatásáról.
TÁRCZA: † Kovács-Sebestény Endre tr. — Kovács-Sebestény Endre tr. holttestének bonczvizsgálata. — A budapesti kir. orvosegylet rendes ülése május 18-kán. — A biharmegyei orvos-gyógyszerész- és természettudományi egyesület szaküléseiből. — Vegyesek. — Pályázatok.

Töredékes vázlat a húgykőbántalom kóroktana, gyógyszerhatástana és sebészetéről fennállott mindenkori nézetek felett.¹⁾

IVÁNCICH VICTOR tr-től.

Amint már előadásom címe mondja, csak *töredékes szakgatott*, csaknem *rapsodikus* dolgot várhatnak tőlem. Mentségül szolgáljon a *választott tárgy* maga, mely a pozitív állásponttól, fájdalom még messze áll, s melynél — a csaknem végtelen — buvárokodás nemcsak kívánatos, sőt sürgős szükségnek tűnik fel. Tulajdonképp kérem kellett volna, hogy az egészet inkább kísérletnek nézzék, melylyel a szóbanlevő tárgy felől nagyobb világosságra tehetni szert, avagy a további eszmecsere megindítójául, mintsem előadásnak, amely egymásból folyó kapcsokból áll.

Mióta az emberiséget szerencsére csak szórványosan — a húgykőbántalom valamennyi kórokalakjával sujtja, sőt életét fenyegeti (és ez talán már akkor történt, midőn az ember állítólag a majomból önfejlődés által jött létre: — vagy a majom az emberből is — ami szintén a lehetőség sorába tartozik — amennyiben mai napság is az emberek közt több majomra akadunk, mint majmok között emberre — ami legyen bármiként is, s miért, mint a berlini ember szokta mondani: „keene Feindschaft herrschen soll“) — a mióta tehát az ember húgykőbántalomban szenved²⁾, minden időszak „medicinmann“-jai („medicinmann“ szót az amerikai indiánoktól kölcsönözöm, akik minden egyént, kinél orvosi ismereteket feltételeznek, medicinmann szóval jellemeznek), tehát minden korbéli medicinmann megkísértette, a kőbántalom okait lehetőleg kikutatni, vagy ha nem, úgy legalább azokat többé-kevésbé sikeresen megszüntetni.

Mivel azonban még mai napság is — a gyógytudomány egészen másképp kifejezett állása mellett is — csaknem

egészen megfejthetlen, hogyan történik az, hogy egyes különböző rangú, különböző korú, különböző nemű és különböző életmodú személyek, különböző, serétnagyságú és a legeltérőbb alakulatú, sőt néha szákaalakú különböző színű és összeállású kőconcrementumokat olykor száznál, sőt succesive ezernél nagyobb számmal ürítenek ki, míg az emberek megszámlálhatlan többsége *oly körülmények között élve, melyek az előbb említett „Pechvogel“-ékhez egészen hasonlók*, a bántalomtól egészen menten marad. Azért nem lehet csodálkozni, hogy az *orvosi tudomány primitív pionier-jainak* nemcsak nem sikerült e tömkelegben Ariadne fonalát feltalálni, hanem még annak lehetősége sem forgott fenn, hogy a titok fátyolát csak egy kissé is szellőztessék.

A *bántalom keletkezésének kulcsát* ugyan — mint ezt mai napság is teszik, — majd endemikus viszonyokban, majd a levegőben, majd az ivóvízben és más italokban, jelesen különböző borfajokban keresték. Keresték azt továbbá a túlságos húsétkezésben, sőt specifikus növényétkezésben — keresték azt mindennemű kóros, p. a csúzos vérvegyületekben — dúslakodó életmódban — kevés aktiv, vagy passiv mozgásban, hiányos táplálkozásban és a tápszerek áthasonításában, úgyszintén az alhas renyhe működésében stb; azonban úgy találták, hogy ha ezáltal közlekedtek is az ok nyomához, mégis annak tényleges feltalálásától igen messze voltak.

Az okok kutatásában ekként bizonyára nem kevésbé eltévedve, a medicinmann szellemi erejét tisztán a remedia lithontriptica specifica keresésében összpontosította. Azon meggyőződésben, hogy bizonyára nem fogják követelni tőlem, miszerint — kezdve ab incunabulis medicinae — az alkalmazott gyógyszereket chronologice, ante és postdiluvianus felderítések nyomán elősoroljam — oly kívánalom, melynek érthető okokból — még legjobb akarat mellett sem tehetnék eleget — azt hiszem nem tévedek, ha felveszem, hogy az őskor úgynevezett remedia lithontriptica-i a mai remedia lithontripticák-hoz annyira hasonlítottak, mint az egyik tojás a másikhoz.

¹⁾ Előadatott a budapesti kir. orvosegylet f. é. május 18-ki ülésén.

²⁾ Schmidt Miksa szerint: Zoologische Klinik: Krankheiten der Affen. Berlin 1870. a majom nem szenved húgykőben.

Historia naturalis-ában már Plinius említi a csigahéjak jó hatását kövek ellen, s nem sokára látni fogjuk hogy Miss Stephens szere, mely a múlt évszázad közepe felé annyi port vert fel és a húgykő ellen oly nagy feltűnést okozott, nagy részben ugyanezen ingrediensből állott.

Úgyszintén úgy látszik, hogy az ó- és középkorban kikürtölt és állítólag kő ellen csodahatással bíró szerek — (hacsak ostoba szemét nem voltak) — az úgynevezett Gesundbrunnenekből kerültek és az ezen bántalomnál leginkább javalt, jelenlegi égvényes ásványvizeinkhez igen közel állottak — ha azokkal egészen azonosak nem voltak.

Az alchimisták bölcsek kövéről, mely mint minden bántalom, úgy a kő ellen is csalhatlan specificum volt, helyén való lesz egészen hallgatni, úgyszintén a boracitról, mely az egyébként minden esetre érdemdús kalandor és czivakodó Philippus Aurelius Theophrastus Bombastus Paracelsus ab Hohenheim specificumát képezte, s melyet komoly figyelemre sohasem találtak méltónak.

Elhagyva a középkort, mely a kőbántalomra nem sok fényt derített, az angol Miss Stephens múlt évszázad közepe táján fölmerült szeréhez fordulok, mely mint specificum húgykő ellen, az egész világban minden korbéli szerek között legnagyobb feltűnést okozott.

Ezen hölgy avval dicsekedett, hogy a kő ellen csalhatatlan szer birtokában áll és — nem mindennapi ügyesség, valamint többé-kevésbé hitelesített tények alapján — nemcsak Angolország hiszékeny közönségét, hanem magát az angol parlamentet is oly annyira meg tudta győzni gyógyszerének souverénitására, hogy a parlament félve, nehogy e specificum — megvásárolatlanul — a húgykőben szenvedő emberekre mindenkorra, avagy a betegek nagy kincsére igenis sokáig hét pecséttel lepecsételt könyv maradjon, elhatározta 1739-ben, hogy a kisasszony titkát 5000 font sterlingért megváltja, mely összegecskét Stephens kisasszony 1740 mart. 28 valóban fel is vett.

Az állítólag csalhatlan lithontripticum — nem számítva a mellékes és közönbős hozzáadásokat — főleg calcinált tojásból és csigahéjból, valamint szappanból állott, — amely elegyhez később még csekély mennyiségű hamuzsirt adtak.

A szer megváltása után annak vénye Angolország minden közlapjában — pro bono publico — ismertette lett.

Ezen nagylelkű cselekedet által, a mely egyébként a parlament humanitásáról minden esetre megtisztelő bizonyítványt képez — a parlament szívéből egy kő esett le. Vajha ezáltal a kő csak valahogy a húgykövek hólyagjából is kiesett volna!

Azonban fájdalom ez utóbbi nem történt meg és utóvégre is kiderült, hogy a parlament törvényhozás dolgában ugyan jó keresztényekből, azonban orvosi dolgokban hamis vagy rossz muzsikusból állott, valamint általában a parlamenteket és potentátokat — in medicinalibus — kérdések könyebben puhíthat meg, sem mint az még az egyszerű paraszt embernél is lehetséges és kivihető volna.

Mert jóllehet egy az angol parlament 22 tagjából álló bizottság, valamint a francia Morand is, akit utó-

lag a párisi tudományos akadémia, mely már ez időben a tudomány és emberiségért lelkesedetten tevékeny volt, ezen kő elleni szer megvizsgálására kiküldött és előadónak megválasztott, jóllehet ezek mindketten a szerről inkább előszerőleg, mint elutasítólag nyilatkoztak; — a hideg vér — nyugodt és szabatos vizsgálat mellett csakhamar azt találta, hogy a parlament és Morand szándéka ugyan dicséretre méltó, azonban mégis tévedés.

Egyes betegek ugyanis, akik húgyfővényben és homokban szenvedtek, vagy arra hajlamot mutattak, — sőt egyes hólyagkő betegek — a Stephens-féle szer hosszú használata után bizonyos szembeszökő eredményeket tapasztaltak magukon, minők: a concrementumok eltávolzásában és a kőtünetek többé kevésbé érezhető meglágyulásában állottak, — azonban már tudva volt, sőt hova-tovább mindinkább megészelve az is, hogy némelykor más szerek használata mellett is, sőt minden szer használata nélkül — hasonló eset történik.

A mindinkább fejlődő vegytan, az orvosi tudomány ezen újonnan szerződöttetett dajkája — kiderítette továbbá, hogy a Stephens-féle szerben kétségkívül leghatásosabb elem a mész, s hogy az egyideileg adott viszonyok között bizonyos többé-kevésbé fogható és többé-kevésbé kielégítő eredmények a közzétett arcanum többi indifferens alkatrészei nélkül egyedül ennek tudandók be.

Ezen viszonyok pedig azok, midőn a kő — mint ez az előforduló húgyconcrementumok legnagyobb számánál van — nagyjából húgysavból és húgysavas sókból áll. Az oly köveknél ellenben, melyek egészen vagy nagyjából villanysavasok, úgy a mész, valamint a Stephens-féle szer is kevésbé, vagy talán épen nem volt megfelelő, — hacsak talán a mész a kötőecsek ragasztó anyagának arrosióját nem okozta, ami ugyan lehetséges, de bebizonyítva nincs.

Ezen vegyi — orvosi kutatásból eredő leletnek — (talán azonban a vak empyrianak vagy a véletlennek is, melyek az orvosi tudomány történelmének bizonyosága szerint a logice üzött gyógytudomány költő ládájába olykor szintén egy-egy tojást raktak le, a melyből azután később egészen szép madár bujt ki) köszönik az ásványvizek is, melyekben az enyhébb égvények, minők a natrium, kalium, magnesium különböző sóösszetételei kénsavval egyesülve bőven előfordulnak, előnyüket a Stephens szűz jutalmazott arcanumja felett, kivált mióta kimutatták, hogy az enyhe égvénysók az emésztést és áthasonítást kevésbé terhelik és támadják meg, mint az erős mész.

Ekként tettek többé-kevésbé alapos hírnévre szert a húgykő elleni gyógyvizek, minők Vichy, Pougues, Contrexeville, Evian, Vic le Comte, St. Nectaire, Bussang, Forges Luseuil, Neris, Langeac, Fachingen, Wildungen, Preblau, Recoaro, Karlsbad stb.

A kő ellen magasztalt valamennyi gyógyforrás közt századunk első negyedében egy sem volt, melyről többet beszéltek volna, mint Vichy-ről. Legserényebb, legzeletikusabb präconjai Darcet, Th. Chevallier és Chadles Petit voltak, kik feltűnést kellő külön iratokban¹⁾ a

À voir: Essai sur la dissolution de gravelle et des calculs de la vessie par A. Chevallier és Du traitement medicale des calculs urinaires et parti culièrement de leur dissolution par les eaux de Vichy par Dr. Ch. Petit.

gyógyvíz, mint a húgykő olvasztó szereinek kétségtelen hatása mellett léptek sorompóba. Kihívó üzelmeik által ezek összeütközésbe jöttek a húgykőmorzsolás akkori megalapítóival: Civiale —, Leroy d' Etiolle-lal, Segalasszal azon férfakkal, kik a kőmorzsolás feltalálása által a kőbántalom pharmacodynamikáján az első és kijavíthatatlan rést ütötték, valamint a hólyagmetszés egyeduralmán is, mely azon ideig hólyagkőnél az egyedüli igaz mentőhorgony volt és még ma is az volna, ha a kőmorzsolás — magától értetik — alkalmas esetekben nem lépne helyébe, s e helyettesítésre megtámadhatlan jogokat nem szerzett volna magának, jogokat, melyeket megtámadni senki sem mer, ki a helyzet azon magaslatán áll, mely a kérdéses tárgy feletti ítéletet felteveli.

Ha tehát — amint imént állítottuk — a kőmorzsolás feltalálása (a mely évszázadunk első negyedének végére esik) és a kőmetszés, (mely már a sötét őskorból származik) az egyedüli realis tényezők voltak, melyek a kőolvasztó szerek bitorolt és oly kevésbé igazolt uralmát alapjaiban megingatták, mindazonáltal mindketten ezek távolról sem döntötték halommá azt és utólag is hangok emelkedtek, melyek a hólyagkövek pharmacodynamikájának kedvéért lándzsát törtek és annak jelességét bebizonyítani igyekeztek.

A legfontosabbak közül jelen alkalommal csak egyet emelek ki, mely a bajtárs és munkaszerző jelentőségénél fogva nemcsak általában legtöbb figyelemre méltó, de melyet különösen nekem — mint mindjárt látni fogjuk — azt a legnagyobb figyelemre méltónak is kellett találnom.

1856-ban t. i. Reiner György bizonyában Berlinben egy irat jelent meg, melynek címe: Mikrogeologie über die Concremente im thierischen Organismus von Dr. Heinrich Meckel von Hemsbach, Professor der Medicin, Prosector an dem königl. Charité-Krankenkause in Berlin, nach des Verfassers Tode herausgegeben und befürwortet von Dr. Theodor Billroth.

Mivel a munka — egy nagy tudós hatyudala — az állati szervezetben előjövő mindennemű kövekről szól — nevezetesen pedig a húgyszervekbeli és jelesen a hólyagkövekről is — mivel továbbá a lángszellemű kiadó Billroth tudor úr az előszóban a munkát azon szavakkal kezdi: „hogy a szerző minden igyekezete utolsó időben oda irányult, hogy e munkát, melyen végtelen szeretettel dolgozott, befejezze, hogy azt a tudománynak örökségképen szánta és annak saját kiadásában csak a kora halál által akadályoztatott meg, mivel azonkívül Billroth „az elhunyt csodálatra méltó ismereteit“ említi, „melyekkel a természettudományok minden ágában mindenütt találkozunk“, valamint „az összes irodalom feletti biztos uralkodást“, különösen kiemeli; azért a vágy megismerni e munkát, nálam az ellenállhatlanságig növekedett.

A munka betekintésekor azonban kötelesség teljesítése háramlott reám és pedig nemcsak a szenvedő emberiség és tudománnyal, hanem saját jelentéktelen egommal szemben is, a midőn megpillantottam, hogy a szerző hólyagkőben az égvények belső használatának jogosultságánál húgykőmorzsolással szemben, a 141-ik lapon az „Ivanchich“ nevet különösen kiemeli, de csak azért

hogy benne és vele, mint a kőmorzsolás képviselőjével együtt, a kőmorzsolást magát is megdöntse.

Ezen igyekezet és jelentéktelen személyem ezen meg nem érdemelt rangfelemelése, a mely épen nem szól „a természettudományok minden ágában és az összes irodalomban csodálatra méltó ismeretek mellett“, azon elkerülhetlen határozatot költötték bennem, hogy a némi tekintetben két oldalról eredő, két illustris név által egyenesen hozzám intézett verdictre feleljek.

Megis tettem ezt a Wiener Medicinische Wochenschrift 1857-dik évi 29, 30 és 31. számaiban és ezen feleletem, illetőleg Meckel mikrogeológiájának bírálata szószerint idézve található „Gemischte urologische Abhandlungen didactischer — casuistischer und kritisch-polemischer Natur Wien 1866“ munkám 44 és következő lapjain, — azonban magától értetik tisztán Meckel a húgykövekről és ezek gyógykezeléséről irt nézeteire vonatkozik. Hogy ha a többi 21 fejezet bírálatába, melyek de omnibus possibilibus et quibusdam aliis szólnak (a fejezeteknek következő címei vannak: Allgemeines über die Bildung der Concremente — die Perlen und Schalen der Schnecken und Muscheln — Stein in den Gallenwegen — Stein in den Harnwegen — microscopische Concretionen in Nierencysten — Steinchen der Prostata — Concremente der Samenblasen — Concremente der Vorhaut — Eiweis — Concremente im Eileiter der Huhns — grössere kalkige Steine von Drüsen und Schleimhäuten — Darmsteine — abgestorbene Endozoen — microscopische Concremente der Cysten des Bauchfells — microscopisch geschichtete Körperchen in der Thymus — microscopische Steinchen in Lungencysten — geschichtete strahlige, microscopische Kugeln von kohlen-saurem Kalk. — Geschichtete Verdichtungen um Elementar-Cellen — Gulliver Hassal'sche microscopische Körperchen des Blutes — freie Faserstoffgerinnsel und Steine im Gefäßsystem (Thrombose) — Synovialfaserstoff — Concretionen in serösen Höhlen — die microscopischen Concretionen im Gehirn und Niederschläge von Arznei und Arzneimittel (Eisen, Blei, Silber, Gold), hogy amint mondám, ezen 21 fejezet bírálatába nem bocsátkoztam, könnyen érthető, ha megfontolják, hogy ehhez egészen más encyclopedikus ismeretek szükségeltettek volna, mint a minők nálam találhatók.

Én tehát, amint említém, csupán Meckel a húgykövek és azok gyógykezeléséről szóló nézeteinek bírálatára szorítkoztam.

Hogyan igyekeztem a kitűzött feladatot megfejtetni és mennyiben fejtettem meg azt, arról a nyájas olvasó még ma is meggyőződhetik az idézett bírálatból. Annyit azonban mondhatok, hogy e bírálat eddigelé épen úgy felelet nélkül maradt, mint ahogy Meckel nézetei figyelemre nem méltattattak.

Jelen előadásomban Meckel nézetei a kőbántalom kóroktanáról, gyógyszerhatástanáról és sebészetéről talán nem lesznek érdektelenek, sőt szükségesek, amiért is azok szabatos ismételéséhez még egyszer szorgalmasan hozzálátok. Meckel felveszi azt, hogy minden valódi elsőd húgykő savanyu erjedés és sóskasavas mésznyákból (kalkschleim) keletkezik. Azt állítja ő, hogy minden húgykő először sóskasavas volt, s hogy egyesekből azu-

tán metamorphismus által urátok és phosphatok képződtek volna. Állítja azonban ő továbbá, hogy a sóskasavas mész a vizelet állandó és szükségképi alkatrésze volna. Ha úgymond Meckel, valamely helyen még egészen csekély fokú hurut áll is elő, — melyre a beteg talán épen nem is ügyel, mert nem érzi — akkor a hurutos nyák azonnal egyesül a sóskasavas mésszel, sóskasavas mésznyákká, tehát olyan új testté, mely a húgykőképződés keletkezésének első mozzanatát képezi. Így Meckel.

Minden elhamarkodás nélkül szólva és menten minden gyűlölködéstől a már elhunyt szerző iránt, a ki többé nem védheti magát, de a ki azt képzelte magáról, hogy a kőképződés dolgában a középpontba talált, egész higgadtan mondhatjuk ki azon ítéletet, hogy Meckel valamennyi imént említett nézete nem egyéb önkényes állításnál.

Valóban nem szükséges százakra, sőt azon felül menő tapasztalatokkal bírni a kőbántalom körül, — mint ez nekünk is sajátunk — hogy Meckel azon állítását, miszerint minden húgykő például először sóskasavas volt, hogy minden valódi primär húgykő savanyú erjedés és oxalsavas mésznyákból keletkezik, a melyből azután később metamorphismus által, urátok és végre phosphatok képződnek — minden positiv alapot nélkülöző merő állításnak tekintsünk és nyilvánítsunk.

Nem tanítja-e a mindennapi tapasztalás, hogy a sóskasavas mészkövek a húgysavasokkal szemben eltűnő csekély kisebbséget képeznek, hogy nevezetesen a húgysavas kövek a legkülönbözőbb, mákszem-, egész borsó-, bab-, cseresnye- és datolya-mag mekkoraságban successive néha száznál, sőt ezernél nagyobb számban a hurut minden nyoma nélkül kiürülnek, a mi valóban lehetetlen volna, ha Meckel szerint a sóskasavas kövek átalakulása csak mindig hurut által okoztatnék.

Már az eddig említettek által is azt hiszem elegendően bebizonyítottam, hogy Meckel egészen önkényesen jelzett és hamis uton járt és a kőképződés mysteriumát ép úgy mint előbb, egészen felderítetlenül hagyta.

A cystinhúgykövek keletkezésétől egészen eltekintünk, melyekről Meckel teljesen megfélekedett és a melyekre az ő sóskasavas mész elmélete mindenesetre csak erőltetett magyarázattal volna alkalmazható.

Az oxalsavas köveknek húgysavasokká és phosphorsavasokká való átalakulásáról Meckel P 140. következőleg nyilatkozik:

„Die Entstehung und das Wachsthum der Blasensteine macht an sich meist keine Beschwerden, so lange das einfache Appositionswachsthum dauert; selbst bei zackiger Maulbeerform wird der Stein oft Jahre lang nicht bemerkt, oder nicht beobachtet und kann zu bedeutender Grösse gelangen, ohne das Bedürfniss nach Operationen anzuregen“.

Azután tovább: „Immer macht sich der Stein in der Blase oder Niere stärker bemerklich, sobald fehtiger Schleimhautkatarrh entsteht; dann steht das Appositionswachsthum still, es entstehen keine neuen aufgelagerten Schichten, aber der Stein schwillt in dem eitrig alkalischen Urin durch Intussusceptions-Stoffwechsel an, geht so einer alkalischen Rückbildung entgegen. Vorübergehende solche Katarrhe werden im

Verlaufe der Steinkrankheit oft spontan überstanden, indem sie wieder verschwinden und eine neue Epoche vorschreitender Steinbildung mit neuen Schichten folgt“.

Továbbá P. 141: Je länger dagegen ein alkalischer Blasenkatarrh dauerte, desto bröcklicher wurde der Stein, indem er zugleich noch anschwillt. Bei dem allmählichen Metamorphismus der Harnsteinmassen von Oxalkalk durch Harnsäure bis Trippel-Phosphat wird der Stein immer specifisch leichter, zerbrechlicher, endlich porös ausgelaugt und abblättern, leicht künstlich zu zermalmern. In nicht seltenen anderen Fällen wird ein solider Harnsäurestein dadurch einigermaßen zerbrechlich, dass nach eingeleiteter centripetal vordringender ammoniakalisch-phosphatischer Entartung die immer noch reine Harnsäureformation stark in Quadern zerklüftet.“

Meckel ezen imént idézett lényegbe vágó állításai és magyarázataival szemben lehetetlen föl nem kiáltanunk: Quot asserta, tot paradoxa et errores és erre nézve igyekszünk azonnal bizonyítékokkal szolgálni.

Hogy a húgykövek reárákódás által való növekedése a hólyagban vagy a vesékben szünetel, mihelyt heves nyákhártyahurut támad, általánosan szólva tévedés, s igen kívánatos lett volna, ha Meckel a példabeszédet: qui bene distingvit, bene docet, jól szem előtt tartotta volna. Igaz, hogy ily viszonyok közt az elsődleges rétegek — lettek legyen bár ezek sóskasavasak vagy húgysavasak — növekedése reárákódással szünetel, azonban nem áll, hogy a másodlagos, nevezetesen phosphorsavas rétegek növekedése reárákódással megszűnik, a miről például kömorzsolás alatt könnyen meggyőződhetünk, midőn a hólyagban fekvő és utólag kiürített húgysavas kődarabok phosphorsavas üledékekkel világosan bevonva mutatkoznak.

Hasonlót észlelünk a pöcsapokon is, melyek különböző okokból, ha egyúttal erős alkalikus hólyaghurut van jelen, hosszabb ideig maradtak a hólyagban. Ily körülmények közt a pöcsap hólyagi része szembetűnő phosphorsavas kéreggel vonatik be. Gyakran észlelték ezt különböző idegen testek szétdarabolása és hólyagból kihuzásakor is; hasonló eset forgott fönn azon letört kaucsuk, guttaperka és viaszszálacsoknál, valamint fagyökérdaraboknál, melyeket a hólyagból magam kihuztam és különböző urológikus közleményeimben közzé tettem.

Ezen másodlagos phosphorsavas rétegek reárákódás általi növekedése létre jön a nyákhártya hurutja folytán a húgyany bomlása által és egész húgykövek átfűrészelésekor is könnyen látható és kimutatható, a mennyiben ilyenkor a húgysavas vagy sóskasavas rétegek phosphorsavasokkal váltakozva világosan előtűnnek.

Mennyiben igaz Meckelnek a 140-dik lapon előforduló állítása, mely szerint heves alkalikus nyákhártya hurutnál a kő a genyes alos vizeletben intussusceptió általi anyagcsere folytán megduzzad és így alkalikus visszafejlődés elé megyen, az egy könnyen ugyan meg nem czáfolható, azonban úgy hiszem nem tévedek, ha fölveszem, hogy a visszafejlődés legfeljebb a sóskasavas és húgysavas kövek csekély felületes rétegeire korlátozódik, hogy a kő maga mélyebbre egész a magig mindenkorra épen marad és hogy tartós heves alos nyákhártyahurutnál a kő csakhamar másodlagos phosphorsavas

rétegek reáarakodása által ismét jobban nagyobbodik, a mit Meckel az állítólag „oxalsavas rétegeknek húgysav által föltételezett, s egész a tripelphosphátokig terjedő centripetalis átalakulásával“ tévesztett össze.

Hogy ily viszonyok közt a köfelületes rétegeinek leveles leválása jöhet létre, szintén megengedjük, csak-hogy ezen leveledzés néha nyákhártyahurut nélkül is bekövetkezik, a mint ezt én és sok más higgadt észlelő — húgyköveknél láttuk — a kik olykor egész skatulya húgysavas köförgácsokat (ezek a húgykő morzsolásnál támadó törmelékhez hasonlítanak), melyek minden hurut és minden gyógyszer használata nélkül ürítették és ürítettnek ki, mutattak elő. Oly tünet, melynek a francia szerzők: lithotritie spontanée nevet adtak és a melyből az égvényes ásványvizek szószólói Dulcamara-hoz tr. méltó lármát csapni igyekeztek.

A midőn ekként Meckel nézeteit a húgykő keletkezéséről — sine ira et studio — megismertettük és megbíráltuk, valamint azok hiányosságát (már azon alkalommal is, hogy a szerző nézetei helyessége mellett egyetlen egy positiv bizonyítékot sem hozott fel) önmagukból kimutattuk, forduljunk most Meckel a húgykőbántalomról felállított nézeteink gyógyszerhatástani és sebészeti részéhez.

Idézzük itt ismét Meckel tulajdon szavait, melyek a 142-dik lapon következőkép szólnak: „Jedenfalls verschwinden Harnsteine wie Gallensteine gelegentlich von selbst ohne Operation. Die Grundbedingung ist Stillstand des säurekatarrhalischen lithopoëtischen Prozesses und der neuen Schichtenbildung am Stein, dagegen alkalische Entartung der Steine in alkalischem Urin. Die Auflösung erfolgt entweder durch insensible Entartung und Exfoliation, oder durch Zerfallen in grössere Stücke. Továbbá P. 144: „Chemisch arzneiliche Auflösung. Nach gegenwärtiger Erfahrung ist die chemisch arzneiliche Auflösung der Steine für möglich zu halten durch Alkalisierung des Urins, bei gleichzeitiger Hemmung der Bildung neuer Steinschichten. Die Hauptindikation ist, die ganze Constitution umzustimmen: da die Steinbildung mit Anlage zu Tuberculose und Skropheln zusammenhängt, so ist ein Grundprinzip der Kur die Beschränkung der Pflanzenkost und möglichst vorwaltende Fleischdiät; daneben etwa Leberthran u. dgl. Neben der allgemeinen Indication ist die Aufgabe örtlich auf den Stein zu wirken. Dies geschieht theils durch antiphlogistische Behandlung gegen den Blasenkatarrh, welchen die Lithopoëse begründet, theils chemische Einwirkung auf die schon gebildete Steinmasse. Lezteres ist auf zweierlei Art denkbar: durch örtliche Einspritzungen von der Harnröhre aus, und durch Arznei vom Magen aus.“

A helybeli beföcskendésekhez különben Meckel sem mutat különös bizalmat, ellenben a 145-dik lapon következőleg nyilatkozik a gyomron át bevett gyógyszerek használatáról. „Für litholitischen Arzneigebrauch vom Magen aus hat sich entschieden der Gebrauch alkalischer Arzneien nützlich gezeigt. Es kommt wesentlich darauf an, den Urin durch Genuss von kohlen-sauren und pflanzensauren Salzen, Kalkwasser, Magnesia und dgl. möglichst alkalisch zu machen, ohne doch heftigeren eitrigen Blasenkatarrh zu erregen.“

Az égvények ezen húgyköellenes gyógyhatásának meleg dicsérete után kissé komikusnak tűnik fel e panegyrismus corollariuma, mely ismét a 145-dik lapon ekként hangzik: „Schwierig ist der lange Gebrauch von Alkalien wegen den daraus hervorgehenden Verdauungsbeschwerden. Überhaupt ist die lange Dauer aller derartigen inneren Kuren ein grosser Nachtheil im Verhältnisse zur chirurgischen Operation.“

Legyen szabad már most Meckelnek a húgykőbántalomról szóló irata gyógyszerhatástani részét, melyet fentebb szószerint előrebocsátottam, kellő bírálat alá venni.

A mi az első tételt illeti, hogy „úgy a húgykövek, mint epekövek alkalmilag mindenesetre magoktól is minden műtétel nélkül eltűnnek“ erre nézve ő elfelejtette felhozni, hogy ez csak akkor — és pedig a „medicinmann“ szándékától függetlenül — történik meg, ha először: a húgykő nagysági viszonya nem áll éles ellentétben a húgyszervek hosszú útjaiban azok szélességével másodszer: ha a húgyszervek magasabb fokú ingerlékenysége a húgykövek tartósabb befogadása ellen áll fenn vagy áll elő. Mindkettőre azonban a „medicinmann“ a vizelet alossátétele által vagy épen nem, vagy csak felette tökéletlenül és megbízhatlanul folyik be. Azon szándék tehát, hogy a savanyú hurutos folyamat és a kövön újabb rétegek képződések megszüntetését, valamint e helyett a kő alkalikus elfajulását előidézzük, jámbor ohaj volt, van és marad és erre nézve, mint már hangzottam, Meckel egyetlen egy bizonyítékot sem hoz fel. Valamit állítani pedig és valamit bebizonyítani nem azonos dolog. Hasonlót mondhatni „a húgykövek insensibilis elfajulásáról és leveledzéséről nagyobb darabokban“, a melyről in praecedentibus már szólottunk és bírálatot mondottunk.

Meckel azon nézete, hogy a kőképződés gümőkórra és görvélykórra való hajlammal összefügg, oly naiv, hogy megczáfolást sem érdemel, valamint az égvények használata is, melynek húgykőnél — még Meckel szerint is — hosszú és intenzívnek kell lennie, mindazok után, mit a tárgyról mondottunk, újabb elutasításra nem szorúl, miután maga Meckel is az égvények hosszú használatának nehézségeiről, az ebből eredő emésztési zavarokról és az általános táplálkozásra való hátrányairól szól, s elvégre is a sebészi műtétnek ad előnyt, ekként minden bírálatnak már előre úgy szólván élet veszi, s mintegy maga elítéli magát, tehát végtére akaratlanul is föl kell kiáltanunk: alors, pourquoi tant de bruit pour une omelette?

Eljutottunk ekként Meckel iratának azon részéhez, mely különösen a húgykőbántalmak sebészetéről tárgyal, s nevezetesen csekély személyünket, kőmorzsoló intentionkat és positiv bizonyításainkat érinti.

Az erre vonatkozó legjellemzőbb helyek p. 141 a következők: „Die chirurgische Operation gewährt den grossen und unersetzlichen Vortheil schneller Hilfe. Die Methode ist Lithotomie und Lithotripsie.“

Die Wahl der Operation zwischen Lithotomie und Lithotripsie sollte sich zum Theil auch danach richten, ob der Stein schon seit längerer Zeit alcalisirt ist durch Blasenkatarrh. Die in relativ gesunder Blase liegenden, gar nicht alcalisirten Steine sind die härtesten aus Oxal

oder Uratformation bestehend; zahllose Schwierigkeiten und Gefahren entstehen bei der Anwendung von Lithotripsie auf die Steine, wesshalb die Empfehlungen von Ivánchich und A. hier fruchtlos werden und entschieden der Steinschnitt, nach wie vor, den Vorzug verdient.“

Az eredetiség miatt — hogy a legenyhébb kifejezéssel éljünk — meg kell még Meckelnek egy másik, a kőmorzsolásra vonatkozó nézetét említenünk, mely szintén p. 142 szóról szóra ekként hangzik: „Zur Litotripsie vorbereitet wird die Steinmasse in anderen Fällen dadurch, dass ein mit viel organischer hornartiger Grundsubstanz versehener Maulbeerstein in alcalischem Blasenkatarrh so stark seiner Salze ausgelaugt wird, dass hauptsächlich nur die braune Hornsubstanz als unlösliches Gerüst von torfartiger Consistenz zurückbleibt.“ Ezen idézetekre kívánunk most felelni.

Becsületünkre mondhatjuk, hogy Meckel idézett sebészi nézetei a hólyagkőről, melyeket felsoroltunk, nem lettek meg nem engedhető vagy méltatlan módon összefüggésükből kiszakítva, s talán más alábbi helyek által meggyöngítve vagy éppen parályzálva, hanem híven vannak visszaadva; tehát bizvást megbírálhatjuk, sőt meg kell bírálunk azokat.

Meckel nézete szerint tehát egy követ sem volna szabad morzsolás alá venni, mely már előbb hosszabb ideig hólyaghurut által nem alcalizáltatott, mivel a kemény oxal- és húgysavas képződésű húgykövek esetében alkalmazott morzsolásnál — állítólag — számtalan nehézség és veszély támad, s így a mi, valamint más üggyársak ajánlatai hasztalanok, s a kőmetszés — miként azelőtt — a morzsolás fölött előnyt érdemel.

Ámde: megfontolva, hogy azon szándékot, mely a sóskaavas mész vagy húgysavkővet teljesen alosítani akarja — már in praecedentibus — hiúnak mutattam ki, — megfontolva, hogy a kövek ezen, a vizelet alossága által állítólag elért meglágyulása legfőlebb annak felületére, vagy csak igen vékony rétegére terjedhetne — megfontolva, hogy az égvények hosszabb használata a szerző önön mondása és nézete szerint határozottan egészségellenes — megfontolva, hogy magának a kő felületes meglágyulásának létrehozatalánál is, a kő magva mindig kemény maradott s marad — megfontolva végre, hogy saját csekélységünk is százakra menő morzsolást végzett szerencsésen, számtalan nehézség és veszély nélkül, nem alcalizált, sóskaavas és húgysavképződésű köveken: azt hisszük, jogunk van, hogy Meckelt ugyan stupende tudós, de in practicis igen elfogúlt férfinak tekintsük, ki ismeretei mérhetlen tárházából igen rossz következtetéseket vont, úgy hogy a tudomány annak hátrahagyott örökségéből nagy hasznot nem húzott — sőt azt határozottan visszautasítani kénytelen.

Nem kerülhetjük el azonban, hogy a szerzőhöz, avagy mivel ettől a rút békétlenkedő, a halál a feleletet megvonta, a kiadó urhoz, kinek a munka meleg ajánlata folytán a szerzőért erkölcsi kezességet kellett vállalnia, azon specialis kérdést ne intézzük: ki volt hát azon nagy „medicinmann“, ki a sok szerves, szaruszerű alapanyaggal bíró, barna, eperszerű köveket morzsolásra előkészítve, először is alos hólyaghurutban sóitól oly erősen kilugozta, hogy ezután még csak az eredetileg szaru-

szerű alapállományt, mely azonban már most oldhatlan tözgszerű összeállással bíró vázzá alakult át, kellett erőművileg megtámadni és eltávolítani?

A kőmorzsolás irodalma meglehetősen ismeretes előttünk, azonban ily kalandos tervről sohasem halottunk, s ezért t. kiadó urnak, ki az elhunyt szerző csodálatra méltó ismereteit és az összes irodalom biztos kezelését annyira dicséri, nagy köszönettel tartoznánk, ha ő a mi és a világ javára és üdvére ezen katexochen Agyrton nevét tudatná, — hogy így annak nevét a legkésőbb kor is megőrizze — miután a jelenkor semmit sem tud róla.

Azonban elég legyen ennyi Meckel mikrogeológiájáról és a kőbántalomról fennálló eddigi nézetekről.

Nehogy pedig előadásunk bezártakor nekünk is azt a szemrehányást tehessék, hogy minden magyarázatot csupán tagadtunk s helyibük semmi tevőlegest nem tettünk, megismertetjük a kőképződésről szóló azon nézetet — még azon veszély daczára s azon tudat mellett is, hogy csak keveset vagy éppen nem leszünk kielégítők, — mely valamennyi közt legplausibilisebbnek tetszik nekünk, s mely a következőkbe szorítható.

A húgysav vagy az ettől csak paránydifferentia által különböző sóskaavas a húgykövek vérében nagyobb mennyiségben már előképezve látszik lenni vagy van s a vesékben jut látható kiválasztásra. Nem sikerült azonban eddigelő a tudománynak megfejteti, mily viszonyok közt csoportosúlnak a tömecskek a vesekelyhekben látható concrementumokká. Még homályosabb a cystinkövek keletkezése, melyekből, hogy melleleg említsem, 300-nál több kőbetegnél csak egyet találtam s morzsolás által szerencsésen eltávolítottam, miután a beteg azelőtt gyógykezelés végett már 15-ször volt Karlsbadban. Lásd az én „Sechster Sammelbericht von 50 Fällen Blasensteinertrümmerung“ 1873. munkám 49. lapját.

Kevés szóval ez az mind, mit a kőképződésről félig-meddig tisztán tudunk vagy talán jobban szólva nem tudunk.

Ami most kőbántalomnál az orvos feladatát illeti, ez a szerint irányul, valjon csupán kőképződésre való hajlam avagy valósággal nyilvánuló diathesis van-e jelen?

Ezen viszonyok közt mindenekelőtt kiderítendő, valjon húgysavas vagy phosphorsavas vérvegyület (diathesis) küzdendő-e le. Ezen feladat megfejtését első sorban a természettani — vegyi — görcsövi vizeletvizsgálat adja meg.

A gyógyszereket illetőleg csak annyit említhetek, hogy húgysavas vérvegyületnél (diathesis) — széltiben — az égvények, phosphorsavas vérvegyületnél szénsav gázzal dusan telített víz vagy egyszerűen tiszta szénsavas víz, mint legtöbbször javalt gyógyszer említettik és alkalmaztatik. — Mennyiben igaz ez — adhuc sub judice lis est. Ha a concrementum a vesében fészkel, s ott — már térfogata miatt is — csaknem be van ékelve, akkor itt is az említett és a megfelelő diathesis ellen intézett gyógyszerelés a legészszerűbb és legtökéletesebb mind a közt, mit a művészet nyújthat; — hacsak a sebész — messze vezető okoknál fogva — nephrotomiára nem határozza magát, avagy ezen javalat felállítására jogosítva érzi magát.

Ha azonban a kő már a hólyagba bocsátkozott le, s térfogata a húgycső átmérőjével világos aránytalanságban áll, akkor a Meckel által ajánlott „vizeletalásitást és a kő visszafejlődését intussusceptio általi anyagcsere folytán“ szépen abban hagyván, gyorsan sebészi műtétet fogjunk. Hogy ez hólyagmetszés vagy kőmorzsolás legyen-e, más fejezetbe tartozik, melyet egyébiránt másutt szintén többször tárgyaltam. Itt csak annyit mondom, hogy én ezen körülmények közt sohasem fogok a gyógyszerhatás mellett szavazni, — hacsak a körülmények minden sebészi műtétet ki nem zárnak.

Előadásomat ezzel befejezem, mivel türelmük igen valószínűleg fogyatékán van. Itéletük minden szigorúsága mellett is meg fogják engedni, hogy ígéretemet, miszerint a kőbántalomról töredékes, szaggatott és rapsodicus dolgokat fogok elmondani, becsülettel beváltottam. Igyekezni fogok azonban, önöknek legközelebb valami jobbal szolgálni. Addig is tartsanak meg barátságos emlékekben.

Közlemény Korányi Frigyes tnr. kir. tanácsos kórodájából.

Az 1874/5 tanévben a kórodán kezelt idegbetegek kórleírása.

TAKÁCS ENDRE tr. tanársegédétől.

XIX. Hysteria. 2. eset.

29. K. T., 26 éves, szolgálo, felvétetett december 4-kén 1874.

11 éves korában fülfolysban szenvedett, mely 3 hóig tartott; 13 éves korában kapta első havi tisztulását, mely bő vérzéssel egy hétig tartott; 16 éves korában nagy fájdalmak közt, miközben eszméletét is veszté, szült, gyermeke jól kifejtett volt, de 1½ éves korában nehézköri görcsökben meghalt, 18 éves korában lépett fel nála az általa úgynevezett szívgorcs. 21 éves korában türelmetlen, hirtelen haragú lett, már ekkor ¼ óráig tartó görcsös rohamai voltak, melyek alatt eszméletét veszti, s e kóros állapota ekkor meghalt völégénye utáni búsultában fokozódott, s rohamai rendetlen időközökben visszatértek. Közben közben fellépő hideglegelésen kívül egyéb betegségekre nem emlékszik. Mintegy 2 év óta havi tisztulása előtt vért hányt. Rohamai egy év óta annyiban változtak, hogy tartamuk alatt ezóta mindig eszméletén volt. A rohamok tartama ¼—2 óra közt változtak.

A magas termetű, virágzó nőbeteg jól táplált, bőrszíne barnás, a nyelv kissé bevont. A has a fanív felett n. gyobb nyomásra fájdalmas. Az alhason számos szülési heg látható.

Kopogtatási és hallgatodzási viszonyok a tüdő felett rendesek. A májtompulat rendes. Szívtompulat rendes. A léptompulat nagyobb. A méh nyaki részén egy két heg érezhető; a méhtest a nyakkal egészen derékszöget képez, melynek csúcsa hátrafelé van irányítva. Beteg oldalszegésekről, fejfájásról és különösen hátfájásról panaszkodik; étvágya fokozott, szomj rendes, székürülés, vizelés rendes. Bőbeszédű, beszéde egyedül baja körül forog; a legnagyobb változatossággal fájjalja testének különböző részét, mely fájdalmakról úgy vélekedik, hogy az neki a felgyógyulásra szükséges. Beteg gyakran rohamokat áll ki, melyek szűrő és a fej különböző helyein egyszerre fellépő fájdalommal vezetnek be, eszméletét el nem veszítette, kezén rágások voltak láthatók; a hozzá intézett beszédet hallotta; de bár akart rá felelni, arra képtelen volt; mert mint mondja, melle össze volt nyomva. Ót óra múlva nyugodt, sőt vidámnak mondható, bár fejszédülésről és szemfájdalomról panaszkodik, s a tarkóizmokat is fájjalja. Néha szaggató orr- és szájszél fájdalmakról — jobboldali hideg borzongásról, baloldalt szögzésről, — csúzos fájdalmakról, álmoságról panaszkodik; mindazáltal ezeket mind úgy adja elő, mint a melyek nem oly hevesek most, mint voltak ezelőtt, s mint látszik, hiszi, hogy nálunk meg fog gyógyulni.

December 12-ig ily állapotban volt a beteg, ekkor este borzongásról, nagy fejfájásról, valamint idegfájásról panaszkodik,

— csontjait fájjalja, — a méhben szúrásokat érez, hő 39,6, érverés 96, légzés 28.

December 13-kán többszöri borzongás mellett étvágytalanság, émelygés, kétszer hányás, keresztstáji fájdalom és a nyelésnél torokfájás volt jelen. A mellkason hurutos tünetek jelentkeztek. A léptompulat jelentékenyen megnagyobbodott. Hő 39,7. Érv. 110. Este a tünetek fokozódtak. H. 40,5°. Érv. 110.

A következő napon a megelőző két napi nagy láznak megfejtését az arcon, nyakon, kezek hátán fellépett kútegekben találtuk, melyek a himlő minden jellegét magukon hordák.

A hőmérsék és többi lázas tünetek ezután csökkenve még december 16-ig tartottak, midőn a hő 37°-ra esett le, s többé nem is emelkedett, úgy a lázas tünetek is megszűntek.

A beteg panasza a lefolyt himlő után lassankint ismét visszanyerték méhszenvre mutató jellegüket. Mindennap újabb, meg újabb helyen más más jellegű fájdalmat fedezett fel; azokat a legkülönbözőbb, a részvétért esengő szófűzérben írta le. Csak egy érzet volt, melyet a beteg állandóan jelenlevőnek mondott; s ez a méhből származó a gyomron keresztül a torokba tolakodó gomoly felemelkedésének érzete, mely őt folyton megfulladással fenyegette.

December 21-étől megkísérlők a betegnek egy fél ctgrmnyi mákonyt adni reggel és este labdaciban. És e labdacok használata mellett általában nyugodtabb lett, noha panaszából nem fogyott is ki; éjjelenként jól aludt; étvágya jó; táplálkozása javult.

December 31. Időnkint még fokozódó izgatottság mellett, a beteg állapota egészben kielégítő és 1875 január 13. megnyugodva hagyta el a kórodát.

30. A. C., 25 éves, nevelő, felvétetett 1875. február 5-kén.

7-dik évtől mindig beteg volt hagymáz, himlő, vörheny, tüdőlob, váltóláz és toroklobban; pár év előtt vért köpött nehányszor, s folyvást fejfájásokban szenvedett hosszabb idő óta, melyek különösen a nyakszirt és falcsont táján legerősebbek voltak.

Mintegy 6 év előtt észrevehé, hogy sokkal gyengébb és végtagjai reszketnek, mely reszketés különösen kezén oly erős volt, hogy írás közben másik kezét használta támaszul; ugyanez időben szellemi működései tartósabban igénybe voltak véve, melyre állása kényszeríté.

Ez idő óta kedélyében változást vett észre, minden külbehátás mélyebben hatott lelkületére, gyakran sirt anélkül, hogy ennek megfelelő ok lett volna, máskor ismét szokatlan vidám volt. Múlt évi martius táján különösen gyengének érzé magát, a midőn az alsó állkapocs izmaiban és lábában egyes rágások léptek fel; ekkor fürdő, illetőleg hidegvíz gyógymodot használt idegeit erősítendő. Kedélye ezután ismét vidám lett, s múlt év december hóig reszketésen kívül, mely csekély fokú és nem folytonos volt, más bántalmi nem voltak. Ekkor azonban erősebb görcsös rohamot kapott, mely eleinte hosszabb, később azonban rövide terjedő időközökben ismétlődött.

A magasabb termetű, mérsékelten táplált beteg bőrszíne halványbarna, a látható nyákhártyák halványpirosak. A jobb mandola kissé nagyobb, felülete dudoros, a nyelv elég nedves, kissé bevont, nyelés szabad, étvágya hiányzik és állítólag 10 nap lefolyása alatt naponként pár kanál levesnél egyebet nem eszik, azonban a neki nyújtott ételeket tényleg elkölti.

A mellkas és a has semmi rendellenességet nem mutat.

A beteg bőre érintés és csípésre fokozott érzékenységet mutat, különösen a jobb oldalon. Egyes helyek azonban kiválólag érzékenyek; ilyenek: a nyakszirttáj, a bordaközök, a gyomor- és petefészekstáják, melyek nyomására a betegnél élénk fájdalom nyilatkozatain kívül görcsök is állanak be. E görcsök azonban beállanak minden ok nélkül is és határozatlan időközökben. Beteg ezeket néha előre érzi; elgyengül, végtagjai hidegek lesznek és szívtáján összeszorító fájdalomak lépnek fel. Hasonló fájdalmakat érez mellkasán is. Ezután a rágizmokban erős és gyors rágások állanak be, a szemöldívek felemelkednek, a homlok ránczba szedődik, a nyak hátrafeszül; a csigolyák homorulatot képeznek az ágy felülete felé, s így a betegnek feje és sarka érinti az ágyat. Rövid idő múlva e görcsök alább hagynak, ekkor kezével minden felé hadaráz a kezébe akadt tárgyat, legyen az haja, vagy valamely testrésze erősen rázza és tépi, vagy fo-

gaival rágja, majd ismét felemelkedik és egyszerre visszahanyatlik. Ezen különféle görcsök váltakozva következnek egymásra; míg végre egy görcsös belégzés fellépte után alábbhagynak. A rohamok alatt a beteg állítólag öntudatlan; sajátságos nyögő, majd siró hangot hallat. Az érzékenység ekkor fokozódott. Minden legkisebb érintésre a beteg felugrik és feljajdul, különösen a szemkőhártyának érintésére. A láták mérsékeltén összehúzódvák, fényre visszahatnak. A legcsekélyebb zöreire is összerázkódik a beteg és felemelkedik, mintha menekülni akarna. A roham végén rendszeren vizet kér és miután ivott, mintegy mély álomból lát-szik felébredni; lassan ösmeri fel a környező tárgyakat és személyeket. Ezután ismét vig, azonban rövidebb-hosszabb ideig tartó fájdalomak maradnak vissza a szívtájon. Végtagjaiban hangyamaszáshoz hasonló érzése van egyideig. Egy ízben állítólag oly rohama volt, midőn minden része megdermedett; tagjait nem bírta mozgatni és nem birt hangot adni, daczára, hogy öntudatnál volt.

Hőemelkedés kimutatható soha sem volt. Szívműködés a roham alatt szaporább. Érverés elég telt.

Székletétel renyhe, vizeletben nincsenek idegen alkatrészek.

A rohamok a kórodán tartózkodás első napjaiban — talán a szokatlanság, a sok beteg látása miatt — igen sűrűn jelentkeztek. A többi betegek legkisebb panasza vagy jaja, csekély zöreje elég volt, hogy a leírt roham álljon be. Aludni a beteg nem volt képes, ha csak chloralhydratot nem vett, (melynek 3—4 grm-nyi adagait igen könnyen tűrte).

Miután a nyakszirten, de a hátsigolyákon is nyomásra fájdalomakat érzett és felvehető volt, hogy a gerinczagy izgalma is jelen van — az ily nagyfokú idegesség csillapítására többször jó sikerrel használt meleg fürdők mellett — a gerinczagy galvanizálását vettük alkalmazásba 18 elemnek nyugvó felszálló irányú áramával.

Ezen kezelés mellett az izgékonyosság csökkent; a rohamok gyérebben jelentkeznek, s így javúlva hagyta el a kórodát martius 3-kán.

A méhnyak hüvely feletti csonkítása Sims szerint.

Közlő PAPP SAMU tr.

(Vége).

Ugy a prima intentio, mint az utólagos szűkülés tekintetében sokkal többet várhatunk a Hegar-féle varratól, melynek kivitele mindenestre nehezebb. A prima intentiot elősegíti azon körülmény, hogy a varratok mélyen a nyak állományán vezetnek keresztül, az utólagos szűkülést megakadályozni pedig hivatva van a méhszájnak beszegése. Hegar a tűt következőképen vezeti: a csonk külső, hüvelynyákhártyával bevont felületén a tű beszuratik, mélyen a nyak állományán keresztül vezetve, a sebfelet közepén kiszuratik, közel ehhez megint beszuratik és ismét mélyen a nyak szövetén keresztül vezetve, a csonk belső felületén, tehát magában a nyakcsatornában kiszuratik. Eszerint egyesítetik a hüvelynyákhártya a nyaknyákhártyával, azaz a méhszáj beszegetik. Ha a nyakcsatorna elég tágas, egészen kereken így lehet varrni, különben meg kell elégedni a beszegéssel mell és hátfelül, s két oldalt a hüvelynyákhártya egyesítendő, de az is oly módon, hogy a varratok a nyak állományán keresztülhatoljanak.

Hátra van még a Huguier-féle hüvely feletti csonkítást röviden vázolni. Ezt csak is késsel lehet végezni, mert a csonkítás nem körfeletben, hanem ferde síkban történik és következőleg hajtatik végre. Közvetlenül a hüvely gyöközése alatt egy a nyákhártyán áthatoló körmetzés tétetik. E metszéstől kiindulva, külön először a mellő, azután a hátsó ajak ferde irányban, azaz alulról-kivülről felfelé-befelé akként metszendő le, hogy a csonkított résznek egészben körülbelül kúp- vagy töltésalakja legyen. A Hegar-féle varrat itt is alkalmazható, de az egyesítendő sebszélek egymástól jóval távolabb lévén, ehhez képest a kivitel is nehezebbé válik.

Végül néhány szót a Sims által végzett műtétről. Tulajdonképen a Huguier-féle hüvely feletti csonkítást végezte, de némi

változtatással. A körmetzést nem közvetlenül a hüvely gyöközése alatt, hanem a méhszájhoz közelebb tette, talán azon célból, hogy előbb leírt varratához nagyobb lebenyeket használhasson. Innen nem hatolt ferde irányban felfelé, hanem előbb köröskörül lekészítette a nyákhártyát a hüvelyrésztől ollóval. Az ekként lecsupaszított méhnyakat valamivel a hüvely gyöközése fölött kimetszette, úgy hogy a kivett rész inkább henger-, mint kúp alakú volt. Végül saját varratát alkalmazta, a méhszáj mellett jobbról és balról három csomóval.

Mondanom sem kell, hogy a műtétet művészileg végezte; a nyákhártyát meglepő könnyedséggel készítette le a hüvelyrésztől, mintha közel sem járna a hólyaghoz, pedig a méhelősséssel összekötve, hólyagsérű (cystocele) volt jelen. Egyáltalán valamennyi Bécsben végzett műtéténel, két méhrakot, egy hólyaghüvelysipolyt és a leírt esetet műtette, — a kivitel gyorsasága merészsége és biztossága által valamennyi jelenlevőnek osztatlan bámulatában részesült.

A varratok 8 napig érintetlenül hagyattak, de már ez idő alatt a mutatkozó bő váladék gyanút ébresztett bennünk a prima intentio létrejötte iránt, a mi nem is volt alaptalan, mert a nyolczadik napon, midőn a varratok eltávolítottak, az egész sebfelet felbomlott, egyetlen ponton sem jövén létre az összenövés. Világos, hogy hüvely feletti csonkításnál még czelszerűlenebb a Sims-féle varrat, mint egyszerű csonkításnál, mert a csonk és az összevarrt nyákhártya között még nagyobb ür marad vissza, melyben mindenféle váladék bő mennyiségben meggyűlhet. De a másodlagos gyógyulás is nagyon kedvezőtlen viszonyokat teremt, mert az új nyakcsatornának falait hegszövet fogja képezni.

L A P S Z E M L E.

P—sz. Moser. A közönbős salicylsavas natrium hatásáról.

M. e kérdést Ziemssen kórodáján tanulmányozta és tapasztalatait közleménye végén következőkben foglalja össze: a salicylsavas natrium igen jó lázellenes sav, mely minden lázas bántalomban alkalmazható, s pedig csaknem mindenkor veszély nélkül. Mint kellemetlen mellékhatás gyakrabban tapasztalható utána mint a chinaal után, hányás és részegséghez hasonló delirium (utóbbi különösen nőknél); chinaal felett azonban azon előnnyel bír, hogy a hasmenést nem szaporítja mint ez, hanem inkább csökkenti. Az adag közép fokú lázknál 6°, magasabb fokúaknál 8° gm. lesz egy óra alatt fogyasztandó. M. az adagolást reggel előnyösebbnek tartja, mint ezt már Courvoisier a chinaal iránt nyilvánította, mert azt tapasztalta, hogy a reggeli adag nem csak a reggeli alábbhagyást növeli, hanem még a következő nap lázgörbét is befolyásolja. Ha azonban az esteli hőmérsék a reggeli adag daczára igen magas fokot érne el, akkor azt, vagy fürdő, vagy újlag adott 3—4° salicyl. natr.-mal lehet lehatalmítani. Arra nézve, hogy mily hosszú időn át lehet e szert folytatni, Riegel tapasztalatára hivatkozik, kinek egy váltólázás betege összesen 112 gm-ot fogyasztott el. (D. Arch. f. klin. Med. 1877. 20. B.)

P—sz. Weckerling. Az alcohol hőcsökkentő hatásáról.

1875. nov. 5-kén W. 3³/₄ éves gyermekhez lett híva, ki a szobában egyedül hagyatva, mintegy 120 grm. alcoholt ivott. Különböző eljárások után a gyermek hányt és csak a hányás beállta után kezdett légzenni. W. az alcohol bevétele után 1¹/₄ óra múlván következőket találta: Az öntudatlan beteg bőre hűvös, halavány, végbéli hőmérsék 35⁴/₁₀ C. Érlökés 132. Későbbi mérés alkalmával a hőmérsék még mindig 35⁴/₁₀ C. volt, míg az érlökés 88-ra csökkent. W. főleg azért fektet ezen egy esetének közlésére súlyt, mivel a bevett alcohol-mennyiség ösmeretes, úgyszintén az idő is, meddig ez anyag a szervezetre hatott. Az alcohol hőcsökkentő hatását illetőleg W. megjegyzi, miszerint kétségtelen, hogy a bőr edényeinek az alcohol által előidézett tágulata minden esetre könnyíti az összes vér lehülését, de másrészt nem hagyható figyelmen kívül, miszerint a bőr erősebb vörösödése csak az alcoholmérgezés könnyebb fokainál fordul elő, míg annak magasabb foka inkább összeesési tünetekkel jár; kérdés, ha valjon lehet-e ezen összeesést az előremet hővesztéséből származtatni, különösen ha az a méreg behatását gyorsan követi. (D. Arch. f. klin. Med. 1877. 19. B.)

TÁR C Z A.

Kovács - Sebestény Endre

orvos-sebész tudor, az országos közegészségi tanács elnöke, a fővárosi Sz.-Rókus kórház első sebészi osztályának főnöke, az orvosi gyakorlat terén az országnak egyik leghíresebb szakembere, a mint azt múlt heti lapunkban csak röviden jelentettük, f. hó 17-én beteglátogatás közben fejezte be orvosi hivatása teljesítésében mindvégig fáradhatlan életét.

A hirtelen halált szivburkon belőli ütértágulat megrepedése okozta. Vajjon tudomása volt-e betegségről, előttünk ismeretlen; orvosi tanácsot, úgy látszik, nem keresett, de családja előtt többször úgy nyilatkozott, meglátják, hogy egyszer halva fogják hazahozni; működés közben kívánt meghalni, s e kívánságát a sors teljesítette.

Kovács-Sebestény Endre 1815-ben született Garam-Vezekényen, Bars megyében. Tanulmányait a selmeczi, komáromi és pápai gymnasiumokban, s atyja kívánságára a jogi tanfolyamot is a debreczeni főiskolában végezte. 1835-ben mint b. Vay Miklós két fiának mentora Pestre jött, hol az általa választott orvosi pályára lépett. 1841-ben orvostudorrá, 1843-ban sebész tudorrá avatott fel. 1842-től 1845-ig, három tanéven át, a pesti egyetem sebészi kórodáján, kezdetben Stáhly, utóbb Piskovics, végre Balassa mellett tanársegédi minőségben működött. Az ekkor keletkező természet-tudományi társulat titkárának választotta meg. 1847-ben, Piskovics tr. halála után a pest-városi Sz.-Rókus kórháznál eleintén mint helyettes díjnélküli, később 1849-ben mint rendes főorvos alkalmaztatott. 1846-ban az akkor fennálló orvosi kar ötödik tagjának, 1848-ban jegyzőjének választotta meg.

Ugyanezen évben, melynek az orvosi ügy reformjára vonatkozó törekvéseiben tevékeny részt vett, Balassa, mint akkori orvostanulmányi igazgató oldala mellé a kormány által titkárnak kineveztetett. A budapesti k. orvosegyletnek 1850-ben második, 1858-ban első titkára lett, 1860-ban alelnöknek, 1862-ben pedig elnöknek választott meg, mely tisztséget 1868-ig viselte. A magyar tudományos akadémia 1858-ban levelező tagjai közé vette fel. A magy. orvosi könyvkiadó-társulat keletkezésénél 1864-ben alapító tag lett. A magyar orvosok és természetvizsgálók 1867-ben Rimaszombatban tartott XII-ik nagygyűlésének második elnöke volt, ez alkalommal 100 arany pályadíjt tűzvéni ki. Hazánk önálló kormányzatának visszaállítását után Ő Felsége az országos közegészségügyi tanács második elnökévé nevezte ki, Balassa halála után pedig annak elnöke lett, mely tisztséggel a közegészségügy rendezéséről szóló 1876. évi XIV, t.-czikk hozatala után a kormány a nagytekintetű orvost újra megbizta.

Orvosi lankadatlan munkássága és érdemei állásának s hírnevének megfelelő elismerést a legfelsőbb helyről is nyertek, midőn királyi és ministeri tanácsosnak, a vaskoronarend III. osztályú lovagjának és a jeles Szent István-rend kiskeresztesének kineveztetett.

Orvos-gyakorlati közleményei az Orvosi Társban, a nagygyűlések évkönyveiben, nemkülönben az Orvosi Hetilapban jelentek meg. Az orvosi ügy reformjára vonatkozó 1848-ik évi tervezetet titkári minőségben ő szerkesztette; Balassa tr. első előadásait is ő adta ki; — néhai Bene orvostanár felett 1858-ban az orvosi egyesületben emlékbeszédet tartott.

A boldogult életének és működésének alapos leírását és

érdem szerinti méltatását a jövőnek és azon ügyfeleknek tartván fenn, kiknek alkalmuk volt közvetlen közelében s vele együtt működni, részünkről ez idő szerint és e helyütt csak két ténnyt említünk meg.

Kovács-Sebestény Endre, református lelkész fia, saját erejével kezdte és folytatta tanulmányait; s szorgalma, ügyessége és munkássága által vívta ki a közönség bizodalmit, szerzette vagyonát s érdemelte ki díszes hatáskörét és állását a társadalomban.

Ezen tény jellemzi a boldogultnak úgy kiváló természeti adományait és képességét, mint erélyes, lankadatlan munkásságát, melyről élete utolsó perczei is tanúskodnak.

Kovács-Sebestény Endre, Deák Ferencnek házi orvosa és barátja, hosszú fájdalmas betegsége alatt, éjjel és nappal hű, fáradhatlan, türelmét soha nem veszítő ápolója volt, felhasználván és értékesítvén tudománya és részvéte minden kincseit szenvedéseinek enyhítésére s erejének és nyugalmanak fenntartására.

Ezen működése egybefűzte nevét a nagy hazafi emlékével s egymaga feledhetlenné tette azt a hálás nemzet előtt.

Béke hamvaira!

Kovács-Sebestény Endre tr. holttestének bonczvizsgálata.

A bonczolat *Szárnyassy Béla* és *Pecz Lajos* tr.-ok, a boldogultnak kórházi alorvosai jelenlétében történt.

A test jól termett és hájdús.

A koponyaboltozat levétele után a keménykér edényei, valamint az agy viszeres öblei híg vérral telvék.

A pókhálóhártya savó által felemelve,

Az agy, agyacs, Varolihíd, nyúltagy és az egész gerinczagy állománya nagy fokban vizenyős. Az agy valamennyi gyomrosai átlátszó, tiszta, savó által teljesen kitágulva.

A belső torkolat és kulcsalatti viszerék híg vérral telvék.

A baltüdő a mellkas minden falához odanöve, különösen annak hátsó részén, a hol azt a tüdőállomány megsértése nélkül elválasztani nem lehetett.

A bal tüdő csúcán 3, majdnem borsónagyságú eimeszesedett gümő.

A jobb tüdő egészen szabad, csúcán 2 ilyen kisebb gümő.

A szívburok repedésig kitágult kékelő színű, mindjárt a szegycsont után elhelyezve, s a két tüdőt erősen kifelé tolva.

A szívburok felnyitása után: annak ürege setétvörös, alvadt vérral erősen kitöltve.

Ezen véralvadék eltávolítása után:

A megnagyobbodott szív hájas; a szívburok belső savós hártyájának zsigerbéli lemeze azon a helyen, a hol a tüdütértől a függőre száll, savóshártyaalattian véresen beszűrődve és leemelve.

A függér a tüdütérrel való kereszteződése után azon a helyen, a hol annak bal széle a jobb tüdütér szélével határos: 8 millimeter hosszú, függélyes hasadékot mutat, melyen a szív összenyomásánál vér foly ki.

A függérív felhágó és lehágó része kitágult, az említett hasadék magasságában annak átmérője 52 millimetryi.

A függér hasadékkal szemben annak hátsó fala felnyitván, a félholdképzű billentyűktől kezdve felfelé 48 millimetryi hosszban a függér belhártyája leválva, redőként a megnevezett hasadékot befedé (aneurysma dissecans); ezen redő és a hasadék között még rostonyás alvadék foglalt helyet, innen terjedvén a belső savóshártya alá.

A máj jobb karélya felső felületén hátulról mellfelé haladó két rendellenes bevágás, melyek a bordák lenyomatainak nem feleltek meg.

A gyomor és belek bélfala semmi különösre nem mutattak.

A bal vese függélyesen átmetszetvén, a középső három vesekehely (calix renalis) mogyorónagyságra kitágulva.

A jobb vesén két középső vesekehely kisebb fokban kitágulva.

A dűlmirigy tetemesen nagyobb a rendesnél, haránt átmérője 35 mm., a húgycsap bevezetését azonban nem gátolja.

Az ondóhólyagcsák, valamint az ondóvezeték Henle-féle buborékai fala erősen megvastagodva.

Mindkét oldalon hernia inguinalis externa scrotalis libera, a sérvtömlő savóval telve.

Azonkívül nagyobb fokú scoliosis volt jelen.

Ugyanis a 2-dik hátsigolya jobbról balra hajlott görbületet képezett, melynek tetőpontja a 4-dik hátsigolya magasságában volt; onnan megint jobbra hajlott görbületet képezve, melynek tetőpontja a 10-dik hátsigolya magasságának felelt meg; a gerincoszlop e görbülete egészen a 2-dik ágyéki csigolyáig terjedt el.

Budapest, 1878. május 19-kén.

Lenhossék József tnr.

A budapesti kir. orvosegylet rendes ülése 1878. május 18-kán.

Elnök Hirschler I. tr., titkár Réczey I. tr.

— A múlt ülés jegyzőkönyvének felolvasása után, Fischer tr. múlt előadására vonatkozólag a jegyzőkönyvnek kiigazítását kéri azon pontra nézve, hol a vérömleny székhelye felett vita fejlődött ki közte és Antal tr. közt, miután ő tévedésből mondott közös burkot sajátburkok helyett. Réczey titkár megjegyzi, hogy a jegyzőkönyv híven adja vissza Fischer úrnak mondott szavait. A múlt ülés jegyzőkönyvének szövege megmaradván, Fischer tr.-nak tévedését kiigazító nyilatkozata a jelen gyűlés jegyzőkönyvébe fog felvétetni.

— Löw Sámuel tr. egy 8 éves leányt mutat be, ki pikkelysömörben (psoriasis) szenved, s kit ezen betegsége miatt egy új szerrel, a *chrysophansavval*, igen jó sikerrel gyógykezelt. A *chrysophansav*, melyet rheumból és senna-levelekből már rég előállítottak, nagy mennyiségben foglaltatik a goa-porban, melyet Brazília-, China- és Japánban régóta minden bőrbaj ellen alkalmaznak. E port 3 év előtt Angliába hozták, s ott úgy magát a port, valamint az abból készített *chrysophansavat*, mely annak több mint 80%-át képezi, különféle bőrbántalmak ellen jó eredménnyel alkalmazták. Neumann tnr. Bécsben, az angolok példáját követve, szintén kísérleteket tett e szerrel és annak kitűnő hatását a herpes tonsurans, pityriasis versicolor és különösen a psoriasis számos eseteiben kipróbálta. Neumann, Balmanno Squire utasítási szerint, ki az új szerrel egy külön füzetet tett közzé, 40 gramm zsírra 10 gramm *chrysophansavat* veit. E kenőcsben tehát 20% *chrysophansav* foglaltatik. Gyengébb összetételű kenőcsökkel Hebra tnr. kórodáján czélt nem értek. Löw tr. szintén a Neumann-féle *präscriptio* szerint hozatta a kenőcsöt Bécsből, Voigt gyógyszerárából, hol az a nevezett mennyiségben 4 forintba kerül. E mennyiségnek alig fele fogyott el a bemutatott betegnél.

A leánya 4 év óta szenved a pikkelysömör egy igen csökönyös alakjában. E 4 év alatt folytonosan és félbeszakítás nélkül kezeltetett; de a legerélyesebb helyi kezelésnek Vlemingx-oldattal, Rochard-kenőccsel, kátrányszerekkel, fürdőkkel sib. eredménye nem volt; még múltó gyógyulást is alig lehetett elérni. A *chrysophansav* alkalmazását előadó május elején kezdette meg; az eljárás a következő volt.

A beteg minden nap fürdőbe tétetvén, abban a pikkelyek zöld szappan segélyével eltávolítottak. Fürdő után a *chrysophansavas* kenőcs az egyes krajczár-, sőt tallérnagyságú telepekre ecsettel bedörzsöltetett, még pedig a nagyfokú visszhatás miatt nem az egész testbőrön egyszerre, hanem az első napokban a törzsön, azután a felső végtagokon, majd az alsó végtagokon, végül az arczon és fejbőrön. A nagyobb telepekre a kenőccsel bekent vászondarabok alkalmaztattak. E kezelés meglepő eredményt mutatott fel, mert nem egészen 2 hét alatt tökéletes gyógyuláshoz vezetett. A telepek nagy részénél már 2—3 bedörzsölés

után állott be a gyógyulás; pikkelyek nem mutatkoztak, a beszűremkedés véglegesen megszűnt, s a régi telepek helyén sima, fehér foltok léptek fel. E festeny nélküli fehér foltok annál feltűnőbbek voltak, miután az egészséges bőr a kenőcs folytán keletkezett felpirszerű lob következtében intenzív skarlát-vörös színt vett fel. E felpír azóta visszafejlődött; a fehér foltok pedig nagyrészt a festeny ismét visszanyerték, úgy hogy a bőr egyéb részeivel egy színűk van.

Löw tr. nem akarja az új szer, különösen ezen egy eset sikere után, túlságosan magasztalni; de valóban azt hiszi, hogy egy csökönös bántalom ellen egy igen hatásos szerrel gazdagodunk, mely további kísérletekre nagyon érdemes. A szer magas árára nézve megjegyzi, hogy az kevésbé jön tekintetbe, miután az igen gyors hatás következtében kevés fogy el belőle. Az egészséges bőrről fejlődő lob semminemű komolyabb jelentőséggel nem bír. Visszaesésektől az új szer sem óv meg; e visszaesések azonban igen gyorsan eltávolíthatók.

— Ivánchich Victor tr., lev. tag, a húgykö-bántalmak tanáról, belgyógyászati és sebészi kezeléséről mai napig létezett nézetek vazlatos egybeállítását adja elő. Mindenek előtt engedelmet kér, hogy németül adhasson elő, miután 40 évi önkéntes számkivetés után nem bírja eléggé a magyar nyelvet. A körülbelül 1 órát igénybe vett, elevenséggel tartott, humoros, polemicus és igen élvezetes előadás a rendkívül nagy számmal összegyűlt tagok részéről szíves éljenzéssel fogadtatott. Az előadás egész terjedelmében lapunk jelen számában olvasható.

A „biharmegyei orvos-gyógyszerész- és természettudományi egylet“ szaküléseiből.

(Elnök: Lukács János tr., titkár: Bodor Károly tr.)

Szakülés január hó 5-kén. Elnök megnyitván az ülést, örömet fejezi ki, hogy az egylet fennállásának 11-dik új évében egészségesen látja együtt és üdvözölheti a tagokat. Az orvosi tagok gyarapodásával szép reményekkel néz az év elé, melyben a kötelességek is felhalmozódtak e read iránt, a közegészségi törvények életbe léptek; hogy hiányaik kitűnhessenek, ezek javítására ajánlat tétethessék, s hogy viszont átláthassuk az előnyöket, ez a gyakorlat férfainak buzgóságán nyugszik. Az elmélet férfainak munkáját illetőleg, később a tapasztalat lehet a legjobb irányadó. Addig is míg az összes orvosegyletek együtt működésére nézve részletezve előterjesztené nézetét, főleg az egyletet, illetőleg tagjait munkásságra hívja fel és a közegészség fontos ügyének komoly méltatására.

Elnök ajándékképen benyújtja az egylet könyvtárának az 1876. évi archeologiai congressus munkálatait, s Darwin műveit pompás kötetben.

Bodor tr. az újév alkalmából melegen tolmácsolja az egylet érzelmeit az érdemes elnök iránt, s hangos viszonzásra találva fejezi ki jó kívánságait.

Határozatba ment „az orvosi kamarák“ felől véleményezésre kiküldött bizottságot megsürgetni, hogy javaslatát végre terjessze be. Tiszti főorvos szerint az elmúlt hóban a hurutos lobos bajok uralkodtak, a szaporodás 6%-kal múlta felül a halálozást.

Kornstein tr. bemutatja a legújabb napok vívmányát, a *telephont*, távbeszélőt. Megmagyarázza hangtani alapon lett létrejöttét, s többen a teremből a folyosóra jó sikerű kísérletet tesznek az eszközzel.

Február hó 1-jén. Több tagnak elköltözés, s változott magánviszonyok folytán való lemondása vétetik sajnosan tudomásul. Tiszti főorvos Mayer tr. szokott havi egészségügyi jelentését olvassa fel. A születési és halálozási adatok felsorolásánál a besztást illetőleg, a mennyiben például a veleszületett gyengeséget — elnök megjegyzése szerint — nem lehet a halottak közül levonni, továbbá az illetőségi felfogásra nézve, elnök és nézetét pártoló több tag, s előadó között eszmecsere jött létre, melyről azonban, miután tiszti főorvos formulájához ragaszkodott, elnök meddő vita helyett, a napi rendre vitte át az ülés folyamát.

Elnök emlékeztetébe hozza az egyleti tagoknak, mily élénk munkásságot fejtett ki az egylet a prostitutionalis kérdés és ennek szabályozása körül. Egyik tag, Pollák László tnr. laicusok között is igen elterjedt monographiát írt e tárgyban, s maga a város,

az egyet véleményezése alapján rendezte az ügyet; sőt a lapokból kitűnik, hogy Bécs város tervezett intézkedései csaknem az egyletünkéből kelt, s városunkban fogantatva vett javaslatokkal azonosak. Miután az ügyben Grósz Lajos mtanár javaslatot dolgozott ki, s azt a közegészségi tanács elfogadta, így lehet, hogy kormányilag is keresztülmegy: kérde elnök, nem volna e czélszerű, ha az egylet, mint e téren már tapasztalatok után ítélhető, a lapokban közölt javaslatra bírálati és javaslati megjegyzéseket küldene fel, vagy saját körében kelt e tárgybeli munkálatát is közlené? Lehet ugyan, hogy fog e tekintetben külön megkeresés is fog érkezni az egyletekhez, de megtörténhetik az ellenkező is, s ezért eleve kívánja e tárgyra felhívni a figyelmet.

Pollák tnr. részint mivel ez ügy rendeletileg fog szabályoztatni, de különben is efféle felterjesztések sikerét sohasem tapasztalta, egyelőre nem tart szükségesnek semmi előzetes lépést.

Grósz tr. hasonló nézetben van, s inkább még itt-helyben ohajtaná jobban rendezni az illető viszonyokat.

Fuchs tnr. főorvos szerint, a kózkórházban, mióta a javaslata szerinti vizsgálati mód dívik, kedvezőbb a bujakör statistikája. Szólnak még többen a tárgyhoz; végre Fuchs tnr. elnöklété alatt bizottság küldetik ki, mely a kérdést tanulmányozza, netán újabb nézeteit egy munkálatban az egyletnek betérjesztendi, s ezzel is bővebben járulhat az egylet az ügy rendezéséhez.

Új tagul felvettetik Dr. Dreiszker József irg. rendű főorvos.

Mártius hó 1-jén. Konrád tanár egy gyakran előforduló szülési rendelleneségről — az abortusról — emlékezik meg, melynél gyakran kis segítséggel sok jót lehet tenni. Szabatosan előadja az elvetelés okait, s bírálatilag és magyarázólag tárgyalja az elvetelés ellen alkalmazott eljárásokat, kiemelve az előnyösebbeket és felemlítve azon balfogásokat, melyek itt előfordulhatnak. Vérzéseknél a colpeurynter fölé emeli a nem enyvezett vattával tömeszelést, s a fejlődő acut anaemiánál bámulatos gyors hatásának tarja étkek bőrlál fecskendését. Figyelmeztet, hogy eljárásainknál még csak lehet, a kéznél maradjunk, s ne azonnal nyúlván czipeszek, kutaszok, stb. eszközökhöz. A hol újjal nem boldogulunk, eltávolításukra ajánlja a vakarókanalakat.

Pollák tr. szerint ezen Schede-féle vakarókanalak csakugyan kitűnő sikerrel használatnak Biharmegye kózkórházában is, s például nála — a nőosztályon — kisebb pofetegek, condylomák stb. eltávolításánál az ezelőtt használt kést, ollót, teljesen mellőzhetővé teszik.

Pollák L. tr. nőt mutat be „rendellenes végbélnyílással“, hol a végbél, a hüvely alsó nyílásában a fék alatt szájadzik. Figyelmeztet továbbá, a Biharmegye kózkórházában az érdeklődők által megtekinthető „kétrekeszű méh“ uterus bicornis esetére. Az előadás és bemutatás köszönettel fogadtatnak.

Április hó 1-jén. Elnök betegsége folytán meg nem jelenhetvén, helyét Fuchs József tr. egyleti alelnök foglalja el. Bejelentett tárgy nem lévén, a kórmentő állapotat meg: hurutos lobos. A gyakorló orvosok között egyes esetekről folytatott eszmecsere után elnök a gyűlést feloszlatja.

V E G Y E S E K.

BUDAPEST, 1878. május 23-kán. Kovács-Sebestény Endre tr. temetése f. hó 20-kán d. u. 5 órakor nagy gyászpompával ment végbe. A közönség már jóval a halotti szertartás kezdete előtt a boldogútnak józseftéri háza előtt hullámozott, s a háttérben úri fogatok hosszú sorát lehetett látni. A közönségnek csak kis része talált helyet az udvaron, mely négy szegleten ékes kandalaberckekkel volt világítva, s ott a ház egészen az I. emeletig gyászba volt burkolva. Az udvar közepén volt a koporsó, s körülötte a családtagokon kívül a kormány képviselői, az országos egészségügyi tanács, nemkülönben a budapesti kir. orvosegylet tagjai, úgyszintén az elhunytak más kiváló tisztelői foglaltak helyet. Az udvarban Török Pál h. ev. superintendens felőráig tartó beszédben K.-S. E. tr. tudományos és emberbaráti érdemeit fejtegette. A beszéd végeztével a menet megindult, Rókus-kózkórháznál pedig megállott, hol Navratil J. tr. gyászemelvényről a hórház nevében a következő beszédet mondotta. „Mély megilletődéssel búcsúunk el tőled dicső halott, itt e helyen, mely tanúja volt áldásdús működésednek.“ „Ez a hely az, mely több mint 30 éven át látta naponkint mütő kezed remeklést, ez a hely az, hol szenvedők ezreit tevéd épekké, egészségessékké; hol visszaadtad a hajadont, és az ifjút, a nőt és a férfit az életnek, a mun-

kának; a hajlott korút a böles tanácsban szükkölködőknek, mindnyáját a hazának.“ „Szellemed hatalmas varázserejénél fogva itt gyűjtéd magad köré az orvosi tudományt szomjazó fiatalságot, itt tanítád őket kitarító munkára, vas szorgalomra és osztád meg velük ismereteidnek és tapasztalataidnak bő kincseit. Itt lesték ajkaidról az ígét, itt nézték és bámúlták kezeid mester-munkáját.“ „S a mily kitűnő vezetője voltál az ifjabb orvosi nemzedéknek, ép oly szeretetteljes apja valál betegeidnek. E hely volt remek, dicső orvosi pályafutásodnak kiinduló pontja, ez tapasztalataidnak bő tárháza, melyből jótékony szellemed a haza legnagyobb fiára ép oly áldásosan sugárzott ki, mint a népnek bármily igénytelen gyermekére. Kiváló alakja voltál te a magyar orvosnak, díszte fénye pályatársaidnak, kiknek mintaképül fogsz szolgálni mindenkor.“ „Porhüvelyed a mindenségé, de szellemed a mienk, itt marad közöttünk, buzdítónak nehéz hivatásunkban, s míg nemes munká-ernyedetlen szorgalom, s az utolsó leheletig laukadni nem tudó ügybuzgáom méltánylást találandnak a világon, emléked, neved élni fog.“ „Feledhetlen ügytárs! E kózház orvosi személyzetének nevében teszem e koszorút — a hervadatlanság jelképét — koporsód fedelére!“ A temetőben pedig Györi Vilmos ág. ev. lelkész és Szárnyassy Béla tr., az elhunytak másod-orvosa, tartottak terjedelmes beszédeket.

— Gebhardt Lajos tnr., mint igazgató, Rókus-kórház nevében Kovács S. Endre tr. özvegyéhez emelkedett hangon írt részvénytilatkozatot intézet.

— Kovács S. E. tr. elhunytá folytán a Rókus-kózkórházban megüresedett osztályos főorvosi állás teendőivel mint helyettes Szárnyassy Béla tr. bízott meg, ki azokat Lumniczer S. tnr. felügyelete alatt végzi.

— Székes-Fehérvár legközelebbi tisztújításán t. főorvossá Werner János tr., Pécsen pedig Papitzky Ede tr. választott meg.

— Belky János tr., a törvényszéki orvosi eljárásról jelesen végzett szóbeli vizsgálat után f. hó 27-kén déli 12 órakor (az úvilág utcai orvosi épület földszintjén a kórodai előkészítő sebészet tantermében) tartja magántanári képesítő előadását ezen tárgy felett: A fuladási halálról törvényszéki orvosi tekintetben.

— Az egyetemi pályázatok eredményéről szóló múltkori közlésünkhöz küigazítólag megjegyezzük, hogy Bókai Árpád a köpetek vizsgálására vonatkozó dolgozatáért nyert jutalmat, a Bright-kórról szóló jutalmat pedig Gál János nyerte el.

— A városligeti artézi kút vize Molnár János gyógyszerész által vegyelemeztetvén, a C 73^{0.25} hőmérsékű víz 1000 részében a szilárd alkotó részek mennyisége 1.1340, ebből pedig 0.0600 SiO₂, 0.1711 SO₃, 0.0425 Cl, 0.2100 CaO, 0.0666 MgO, theoretin (nyákos anyag) 0.0640; kalium lithium, natrium, vas, alumínium, szénsav és bórsav együttvéve 0.5198.

— A konyári sóstó fürdőidénye f. évi május 1-jén nyílt meg. Fürdőorvos gyanánt Bátori Dániel orvos-sebész-tudor működik. Ezen, Debreczen városa tőszomszédságában fekvő, kényelmes lakosztályokkal, s a fürdőgyógyászat minden eszközével rendelkező csinos fürdőhely úgy szórakozásra, mint gyógyhatására — különösen csúszos, görvélyes, váltóláz-senyves és női hántalmakra — nézve egyaránt igen jó szolgáltatásokat tesz, úgy az alföldi ügytársaink figyelmébe ajánlhatjuk.

— Megjelent „Dreiundsechzig Fälle von Blasenstein-Zertrümmerung. Siebenter Sammelbericht nebst einem Anhang: Die Lithotripsie in zehn gedrängten Aufsätzen von Dr. Viktor v. Ivanchich“ a szerző saját kiadásában (Bécs, V., Wehrgasse 23). Ez a tapasztalatokban gazdag szerző által kezelt 205—267. eseteket tartalmazza, s igen tanulságos tartalmánál fogva ügyfeleink figyelmébe ajánlhatjuk.

— Rózsa István, gyilkosság miatt, f. hó 21-kén reggel a kerepesi úti börtön udvarán kötél által végeztetett ki. Azonnal meghalt, bekövetkezett halál után azonban szíve még 12 perczig vert. A hullát tudományos felhasználás végett Miháلكovics tnr. kapta.

— Megjelent „A straczenai völgy és a dobsinai jégbarlang, írta Pelech E. János tr.“ Ezen füzet Magyarország egyik legszebb és legérdekesebb vidékét tárgyalja, s jól sikerült kömöszetek vannak hozzáemlékelve.

— A „Magyar Lexikon, szerkeszti Somogyi Ede“ füzetei gyorsan jelennek meg egymásután. Az I. füzet megjelenéséről közelebb tettünk említést, s most a 2-dik füzet megjelenését jelenthetjük, mely Aigun. — Állatorvostan tárgyakat tartalmazza. Az I. Füzet 7000 példányban kelt el.

— Patrubány G. tr., t. főorvos jelentése szerint a főváros arpil havi közegészségi állapota, hasonlítva a múlt hóhoz, némileg kedvezőbb volt, mennyiben a kórházakban kezelt s hatósági segélyben részesült szegény betegek száma csökkent, s a halálozás nem emelkedett. Járvány nem uralkodott, azonban a tüdőlob már két hónap óta a szokottnál sokkal nagyobb mérvben jelentkezik; míg a heveny fertőző kóralakok, mint a roncsoló toroklob, torokgyík, kanyaró, vörheny csökkentek. A hagymáz rendes fellé-

pésének átlagán alul maradt, s 21 halálesettel jelentkezett, míg 1877. évi áprilisban a hagymázhalálozás 52-öt tett. Élve született e hóban 1083, meghalt (katonákat ide nem számítva) 1216; s így a halálozási esetek 133-mal múlták felül a születésieket. A lefolyt öt év négy első havában a születések és halálozások egymáshoz következőleg viszonylanak: 1874. év négy első havában élve született 4477, elhalt 4410, 1875-ben szül. 4546, elh. 4250, 1876-ban szül. 4794, elh. 4120, 1877-ben szül. 4676, elh. 4402, 1878-ban szül. 4497, elh. 4567. April hóban a főváros összes nyilvános és magánkórházaiban gyógykezelgetett összesen 4305 fekvő-, 1722 járóbeteg; a kerületekben a ker. orvosok által 3744, az izraelita hitközség szegényorvosai által 204 reszint fekvő-, nagyobbrészt járóbeteg, összesen 9975 beteg, azaz 279-el kevesebb mint múlt hóban. Ezek közül az országos tébolydában 586, az irgalmasoknál 175 elmebeteg ápolatott. Elmebeteg a kerületekben 13 fordult elő, kik közül megfigyelési osztályra kiküldetett 10, az országos tébolydába elhelyeztetett 2, házi ápolás alatt maradt 1. Ebmarási eset 11-szer fordult elő. Különös figyelemre méltó halálokok számaránya a következő: meghalt tüdővész következtében 248 (múlt hóban 267), tüdőlob 161 (m. h. 125), görcsök 71, bélhurut 64 (m. h. 74), veleszületett gyengeség 61, gyermek aszály 39, aggkór 30, torokgyík 27 (m. h. 43), vörheny 26 (m. h. 38), roncsoló toroklob 24 (m. h. 41), hagymáz 21 (m. h. 20), kanyaró 21 (m. h. 24), elmebajok 21 (m. h. 8), gutaütés 20, hökhurut 14 (m. h. 13), himlő 9 (m. h. 9), véletlen esemény általi halál 9, öngyilkosság 7, gyermekágyi láz 2, vérhas 1, erőszakos halál 1. Kéjntötelep 56 vizsgáltatott 297 bejegyzett kéjntövel. Orvosrendőri bonczolat végeztetett 41, orvostörvényszéki 1. Öngyilkosság 7 esetben fordult elő, s pedig 3-szor akasztás, 2-szer lövés, 1-szer magasról legrás és 1-szer a nyak ütérének átmetszése folytán. Dunába fuladt 9 egyén. A kerületi orvosok 220 lelencz- és árvagyermekre ügyeltek fel; köztük beteg volt 13, meghalt 1. Ellátásuk a tápdíjhoz mérten kielégítő; egy gyermek azonban a III-dik kerületben rossz gondozás miatt más tápanyának adatott. Az első gyermekmenhely által ápolatott összesen 164 gyermek, ezek között a fővárosi hatóság által elhelyezett 123 gyermek. A 164 gyermek közül az intézetben ápolatott 35, a fővárosban dajkánál 108, Fóthon 21. Megbetegedés az intézetben ápolatott gyermekek közt előfordult 3, a fővárosban dajkánál levők közt 32. Halálozás 4 esetben történt. A köztisztaság az egész fővárosban kielégítő volt, s egyáltalában újabb időben nagy haladást mutat. A vezetett víz az I., II. s IV. kerületekben elég tiszta és élvezhető volt. Az állategészségügy egészben kedvező volt. Megsemmisítettett 1 takonykóros ló, 1 veszett eb, s 54 kóbor eb. Elhullott 2 szarvasmarha tüdővészben, 1 lépfenében, 60 dr. sertés és 1 városligeti hattyú. A közbiztonság hídon szükségvágatás 14 esetben történt. A t. főorvosi hivatalba beérkezett 392 ügydarab. Okleveleiket e hóban bemutatták Pápay Vilmos, Davida Leo orvostudorok, Pick Lipót sebész, Betnár Márton állatorvos és 24 szülésznő. Az evangélikus iskola épületben lakó egyik tanár családjában fellépett vörheny betegedési esetek folytán, az ezen lakással közvetlen határos elemi iskola egy osztálya 3 hétre bezáratott, s az illető tanár 3 hétig a tanítástól felmentetett. April 19-kén az aldunai tartományokból érkezett két olasz munkás, s később ismét két szintén keletről érkezett, s hagymázban szenvedő olasz munkás vétetett fel, az e czélra már eleve berendezett „Aszalay“ féle ideiglenes járványkórházba. Állapotuk ezóta javulásnak indult. A t. főorvos indokolt előterjesztést tett a polgármesterhez, felkérvén őt a magas kormánytól oda hatni, hogy keletről érkező beteg utasok az ország határán be ne bocsáttassanak. A hatóság területén a különféle járványok lehetőleges meggátlása czéljából a t. főorvos, s közegészségi bizottság által javasolt köztisztasági, továbbá a talaj és légfertőzés elhárítására szolgáló intézkedések tanácsi határozat alapján életbe léptek.

Fővárosi statisztikai kimutatás. Május 12-től május 18-ig születések és halálozások. A lefolyt héten élve született 249 gyermek, meghalt 262 egyén, a halálozások tehát 13 esettel múlják felül a születéseket. Az élve születettek közt 155 törvényes, 94 törvénytelen; nemre nézve pedig 117 fiú, 132 leány. Halva született 11 gyermek. A halottak közt volt 136 férfi, 126 nő, egy éven alóli gyermek 67. A halálesetekből esik: I. kerületre 17, II. ker. 19, III. ker. 14, IV. ker. 7, V. ker. 24, VI. ker. 45, VII. ker. 39, VIII. ker. 48, IX. ker. 10, X. ker. 7, kórházakra 29, katoná 3. Nevezetesebb halálokok: croup 10, diphtheritis 9, pertussis 4, morbilli 4, scarlatina 4, variola 2, cholera —, typhus 4, febris puerperalis —, alii morbi contagiosi —, meningitis 3, encephalitis 3, hydrocephalus acutus 1, apoplexia 7, tetanus et trismus —, convulsiones 12, vitia valvularum 1, pneumonia et pleuritis 21, tuberculosis pulmonalis 66, diarrhoea 11, enteritis 10, cholera nostras —, peritonitis 2, dysenteria —, morbus Brightii 1, cancer —, rhachitis 3, scrofulosis —, debilitas con-

genita et deformitas 8, marasmus senilis 8, hydrops 1, causa violenta 5, homicidium —, suicidium 3, casus fortuitus 2.

H E T I K I M U T A T Á S
a budapesti sz. Rókusához címzett kórházban 1878. május 17-től egész 1878. máj. 23-ig ápolat betegkről.

1878.	felvett			elbocsátott			meghalt			visszamaradt					
	beteg		összeg	gyógy.		összeg	beteg		összeg	beteg		szülendő	gyermek	elmekör	összeg
	férfi	nő		férfi	nő		férfi	nő		férfi	nő				
Május 17	18	21	30	10	13	23	1	3	4	451	475	12	2	23	963
" 18	21	24	44	23	32	55	2	2	4	445	464	13	3	23	948
" 19	14	11	25	19	6	25	3	3	6	437	467	12	4	22	942
" 20	38	20	58	41	31	72	4	3	7	430	449	14	6	22	921
" 21	18	26	44	21	14	35	2	2	4	426	458	15	7	20	926
" 22	22	21	43	13	23	36	1	1	2	434	456	14	6	21	931
" 22	16	12	28	13	21	34	—	1	1	438	448	12	5	21	924

P Á L Y Á Z A T O K.

A galgóczi szolgabírói járásban az 1876. XIV. t. cz. értelmében alakított körorvosi állomásokra.

I.

Beregszeg; székhellyel: Bucsán, Karkóc, Lipótvár, Madunicz, Maniga, Batkócz, Újvároska, Vörösvár, Szilád, Alsó-felső Zéle, Zolkócz községi körben.

II.

Udvarnok; székhellyel: Kis-nagy Báb, Bajmócska, Nemeskürt, Alsó-felső Récsén, Poszátka, Pusztakürt, Románfalú, Ság, Salgócska, Kelecsén községi körben.

III.

Felső-Vásárd; székhellyel: Alsó-felső Atrak, Földdiós, Elecske, Tornaszeg, Gelénfalú, Alsó-felső Káp, Ardanócz, Lakáts, Alsó-felső Merasicz, Pásztó, Szorbicz, Tótsók, Tököld, Alsó-Vásárd községi körben.

Az orvosi állomással összekötött javadalmak egyes körökben: évi 300 frt. fizetés, 100 frt. útiátalány.

Az orvos tartozik körbeli községeit azokkal megállapítandó napok on havonként kétszer bentazni, akkor a község házában jelentkező betegektől 20 kr. díj jár, különben a székhelyen, a beteg lakásán vagy körutazás alkalmával meglátogatott betegeket az orvos nappali látogatásért 40-, éjjeli látogatásért 80 kr. díjazásért, az igazolt szegényeket pedig mindenkor ingyen gyógykezelti köteles.

A kellően felszerelt pályázati kérvények, a körszékhely pontos megjelölése mellett folyó június 20-ig alulírott hivatalnál beadandók.

Galgócson, 1878. május 13-kán.

Szolgabírói hivatal.

Heves vármegye Alsó-Tarna járásában a XI-dik körben osztott Tarna-Szt.-Miklós, Vezekény, Kömlő és Bély községekben (székhely Tarna-Szt.-Miklós) a körorvosi állomásra pályázat nyitattik választás útján.

350 frt. évi fizetés, 100 frt. évi fuvardíj, látogatási díjban 30 kr. a heti kitűzött időben, ezentúl a látogatás 2 frt. és ha ez kétszer történik azontúl 1 frt. díj javadalmazás mellett lakás nélkül.

A pályázni kívánók felhivatnak, hogy felszerelt kérvényeiket az 1876. évi 14-dik törvény 143 §-sa szerint alólírott f. évi július 1-ig beküldeni sziveskedjenek.

Választás Tarna-Szt.-Miklós község házában f. évi július hó 1-ső napja reggeli 9 óra.

Kelt Hevesen, 1878. évi május 8-kán.

1—3

Horkay, szolgabíró.

Zemplénmegye tokaji járás területén szervezett „tolcsvai orvosi körben“, melyben B. Olaszi, B. Zsádány, B. Sára, V. Ujfalú, O. Liszka, Szegilong, B. Kisfalud, B. Keresztúr és Tolcsva községek, illetve város — összesen 10,373 lélek számmal tartozik, székhely Tolcsva: 400 frt. évi fizetéssel és kilométerenkint 30 kr. utazási pótlékkal, továbbá halottkémlési díjjal összekötött egy körorvosi állomás üresedésbe jöven, — felhivatnak mindazon t. orvos és sebésztudorok, kik ezen állomást elnyerni óhajtják, miszerint szabályszerűleg felszerelt kérvényeiket alólírott szolgabírószághoz f. évi 1878. évi június hó 10-ik napjáig bezárólag, — betervezni sziveskedjenek, a választás f. évi június hó 11. napján történik.

Tokaj, 1878. május 9-én.

Szenczy László, szolgabíró.

H I R D E T M É N Y E K .

Garay S.

sebészeti-, mű- és kötszerész. (Hatvani-utca ferencziek-bazára 33.)
Figyelmébe ajánlja a tek. orvosi közönségnek legújabb szer-
keztű sebész-, mű- és kötszerek, valamint testgyógyászati gépe-
zetekből álló saját gyártmányát.

Ajánlja továbbá angol és francia gummiszerek, úgy szintén
betegápolásra való eszközök nagy raktárát. Nemzetközi kötszerek
raktára.

Árjegyzékek kívánatra bérmentve küldetnek át.

FERENCZ JÓZSEF
KESERŰVÍZ-FORRÁS

A laghatásosabb valamennyi keserűvíz között.

Hatásában az által különbözik előnyösen a többi ismert keserűvíz-
től, hogy kisebb adagokban hatásos s hosszabb használata nem okoz utó-
bajokat. Bécs, 1877.

Dr. Leidesdorf Miksa, tanár.

Különösen az által tűnik ki, hogy enyhén keserű, nem kellemetlen
ízű és hogy még hosszabb használat után sem zavarja meg az étvágyat és
emésztést. Budapest, 1877.

Dr. Korányi Frigyes, tanár s kir.
tanácsos.

A FERENCZ JÓZSEF KESERŰVÍZNEK még hosszabb használatnál sincs
semmiféle káros hatása.

Bécs, 1877. augusztus hó 10.

Dr. Lamberger, tanár,
udvari tanácsos.

A főorvosok egybehangzó ítélete szerint a FERENCZ JÓZSEF-
FORRÁS vize tökéletesen megbízható sós, oldó és hajtóoszernek bizo-
nyult be és ezenfelül kellemes tulajdonságai által: hogy még mérsékelt
adagokban is és kellemetlen mellékhatás nélkül biztos sikerrel hat, kiemel-
dőknek találtatott.

Bécs, 1877. augusztus hó 25.

Dr. Lorinser, közeg. tanácsos
a cs. k. Wiedeni közkórház igazgatója.

A hatás kivétel nélkül gyors, biztos és fájdalommentes. Würzburg
1877.

Dr. Bárány Lichtenfels Scanonzi tanár és titkos
tanácsos.

Készletben minden gyógyszerház és fűszerkereskedésben. Nyomatványok stb.
ingyen, a szétküldési igazgatóságnál Budapesten.

Rendes adag: egy fél borpohárral.

ROZSNYAY MÁTYÁSNAK

a magyar orvosok és természetvizsgálók *fümei nagygyűlése által*
pályakoszorúzott készítményei, ú. m.

Chininchocolate 100 db. 4 frtért.

Chininczukorka 100 db. 4 frtért.

Melyekből minden darab 0.08 tiszta chinint tartalmaz, továbbá:
Vasas chininczukorka (Pastilli tanno chinini ferrati, melyből
minden darab 0.05 chinint és ugyanannyi oldatag vasoxydot tartal-
maz) 100 db. 4 frt.

Valamint teljesen izetlen.

Chininum tannicum neutrale.

A chininsulfát időszerű árának körülbelül 50%-ért kapható a
Rozsnyay Mátyás gyógyszerésznél Aradon, valamint általa:
birodalom minden droguistainál és gyógyszerészeinél.

Mivel készítményeim elismert jelességek által közelismerés-
nek örvendenek, és többféleképp utánoztatnak, mely utánozatok *kivé-
tel nélkül* közönséges chinintannattal vagy chinidin tannattal készülnek
és *kesernyés izetek*; kérem a rendelő orvos urakat arról meggyő-
ződni, hogy csak a *teljesen édes és kellemes ízű Rozsnyay-féle* pálya-
koszorúzott készítmények tartalmazzak *teljes mértékű és tiszta chinint*.

Oltás tehénhimlővel.

Alólírott május 5-től június végeig, minden hétfőn és kedden
9-1 óráig közvetlenül bojzról vett eredeti tehénhimlőanyaggal olt
gyermeket és felnőtteket a budai ráczfürdőben.

Megrendelésre, csak közvetlenül frissen szedett higítatlan
tehenhimlőnyirket küld

Dr. Heinrich Kálmán.

A BALATONFÜREDI FÜRDŐ-IDÉNY

május 26-án

nyitattik meg!

Balaton-Füred enyhe és egyenletes légköri viszonyainál zson-
gító és oldó forrásainál kitűnő gyógyfürdői és juh-savó intézeténél
fogva különösen ajánlható idült légsző hurut és tüdő bántalmaknál;
hatásos idült gyomor és bélhurut ellen, hasi pozsga és női bántal-
maknál; továbbá vérszegénység, sápkór és görvélykór, gerinczagy
és idegbántalmaknál. E betegségeket sikeresen gyógyítják részint az
égyényes-, sós-, szénsavas-, vasas forrásai részint a Schwarz-féle
meleg szénsavas-vasas, meleg Balaton, kiváló hatású hideg szénsavas
nagy kömedence fürdője — bassin — és a szabad balatontavi für-
dés, hol kényelmes külön fürdők női- és férfi-uszodák vannak
berendezve.

Megemlítendő még az itt évek óta behozott rendszeres szálló-
kúra, mely legkésőbb szeptember 1-jén kezdődik s mely célra a Ba-
laton-Füredet környező hegyekből naponként a legkiválóbb szálló-
fajokat szállítják az intézetbe.

A fürdőintézet rendelő főorvosa Dr. Huray István; uradalmi
orvos: Gemahl László.

Helyben jól rendezett gyógyszerház, Balaton-Füredre vonat-
kozó ismertetések kaphatók minden könyvkereskedésben és a für-
dőben.

Lesz minden igényt kielégítő izletes és jutányos étkezés a
Karlberger Nándor által átvett uradalmi nagy vendéglőben — jó
zene és élvezetes színi előadások.

Kellő tisztaság- és előzékeny szolgálattól az igazgatóság éber
figyelemmel fog gondoskodni.

Lakás megrendelések Écsy László igazgatóhoz intézendők
B.-Füredre.

A közlekedés vasuton Budapestről — naponta kétszer — Bécs
és Kanizsáról Siófokig, innen a Balatonon át $\frac{1}{4}$ óra alatt a „Kis-
falud” gőzhajóval történik.

Ünnep- és vasárnapokat megelőző napon Budapestről B.-Fü-
redre és vissza jegyek féláron kaphatók, melyek az azt követi napon
is érvényesek. Van postaközlekedés — naponta kétszer — és távirda
állomás.

A B.-Füredi ásványvíz főraktára: Budapesten Édeskuty L.,
m. kir. udv. ásványvíz-szállítónál.

A fürdőigazgatóság.

(Utánnomat nem díjaztatik.)

Május 20-kán nyitattik meg

a kitűnő klimatikus gyógyhely és vizgyógyintézet.

TÁTRA-FÜRED
(Schmecks).

Egy órányira a Poprád-Felkai állomástól (kassa-oderbergi vasút)
ősi fenyves erdő közepén, balzsamos illatú alpesi lég és szép alpesi
viránnal, kellemes savanyú és üdítő forrásvízzel, északról teljesen
védve, délre nyílt szép kilátással.

Tátrafürednek az újonnan, a kor igényei és a tudomány leg-
újabb vívmányainak megfelelően berendezett hideg-vízgyógyintézetén
kívül, vannak, meleg, ásványos és törpefenyő fürdői, hol egyszersmind
alkalmaztatnak; villamosítás, savógyógyimód, belélegzés Valdenburg-féle
pneumatikus készülék által, mely légrekedés, tüdőlegdag, mellhártya
izzadmányok és tüdővész hajlamra mit a tó mellkasi viszonyoknál
a legkitűnőbb eredménnyel használtatik.

Ezen gyógyhatányok számtalan bajoknál a legjobb sikert
biztosítják, — melyek legújabbán kiadott folyóiratunkban részletesen
közölve. Ily folyóiratot vagy bármilyen tudósítást szívesen ad a fürdő-
orvos Dr. Jármy László vagy a fürdőigazgatóság, hol egyszersmind
lakások előre megrendelhetők.

Szórakozási eszközök és helyek nagy számmal állnak a közön-
ség rendelkezésére, mint gyógyterem zongorával, kávéház, sétányok,
könyvtárak, táncszatók, tombolák, zenekar stb. stb.

A vasútnál $33\frac{1}{3}\%$ árleengedésben részesítettek a Tátra-
füredre utazók. Távirda és posta-állomás, bolthelyiség szivaráruda
stb. ott helyben van.

A fürdő-igazgatóság.

Margitszigeti gyógyfürdő

Budapest főváros közvetlen közelében.

35° R. meleg artézi forrás — porcellán-, márvány-, kád- és kőfürdők zuhanykészülékkel — nagyszerű kert — 300 teljes kényelmel berendezett szoba — társalgási terem — kül- és belföldi lapok — naponta zene.

Kóralakok, melyek ellen a margitszigeti hévvíz kedvező eredménnyel használtatott:

Köszvény — az ízületek, izmok, csonthártya, ideghüvely, idült csuza. A czuz, köszvény, erőművi behatások, typhus után fellépő hűdés — Zsábák. — A csontbántalmakat, csontszú, ízületi bajokat és külsértécsket követő elváltozások. — Fájdalmas hegek, merevség, hűdés. — Bőrbántalmak. Vízelési nehézségek. — Méh- és hüvelybántalmak.

A hévvíz belsőleg eredménnyel használtatott: idült gyomorhurutnál és alhasi pangásoknál.

A szigeten van gyógyszerár, ellátva mindennemű ásványvízzel; rendező orvos: **Dr. Verzár.**

Bérleteknél úgy a fürdő-, mint a menetjegyek együttes váltásánál árelengedés.

A szigeten lakók a fürdő-használatnál és a menetjegyeknél előnyben részesülnek.

A fővívással óránként kétszer közlekedés.

A nyári idény május 1-én kezdődik.

A lakások megrendelése: a szigeten a felügyelőségi irodában. (Utolsó posta Ó-Buda.) **A margitszigeti felügyelőség.**

Gleichenbergi fürdő

Dr. Hönigsberg Pál ez idén is május 1-jétől kezdve Gleichenbergben mint fürdő-orvos működik.

KÖSZTLER JÓZSEF,

keztyűs és sebészi sérvkötész,
1832. óta fennálló üzletét

a Rudolf koronaherczeg-útca — előbb úri-utca —
9. sz. alatti házba tette át, hol

SÉRVKÖTŐK,
kautsuk-selyem- és pamutharisnyák

a legkülönfélébb mintákban,

ángol szarvasbőr-nadrágok.

s egyéb e szakba vágó cikkek

a legjutányosabban kaphatók.

Bártfa

égvényes-sós vasas savanyú-víz.

Az évad megnyitása június 1-jén.

Vedett erdős fekvés, egészséges, kényelmes lakások egyesek s családok számára, gyógyszerközk, kényelem, jó konyha, étterem, cukrászat stb.

Az ásványvíz szétküldése minden irányban. Kapható minden jó ásványvízraktárban jutányos áron.

Tudósítással szolgál a fürdőigazgatóság. Megrendelések vizre és lakásokra intézendők

KATSER M., fürdőbérlethez.

NB. Megjegyeztetik, hogy a bártfai fürdő egészen ment maradt azon tűzvészről, mely Bártfa városát ápril 22-kén elhamvasztotta, mert egy órányira fekszik a várostól. Az évad megnyitásában, s a víz szétküldésében tehát semmi zavar nem állott be.

NŐKNEK.

Oszták-Magyarország legelőkelőbb orvossai és tanárai **Koritnicza vastartalmu savanyuvizét** jó reményű nőknek, kik könnyen és minden baj nélkül szüli akarnak a legmelegebben ajánlják — aranyeres bántalmakban felülmúljal Carsbadot és Marienbadot. Részletes programot kívánatra ingyen szétküld a

koritniczai fürdőigazgatóság,

(Liptó megye)

Víz kapható **Édeskuty L. s Radocsay és Bányainál** és minden gyógyszerár és fűszerkereskedésben.

Az ujonnan kijavított budai

Császárfürdő

megnyitása.

Nyári évad:

Május 1.

Téli évad:

October 1.

A császárfürdőnek alji vegyhatásu szintugy ivó mint fürdő gyógyvizei biztos sikerrel használtatnak; különösen: a gyomor, bélhuzam és hójag hurutos bántalmak, máj és lépbajok, csúz, köszvény és ezek körterményei, bőrbetegségek, vérkeringési, alhasi női bántalmak, s görvély-kór ellen kitünő hatást tesznek.

Gyógy-eszközök:

A 49° R. ivóforrás, kő-, tükör- és török-fürdők, márvány-, porcellán- és horgany-kád-fürdők 24°—25° R.

A maga nemében páratlan ásvány-gőzfürdő. — Továbbá a szép stlben épített, pompás fedett női uszoda, a férfi uszoda, mindkettő 22° R. langyos vízzel, mindegyikben 120 cabin, és új tornaeszközökkel. — **Maláta, iszap, sós, vasas** és mindennemű gyógy-fürdők, valamennyi csupán ásványvízzel telítve, ellátva langyos és hideg ásványvíz zuhanyokkal.

Továbbá a fürdő-vendégek kényelmére 200 szépen berendezett vendégszoba szobatávirdával. Nagy fedett folyosó, társalgó-terem, kávéház, étterem, sétány stb. A szép arnyas platányos nagy gyógyudvar. Különféle hirlapok, olvasó- és zongora-terem. Mindenféle ásvány-gyógyvizek, tejsavó, s az irgalmasok jóhírű gyógyszerárára. A fürdő orvososa Dr. Pápay Dániel.

Pósta- és távirda-hivatal a házban. Kényelmes és olcsó közlekedés a főváros minden részeivel, gőzhajó, csavargőzös, közúti vasut és társaskocsi-val; a budai hegyekhez fogaskerekű vasuttal. Mindennap reggel és délután zenehangverseny a Wasa, Parma és Kussevics serezed zenekarával, melyet a n. é. közönség egészen díjmentesen élvezhet. Zártkörű bálók megtartására tekintélyes egyletek ígérését birjuk.

A zárgondnok a n. é. közönség különös figyelmébe ajánlja az egész hazában egyedül álló férfi-uszoda tornaeszközeit kiváltképen a szülőknek, kik gyermekeiket biztos és gondos felügyelet alatt az uszás és tornaszatra oktatni óhajják; e célra ügyes és jómodoru uszó és tornamestert szerződtetett.

Kiemelendőnek tartom, hogy az uszodák langyos ásványvizei, mindkét nemű gyöngé, beteges, görvély-kóros egyének és gyermekekénél — hol uszás közben kifejtett testmozgás folytán az anyagcsere annyira élénkítettik — igen jótékonyan és erősítőleg hatnak.

Fi- és leány-gyermekek még zsenge korban, s beteges állapotban, rövid időn uszni tudtak, megerősödtek és egészségesek lettek.

A zárgondnok nagy áldozatokkal és megfeszített erővel mindent elkövetett, hogy a császárfürdő régi jó hírnevét visszaállítsa, s fölkeri a n. é. közönséget a vendégszobák mielőbbi megrendelésére, nehogy a szokottnál már ugy is jelentékenyebb megrendelések miatt, kívánságukat kellő figyelmében részesíteni képtelen legyen.

Végre alólírott zárgondnok a n. é. közönség tudomására hozza, hogy a császárfürdőben mint műszaki igazgató a szakavatottságáról már előbbi évekből is jó hírnek örvendő **Berger Vilmos** ur működik, a kinek bizonyára sikerülend a vendégek kívánságait minden irányban kielégíteni.

A gyógykut, a női- és férfi-uszodák, ugy a gőzfürdő már reggeli 4 órától kezdve, a n. é. közönség rendelkezésére állanak.

Csermelyi Sándor,

a császárfürdői zárgondnoka.

Med. univ.

Dr. Körbl Károly

t. ügyfeleinek tudomására hozza, miszerint úgy mint múlt évben, úgy ez idén is a **Halle jodfürdőben** (Felső-Austria) működik.